

**Estudi sobre la relació entre gentrificació
percebuda, contacte amb intervencions
mediambientals urbanes i salut autopercebuda
als barris de Sants, Sants-Badal i Bordeta de
Barcelona durant el període 2018-2019**

IVET ESTRADA I BERTA ROSET
TUTORES BCNUEJ: MARGARITA TRIGUERO-MAS, HELEN COLE
TUTOR UAB: JOAN-CRISTIAN PADRÓ GARCIA
TREBALL DE FINAL DE GRAU; UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
CIÈNCIES AMBIENTALS, 4T CURS
ANY DE PUBLICACIÓ: 2019

Índex

Resum executiu	4
1. Introducció	6
1.1 Salut humana	6
1.2 Intervencions mediambientals urbanes i salut humana	8
1.2.1. Definició d'intervencions mediambientals	8
1.2.2. Pacificacions de carrers com a intervencions mediambientals que poden afectar la salut humana	10
1.2.3. Augment de l'accés a espais verds públics urbans com a intervencions mediambientals que poden afectar la salut humana.....	11
1.3 Gentrificació.....	15
1.3.1. Definició de gentrificació	15
1.3.2. Gentrificació a Barcelona	21
1.3.3. Relació entre gentrificació i salut humana.....	23
1.4 Salut – Intervencions mediambientals urbanes- Gentrificació	26
1.4.1. Gentrificació mediambiental	26
1.4.2. Relació entre intervencions mediambientals, salut i gentrificació	28
1.5 Justificació del nostre estudi.....	28
2. Objectius.....	29
2.1. Hipòtesis.....	30
3. Metodologia	30
3.1 Marc d'estudi.....	30
3.1.1. El projecte GreenLULUS	30
3.1.2. Barcelona.....	31
3.1.3. Intervencions mediambientals dels Jardins de la Rambla de Sants i pacificació dels carrers d'accés.....	32
3.2. Població d'estudi	38
3.3. Disseny de l'estudi.	41
3.3.1. Fase prèvia a l'estudi transversal.....	42
3.3.2. Estudi transversal.....	44
Grup àncora.....	44
Punts àncora.....	44
Justificació	44
3.3.3. Qüestionari	46
3.4. Anàlisi de dades.....	54

3.4.1. Tractament de dades:	55
3.4.2 Anàlisi estadístic univariant.....	62
3.4.2. Anàlisi estadístic bivariant.....	63
4. Resultats	64
4.1. Anàlisi dels indicadors de gentrificació percebuda	74
5. Discussió dels resultats.....	75
5.1. Resultats principals.....	75
5.2. Discussió de resultats en relació amb les hipòtesis	76
5.2.1. Relació entre freqüència de visita de l'espai verd i salut autopercebuda	76
5.2.2. Relació entre contacte intervencions mediambientals i percepció de gentrificació	77
5.2.3. Relació entre salut autopercebuda i percepció de gentrificació.....	77
5.3. Indicadors de gentrificació percebuda.....	78
5.4. Revisió de l'eina d'estudi	78
5.4.1. Canvis en les preguntes i indicadors de l'eina d'estudi	79
5.5. Limitacions i fortaleces del nostre estudi	82
5.6. Aplicabilitat, impacte i futurs estudis.....	84
6. Conclusions	85
6.1. Recomanacions.....	85
7. Bibliografia.....	88
Annex I: Informació addicional per la definició d'un LULU (Locally Unwanted Land Use) i la seva relació amb la gentrificació	96
Annex II: Àmbit d'Estudi.....	99
Annex III: Entrevistes Qualitatives	100
Entrevistes qualitatives inicials: punts claus de la ronda del dia 31 d'octubre del 2018 per el barri de Sants	100
Anna Solsona: Professora d'infantil de l'Escola Barrufet.....	100
Maria Lopez: Treballadora de la Immobiliària Barcelona i Sants, administració de finques GP100	
Anònim: Treballador de la Farmàcia Concepció Carré,	100
Maria Sales i Roqueta: Treballadora de l'Economat, cooperativa d'alimentació	101
Pau Piñero: Treballador del bar dels Jardins de la Rambla de Sants.....	102
Anònim: Lleialtat Santsenca.....	104
Carles Baiges Camprubí: Arquitecte a LaCol	109
Ivan Muñiz: Professor d'Economia Territorial a la Universitat Autònoma de Barcelona.	113
Pol: Acció Llibertària, Can vies	116
Annex IV: Diari de Camp	118

Annex V: Avaluació del treball de camp	122
Annex VI: Diagrama de Gantt.....	124
Annex VII: Pressupost.....	125
Annex VIII: Petjada de carboni.....	126
Annex IX: Enquesta quantitativa, autorització i full d'informació.....	127
Annex X: Enquesta versió beta.....	151

Resum executiu

Fins al dia d'avui, els estudis centrats en la gentrificació han usat indicadors objectius basats en dades del cens per a explorar la possible gentrificació d'una àrea. Al començar a demostrar els diferenciació de les conseqüències del fenomen per els diferents grups de població, sorgeix la necessitat de tenir més mètodes concrets per a calcular la gentrificació d'una àrea, i també que els indicadors usats siguin adequats per la ciutat estudiada. Tant la salut com les intervencions mediambientals són dos factors que ja han estat estudiats conjuntament amb la gentrificació per la diversitat de conseqüències que aquest fenomen provoca, en el nostre treball, volem avaluar la magnitud de la relació entre les tres variables. Els nostres objectius són (i) desenvolupar un qüestionari per a recollir informació sobre: contacte amb les intervencions mediambientals urbanes, salut autopercebuda i gentrificació percebuda en l'àmbit d'estudi (barris de Sants, Sants-Badal i La Bordeta de la ciutat de Barcelona), (ii) usar aquest qüestionari per investigar les possibles relacions entre les variables esmentades, per la població en general i per diferents grups de població (per gènere, per edat, per nivell econòmic i per nivell educatiu) i, finalment, (iii) avaluar la utilitat del qüestionari desenvolupat i proposar possibles millores, per així crear una versió beta. Basant-nos en la teoria sobre gentrificació i en informació preliminar obtinguda mitjançant l'observació i la realització d'entrevistes qualitatives a l'àmbit d'estudi, vam desenvolupar una sèrie de preguntes per avaluar la percepció de gentrificació. Aquestes preguntes, juntament amb preguntes sobre salut i sobre intervencions mediambientals urbanes, van formar part del qüestionari que es va administrar cara a cara (n=154), en el període entre gener i març de 2019. Els nostres resultats van mostrar que a l'àmbit d'estudi no hi ha percepció de gentrificació (n=97) per la mostra entera, i cap relació entre les tres variables principals. Hem trobat associacions estadísticament significatives entre les variables principals en estratificar per factors sociodemogràfics com l'edat, el gènere, el nivell econòmic i els estudis. Aquestes associacions han sigut entre (i) gentrificació percebuda i contacte amb intervencions mediambientals pel gènere masculí, (ii) gentrificació percebuda i salut autopercebuda per nivell d'estudis terciaris, (iii) gentrificació percebuda i satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals pel grup d'edats entre 18 i 39 anys, i (iv) gentrificació percebuda i freqüència de visita de l'espai verd pel nivell econòmic classificat com a còmode. Aquests resultats confirmen dues de les nostres hipòtesis: (2) aquelles persones residents en l'àmbit d'estudi que tinguin un contacte més freqüent amb les intervencions mediambientals de l'estudi no tindran una percepció de gentrificació tan alta, i (3) aquelles persones residents en l'àmbit d'estudi que percebin gentrificació a l'àrea tindran una salut autopercebuda més baixa, tenint en compte que els resultats no permeten afirmar aquestes hipòtesis per la població mostral total, però sí per alguns grups de població. Així podem afirmar la hipòtesis (4): segons la literatura esmentada anteriorment serà esperada una diferència en les relacions entre gentrificació percebuda, salut autopercebuda i contacte amb les intervencions mediambientals urbanes per cada un dels grups de població.

Hasta el día de hoy, los estudios centrados en la gentrificación han usado indicadores objetivos basados en datos del censo para explorar la posible gentrificación de un área. En empezar a demostrar la diferenciación de las consecuencias del fenómeno por los diferentes grupos de población, surge la necesidad de tener más métodos concretos para calcular la gentrificación de un área, y también que los indicadores usados sean adecuados para la ciudad estudiada. Tanto la salud como las intervenciones medioambientales son dos factores que ya han sido estudiados conjuntamente con la gentrificación por la diversidad de consecuencias que este fenómeno provoca, en nuestro trabajo, queremos evaluar la magnitud de la relación entre las tres variables. Nuestros objetivos son (i) desarrollar un cuestionario para recoger información sobre: contacto con las intervenciones medioambientales urbanas, salud autopercebida y gentrificación percibida en el ámbito de estudio (barrios de Sants, Sants-Badal y La Bordeta de la ciudad de Barcelona), (ii) usar este cuestionario para investigar las posibles relaciones entre las

variables mencionadas, por la población en general y para diferentes grupos de población (por género, por edad, por nivel económico y por nivel educativo) y, finalmente, (iii) evaluar la utilidad del cuestionario desarrollado y proponer posibles mejoras, para así crear una versión beta. Basándonos en la teoría sobre gentrificación y en información preliminar obtenida mediante la observación y la realización de entrevistas cualitativas en el ámbito de estudio, desarrollamos una serie de preguntas para evaluar la percepción de gentrificación. Estas preguntas, junto con preguntas sobre salud y sobre intervenciones medioambientales urbanas, formaron parte del cuestionario que se administró cara a cara (n=154), en el período entre enero y marzo de 2019. Nuestros resultados mostraron que en el ámbito de estudio no hay percepción de gentrificación (n=97) para la muestra entera, y ninguna relación entre las tres variables principales. Hemos encontrado asociaciones estadísticamente significativas entre las variables principales en estratificar por factores sociodemográficos como la edad, el género, el nivel económico y los estudios. Estas asociaciones han sido entre (i) gentrificación percibida y contacto con intervenciones medioambientales por el género masculino, (ii) gentrificación percibida y salud autopercibida por nivel de estudios terciarios, (iii) gentrificación percibida y satisfacción con la calidad de las intervenciones medioambientales por el grupo de edades entre 18 y 39 años, y (iv) gentrificación percibida y frecuencia de visita del espacio verde por el nivel económico clasificado como cómodo. Estos resultados confirman dos de nuestras hipótesis: (2) aquellas personas residentes en el ámbito de estudio que tengan un contacto más frecuente con las intervenciones medioambientales del estudio no tendrán una percepción de gentrificación tan alta, y (3) aquellas personas residentes en el ámbito de estudio que perciban gentrificación en el área tendrán una salud autopercibida más baja, teniendo en cuenta que los resultados no permiten afirmar estas hipótesis para la población la muestra total, pero sí por algunos grupos de población. Así podemos afirmar la hipótesis (4): según la literatura citada anteriormente será esperada una diferencia en las relaciones entre gentrificación percibida, salud autopercibida y contacto con las intervenciones medioambientales urbanas por cada uno de los grupos de población.

To date, studies focused on gentrification have used objective indicators based on census data to explore the possible gentrification of an area. When the differentiated consequences of the phenomenon by population groups were clear, the need to use more concrete methods to calculate the gentrification of an area arose, adding to the fact that they also needed to be adequate for the city studied. Both health and environmental interventions are two factors that have been studied together with gentrification due to the diversity of consequences that this phenomenon causes. In our work, we want to evaluate the magnitude of the relationship between the three variables. Our objectives are (i) to develop a questionnaire to collect information on: contact with urban environmental interventions, self-rated health and perceived gentrification in the studied area (neighborhoods of Sants, Sants-Badal and La Bordeta of the city of Barcelona), (ii) use this questionnaire to investigate the possible relationships between the variables mentioned, by the population in general and for different population groups (by gender, by age, by economic level and by educational level) and, finally, (iii) evaluate the usefulness of the questionnaire developed and propose possible improvements, in order to create a beta version. Based on the theory of gentrification and preliminary information obtained through the observation and conduct of qualitative interviews in the area studied, we developed a series of questions to assess the perception of gentrification. These questions, along with questions on health and urban environmental interventions, were part of the questionnaire that was administered face to face (n=154), in the period between January and March 2019. Our results showed that in the area studied, there is no perception of gentrification (n=97) for the whole sample, and no relationship between the three main variables. We have found statistically significant associations between the main variables when stratifying by sociodemographic factors such as age, gender, economic level and studies. These associations have been between (i) perceived gentrification and contact with environmental interventions by the male gender, (ii) perceived gentrification and self-rated health by level of tertiary studies, (iii) perceived gentrification and satisfaction with the quality of environmental interventions by the group of ages between 18 and 39 years, and (iv) perceived gentrification and frequency of visit to the green space by the economic level classified as comfortable. These results confirm two of our hypotheses: (2) those people resident in the area studied who have more frequent contact with the environmental interventions will not have such a high perception of gentrification, and (3) those people residing in the field of study that perceive gentrification in the area will have a lower self-rated health, taking into account that the results do not allow to affirm these hypotheses for the total sample population, but for some population groups. Thus, we can affirm the hypothesis (4): according to the literature cited above, a difference in the relationships between perceived gentrification, self-rated health and contact with urban environmental interventions by each of the population groups will be found.

1. Introducció

1.1 Salut humana

Segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS) la salut és «un estat complet de benestar físic, mental i social, i no solament l'absència d'afeccions o malalties» (OMS, 2016). Més interessant per el nostre estudi és la definició de salut mental, feta el 2013, on es considera la salut «un estat de benestar en el qual l'individu és conscient de les seves pròpies capacitats, pot afrontar les tensions normals de la vida i pot treballar de forma productiva i fructífera i és capaç de fer una contribució a la seva comunitat.» (OMS, 2014). El concepte de funcionalitat que introdueix aquesta segona definició és clau, i inclou, també, un factor de salut autopercebuda, una de les bases del nostre estudi.

La salut és influenciada i modelada per uns factors anomenats determinants de la salut (Lalonde, 1974). Aquests, segons l'Agència de Salut Pública de Catalunya (ASPCAT), són:

«Una sèrie d'estrats concèntrics al voltant d'unes característiques individuals com ara l'edat, el sexe i alguns factors constitutius que no són modificables. Al seu voltant, hi ha una sèrie d'influències modificables per l'acció política. En primer lloc, hi ha els estils de vida individuals, entre els quals s'inclou el consum de tabac o d'alcohol i l'activitat física. En segon lloc, les persones interaccionen entre elles i amb el seu entorn, integrades en xarxes socials i comunitàries. Al tercer estrat hi ha les condicions de vida i de treball, l'alimentació, l'accés a béns i serveis fonamentals, com ara l'educació o els serveis sanitaris. Finalment, com a mediadors de la salut, les influències econòmiques, culturals i ambientals actuen sobre totes les altres capes.» (Agència de Salut Pública de Catalunya, 2013).

Molts estudis han fet una representació gràfica d'aquesta definició, normalment seguint la classificació inicial de Lalonde (1974) que va separar els determinants de salut en dos blocs: dependents del sector salut i dependents de l'Estat.

Dins del bloc de la salut, podem considerar que hi ha quatre grups de determinants: biològics o genètics, ambientals, estils de vida, i accés a serveis mèdics o salut pública. Hem de fer notar que aquesta classificació és molt general, i no es pot aplicar literalment en tots els casos, per això utilitzarem un diagrama representatiu de l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB) per el nostre estudi:

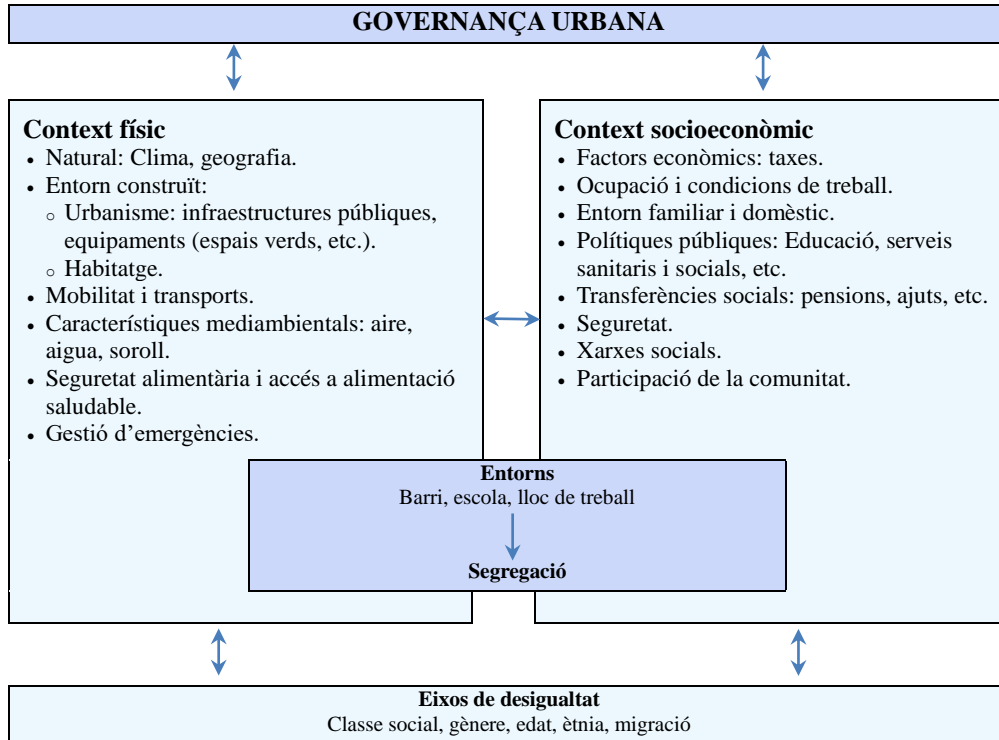

Figura 1.1: Elaboració pròpia adaptada al model de determinants de la salut i desigualtats en salut a les àrees urbanes, de l'informe Agència de Salut Pública de Barcelona (Borrell, et al., 2013).

A la figura 1.1 podem veure com s'interrelacionen els diferents determinants de la salut. Si ens fixem en quina influència té la governança urbana en la resta de factors, veurem que no hi ha una relació directe amb els factors biològics, anomenats eixos de desigualtat, però sí que s'afecten indirectament. Hem de fer notar que aquest diagrama no inclou els estils de vida (per exemple l'activitat física realitzada) ni tots els factors biològics (per exemple els factors genètics no estan inclosos) com a determinants, una característica que els models de Dahlgren & Whitehead (2007) i H. Barton & Grant (2006) sí que tenen (Figura 1.2).

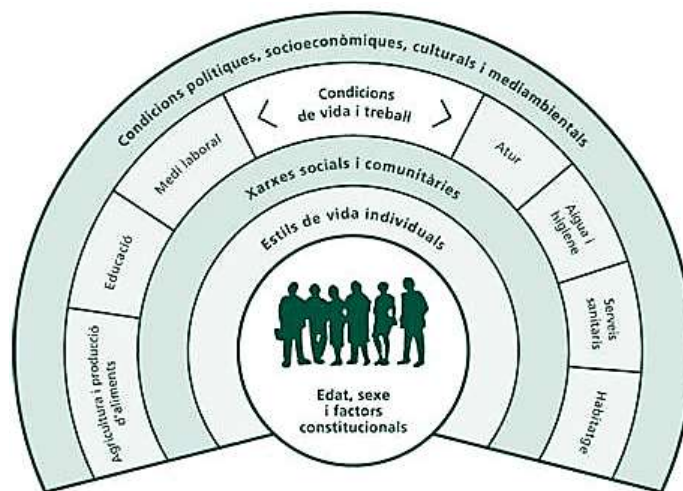

Figura 1.2: Model de determinants de la salut de Dahlgren & Whitehead (2007) modificat per l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB).

Sigui quin sigui el model de determinants de salut que s'utilitzi, cal destacar que hi ha una gran diversitat de factors que determinen la salut humana i que aquests diferents factors s'influeixen entre si, interaccionen i es relacionen.

1.2 Intervencions mediambientals urbanes i salut humana

1.2.1. Definició d'intervencions mediambientals

En el context d'aquest Treball Final de Grau definim com a intervencions mediambientals urbanes aquelles accions realitzades en ciutats que materialitzen una millora mediambiental en el sentit de disminuir la contaminació atmosfèrica, la contaminació sonora, augmentar l'accés de la població a espais verds, mantenir una temperatura òptima pel confort de les persones o similar. Al investigar intervencions mediambientals urbanes en relació a la salut humana és important tenir present el que Barton & Grant (2006, p. 253) mencionen com dos tipus d'entorn, el «*built environment*» o entorn construït, i el «*natural environment*» o entorn natural. Pitt & Zube (1987) van definir l'entorn natural com una gran àrea, amb molt poca - o almenys no aparent - presència i/o intervenció humana. Aquesta definició de Pitt & Zube és molt àmplia, i Nilsson et al. (2011) la fan més específica al classificar d'entorn construït aquell que comprendria: construccions, cases, carrers, places i altres infraestructures d'una zona. L'artificialitat associada a la definició de Nilsson et al. és rellevant pel contrast entre la definició d'entorn construït i la d'entorn natural. De fet, Nilsson et al. (2011, p. 130) recalquen la subjectivitat de les dues definicions, posant en relleu que:

«Alguns entorns que la gent pugui considerar naturals són, de fet, dissenyats, configurats i organitzats com qualsevol centre urbà; no obstant això, com que consisteixen en arbres, altres vegetacions i, possiblement, altres característiques d'aparença natural, i que semblen diferents de l'entorn construït d'edificis, carreteres i altres característiques construïdes, poden ser percebuts com a naturals. Les persones poden gaudir de parcs urbans, jardins botànics i camps de golf com a representacions d'ambients naturals, sent conscients del seu caràcter artificial.»

Per tant, una persona que visqui en una zona urbana estarà exposada diàriament a entorns dissenyats per l'ésser humà i aquests entorns, a vegades, tindran elements naturals com arbres o altres tipus de vegetació. La suma de la pacificació dels carrers (considerat espai obert/públic) amb la millora o creació d'espais verds és al que ens referirem, en aquest treball, com a intervenció ambiental.

És ben sabut que factors mediambientals com la contaminació atmosfèrica, la contaminació sonora, el contacte amb espais verds o la calor afecten la salut de les persones. Per exemple, en el cas de Barcelona, Mueller et al. (2017, p. 93) van estimar que 2,904 (quasi un 20%) del total anual de morts a Barcelona es podria evitar si es complissin les recomanacions internacionals sobre exposició a la contaminació atmosfèrica, soroll, calor, accés a espais verds i, també van afegir-hi activitat física (veure Figura 1.3). La incorporació de l'activitat física al avaluar els efectes de factors mediambientals en la salut humana és el resultat de considerar el que H. Barton & Grant, (2006, p. 253) afirmen al escriure que els diferents determinants de salut tenen efectes col·laterals i s'influencien entre si:

«El procés de desenvolupament urbà, i més concretament el disseny i la planificació dels assentaments, resideixen en una esfera: l'entorn construït. [...] L'activitat al seu torn afecta el medi natural local (per exemple, la contaminació atmosfèrica) i a l'ecosistema global (emissions d'hivernacle). També afecta l'eficiència econòmica local i a les opcions de vida de les persones (la probabilitat de caminar o conduir). Els canvis en l'estil de vida poden incidir en el patró de les xarxes socials. És evident que cada esfera que representa els determinants de la salut, excepte les característiques heretades, es veuen afectades fins a cert punt.»

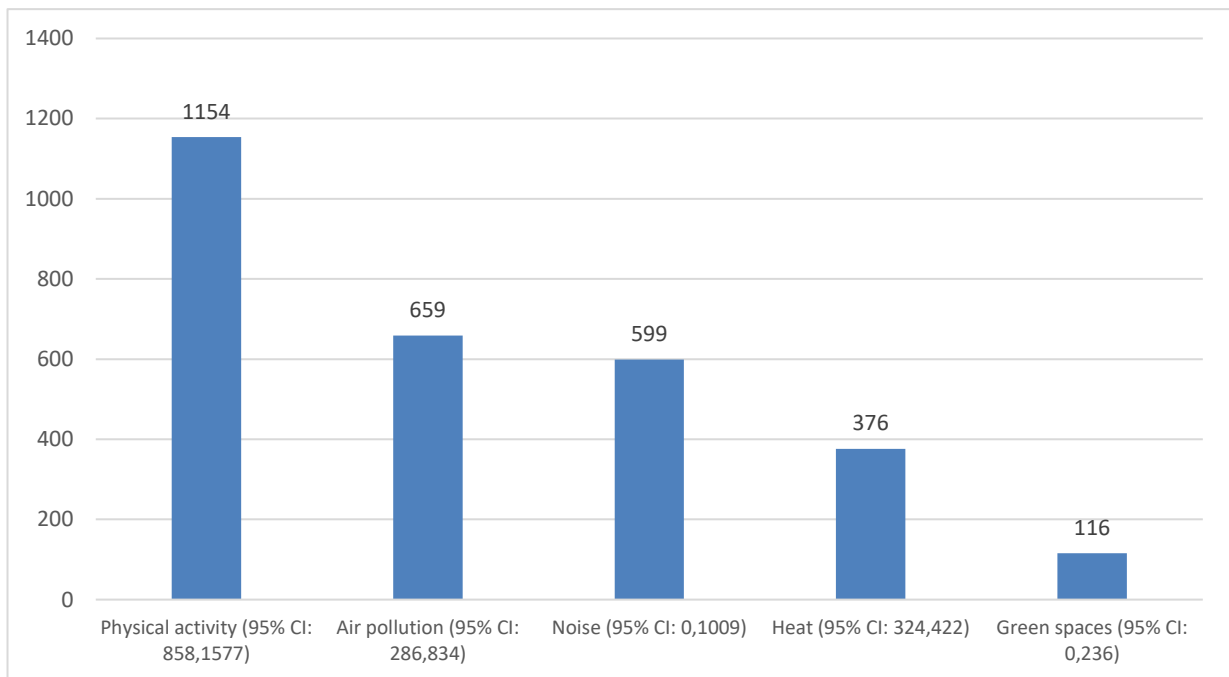

Figura 1.3: Extreta de Mueller et al. (2017), representació gràfica de les morts que es podrien prevenir si es seguissin les recomanacions d'exposició per cada factor.

De manera similar, Nieuwenhuijsen (2018) va representar com s'interrelacionen diferents factors com la distància o la «walkability» d'un espai urbà, amb l'activitat que s'hi podria desenvolupar, i quins determinants afecta aquesta conducta, i quines conseqüències té (Figura 1.4). És a dir, cal tenir en compte què que un canvi en el medi ambient com la contaminació atmosfèrica, per exemple, pot afectar l'estil de vida d'una persona (per exemple, fent que la persona pari de sortir a córrer als matins), i també pot afectar la seva salut (per exemple, introduint-se als pulmons i augmentant del risc de malalties respiratòries). Aquesta interacció entre els diferents determinants és fonamental a l'hora de comprendre els riscos i efectes en salut i quins grups de la població són potencialment més susceptibles.

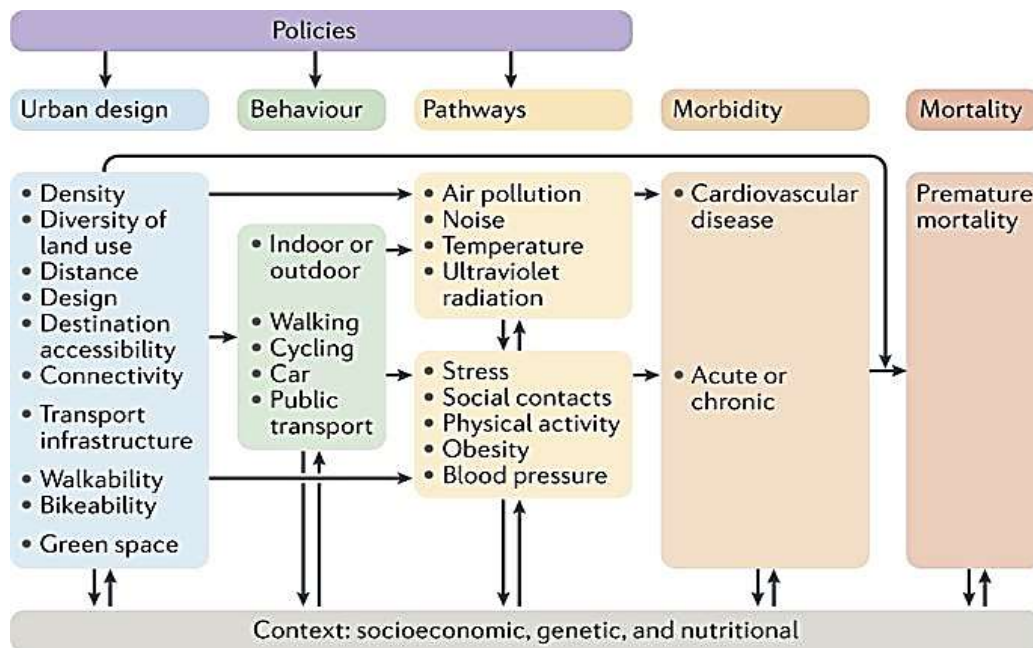

Figura 1.4: Extreta de Nieuwenhuijsen (2018), és un diagrama de les diferents relacions i influències entre els factors de la planificació urbana i la salut.

Algunes d'aquestes interaccions entre factors és el que s'anomena mecanisme. Un mecanisme o variable intermèdia («*pathway*» en anglès) és aquell factor que actua en una relació causal entre una variable independent i una dependent (Last, 1983).

El mediador causarà alteracions o canvis en la variable dependent, i serà alterat per la variable independent. És important assenyalar que un determinant, per definició, és qualsevol factor, esdeveniment, característica o entitat definible, que pot causar un canvi en les condicions de salut o altres característiques definides, és a dir, un determinant de salut podrà ser tant la variable independent com la variable intermèdia. Per exemple, a la figura 1.4 podem veure com en la relació entre densitat urbana i mortalitat prematura cardiovascular els possibles mecanismes o variables intermèdies són, per exemple, l'ús del transport públic, els contactes socials o les malalties cardiovasculars.

1.2.2. Pacificacions de carrers com a intervencions mediambientals que poden afectar la salut humana

La pacificació de carrers a la ciutat de Barcelona és una de les intervencions derivada del programa de les «superilles». Aquestes són enteses com «*unitats d'organització urbana [...] on el dret de pas de vehicles ja no és la funció principal, sinó que es converteixen en espai d'estada i intercanvi, espai de joc, d'oci, etc. Així, els objectius són pacificar espais i alliberar el trànsit de pas a determinades vies, a fi d'humanitzar-les i guanyar-les per a l'activitat ciutadana.*» (Ajuntament de Barcelona, 2015).

Per tant la pacificació dels carrers es relaciona amb; una disminució del trànsit motoritzat (i, per tant, de la contaminació atmosfèrica i sonora), un augment de l'espai pel transport actiu (caminant i en bicicleta i, per tant, un augment de l'activitat física), potencialment amb un augment de la presència de natura a l'entorn urbà i, en conseqüència una disminució de les illes de calor (Dadvand et al., 2017; Nieuwenhuijsen, 2018).

1.2.3. Augment de l'accés a espais verds públics urbans com a intervencions mediambientals que poden afectar la salut humana

Per convenció social, la naturalesa és descrita com totes aquelles característiques físiques d'un espai que no tenen un origen humà. En aquest Treball de Fi de Grau, tal i com ja s'ha assenyalat prèviament, no utilitzem l'exclusió de l'artificial com la base per a definir un entorn natural, ja que en espais verds urbans la natura es troba en l'entorn construït. Per tant la natura en ciutat, o altres espais urbans, es troba en els arbres del carrer, les plantes dels balcons de les cases, els horts urbans o els parcs. Aquests espais naturals urbans tenen característiques, segueixen processos, i ofereixen oportunitats que es podrien classificar de naturals; però estan dissenyats, construïts, regulats, i mantinguts de forma artificial i amb molta presència humana (Hartig et al., 2014). Alhora, poden oferir serveis ambientals, iguals o de forma diferenciada, que els entorns naturals d'origen no artificial. Aquí entendríem els serveis ambientals, també anomenats ecosistèmics com «aquells beneficis que un ecosistema aporta a la societat i que milloren la salut, l'economia i la qualitat de vida de les persones». (CREAF, 2016).

«A més dels serveis mediambientals importants com la purificació d'aire i d'aigua, el filtratge de sorolls o l'estabilització de microclimes, els espais naturals ofereixen serveis socials i psicològics, que tenen una importància crucial per a la viabilitat de les ciutats modernes i el benestar dels habitants de les ciutats.» (Chiesura, 2004, p. 130)

Baró et al. (2014, p. 266) segueix aquesta definició al incloure « *Els problemes sobre la qualitat de l'aire, al·lèrgies i danys a la infraestructura [...] En concret, un grup significatiu de literatura ha destacat la contribució dels boscos urbans a la reducció dels nivells de contaminació atmosfèrica i la compensació de les emissions de gasos d'efecte hivernacle (GEH) a les ciutats [...]*» És clau, llavors, tenir espais de característiques naturals en les ciutats, pel bé de la infraestructura, i per la salut de la població (Wolch et al., 2014).

En els exemples de natura en ciutat prèviament esmentats, podem comentar que, per exemple, els horts urbans proporcionen un espai de trobada, on crear contactes socials, fer una activitat física moderada, i poder-se alliberar de l'estrès de la quotidianitat, en tenir aquest petit contacte amb la natura (Wolch et al., 2014). També hem mencionat els parcs, que diferenciarem dels situats fora de ciutat amb l'adjectiu «urbans», i que proporcionen un espai per a fer activitat física, que normalment és relacionada amb millor salut subjectiva o percebuda per les persones (Triguero-Mas et al., 2015). Segons Wolch et al. (2014, p. 234), inclourem en la definició d'espais verds públics urbans, l'entorn natural urbà que ens hem estat referint fins aquí, aquells «*parcs i reserves, camps esportius, zones de ribera com rierols i rius, vies verdes i senders, jardins comunitaris, arbres de carrer i zones de conservació de la natura, així com espais menys convencionals, com ara parets verdes [...] [també] Els espais verds privats inclouen patis privats, terrenys comunitaris d'edificis d'apartaments [...]*»

Les quatre variables intermèdies més estudiades fins el moment, de la relació entre espais verds i salut són: **contacte social, alleujament de l'estrès, activitat física i qualitat de l'aire** (Hartig

et al., 2014; Maas et al., 2009). Tot i així, hi ha altres possibles mecanismes. Per exemple la inclusió de vegetació en un espai urbà pot relacionar-se amb la reducció de la impermeabilitat de la ciutat. En aquest últim exemple, Wolch et al. (2014) ens explica el cas de Hangzhou, Xina, la segona ciutat del país amb temperatures més altes, i un exemple molt extrem d'episodis de calor en un medi urbà. En la planificació urbana de Hangzhou s'hi van incloure els espais verds per a reduir la impermeabilitat de la ciutat i poder millorar la qualitat de la vida dels seus habitants. De fet, Barcelona ha començat a patir en els últims anys una situació similar d'episodis de calor, d'efectes molt greus sobretot en la salut de persones grans, i les primeres mesures de mitigació ja estan començant a ser aplicades per la ciutat (Barcelona Regional & Ajuntament de Barcelona, 2017). És important destacar que tots aquests potencials mecanismes possiblement no són independents entre si, sinó que son interdependents.

1) Qualitat de l'aire

Les ciutats europees de més densitat de població tenen un problema destacat i aquest és el relacionat amb la contaminació atmosfèrica. Segons l'Agència de Salut Pública de Barcelona (2017, p. 44) Barcelona en concret va tenir una *«qualitat de l'aire [del 2017, que supera els] nivells de referència de l'Organització Mundial de la Salut per als contaminants NO₂, material particulat (PM₁₀ i PM_{2,5}), benzè, ozó i benzo(a)pirè. L'evolució respecte de l'any anterior mostra un increment dels nivells d'entre el 7 i el 12% per als dos contaminants més crítics, el NO₂ i el material particulat»*. La ciutat necessita accions dràstiques de reducció del trànsit per aconseguir mantenir els nivells legals de pol·lució, perquè no pot fer una reducció completa.

Una de les mesures posades en marxa a la ciutat de Barcelona per intentar reduir els nivells de contaminació atmosfèrica ha estat la creació i millora dels espais verds de la ciutat. Baró et al. (2014, p. 475) il·lustra aquesta funció de reducció de la contaminació en dir que la *«L'estructura residencial d'alta densitat també va mostrar una taxa important de captura neta de carboni, principalment atribuïble a la seva gran àrea total (el 36% del municipi) i, probablement, en menor mesura, a l'alta presència d'arbres de carrer en aquests barris.»* Per tant podríem dir que la millora de la qualitat de l'aire, derivada de la inclusió de vegetació en la ciutat que redueix la contaminació atmosfèrica, crea una disminució de malalties com poden ser les respiratòries.

Hartig et al. (2014, p. 212) resumeix la funció de la vegetació present en espais verds afirmant que *«Els arbres, els arbustos i la resta de vegetació poden afectar la qualitat de l'aire ambient i, a través d'aquesta, la salut i el benestar de l'ésser humà. [però] hi ha impactes positius i negatius. Els arbres i la vegetació poden reduir els nivells d'alguns contaminants, inclosos els gasos i les partícules (PM), però també poden contribuir a la contaminació atmosfèrica mitjançant l'alliberament d'hidrocarburs.»*

2) Activitat física

L'activitat física ha estat directament relacionada amb la salut en molts estudis. Com ja hem comentat abans, si es dóna un espai per a realitzar certes activitats, una persona es podrà mantenir activa durant tota la seva vida. De la mateixa manera pot millorar la salut mental, les

relacions socials, i la salut percebuda d'aquesta persona. Un espai atractiu porta a voler-hi anar, o crear, utilitzant mitjans com la bicicleta o altres formes de transport individual. També indueix a fer-hi passejades, caminar, o jugar-hi (Bize et al., 2007; Hartig et al., 2014; Sugiyama et al., 2008). Al parlar de la relació entre espais verds, salut i activitat física es pensa que *«les característiques naturals poden fer que les persones vulguin caminar o anar en bicicleta abans que usar altres modes de transport realitzant rutes cap a destinacions més atractives; no obstant això, la distància a la destinació, la disponibilitat d'infraestructures adequades (per exemple, voreres, carrils bici) i la seguretat són factors més importants [...] Les raons de les associacions negatives (no causals) poden ser que grans quantitats d'espai verd tendeixen a anar junt amb (a) majors distàncies per a destinacions, (b) nivells més alts de propietat d'automòbils, i (c) millor disponibilitat i menor cost de places d'aparcament properes a les llars.»* (Hartig et al., 2014, p. 214).

3) Contacte social

Hi ha moltes formes de definir el contacte social, molts indicadors utilitzats en literatura, com per exemple el capital social, el suport social, la cohesió social o la sensació de comunitat. Definim el capital social com aquells *«recursos emergents de xarxes de confiança»* (Nieminen et al., 2010, p. 531) i la cohesió social es refereix a *«normes i valors compartits, l'existència de relacions positives i amistoses i sentiments d'acceptació i de pertinença.»* (Hartig et al., 2014, p. 215). El primer cas sent una visió més individual de les relacions interpersonals i el segon una visió més comunitària.

La cohesió social per tant, és aquell mediador que potencialment podria ser més afectat per la presència d'un espai verd urbà. Podem afirmar això, ja que els llocs de trobada milloren les connexions entre els habitants d'una zona, formant així una comunitat més unida, i un espai verd atrauria la gent fóra de casa seva i crearia una zona d'interacció entre les persones (Groenewegen et al., 2012). Podríem dir que *«potser no és la quantitat de despesa energètica que necessita l'activitat mentre crea beneficis per a la salut, sinó les qualitats reductores d'estrès de l'entorn en què es desenvolupa l'activitat i /o la cohesió social que facilita l'activitat.»* (De Vries et al., 2013, p. 33). En exemple de la relació trobada entre cohesió social iniciada per els espais verds urbans i la salut podem trobar: com afecta la *«perceived greenness»* d'un barri amb la interacció social (Sugiyama et al., 2008).

4) Alleujament de l'estrès

Es considera la naturalesa com una poderosa ajuda per l'alleujament de l'estrès, el factor psicològic és tant important que ens porta a associar amb la natura qualitats reparadores de la nostra salut mental, o benestar general (Groenewegen et al., 2012, p. 999). És a dir, l'experiència amb la natura és completament subjectiva i així també variarà la seva relació amb la salut (Hartig et al., 2014). Hem de tenir en compte que molts estudis han pogut relacionar, amb forta evidència, la reducció de la fatiga, l'ansietat, la tristesa, i un increment de la sensació d'energia, i capacitat de concentració, amb el contacte amb la natura (Hartig et al., 2014, p. 217; Lee & Maheswaran, 2011, p. 218). En un ambient urbà el contacte amb la natura és

limitat, per tant les qualitats reparadores associades a ella es reduirien a «*micro-restoration qualities*», d'igual importància, però més adequades a la ciutat. Aquest concepte, també s'anomena «*static enjoyment*». El concepte ha sigut comentat en diversos estudis (Groenewegen et al., 2006; Groenewegen et al., 2012; Sugiyama et al., 2008; Triguero-Mas et al., 2015) i relaciona el fet d'experimentar la natura, amb la sensació d'alleujament que provocaria estar-hi presencialment. És la sensació del «*escapament temporal, entès només com a passiu o mental, per exemple a través de la meditació o mirant per una finestra a una vista natural agradable*» (Chiesura, 2004, p. 136). A part de les seves qualitats reparadores, la natura en una zona urbana pot fer una reducció de les condicions ambientals negatives a l'incrementar la distància dels factors que causen estrès, «*els espais verds entre les residències i les carreteres fortament traficades poden reduir la molèstia del soroll dels ocupants (99), la vegetació pot ocultar estructures desagradables (115) i el paisatgisme al voltant de l'habitatge pot ajudar els residents a mantenir la privacitat i evitar sentiments d'aglomeració.*» (Hartig et al., 2014, p. 217).

Tot i així, hi ha altres factors que també tenen importància al pensar el espais verds i salut humana. Per exemple, si tractem la subjectivitat de les residents d'una zona com el criteri d'ús d'una intervenció mediambiental, i per tant com l'inici de la cadena dels potencials beneficis de l'espai, no podem deixar fóra la percepció de la seguretat. Segons Chiesura (2004) hi ha molta evidència empírica sobre la relació positiva entre la «*greenness*» d'un espai i el nivell de seguretat. En un estudi es va poder demostrar que residents de barris amb més entorn verd, estaven sota la impressió de viure en una zona amb menys incivilitat, menys por, menys agressivitat i comportament violent (Kuo & Sullivan, 2001). No només es pot relacionar percepció de seguretat i l'ús de l'espai verd, o en general, ús de la intervenció mediambiental; sinó que factors com les condicions, el manteniment, la qualitat (Sugiyama et al., 2008) de l'espai també entren en joc. Tal com afirmen Lee & Maheswaran (2011, p. 218):

«*La qualitat i la disponibilitat d'espai verd també poden afectar el seu ús. Aquest aspecte inclou problemes de manteniment i disponibilitat d'instal·lacions i activitats que afecten l'atractiu de l'espai verd. La gent decideix utilitzar o no utilitzar espais verds no només per les seves característiques, sinó també per la condició d'aquestes instal·lacions i funcions. Els llocs en mal estat tenen menys probabilitats de ser visitats i contribueixen a percebre la manca de seguretat.*»

Hartig et al. (2014) afegixen que un entorn verd que doni sensació de seguretat permetrà que es creï un espai de contacte social, fent així un teixit associatiu més fort en la comunitat. Seguint en aquest sentit Maas et al. (2009) posen en relleu que la densitat de certes ciutats i la distribució del «verd» pot ser determinant a l'hora de crear sensació de seguretat en una persona. Així s'inhabilitaria, o habilitaria, l'ús d'un espai verd en una zona urbana.

En resum, podem veure que els beneficis que aporta un espai verd són similars als que pot aportar una pacificació dels carrers d'una zona. Així doncs, tant la pacificació de carrers com

l'augment de l'accés a espais verds públics urbans són intervencions mediambientals urbanes que poden relacionar-se amb la salut humana.

1.3 Gentrificació

1.3.1. Definició de gentrificació

La gentrificació, concepte clau d'aquest estudi, és un procés definit per primera vegada als anys 60. Ruth Glass, quan estudiava la ciutat de Londres, va observar el fenomen que en molts barris de la ciutat es començava a canviar l'estratificació sociodemogràfica, gradualment es passava de classe obrera a classe mitjana-alta. Això succeïa, sobretot, quan els arrendaments s'acabaven, i aquells edificis i cases que abans eren modestes i petites (característics dels barris obrers) es rehabilitaven en elegants llars d'estil victorià. La pujada de qualitat, i en conseqüència l'increment del preu, dels habitatges causava l'expulsió de la classe treballadora, dels barris que es podien permetre econòmicament. Aquest fet és el que es defineix, en primera instància, com a gentrificació.

Durant el seu estudi, Glass (1964) va ressaltar els termes següents: millora («*upgrade*» en anglès), invasió i desplaçament. Des d'aleshores, el món acadèmic ha incorporat el terme de gentrificació en tots els camps de recerca on aquest pot tenir un rol, i s'ha continuat la investigació per a desxifrar la definició més ajustada, i els indicadors més clars per a identificar la gentrificació. En un dels articles més recents sobre aquest fenomen, Anguelovski et al., (2017, p. 3) usen la següent definició:

«Quan un lloc que hagi estat percebut com a indesitjable per aquells que es troben a l'extrem mitjà o superior del mercat de l'habitatge es converteix en atractiu per qualsevol de les raons (per exemple, les pressions immobiliàries globals, la reducció de la delinqüència, les millores físiques, la proximitat a centres culturals o llocs de treball), els compradors i els inversors de classe afluent o mitjana poden començar a veure oportunitats en aquest lloc. Una vegada que una massa crítica d'aquests compradors compra una propietat com a inversió o com a mitjà per millorar la seva pròpia qualitat de vida, la percepció d'una "bretxa de renda" a la zona s'expandeix i s'atreu més compradors. El resultat és que els residents de baixos ingressos es troben desplaçats a causa d'un ràpid augment dels preus històrics de lloguer i venda i d'una ràpida transició sociocultural al barri.» (Clark, 1988; N. Smith, 1996).

En aquesta definició s'introdueix la idea que la zona que està sent gentrificada era vista com a no desitjable abans del «canvi». Quan succeeix aquest canvi, la zona es torna atractiva per a persones amb un nivell adquisitiu superior. Es segueix realçant la importància del concepte del desplaçament de la població que es podia permetre un habitatge en la zona quan no era «atractiva», i s'aporta una nova idea: es crea una transició sociocultural que també influeix en el desplaçament. És a dir, la revitalització d'una zona porta una sèrie de conseqüències per les persones que l'habiten, i no són sempre tan fàcils d'identificar, com en el cas de la pujada de preus dels habitatges o el desplaçament físic de l'estrat social amb menys poder adquisitiu.

Tot i que l'Acadèmia no ha pogut posar-se d'acord amb la definició concreta, sí que molts estudis tenen en comú alguns dels indicadors usats per a identificar la gentrificació en un territori i molts estudis tenen bases similars per a l'anàlisi del fenomen.

Per exemple, Hammel & Wyly (1996) van fer un estudi separat en dues fases, la identificació de la gentrificació mitjançant els canvis físics en una zona, i la identificació dels canvis demogràfics gràcies a dades censals. Aquest mètode el van anomenar «*Ground-truthing census data strategy*» i va resultar de combinar variables identificables amb dades del cens i variables identificables gràcies al treball de camp. Finalment van fer dues llistes incloent les variables socioeconòmiques (ingrés mitjà d'una llar, canvi en l'ingrés mitjà, percentatge de persones amb més de quatre anys d'estudis universitaris, etc.), les variables relacionades amb l'habitatge (renda mitjana d'una llar, canvi en la renda mitjana i variació en el valor mitjà de l'habitatge), les variables de la població (persones, persones amb feina, etc.) i variables de canvi físic/apreciable (estructures que ensenyin evidència de degradació, barri amb un augment de pobresa i falta d'inversió, etc.).

Més endavant, Hwang & Sampson (2014) van revisar la feina de Hammel & Wyly per a poder redefinir els indicadors utilitzats i trobar si hi havia mancances en l'estudi del 1996. Així, van suggerir la introducció d'un nou concepte, la superposició d'estructures com a identificador d'un barri en procés de gentrificació (veure Figura 1.5). Així, en un barri en procés de gentrificació es podran observar infraestructures rehabilitades o noves i les cases «de sempre» que començaran a estar en procés de degradació o, simplement velles. Aquest esforç de rehabilitar les cases d'un barri és al que Hwang & Sampson, en el seu estudi del 2014, es referien com «*beautification efforts*». Aquesta hipòtesis de superposició d'estructures va ser testada utilitzant una eina com *Google Street View* per a revisar les seccions censals, classificades per Hammel & Wyly en el seu estudi del 1996, com a gentrificades. Amb aquesta exploració, Hwang & Sampson van concloure que la classificació d'una zona com a gentrificada feta només amb dades censals i la observació de les estructures d'un barri era insuficient, també comenten que s'havia d'incloure el canvi cultural/social del barri dins dels indicadors usats per a detectar la gentrificació.

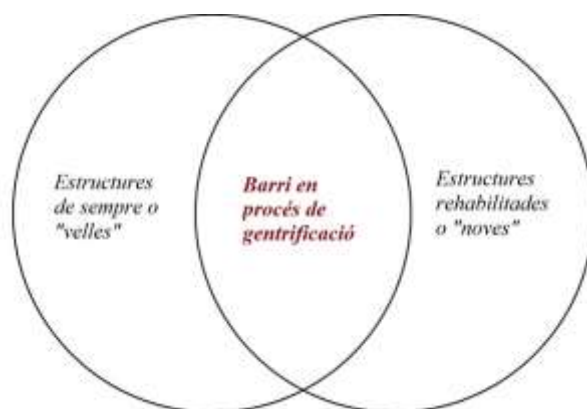

Figura 1.5: Diagrama de Venn fet per Berta Roset basat en la hipòtesis de la superposició d'estructures de Hwang & Sampson (2014).

De fet uns anys abans, Banzhaf & McCormick (2007, p. 10) van fer una reivindicació similar:

«La gentrificació és un fenomen amb moltes característiques de reforç, que incorpora tres senyals d'identitat del canvi comunitari: l'augment dels valors de la propietat i els costos de lloguer; renovació o creació d'un habitatge corresponent a l'apreciació dels valors de l'habitatge; i canvis en la composició demogràfica, especialment en la situació econòmica, però que poden afectar també la raça, l'educació i la grandària de les llars. Un quart nombre de qüestions [...] és la formació de noves comoditats, incloent-hi la sensació estètica d'un barri, la seva taxa de criminalitat i la seva qualitat escolar.»

Per acompanyar aquesta explicació, Banzhaf & McCormick (2007) introduïen una piràmide per a representar les diferents cares del fenomen de la gentrificació (veure Figura 1.6):

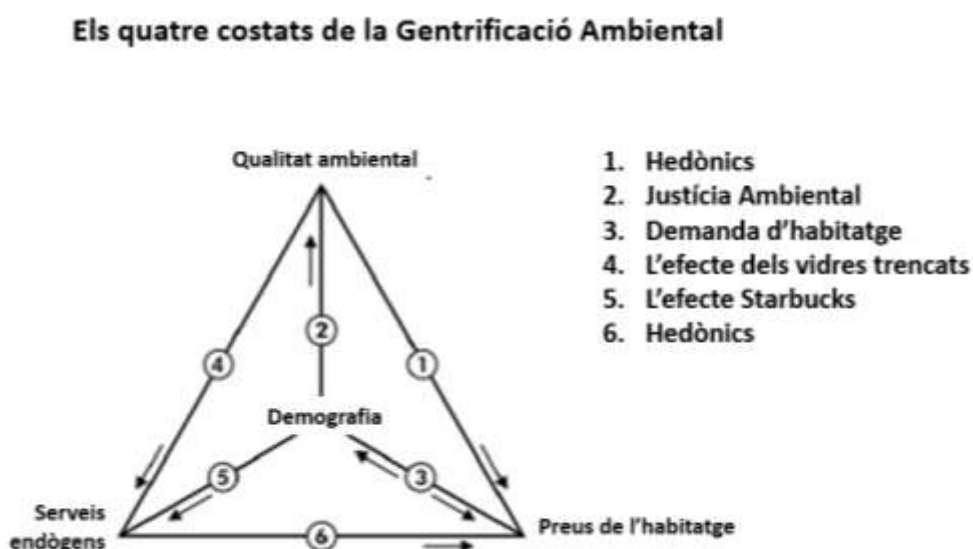

Figura 1.6: Adaptació pròpia de la figura extreta de Banzhaf & McCormick (2007, p. 44).

Aquesta figura, tot i simple, és complexa d'explicar. Començant pels vèrtexs podem veure primer la qualitat mediambiental, descrita pels autors com aquell factor que podent millorar al fer una neteja («*cleanup*» en l'original) de la zona estudiada. Per neteja es refereixen a convertir l'espai en una zona considerada més «sana» o «estètica». Aquesta rehabilitació o «neteja» crearia un canvi en la demografia del barri, anant així al segon vèrtex. Aquí podríem hipotetitzar que el barri canviarà demogràficament cap a un conjunt de persones amb més poder adquisitiu a mesura que els preus de l'habitatge variïn i el barri es torni més inassequible per a persones amb poder adquisitiu baix. Citant els autors « *A mesura que la comunitat esdevé més desitjable primer a causa de la neteja [...] i potser més tard a causa d'altres efectes indirectes, els preus de lloguer i els preus immobiliaris augmentarien, un altre component de la gentrificació.*» (p. 17). Per a entendre-ho millor, podem llegir Freeman (2005), que introdueix la idea citant Neil Smith i la seva teoria econòmica de la «*rent gap*». Aquesta va ser desenvolupada el 1979 (Smith, N. 1979), i descriu la disparitat entre el lloguer actual d'una zona i el potencial econòmic que podria adquirir. De la diferència entre una i altre sorgeix

l'interès dels inversors, que veuen el potencial per renovar en veïnats sencers, i això resulta en un augment dels preus dels lloguers i també del valor de la propietat, és a dir el tercer vèrtex de la piràmide. Finalment tenim el quart vèrtex, descrit com els canvis potencials en els serveis ambientals i béns públics del barri, com per exemple transformacions en la percepció de seguretat o l'estètica dels edificis, o, en casos extrems o de llarga durada, efectes en els centres d'ensenyament i les activitats promogudes en el barri.

Havent explicat els quatre vèrtexs podem començar a veure les relacions entre ells. El més important és la fletxa de nom «*Hedonics*» o Regressió hedònica, aquesta representa la teoria econòmica que permet relacionar l'impacte d'un nombre de factors en els preus de l'habitatge, podent estimar així la demanda i el valor econòmic d'aquests. Els autors descriuen les relacions com la relació que «*connecta tant comoditats ambientals com altres preus immobiliaris, considerant les comoditats que influeixen en els preus.*

[...] *Algunes crítiques econòmiques d'aquesta literatura, per contra, apuntarien a un efecte indirecte de la qualitat ambiental en els preus de l'habitatge i els preus de l'habitatge sobre la demografia. Aquest darrer segment de la línia, entre els preus de l'habitatge i la demografia, es podria descriure simplement com a diferent elasticitat de la demanda d'habitatge que posseïen diferents grups*» (p. 14). L'última descripció de relacions rellevants ens porta als dos efectes: *Starbucks effect* i *Broken Windows effects*. El primer dels dos surt de la transformació «estètica» del barri, com el canvi demogràfic i físic de la zona atrau persones amb gustos diferents dels que existien fins llavors i això crea un canvi en el comerç.

Aquest efecte va ser estudiat com a indicador per Papachristos et al., (2011) a l'intentar identificar la gentrificació d'una zona gràcies als cafès que hi havia i els que nous que havien obert en un període determinat de temps. Finalment, podem explicar el *Broken Windows effect*, que com es va teoritzar (Kelling & Coles, 1996; Wilson & Kelling, 1982) relaciona els petits canvis en l'ambient d'un barri (treure grafitis, per exemple) i els actes vandàlics contra les propietats de la zona, conclouent que transformacions en la percepció del civisme d'un barri poden afectar el comportament del propi barri, com la comunitat afecta la pròpia comunitat. Aquest concepte és molt present en l'estudi de Izenberg et al., (2018), on els autors parlen de la «*collective efficacy*», o el control social informal i la regulació del comportament col·lectiva.

Pel que sabem, tots els indicadors utilitzats en els diferents estudis fets fins ara es podrien resumir en quatre: **canvis culturals derivats de la transformació social del barri, augment dels preus de l'habitatge de la zona, canvis en les instal·lacions i/o serveis, i les transformacions físiques del barri (rehabilitació o renovació d'edificis, o nova construcció)**. En aquest punt és important recalcar una part clau de la teoria: la gentrificació és entesa com a fenomen, procés i conseqüència. És a dir, la gentrificació engloba un nombre molt divers de transformacions però també és el procés transformador, i és el final d'aquests canvis, la conseqüència. Un barri estarà sent gentrificat, i serà gentrificat a l'acabar un seguit de canvis que indiquen el fenomen, i la gentrificació ho englobarà tot. Aquesta complexitat ens porta a reflexionar sobre un indicador que és dels més usats per a identificar el canvi sociodemogràfic d'un barri en procés de gentrificació, i també és una conseqüència/mitjà de transformació del

fenomen: el desplaçament. Com un barri gentrificat rebrà un influx de persones amb més alt poder adquisitiu que les residents i això crearà el moviment (directe i indirecte) d'aquells individus que no es puguin permetre un habitatge als preus fixats per la nova comunitat.

Quan es parla de mobilitat residencial, podem dir que una persona es mou de casa quan hi ha una discrepància entre les seves necessitats i el que pot «oferir» l'habitatge que ocupa (Freeman, 2005), aquestes diferències poden derivar en què la persona hagi de buscar una nova llar. Les noves necessitats que es creen en la persona i fan plantejar la voluntat de moure's poden variar molt (per exemple l'inici d'una nova feina, l'arribada d'una criatura a la llar, l'oportunitat d'altres habitatges disponibles, etc.). Hem de tenir en compte que, fins a cert límit, totes les causes de la llista són volgudes, o hi havia una intenció de part de l'habitant al darrere, en canvi, el desplaçament derivat de la gentrificació és definit com a «*habitatge relacionat amb una dislocació residencial*» (Marcuse, 1985, p. 205). Aquest component d'involuntarietat és clau per a entendre com funciona el moviment de persones i llars en un barri que s'està gentificant, i com això provoca un canvi sociodemogràfic (indicador que és utilitzat en tots els estudis sobre la gentrificació).

El concepte de la involuntarietat del moviment és basat en el fet que les persones residents són forçades a marxar del seu propi barri, Marcuse (1985) anomena aquesta situació desplaçament directe, i acompanya la definició amb dos nous conceptes: el desplaçament excloent i les pressions de desplaçament. Que ens aporten, llavors, aquestes idees complementàries? Bàsicament expliquen situacions característiques de la gentrificació. Per exemple, el desplaçament excloent és aquell que ocorre quan una persona o grup de persones no es poden romandre o no poden moure's a un barri, que abans era assequible, per un augment del preu de l'habitatge. En canvi, les pressions de desplaçament es referirien a la destrucció de la xarxa social d'un barri, la falta d'instal·lacions assequibles, l'augment del preu dels béns i serveis, etc (Cocola-Gant, 2015). Aquestes pressions desenvoluparien en el que podem anomenar desplaçament indirecte, tal com ho defineix Cocola-Gant (2015, p. 8):

« Mentre que el "desplaçament directe" es refereix a la migració fora del barri o al moment del desallotjament, el "desplaçament indirecte" és un procés a llarg termini que resulta en un conjunt de pressions que dificulten progressivament la permanència dels residents de baixos ingressos temps».

La diferència és en els efectes, com diuen Davidson & Lees (2010), el desplaçament directe és un moment en el temps en el qual l'habitant és forçat a marxar, i el desplaçament indirecte és el conjunt de canvis que afecten la qualitat de vida de l'habitant de forma constant per un llarg període de temps. També podem dir que l'indirecte engloba el fet de ser forçat a moure's, però volem posar pes en el fet de ser un efecte de llarga durada, com molt bé expressa Crookes (2011, p. 26-27) «*L'ocurrència del desplaçament significa que els residents han perdut la batalla per quedar-se*», el que Davidson & Lees (2010) anomenen «*loss of place*».

És aquell moment que; per culpa de la pèrdua de la xarxa social del barri, l'augment dels preus o la falta d'instal·lacions, la persona es veu obligada a moure's a un altre lloc.

Tant el desplaçament directe com l'indirecte són derivats de qualsevol classe de gentrificació. Tanmateix, la relació que tenen amb els canvis comercials i el turisme va més enllà. Podem veure la gentrificació comercial i la turística com mecanismes d'exclusió, on la qualitat de vida de les residents és afectada i pot provocar la mobilitat de la població (Davidson & Lees, 2010; Slater, 2009). Cocola-Gant (2015, p. 19) afirma que «*En els processos de gentrificació turística, la mutació de la vida de barri és bastant comercial. Això comporta no només la millora dels serveis comercials, sinó també l'ús de zones privades i públiques del barri com a espai d'entreteniment i de consum, inclosa la vida nocturna*» plantejant així una interessant relació: el turisme és un procés gentrificador i està estretament connectat amb el desplaçament indirecte. L'autor posa en relleu la paradoxa de les ciutats que són destinacions de turisme massiu, on molts espais, serveis i instal·lacions seran dedicats a l'activitat, fent que cada cop hi hagi més oportunitats de consum destinades a usuaris no quotidians. No només ocorre aquest fet sinó que moltes vegades les turistes volen experimentar la «vida de cada dia» de la ciutat, per tant buscaran els serveis quotidians de les habitants de la ciutat i aquelles persones que viuen en la zona hauran de fer un canvi en el seu patró de consum per a acomodar-se als nous serveis (nous serveis referint-nos, per exemple, al bar de tota la vida que ofereix paella i en tenir un influx molt alt de clients turistes pot fer un augment de preus). Això és el que Cocola-Gant (2015) anomena el «*commercial upgrading*» i fa que persones que necessitin serveis assequibles, espais per a activitats no-comercials i instal·lacions que estiguin dedicades a les residents i no a les turistes, es vegin forçades al desplaçament. Aquí podríem veure un barri que haurà sigut revitalitzat per a adaptar-se a la nova activitat turística, haurà canviat els comerços que tenia i haurà patit un desplaçament de part de la població, tancant així el cercle de la gentrificació.

En un cas més proper, un article sobre la segregació residencial de Barcelona Nel·lo (2018), podem veure la classificació dels diferents tipus de desplaçament de manera més específica per l'àmbit d'estudi:

- «a) **Directe**, deguda al desnonament de persones o famílies per incapacitat de pagar la hipoteca o el lloguer, per increment del preu del lloguer o d'altres augments de les despeses de l'habitatge (impostos, despeses de comunitat, etc.).
- b) **Indirecte**, com a resultat de processos de renovació urbana —públics i/o privats— que suposen el canvi d'ús del sòl o de la tipologia residencial.
- c) **Exclusivista**, per raó de l'increment del cost de vida de l'entorn, la desaparició del comerç assequible de proximitat, o de serveis bàsics.
- d) **Simbòlic**, associada al canvi d'imatge del barri, que pot acabar fent sentir-se fora de lloc aquells que tradicionalment hi residien.»

Qualsevol de les dues classificacions (Marcuse, 1985; Nel·lo, 2018) retraten la complexitat del fenomen de la gentrificació i poden ser utilitzades per a descriure el procés.

1.3.2. Gentrificació a Barcelona

Realment el procés de gentrificació a Barcelona té un llarg camí, no és un procés actual sinó que ja al 1890, Rafael Puig i Valls ja feia la reflexió sobre les reformes a Barcelona dels barris obrers, comentant que les transformacions dels carrers de l'antiga ciutat comtal, vells i humits, on vivia la població obrera, es van transformar en grans avingudes, plenes d'edificis grans i moderns on van passar a viure persones riques i benestants. Això va fer que les persones obreres, que fins aquell moment vivien en aquella zona, no poguessin pagar els lloguers de les habitacions més barates dels carrers reformats i es van veure obligats a mudar-se a localitats allunyades d'on treballaven i en condicions poc favorables pel desenvolupament de la vida familiar (Nel·lo, 2018).

Per tant, el desplaçament forçat de la població més vulnerable, ja sigui de manera indirecta o directe, no és un fenomen recent, una constant en el procés d'urbanització contemporània i que es trasllada al territori en forma de segregació urbana, que és el fenomen a través del qual els grups socials diversos tendeixen a separar-se sobre l'espai urbà en funció de les seves característiques econòmiques, d'origen, creences o altres característiques socials (Oberti & Préteceille, 2016).

Aquesta segregació urbana que, tal i com hem assenyalat al llarg del Treball de Final de Grau, ve motivada per la diferència dels preus de l'habitatge i de la qualitat d'aquests, així com dels serveis i instal·lacions de la zona. Les persones amb un nivell econòmic més alt trien per com a residència aquelles zones amb una millor qualitat i accessibilitat, on es poden envoltar de persones del seu mateix nivell econòmic. A mesura que les persones més benestants es muden a una regió concreta per les seves característiques, l'espai es torna limitant i fa que hagin d'ocupar altres zones. Es pot donar el cas que aquestes persones decideixin, motivats per expectatives de millora, centralitat, instal·lacions patrimonials... (Nel·lo, 2018), la qual cosa pujarà els preus del lloguer a causa de l'increment de la demanda i produirà un desplaçament, directe o indirecte dels residents de classe més baixa.

Els autors Blanco & Nel·lo (2015) van realitzar un estudi sobre la gentrificació i segregació urbana a la Metròpoli de Barcelona (2001-2012), analitzant l'evolució de la disposició dels grups socials sobre el territori metropolità, estudiant el nivell de secció censal i quatre variables estretament relacionades amb la renda: percentatge de població aturada, percentatge de població estrangera, valor cadastral i la superfície de la llar. Aquest estudi va permetre classificar més de 3.500 seccions censals en tres categories: Situació de segregació inferior, situació de segregació superior i situació de segregació intermèdia.

L'any 2001 el nombre de seccions censals amb valors extrems de segregació inferiors (barris vulnerables) i superior (barris benestants) representava un 6,4% del total, i l'any 2012 un 17% del total.

A grans trets les seves conclusions van ser que, tot i que la segregació urbana ja existia abans de la crisi, aquesta es va accentuar els anys posteriors a aquesta i que, en la Regió

Metropolitana de Barcelona destaca una segregació amb uns patrons cartogràfics continus al llarg del territori, ben delimitats i que només s'han anat crescut en superfície.

Per tant, a la Barcelona del 2012 hi ha grups benestants que tendeixen a aplegar-se sobre el territori en proporció, sobretot en el barri de la Dreta de l'Eixample, en la totalitat del districte de Sarrià-Sant Gervasi, parcialment en els barris de Vallcarca i Penitents, les Corts i alguns sectors del Raval i el Barri Gòtic (Nel·lo, 2018).

Ara bé, la capacitat d'absorció d'aquestes àrees, limitada per el stock immobiliari disponible, fa que aquests grups benestants s'expandeixin a les àrees més pròximes. En el cas que aquestes àrees pròximes siguin barris vulnerables, l'entrada de capital anirà seguida d'un progressiu desplaçament i substitució de la població. Aquest procés està tenint lloc als barris de Poblenou, la Barceloneta, Gràcia, Sant Andreu i d'altres (Lopez-Gay, 2011).

La conclusió final de l'estudi va ser que Barcelona tenia unes característiques concretes i que serien les que s'haurien de tenir en compte per poder crear actuacions en contra d'aquesta segregació urbana.

La primera és que a Barcelona 7 de cada 10 persones tenen un règim de tinença de propietat, deixant el lloguer en una situació minoritària, la qual cosa dificulta l'accés a l'habitatge i l'endeutament dels individus i famílies (Nel·lo, 2012), però que també ajuden a frenar les conseqüències de la gentrificació. Una altra característica rellevant i específica de Barcelona és l'evolució de les variables demogràfiques, que són claus en l'evolució de les problemàtiques de l'habitatge en l'àmbit metropolità barceloní (Donat, 2014). Un dels principals problemes és que la demografia de la ciutat és cada vegada més envellida, incrementant el nombre d'habitatges ocupats només per una persona viuda.

I, finalment, el turisme. El turisme que actualment està tenint tan ressò a la ciutat, amb manifestacions i rebuig per part dels ciutadans. I es que el turisme a la ciutat ha incrementat moltíssim en els últims anys. Només cal mirar les xifres: Al 1990 hi havia 3,8 pernoctacions turístiques a la ciutat però al 2015 aquestes van créixer fins a 29,1 pernoctacions. Un dels principals problemes és que aquestes pernoctacions no tenien lloc en hotels sinó en pisos turístics, amb elevats lloguers. S'estima que el nombre d'apartaments completament destinats a usos turístics avui existents s'aproxima a la xifra de 16.000, dels quals només 10.000 apartaments operen amb llicència (Buhigas et al., 2016). Aquests apartaments es concentren en alguns barris, concretament, 10 dels 73 barris de Barcelona concentren el 67,1% dels apartaments turístics.

A totes aquestes problemàtiques se li suma la incidència a mitjà i llarg termini de les polítiques públiques en relació a l'habitatge assequible que, en el cas espanyol, ha estat destinada a afavorir l'accés a la propietat i no a la construcció d'habitatges protegits i públics. Concretament a Barcelona l'habitatge destinat a polítiques socials no supera el 2% del parc residencial, la qual cosa la converteix en un dels més reduïts dels països de la Europa Occidental (Nel·lo, 2018).

Barcelona, per tant, està patint un procés de gentrificació que s'està accentuant cada vegada més amb el turisme creixent, que afectarà als residents de Sants de classes menys benestants de forma negativa. És possible que, seguint la tendència de Barcelona, els barris més propers i amb nivells econòmics més benestants com les Corts, l'Eixample o Ciutat Vella poden haver

establert un flux de persones que establiran la seva residència a Sants, buscant preus més assequibles i altres característiques desitjables del districte com ho podrien ser les comunicacions amb transport públic (Sants-Estació) o, per exemple, el moviment veïnal i el teixit social.

Aquesta gentrificació s'està manifestant mitjançant transformacions físiques i econòmiques que encara no han pogut afectar al teixit veïnal, però que, a no ser que s'aturi, seguirà avançant.

1.3.3. Relació entre gentrificació i salut humana

Com qualsevol fenomen de canvi, la gentrificació té efectes en la salut de les persones residents, a causa de la transformació ocorrent en el seu barri, o zona d'habitatges. La figura 1.7 mostra un resum de les diferents relacions que s'han teoritzat entre gentrificació i diverses afectacions i malalties.

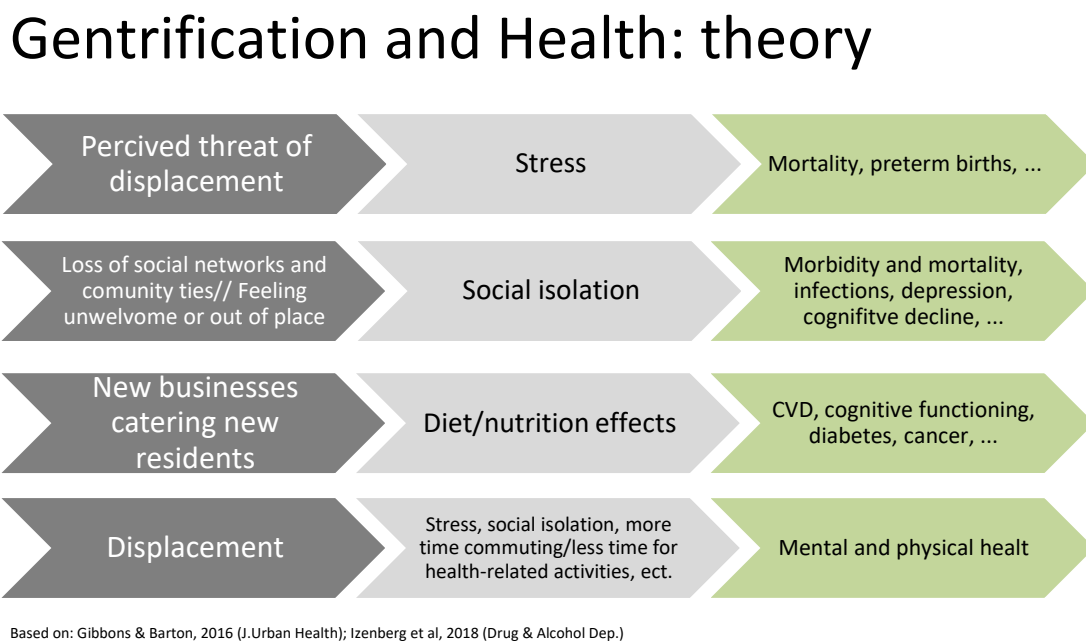

Figura 1.7: Conceptualització de la relació entre salut i gentrificació feta per Margarita Triguero-Mas i Helen Cole, basada en els articles: Gibbons & Barton, 2016; Izenberg, Mujahid, & Yen, 2018a; Izenberg et al., 2018b. En gris els potencials mecanismes que podrien explicar la relació entre gentrificació i indicadors de salut (indicadors de salut en verd).

Aquestes relacions teoritzades, pel que sabem, només s'han explorat quantitativament en cinc estudis. Aquests diferents estudis han explorat una diversitat d'indicadors de salut i sovint han investigat si les relacions entre gentrificació i salut diferien per grup de població.

De manera general, els estudis existents no mostren resultats concisos al explorar el procés de gentrificació i els seus efectes sobre la salut en general (Gibbons & Barton, 2016; Huynh & Maroko, 2014; Izenberg et al., 2018a, 2018b; R. J. Smith et al., 2017). Però al investigar diferents grups de població, sembla que hi ha indicacions de que el procés de gentrificació es relaciona amb un pitjor estat de salut per la població no privilegiada: més naixements

prematur a l'estudi de Huynh & Maroko (2014); pitjor salut autopercebuda a Gibbons & Barton, 2016, i Izenberg et al., 2018a, 2018b.

De manera general, tal com expressa M. Barton (2016, p. 2), els estudis quantitius que exploren la gentrificació defineixen «els barris es van identificar com a gentrificables si presentaven una característica o característiques particulars a principis d'una dècada i gentrificats si havien experimentat un canvi en les característiques o característiques més endavant».

Per exemple, Huynh & Maroko en el seu estudi del 2014, creen un precedent en formular una hipòtesi que busca la relació que hi ha entre els naixements prematurs i la gentrificació ocorrent en Nova York, Estats Units d'Amèrica, en el període 2008-2010. Els autors sintetitzen la gentrificació com l'augment de preus, que causa un desplaçament de la població. Aquesta situació, ells hipotetitzen, crea una desigualtat en salut entre les habitants, ja que varia l'accés a béns, serveis i oportunitats. La identificació de les zones gentrificades es va fer seguint el canvi econòmic, i per conseqüència, demogràfic, que marcaven les dades censals de la ciutat.

Els indicadors utilitzats van ser: *Monthly Hiring Indicator* (MHI, indicador que mesura els llocs de treball creats i les persones contractades) (iCIMS, 2015), nivell d'estudis, i reducció de la pobresa (Huynh & Maroko, 2014). En canvi, la renda mitjana (Gibbons & Barton, 2016; Izenberg et al., 2018a, 2018b) o el valor mitjà d'un habitatge (R. J. Smith et al., 2017), són factors utilitzats per a identificar la gentrificació amb dades censals en altres estudis quantitius.

Huynh & Maroko, a més a més, conclouen que la transformació demogràfica del barri comporta canvis en el teixit veïnal, fent que els vincles comunitaris es dilueixin o arribin a desaparèixer. Aquesta situació crea un estrès psicològic en les habitants de la zona i podria ser una de les causes dels efectes en salut. Aquesta hipòtesi també és explorada per Gibbons & Barton en el seu estudi del 2016. Els autors busquen les diferències entre la *Self-Rated Health* (SRH, salut autopercebuda) de comunitats que descriuen com «*Black*» (no privilegiades) i comunitats descrites com «*White*» (privilegiades), seguint un criteri de racialització (SOS Racisme, 2016). Segons els autors:

«Aquesta disminució de la SRH podria ser resultat de tres processos: el desplaçament residencial, el desplaçament cultural o la interrupció dels vincles de la comunitat local. Les discussions sobre el desplaçament relacionat amb la gentrificació es van centrar tradicionalment en el potencial de desplaçament residencial, els residents de baixos ingressos existents en un barri van ser expulsats a causa del creixent cost de l'habitatge. [...] Fins i tot sense que s'hagi demostrat que la gentrificació produeix un desplaçament residencial, s'ha descobert que la por al desplaçament fa que els residents actuals estiguin angoixats psicològicament pensant que seran desplaçats, la qual cosa, al seu torn, hauria de relacionar-se amb una SRH més baixa». (Gibbons & Barton, 2016, p. 911).

És a dir, tenim quatre possibles causes estudiades que tenen efecte en la salut: **la por al desplaçament, el desplaçament en si, les conseqüències en els vincles comunitaris que crea el desplaçament residencial, i la falta d'accés a serveis i béns de necessitat.** Izenberg et al.(2018b) van fer un estudi similar a Gibbons & Barton (2016), on també relacionaven salut autopercebuda i gentrificació. En la discussió Izenberg et al. fan notar que si bé en general la gentrificació no està directament relacionada amb pitjor salut autopercebuda, en el moment en què s'estratifica per comunitats es veuen relacions més clares, per exemple com la gentrificació afecta negativament la comunitat «Black». Tots els articles donen molta importància a la comunitat i el teixit veïnal, sobretot Izenberg et al. (2018a). Els autors relacionen el consum intensiu d'alcohol amb la gentrificació, sense establir una causalitat directe. Posen en relleu com és de primordial tenir un teixit comunitari fort, i introdueixen el concepte de la «*collective efficiency*», que ja hem comentat abans.

R. J. Smith et al. (2017, p. 2) segueix en aquesta línia, donant impuls a l'estudi dels «*Els adults més grans [que] poden estar "enganxats al seu lloc" (Torres-Gil & Hofland, 2012) o [que] són "residents involuntaris" (Wiseman, 1980) perquè no tenen els recursos financers per traslladar-se*», i la seva salut mental i física. La hipòtesi de l'estudi es basa en el coneixement previ que si els preus de l'habitatge augmenten substancialment, es perd el suport de la comunitat, i apareix l'amenaça de desnonament, la salut de la persona serà afectada negativament. Els autors volen fer notar que la gentrificació podria tenir efectes positius com portar nous serveis al barri, però que per a persones grans i vulnerables econòmicament, la gentrificació podria esdevenir un procés danyí. Una de les conclusions de l'estudi és que aquest estrat de la societat tindria el potencial de beneficiar-se de la reinversió en un barri que està sent gentrificat, però també hi ha un factor de risc molt alt de depressió i ansietat entre persones grans en barris en procés de gentrificació.

Tots aquests estudis quantitius que hem comentat tenen mancances. Una és l'ús de dades del cens demogràfic, l'altra és els indicadors usats i, finalment, també es pot assenyalar el mecanisme utilitzat per fer l'estudi. Tal i com Huynh & Maroko (2014) assenyalen a la discussió del seu article, el fet que el cens demogràfic es basi en límits administratius té limitacions. Una de les mancances que els autors comenten en l'ús de límits administratius és que les comunitats no segueixen les separacions administratives i per tant es perd molta informació com que no s'analitzen les poblacions veïnes, fet que també comenten Sampson et al., (2002), i amb el qual es troben altres estudis (Izenberg et al., 2018a, 2018b; R. J. Smith et al., 2017). Per altra banda, els indicadors utilitzats per a classificar les zones en procés de gentrificació són molt reduccionistes. Per últim, una mica més complexa d'explicar, és el mètode utilitzat per a fer l'estudi. M. Barton (2016) fa una comparació d'articles que han utilitzat un estudi qualitatiu i articles que n'han utilitzat un de quantitiu, per explorar si hi ha un tipus de mètode més adequat. De l'anàlisi de diferents articles conclou:

«Els estudis quantitius, en canvi, es basaven en dades del cens i, per tant, van definir la gentrificació mitjançant canvis demogràfics. Les versions senzilles d'aquesta estratègia es van

centrar únicament en els canvis en la composició socioeconòmica dels residents del barri. Quan s'identificaven els barris gentrificats, la investigació qualitativa normalment seleccionava aquells barris que havien experimentat canvis culturals a causa dels canvis demogràfics de les poblacions del barri. [...] Aquest canvi cultural es va associar sovint amb canvis en els negocis locals i l'habitatge.» (M. Barton, 2016, p. 3)

No només podem veure les limitacions dels estudis quantitius i qualitatius, sinó que M. Barton, en el seu estudi del 2016, fa una proposta per a futurs articles. L'autor assenjala que un mètode que combini les dues metodologies, per tant doni fruit a l'anàlisi de la gentrificació segons una estratègia no basada en les dades censals, i que incorpori la percepció del canvi del barri com a mesura d'identificació de la gentrificació seria ideal.

1.4 Salut – Intervencions mediambientals urbanes- Gentrificació

1.4.1. Gentrificació mediambiental

La combinació d'intervencions mediambientals i gentrificació és un cas molt estudiat en la literatura científica. Per a explicar el que definiríem com gentrificació verda, gentrificació ecològica, o també anomenada gentrificació mediambiental (Checker, 2011; Curran & Hamilton, 2012; Dooling, 2009) podem seguir l'explicació feta per Gould & Lewis (2012, p. 121), que defineixen la gentrificació mediambiental com aquell *«procés de gentrificació urbana que es crea en gran part per la creació o la restauració d'una intervenció ambiental»*, i aporten un concepte clau, *«environmental amenities»*, aquells recursos mediambientals que pot tenir una zona.

Wolch et al. (2014, p. 239) es refereixen a aquest tipus de gentrificació com un «efecte paradoxal» i comenten:

«Fent simultàniament que les zones més antigues i típicament de baix ingrés i/o industrials de les ciutats existents més atractives, els projectes d'ambientació urbana poden provocar gentrificació, alterant dràsticament les oportunitats d'habitatge i la infraestructura comercial/minorista que dona suport a les comunitats de baixos ingressos». (Zukin et al., 2009).

La paradoxa a la qual es refereixen Wolch et al. (2014) és l'anomenada *«green space paradox»*. Aquest fenomen ocorre en ciutats compromeses amb la presència de més espais verds o d'altres serveis ambientals, en les zones amb deficiència o desigualtat de distribució d'aquests. Aquesta introducció de les intervencions mediambientals en barris de baix nivell socioeconòmic (o desfavorits per algun altre factor) crea una àrea en transició on cada cop més gent se sentirà atreta i voldrà anar-hi a viure. Aquest moviment de persones desplaçarà les comunitats més vulnerables, de baix poder adquisitiu, a zones amb menys qualitat mediambiental, o directament desfavorables mediambientalment (Anguelovski et al., 2017). Per tant, per una cadena de conseqüències la presència d'una intervenció mediambiental urbana, inicialment dissenyada per donar servei a una zona amb alt percentatge de població no privilegiada, acaba creant un atractiu per a les persones de més alt poder adquisitiu que les que ja habitaven la

zona. Això incrementa el preu de l'habitatge per la presència d'aquestes noves persones, i finalment les comunitats vulnerables són desplaçades a altres zones de la ciutat (Wolch et al., 2014). És la idea que en un moment donat una intervenció mediambiental es pot tornar un *LULU* (*Locally Unwanted Land Use*), consultable a l'Annex I, ja que haurà causat una desigualtat en la zona per tant la gent del barri no el voldrà allà, i crearà l'anomenat «*greenLULU*» (Anguelovski et al., 2017). Banzhaf & McCormick (2007, p. 34), ho descriuen com la «*la descripció sociològica de la gentrificació com a nova estètica que posa l'accent en la construcció recent o les propietats renovades i la cultura urbana fa notar una altra manera que la reutilització pugui provocar la gentrificació. En particular, si la neteja i, sobretot, una reutilització particular d'un LULU canvia la "sensació" estètica d'una comunitat, potser és més probable que desencadeni la gentrificació atraient un nou tipus de resident.*».

Aquí hem mencionat el concepte de cadena, i ens porta a qüestionar-nos, on van llavors les persones desplaçades? Banzhaf & McCormick (2007, p. 26) afirmen la teoria de la cascada i aporten un concepte de paral·lelisme entre els canvis en una àrea, fent encara més complicat situar l'inici i el final de cada procés, i la causalitat entre ells. Finalment, Nel·lo, (2018, p. 52) assumeix que la «*capacitat d'absorció d'aquestes àrees [de persones amb més alt poder adquisitiu] és limitada pel stock immobiliari disponible i, per tant, és d'esperar que tendeixin a expandir-se cap a alguns àmbits del seu entorn*», i justifica així el moviment de persones a zones amb comunitats de més baix poder adquisitiu. Si aquest moviment conclou en el desplaçament d'un estrat de la societat, el primer pensament seria de parar les intervencions mediambientals de les ciutats. La qüestió és que es naturalitza la desaparició de la classe obrera, o de les comunitats no privilegiades, al crear aquestes intervencions mediambientals «de millora» (Curran & Hamilton, 2012). Això ens porta a parlar de l'eco-elitisme, aquest concepte ens el presenta Checker (2011) com una convergència del desenvolupament urbà, l'activisme per la justícia mediambiental, les iniciatives ecològiques i una era de capitalisme avançat. Per tant s'opera sota una política sostenibilitat però on l'objectiu final és el desenvolupament urbà afavorint el moviment gentrificador, i promovent un estil de vida per a persones riques basat en la consciència ecològica, i l'adopció de solucions tecnològiques pels problemes mediambientals (Anguelovski et al., 2017). Si la planificació urbana no manté el pensament crític al planificar intervencions mediambientals, és molt probable que moltes d'aquestes intervencions acabin seguint aquesta estructura descrita prèviament.

Per altra banda, hi ha característiques pròpies del barri que promouen l'existència, o creació, d'un moviment gentrificador. Segons Nel·lo (2018, p. 55), «*cal no oblidar els eventuais efectes perversos que puguin estar-hi associats [...] amb una vida social vibrant, ple d'iniciatives i de vida associativa*» on un barri que podria utilitzar els lligams entre la comunitat per a defensar-se de les pressions de desplaçament acaba sent un lloc que atrau les persones per aquests mateixos llaços. És paradoxal, altre cop, com una activitat o projecte (creació d'espais verds, unió de la comunitat per la lluita) pot acabar sent allò que detoni un procés de gentrificació en el mateix barri. Això ens porta a preguntar-nos: per a qui es fan les intervencions mediambientals? (Dale & Newman, 2009).

1.4.2. Relació entre intervencions mediambientals, salut i gentrificació

La relació entre aquests tres conceptes no ha sigut estudiada d'una forma holística massa sovint. Es podrien establir llaços indirectes, mirant com s'influencien d'una en una les variables salut-gentrificació-intervencions mediambientals, però un dels pocs articles que les ha intentat relacionar totes és el de Cole et al., (2019). Les autores utilitzen una metodologia molt similar als altres estudis de salut i gentrificació. Parteixen de dades del cens, i d'aquí creen diferents models per cada una de les relacions a estudiar, ajustant per una de les variables. L'objecte d'estudi és si la relació salut-exposició a espais verds és modificada per l'efecte de la gentrificació. Els resultats d'aquest estudi indiquen que els beneficis per la salut dels espais verds només es troben en aquells barris que s'estan gentrificant i per aquelles persones privilegiades.

Els resultats de l'estudi de Cole et al. il·lustren que si un espai té unes característiques determinades, serà subjecte de desigualtats. Cal assenyalar que no només la falta d'una distribució equitativa d'intervencions mediambientals en una ciutat crea aquesta situació desigual, sinó que factors com l'ètnia, el gènere, la mobilitat, o el nivell socioeconòmic influenciaran la relació entre l'espai i les persones residents (Cole et al., 2019; Lee & Maheswaran, 2011; Wolch et al., 2014).

«[Els] barris conformen la salut i el comportament dels que viuen en ells [...] i una distribució desigual dels recursos del barri contribueix a les desigualtats de salut [...] Aquesta lògica dels anomenats "efectes de barri" s'ha aplicat àmpliament [...] emmarcat en part per la teoria ecosocial, un marc explicatiu per a les múltiples vies bio-conductuals que condueixen des de les condicions socials i ambientals de la comunitat als resultats de salut.» (Izenberg et al., 2018a, p. 2).

De fet, Cole et al. conclouen que una recerca més intensa és necessària per a poder valorar correctament l'extensió de les desigualtats associades a la gentrificació, i també que s'ha de començar a considerar que cada ciutat és un cas diferent, per tant indicadors usats en una poden no ser vàlids per una altra.

1.5 Justificació del nostre estudi

Tal i com s'ha explicat anteriorment, pel que sabem, només un estudi ha explorat la relació entre intervencions mediambientals urbanes, gentrificació i salut. Per altra banda, gràcies al nostre procés de recerca de literatura, sabem que tots els estudis quantitius realitzats fins el moment avaluant la relació entre gentrificació i salut, han utilitzat dades del cens per a mesurar la gentrificació d'una zona. Hem explorat també les limitacions que comporta utilitzar aquest mètode, ja que no s'adequa a la realitat social de la zona.

Amb la intenció d'ampliar el nou camp de la relació entre intervencions mediambientals, gentrificació i salut humana amb un enfoc cap a la realitat social de l'àrea d'estudi, defugint de límits administratius i intentant explorar factors que no poden obtenir-se dels cens demogràfics,

la base de la nostra anàlisi quedaria representada en la figura 1.8. En aquesta imatge podem veure clarament les relacions que volem estudiar, i el caràcter holístic i d'integració que pretenem aportar. Aquest Treball Final de Grau també pretén respondre a la necessitat que Cole et al. (2019) relaten de més recerca per a identificar uns indicadors que siguin adequats per les diferents ciutats del món, i les dinàmiques intrínseques de cadascuna. I també respondre a la crida de M. Barton (2016) per un mecanisme quantitatiu d'identificació de zones gentrificades.

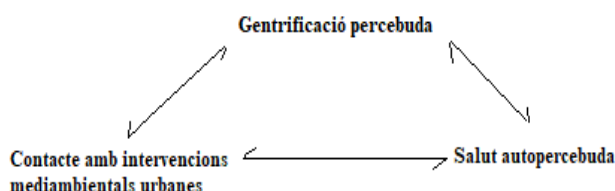

Figura 1.8: Representació de la base del nostre Treball de Fi de Grau (TFG).

2. Objectius

L'objectiu principal d'aquest Treball Final de Grau és, per tant, explorar les possibles relacions entre intervencions mediambientals, gentrificació percebuda i salut en diferents grups de població en un context urbà.

Els objectius específics són:

1. Desenvolupar un qüestionari per a recollir informació sobre: contacte amb les intervencions mediambientals urbanes, salut autopercebuda i gentrificació percebuda en l'àmbit d'estudi.
2. Usar aquest qüestionari per investigar les possibles relacions entre les variables: intervencions mediambientals, gentrificació percebuda i salut autopercebuda de l'àmbit d'estudi.
 - 2.1. Explorar la relació entre el contacte amb intervencions mediambientals urbanes i salut autopercebuda en la població en general i per diferents grups de població (per gènere, per edat, per nivell econòmic i per nivell educatiu).
 - 2.2. Explorar la relació entre el contacte amb intervencions mediambientals urbanes i gentrificació percebuda en la població en general i per diferents grups de població (per gènere, per edat, per nivell econòmic i per nivell educatiu).
 - 2.3. Explorar la relació entre gentrificació percebuda i salut autopercebuda en la població en general i per diferents grups de població (per gènere, per edat, per nivell econòmic i per nivell educatiu).
3. Avaluar la utilitat del qüestionari desenvolupat i proposar possibles millores (Objectiu 1).

2.1. Hipòtesis

Per l'objectiu 2, les nostres hipòtesis són les següents:

1. Aquelles persones residents en l'àmbit d'estudi que tinguin un contacte més freqüent amb les intervencions mediambientals tindran una salut autopercebuda més alta.
2. Aquelles persones residents en l'àmbit d'estudi que tinguin un contacte més freqüent amb les intervencions mediambientals de l'estudi no tindran una percepció de gentrificació tan alta.
3. Aquelles persones residents en l'àmbit d'estudi que percebin gentrificació a l'àrea tindran una salut autopercebuda més baixa.
4. Segons la literatura esmentada anteriorment serà esperada una diferència en les relacions entre gentrificació percebuda, salut autopercebuda i contacte amb les intervencions mediambientals urbanes per cada un dels grups de població.

3. Metodologia

3.1 Marc d'estudi

Aquest Treball de Fi de Grau s'emmarca en el projecte "Green Locally Unwanted Land Uses" (GreenLULUs). Concretament, es focalitza en les intervencions mediambientals de creació dels Jardins de la Rambla de Sants i les pacificacions dels carrers d'accés a aquest espai verd a la ciutat de Barcelona.

3.1.1. El projecte GreenLULUS

El projecte GreenLULUs és un projecte finançat per l'European Research Council (ERC) i liderat per la catedràtica Isabelle Anguelovski, de la Universitat Autònoma de Barcelona. El projecte GreenLULUs estudia les conseqüències de la creació i/o restauració de planificació mediambiental en la redistribució de la qualitat de vida urbana, examinant l'impacte social dels espais verds urbans (parcs municipals, jardins, vies verdes...) en ciutats dels Estats Units, Canadà i Europa i identificant altres possibles problemàtiques d'equitat en el context de ciutats inclusives, equitatives i sostenibles.

GreenLULUs es divideix en tres etapes. La primera etapa avalua la trajectòria d'enverdiment de 99 ciutats d'Europa, Estats Units i Canadà. Per dur a terme la primera etapa es va recórrer a la recerca d'arxius. La segona etapa té com a objectiu avaluar la relació espacial i quantitativa entre espais verds i gentrificació verda en 30 ciutats d'Europa, Estats Units i Canadà (totes elles incloses en les 99 ciutats estudiades en la primera etapa del projecte). Per aconseguir aquest primer objectiu, s'utilitzen dades secundàries demogràfiques, immobiliàries, de noves construccions i d'espais verds per crear un nou índex de gentrificació verda per tal de caracteritzar cadascuna de les ciutats incloses en l'estudi i, alhora, per comparar les diferents ciutats incloses en l'estudi entre si. Com a part d'aquesta etapa, GreenLULUs analitza també el potencial impacte de les noves construccions en l'indicador de gentrificació verda. En una

tercera etapa, el projecte pretén analitzar els casos de mobilització comunitària que sorgeixen en resposta a aquests projectes verds i les potencials eines polítiques per apaivagar els efectes de la gentrificació verda. Aquesta tercera etapa de GreenLULUs utilitza l'observació i entrevistes semiestructurades a una gran varietat de residents locals i a promotors i inversors com a mètodes de recollides de dades.

Sota el paraigües del projecte GreenLULUs s'intenten explorar, tant com sigui possible, aspectes relacionats amb la salut humana. Específicament, es pretén comprendre la relació entre gentrificació, intervencions mediambientals (incloent intervencions de millora i de creació d'espais verds i també de pacificació de carrers) i la salut, benestar i qualitat de vida dels residents. És en aquest específic camp d'interès que s'emmarca aquest Treball Final de Grau.

3.1.2. Barcelona

Barcelona és una de les ciutats incloses en el projecte GreenLULUs. És la segona ciutat més gran d'Espanya i una de les més compactes i densament poblades d'Europa, amb 1,620,343 habitants en una àrea de 101.35 km². La capital catalana està limitada pel mar Mediterrani, el riu Llobregat i el riu Besòs i pel bosc periurbà de Collserola. L'espai verd de la ciutat equival a 28.3km² o, el què és el mateix, 17.6 m² de superfície verda per habitant, si tenim en compte els més de 580 parcs urbans i altres zones verdes. (BCNUEJ et al., 2018).

L'instrument clau per a la planificació de Barcelona durant els darrers 40 anys ha estat el Pla General Metropolità (PGM), aprovat el 1976. Els seus objectius van ser l'eliminació dels mecanismes extrems que havien aparegut per incrementar el valor del sòl i la posada en marxa d'una política de qualificació de nou sòl residencial i industrial en la primera corona metropolitana, amb una extensió total d'unes 1,500 ha de sòl, classificat com urbanitzable programat. (Ferrer, 1997).

L'inici del Pla es va iniciar concentrant-se en la compra de sòl, el desenvolupament dels sectors del pla parcial o de reforma interior, els projectes d'urbanització de parcs i jardins, la millora dels espais urbans i la construcció dels equipaments. Aquest desenvolupament va agafar embranzida a partir del 1986, quan Barcelona va ser designada seu olímpica dels Jocs del 1992. (Ferrer, 1997).

Així, a finals de la dècada del 1980 va començar una transformació física a Barcelona, essent aquesta més dramàtica durant la primera meitat del 1992, els mesos previs als Jocs Olímpics. Les transformacions més destacables van ser la restauració de la muntanya de Montjuïc i de la Vila Olímpica amb l'objectiu de dotar la ciutat d'equipament i espais olímpics.

Les transformacions que tingueren lloc a Barcelona no només seguien objectius olímpics, altres projectes com el Parc de Can Drago a Nou Barris, El Parc de Sant Martí o el Parc de la Trinitat van ser millores de la ciutat que, a més, van afavorir la visió de Barcelona davant el mercat turístic. (BCNUEJ et al., 2018).

Justament, en el seu estudi, Jorge Vila (Vila Fradera, 1992) estudia els impactes econòmics com l'increment del preu dels béns i serveis i els fenòmens especulatiu relacionats amb els Jocs Olímpics, a més dels possibles impactes turístics i comercials. Vila parla dels impactes físics de les noves infraestructures i dels efectes negatius al medi ambient així com dels impactes psicològics, socioculturals i polítics que van patir els habitants de Barcelona a causa d'aquestes transformacions.

Passats els Jocs Olímpics, Barcelona va seguir patint transformacions urbanes, a destacar la renovació anomenada 22@ al barri del Poblenou, que va transformar gradualment la zona en un barri tecnològic i innovador amb instal·lacions comunitàries addicionals, entre elles l'augment de 11,4ha d'espai verd. El Fòrum Universal de les Cultures de 2004, que va suposar una important transformació de l'antiga zona industrial del Besòs, construint una esplanada costanera de 16 ha per allotjar el fòrum amb un gran panell fotovoltaic i que contenia diverses zones verdes. Un altre projecte important del nou mil·lenni va ser la creació del Parc de les Tres Terres, de 112 ha durant l'any 2009. Aquest parc és actualment el connector d'espais verds existents (Parc Güell, La Creueta del Coll i el Parc del Guinardó). (BCNUEJ et al., 2018).

Actualment un dels plans verds urbans en transcurs més coneguts a Barcelona són les superilles. El Pla de les Superilles (Ajuntament de Barcelona, 2015) té com a objectius el "retorn" de la via pública al vianant, la millora de la qualitat de l'aire a les ciutats, la creació de més espais verds i l'increment d'un trànsit pacificat. Relacionant, per tant, la pacificació dels carrers amb la qualitat mediambiental de les ciutats i amb la salut de les persones.

El Pla de les Superilles es basa les seves directrius i criteris en compromisos sectorials municipals com el Pla de mobilitat urbana (2013-2018), el Compromís de Barcelona pel Clima, el Pla verd i de la Biodiversitat, el programa de les Superilles (2012-2015) i les Línies estratègiques del PAM (2016-2019).

Per altra banda, el Pla d'Infraestructures i Biodiversitat Verda de Barcelona pel període 2011-2020 es va aprovar el 2013 i segueix els següents objectius: (i) preservar i millorar el patrimoni natural de la ciutat, (ii) limitar la pèrdua d'espècies i hàbitats, (iii) augmentar la connectivitat entre superfícies verdes existents mitjançant l'ús de corredors verds, (iv) maximitzar els serveis socioambientals associats als espais verds per elevar el valor social que se'ls assigna, i (v) augmentar la resistència al canvi climàtic de la ciutat de Barcelona (Ajuntament de Barcelona & Hàbitat Urbà, 2013). Per tant, les intervencions ambientals han estat i continuen essent significatives a la ciutat de Barcelona.

3.1.3. Intervencions mediambientals dels Jardins de la Rambla de Sants i pacificació dels carrers d'accés

Les intervencions dels Jardins de la Rambla de Sants i pacificació dels carrers d'accés són unes de les intervencions mediambientals realitzades en els últims anys a la ciutat de Barcelona. Específicament, aquestes intervencions se situen en el districte de Sants-Montjuïc, concretament en els barris de Sants, Sants-Badal i La Bordeta. A continuació es presenta el

districte, els barris i les intervencions específiques en les quals se centra aquest Treball Final de Grau.

Districte de Sants-Montjuïc

Antigament el districte de Sants-Montjuïc no formava part de Barcelona, ja que era un municipi per si sol anomenat Santa Maria de Sants. El municipi de Santa Maria de Sants abastava quasi tota la superfície de l'actual districte, excloent Montjuïc i Poble Sec (àrees que ja pertanyien a Barcelona ciutat) i també excloent la major part de la Zona Franca (que pertanyia al municipi de l'Hospitalet) (Ajuntament de Barcelona, 2018).

El districte de Sants-Montjuïc està format per vuit barris: el Poble-sec, Hostafrancs, la Bordeta, la Font de la Guatlla, la Marina de Port, la Marina del Prat Vermell, Sants i Sants-Badal. A continuació es presenten els tres barris d'interès per aquest Treball Final de Grau: Sants, Sants-Badal i La Bordeta, localitzats en el mapa de la figura 3.1:

Figura 3.1: Localització dels barris dins el Districte de Sants-Montjuïc a Barcelona. Font: Vilarrubia, 2009.

Barris de Sants, Sants-Badal i La Bordeta

El barri de Sants:

Sants és el barri més antic i més extens del districte de Sants-Montjuïc, ocupant un total de 109.8 hectàrees allotjant 40,831 habitants actualment (Ajuntament de Barcelona, 2018). Aquest barri es va annexar a la ciutat de Barcelona, per petició pròpia, l'any 1897, quan la seva població s'havia multiplicat per cinc en només 50 anys gràcies a la seva industrialització (Ajuntament de Barcelona, 2018). A poc a poc el barri es va convertir en un barri obrer on es

localitzaven diverses fàbriques tèxtils, entre les quals destacaven les fàbriques de l'Espanya Industrial i el Vapor Vell.

La importància de la fàbrica de l'Espanya Industrial queda palesa en les paraules de l'escriptor Albert Torras: *“L'Espanya Industrial, construïda cap al 1849 en terrenys situats entre Sants i Hostafrancs, esdevingué la fàbrica tèxtil més important de tot l'Estat espanyol en nombre de peces fabricades. Propietat de la família Muntadas, les autoritats que visitaven Barcelona acostumaven a passar per la seva millor fàbrica, sobretot als anys quaranta, quan el propietari era l'alcalde de Barcelona. A mitjans del segle XX va estar en el seu moment àlgid.”* (Albert Torras, 2018).

Per altra banda, la fàbrica del Vapor Vell va ser la primera fàbrica de Sants. Tal com explica Torràs, *“El Vapor Vell o la fàbrica dels germans Güell va ser el primer vapor de Sants, construït el 1846 i operà a ple rendiment fins al 1892, quan la seu social i la fàbrica es traslladaren a la Colònia Güell.*

Aleshores, la fàbrica es reparcel·là en diverses indústries fins que a finals del segle XX es reconvertí en escola i biblioteca.” (Albert Torras, 2018). Aquesta fàbrica és coneguda per allotjar l'inici d'una revolució d'obriers de les indústries de Barcelona doncs Josep Sol i Padrís, gerent de la fàbrica el 1855, va ser assassinat aquell mateix any a la fàbrica durant una reunió de negociació salarial amb una comissió d'obriers. Aquest assassinat va coincidir amb l'inici de la primera vaga general dels obrers del tèxtil a Barcelona. De fet, el barri de Sants sempre ha estat a l'avantguarda de moviments polítics i un sentiment de comunitat que han perdurat fins a l'actualitat (Ajuntament de Barcelona, 2018).

El barri de Sants-Badal:

El barri de Sants-Badal, que anteriorment formava part del barri de Sants, actualment té una superfície de 41.1 ha i una població de 23,935 habitants (Ajuntament de Barcelona, 2018). La consideració autònoma del barri respecte del de Sants l'any 2004 (Ajuntament de Barcelona, 2018) respon, entre altres raons, a la pèrdua de connexió (física i cultural) entre els barris de Sants i Badal a causa de l'existència d'una barrera física, la Ronda del Mig, que es va acabar cobrint l'any 2015 (Márquez Daniel, 2015), entre el barri de Sants-Badal i Sants.

La cobertura de la ronda del Mig ha permès, alhora, guanyar un gran espai longitudinal per al lleure de la ciutadania, i ha representat una millora important de la qualitat de vida urbana per al veïnat més immediat i també per a qui resideix als dos barris que la Ronda, avui, ja no separa sinó que articula. La localització de diversos equipaments al barri de Sants-Badal el configura, ja avui, com a pol aglutinador de la vida del barri, amb bones potencialitats per augmentar aquestes funcions.

El barri de La Bordeta:

La Bordeta és un dels barris que formen el districte de Sants-Montjuïc. Actualment té una població 18,518 habitants i s'estén 57.7 ha dins de la ciutat de Barcelona (Ajuntament de Barcelona, 2018). Dels barris inclosos en aquest Treball Final de Grau, el barri de La Bordeta

és el que ha experimentat més canvis. L'any 1801 la Bordeta consistia només en un carrer, l'antiga Via Augusta, carrer que actualment està dividit en tres franges (el carrer de la Bordeta, el carrer de Gavà i el carrer Constitució). Al llarg del traçat de la Via Augusta van aparèixer nuclis habitats i hostals fet que va fomentar el creixement del barri de La Bordeta durant el final del segle XVIII i la primera meitat del segle XIX fins a convertir-se en un barri industrial l'any 1818. Al 1857, quan ja s'havia començat a urbanitzar el barri, la Bordeta va passar a ser un dels quatre barris independent del Municipi de Santa Maria de Sants. Des d'aleshores, la tendència del barri ha estat créixer, no tan sols quant a indústries i habitatges; també pel que fa a vida social (Ajuntament de Barcelona, 2018).

La importància de la indústria al barri de la Bordeta ens la trasllada l'autor Albert Torras: *La gran fàbrica tèxtil de Can Batlló, inaugurada el 1880, va marcar el desenvolupament del barri. Moltes famílies treballadores van deixar el camp per la indústria, convertint la Bordeta, juntament amb Sants i Hostafrancs, en un dels nuclis fabrils més importants de Barcelona en el seu moment d'annexió a la ciutat, l'any 1897. La fàbrica tèxtil es convertí en un revulsiu de tanta importància per a un barri tradicionalment agrícola que uns anys després s'hi construí al costat l'estació de la Magòria. Durant el segle XIX, quan la fàbrica estava en ple rendiment, ocupava una superfície de 19,000m² i tenia 950 treballadors el 1890.* (Albert Torras, 2018).

Després de la guerra la vida social al barri es va reduir fins al punt on gairebé era inexistent i no va ser fins al 1948, quan es va crear la parròquia de Sant Medir, que no es va revitalitzar socialment el barri. Tal com explicava Torras, *“L'antiga capella de Sant Medir s'inaugurà el 1948 en un local del carrer de la Constitució i el seu primer rector fou mossèn Amadeu Oller. Era una nova parròquia per a un barri de tradició obrera que a partir de principis del segle XX, i gràcies a can Batlló, s'aniria poblant progressivament. A partir del 1960 s'edificà la nova església de Sant Medir, d'estil gaudinià, i de seguida esdevingué un centre social, cultural i de reivindicació política cabdal a la Bordeta.”* (Albert Torras, 2018).

La postguerra va seguir tenint conseqüències pel barri. Moltes de les cases baixes típiques del barri es van enderrocar i van deixar pas a nous blocs de pisos, sobretot al llarg del carrer principal, i a les noves autopistes que connectaven el centre de la ciutat de Barcelona amb el districte de Sants-Montjuïc. Les reformes al barri de La Bordeta van seguir el seu transcurs i a la dècada dels 90 es va inaugurar un segon túnel dels ferrocarrils de la Generalitat, es va renovar la superfície de la Gran Via, prioritzant el pas dels vianants i es va inaugurar la nova estació de Ferrocarrils de la Magòria- La Campana, a l'any 1997, integrant la tarifa de transport públic a aquesta part de la ciutat (Ajuntament de Barcelona, 2018).

Actualment el barri segueix immers en un procés de transformació amb obres com la millora de la zona del Mercat Nou, la urbanització de la Magòria i les obres de millora a Can Batlló, iniciades el 2011 i que dotaran el barri d'espaioses zones verdes i punts de trobada veïnals (Can Batlló, 2016.).

Tal com s'ha descrit, els barris de Sants, la Bordeta, i Sants-Badal tenen una història i unes característiques similars. Els tres barris actuals conformaven antigament una vila rural i han

estat marcats per una ràpida industrialització, l'impacte del ferrocarril i la conformació d'un urbanisme senzill i que evoca a l'estil de l'antic barri industrial, que cobreix la major part de la superfície del barri a més dels diversos esdeveniments històrics i diversos moviments socials.

Intervencions específiques: Intervencions dels Jardins de la Rambla de Sants i pacificació dels carrers d'accés

Els Jardins de la Rambla de Sants van inaugurar-se el 20 d'agost del 2016, després de 4 anys d'obres. Són una zona verda de 6 ha, 760 m de longitud i 30 m d'amplada sobre les vies de tren i metro, obra d'Ana Molino i Sergi Godia. (Barcelona + Sostenible, 2017.).

Segons la informació proporcionada per habitants de l'àrea propera als Jardins de la Rambla de Sants i per activistes i persones clau del moviment veïnal de rebuig de la infraestructura que van ser entrevistats en el context d'aquest Treball de Final de Grau, el procés de planejament i construcció dels Jardins de la Rambla de Sants té darrere una lluita veïnal iniciada als anys 90 i vigent encara en l'actualitat tal com mostra que, durant el procés participatiu sobre l'elecció de la localització del mobiliari urbà i altres instal·lacions, un 25% dels enquestats van voler batejar l'espai verd com "El Calaix de la Vergonya" (Centre Social de Sants, 2016). Inicialment, les existents vies ferroviàries tradicionalment eren una separació física de les comunitats circumdants i constituïda per 6-7 vies de tren i una plataforma de 5 metres d'alçada. Es considerava una barrera física entre barris perquè els passos subterranis existents eren considerats insuficients per part dels veïns.

En aquest context, les demandes dels veïns eren el soterrament de les vies ferroviàries i la construcció d'un passeig a peu de carrer. A més a més, els veïns també expressaven preocupació per la contaminació acústica associada al pas de ferrocarrils.

Segons un activista clau del districte de Sants, la resposta inicial del Ministeri de Foment davant les queixes dels veïns va ser la construcció d'unes mampares per disminuir la contaminació acústica. Però això no va ser suficient per resoldre totes les problemàtiques que comportaven les vies del tren als veïns de la zona, que van continuar expressant les seves preocupacions. Finalment, el 2012, la resposta institucional per part del Ministeri va ser la de construir un calaix de formigó de fins a 15 m d'alçada (figura 3.2).

Figura 3.2: Representació de l'altura dels Jardins de la Rambla de Sants feta per Carles Cols i publicada al Periódico, 2016.

Aquesta estructura de formigó de 800 m de llarg per cobrir les vies ferroviàries solucionava la problemàtica acústica però suposava el manteniment de la divisió física, econòmica i social ja existent i, fins i tot, la feia visualment més impactant.

Després d'aquesta intervenció, el veïnat estava més descontent que abans i va seguir protestant i reclamant el soterrament de les vies. Inicialment la proposta veïnal del soterrament de les vies es va considerar i estudiar, però l'arribada de l'AVE a Sants Estació va frustrar el soterrament perquè les vies de l'AVE havien de passar per sota les existents, impossibilitant el soterrament inicialment estudiat (figura 3.3).

Figura 3.3: Representació gràfica de la secció dels Jardins de la Rambla de Sants feta per Carles Cols i publicada al Periódico, 2016.

Així doncs, finalment, l'única proposta que l'Ajuntament de Barcelona i el Ministeri de Foment van fer va ser l'enjardinament de la part superior del calaix perquè fos més agradable a la vista i potenciés el contacte i intercanvi entre les dues bandes de l'estructura de formigó. La discussió sobre l'enjardinament es va coordinar mitjançant un procés participatiu per part de la cooperativa d'arquitectes LaCol. La participació ciutadana es va enfocar en la decisió de la ubicació de serveis (bars, lavabos, parcs, zones esportives), alguns accessos i la vegetació (localització).

El projecte per construir els jardins va començar el 1998 i al 2002-2003 es va acabar aprovant el pla. El total de pressupost que es va invertir en les obres dels Jardins de la Rambla de Sants va ser de 22,230,951.20 euros. (Ajuntament de Barcelona, 2016). Cal destacar que, a diferència de les obres a l'Estació de Sants, les obres dels Jardins de la Rambla de Sants van comportar només un petit nombre d'expropiacions. Les instal·lacions més afectades van ser antigues indústries, magatzems i pàrquings i l'expropiació més mediàtica va ser la de Can Vies. Les obres van durar 10 anys, temps durant el que els veïns afirmen que se'ls van provocar molèsties i malestar per la intensitat de les obres. Segons Carles Baiges, arquitecte de LaCol i membre del procés participatiu dels Jardins de la Rambla de Sants, tot i treballar tantes hores, les obres no eren eficients i van provocar moltes destrosses: Esquerdes als edificis, ruptura d'una

canonada de gas. Segons una persona clau dins els moviments veïnals de rebuig pels Jardins de la Rambla de Sants que hem entrevistat *“els veïns ens vam manifestar, organitzant “casserolades” i, fins i tot, entrant a les obres i bloquejant-les durant un dia sencer. Totes les reivindicacions veïnals que pretenien aturar el projecte van ser ignorades i es va prosseguir amb les obres”*.

Actualment els Jardins de la Rambla de Sants disposen de vegetació autòctona formant un recorregut botànic ben senyalitzat, d'un jardí didàctic, una font ornamental amb llums led, una pèrgola, àrees infantils, aparells de “fitness” i un bar (Barcelona + Sostenible, n.d.). La vegetació d'aquesta zona verda es compon per parterres, arbres, plantes enfiladisses i jardineres amb vegetació sobre els murs, així com un gran talús plantat amb vegetació entapissada.

Varis dels carrers d'accés a aquest espai verd van pacificar-se just abans de l'obertura al públic dels Jardins de la Rambla de Sants i coincidint amb la fase final de la remodelació del Mercat de Sants.

Concretament, els carrers pacificats van inaugurar-se el 2014. Segons l'informe de la Guàrdia Urbana de Barcelona (Guardia Urbana de Barcelona, n.d.), les obres de pacificació dels carrers de la zona del Mercat de Sants havien de contribuir a la recuperació i dinamització comercial de la zona, que havia estat molt castigada aquells darrers anys pel trasllat del Mercat Sants en un espai provisional durant les obres dels Jardins de la Rambla de Sants.

Es va considerar que aquestes intervencions (Jardins de la Rambla de Sants i pacificació dels carrers d'accés) eren idònies per respondre les nostres preguntes d'estudi perquè el temps entre les intervencions i el moment del Treball Final de Grau era l'idoni per poder trobar població a l'àrea que estava experimentant els efectes de la gentrificació mediambiental derivada de la inauguració dels Jardins de la Rambla de Sants i de la pacificació dels carrers propers.

3.2. Població d'estudi

Tots els participants en l'estudi són adults (és a dir, majors de 18 anys) habitants de l'àrea més propera als Jardins de la Rambla de Sants que hagin viscut en aquesta àrea com a mínim els últims dos anys. Es va establir el criteri de l'àrea més propera als Jardins de la Rambla de Sants, definint-la com l'àrea a un màxim d'un quilòmetre de distància dels Jardins de la Rambla de Sants, perquè volíem que les persones participants tinguessin accés als Jardins de la Rambla de Sants.

No vam utilitzar els carrers pacificats per se per determinar l'àrea d'estudi perquè els carrers pacificats són molt propers a una via amb elevat trànsit que actua com a límit entre l'àrea on hi ha les intervencions mediambientals explorades en aquest Treball Final de Grau i la resta de districte. L'àmbit d'estudi es veu representat en la figura 3.5:

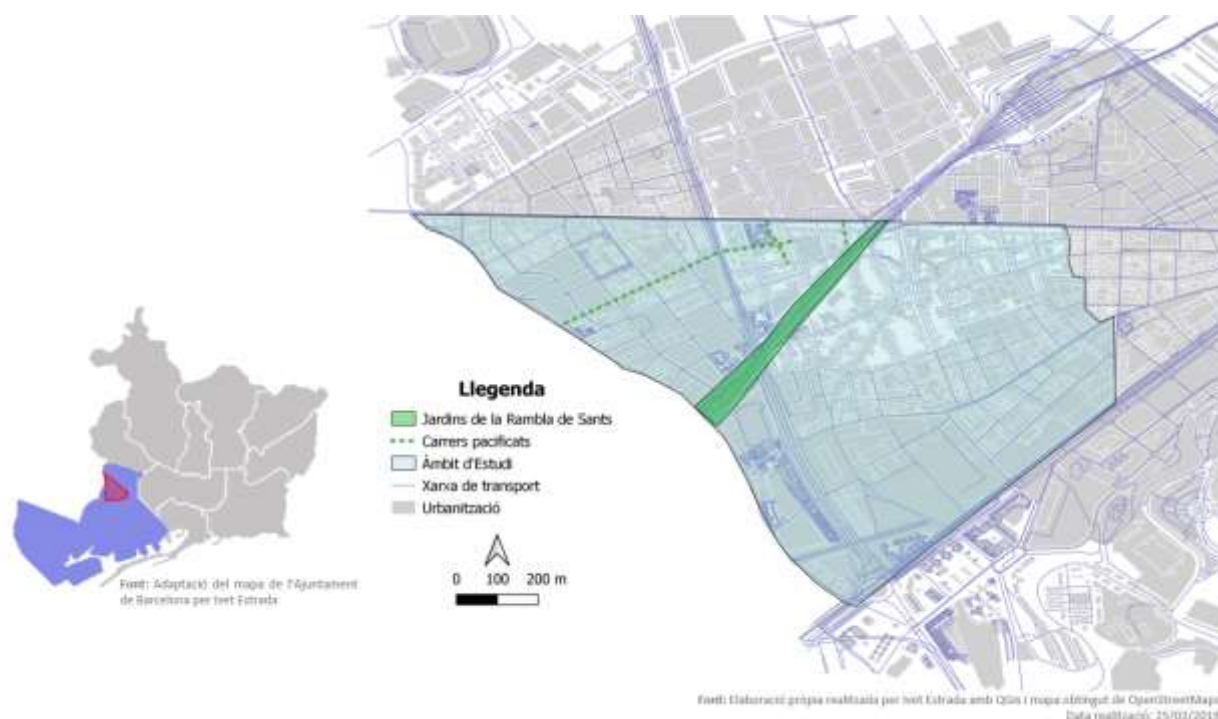

Figura 3.4: Àmbit d'estudi. Elaboració pròpia.

Per altra banda, es va establir el mínim temps de residència amb dos anys perquè volíem disminuir el potencial biaix d'informació. És a dir, volíem disminuir al màxim que la gent no recordés correctament la informació que se li demanava i sabem que és més fàcil recordar successos que van passar a una escala de temps curta i no en un llarg període de temps.

Els Jardins de la Rambla de Sants es van inaugurar a l'estiu de 2016, és a dir, fa dos anys i mig (mentre que els carrers pacificats es van inaugurar prèviament, el 2014). Tenint en compte que la gentrificació a la zona és relativament recent (no iniciada abans de la inauguració dels Jardins de la Rambla de Sants), preteníem incloure a l'estudi persones que haguessin pogut experimentar els potencials canvis que s'han produït a l'àrea com a resultat de les intervencions mediambientals avaluades, que poguessin recordar-los amb relativa facilitat i, alhora, ser el màxim d'inclusius amb els criteris d'inclusió.

Per això, dos anys de residència a l'àrea va establir-se com el criteri de selecció de població d'estudi. Per tal d'assegurar que aquest criteri es complia, a l'inici de cadascuna de les enquestes que s'han realitzat, es va mostrar un mapa de l'àrea d'estudi al participant i se li va preguntar si feia més de dos anys que vivia en l'àrea que es mostrava al mapa (veure Annex II). Tenint en compte que en el moment de dissenyar aquest estudi no hi havia cap estudi publicat avaluant la relació entre gentrificació percebuda, salut i espais verds, es va considerar que una mostra de 150 persones seria suficient per a aquest estudi pilot. Aquesta consideració va ser el resultat d'una reunió de totes les persones participants en aquest Treball Final de Grau (IET, BRP, HC i MTM) amb personal del Servei d'Estadística Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona el dia 24 d'octubre del 2018.

Amb la finalitat d'obtenir una mostra representativa de la població d'estudi creem una estratificació a partir dels censos i padrons disponibles per la ciutat de Barcelona per poder

realitzar un mostreig aleatori estratificat. El què volem aconseguir amb un mostreig aleatori estratificat és disminuir l'error de mostreig (és a dir, l'error intrínsec en qualsevol mostra pel fet que aquesta no representa tota la població d'estudi (Scheaffer, R. L. et al., 2011) . La informació dels censos i padrons l'hem obtingut de l'Ajuntament de Barcelona.

Concretament les dades de gènere a l'Oficina municipal de Dades (Juny 2018) i les dades sobre Nacionalitat i Edat en les Seccions censals (57-70 i 95-104) dades de 2017.

Vam decidir estratificar la població per 3 categories diferents: gènere, comunitats privilegiades i edat, tots ells estan potencialment relacionats amb l'ús, valor i percepció dels espais verds, de l'estat objectiu i subjectiu de salut i també amb la gentrificació percebuda.

La divisió per comunitats privilegiades és potser la més complexa. La justifiquem amb estudis com, per exemple, *The Association of Minority Self-Rated Health with Black versus White Gentrification* (Gibbons & Barton, 2016). Aquest tracta les diferències en relació a l'impacte de la gentrificació, durant el període 2006 – 2010, de la població resident, centrant-se en les comunitats de negres de la ciutat estudiada (Pennsilvània, EE.UU). L'estudi acaba evidenciant que la gentrificació pot tenir efectes positius en la població blanca, fins i tot incrementant-la en número, la població negra no sembla afectada, possiblement perquè aquests efectes de la gentrificació no supera simplement el desavantatge racial/ètnic d'aquestes comunitats. L'autor expressa la necessitat d'incloure aquesta estratificació en els futurs estudis de gentrificació per poder disposar de més informació sobre les diferències entre ètnies.

Per tant, la nostre estratificació comprenia una classificació per gènere: masculí i femení, per edats, utilitzant tres categories: (i) 18-39, (ii) 40-64 i (iii) més de 65 anys i, finalment, per comunitats: (i) comunitats no privilegiades (incloent-hi tots els països africans, Filipines, Perú, Pakistan, Bolívia, Equador, Colòmbia i República Dominicana), (ii) comunitats privilegiades (incloent-hi EU27, Canadà, Noruega, Luxemburg, Andorra, Islàndia i Litchestein), (iii) altres comunitats (totes aquelles comunitats que no entrin dins les classificacions anteriors). Aquesta categorització de comunitats no privilegiades/privilegiades es va basar en el criteri d'experts (membres del projecte GreenLULUs) que, després d'avaluar les dades demogràfiques de la ciutat de Barcelona entre 1990 i 2016, i utilitzant el seu coneixement de la ciutat, van establir quines nacionalitats clarament eren privilegiades, quines no i quines dubtoses (i.e. altres). Tots aquests factors estan potencialment relacionats amb l'ús, valor i percepció dels espais verds, de l'estat objectiu i subjectiu de salut i també amb la gentrificació percebuda validats per estudis anteriors tal com s'indica en l'apartat d'antecedents.

Finalment, els participants a reclutar de cada combinació de gènere-edat-privilegi (i.e. estratificació) és el que es pot veure en la figura següent figura. Aquesta és l'estratificació final utilitzada en aquest Treball Final de Grau:

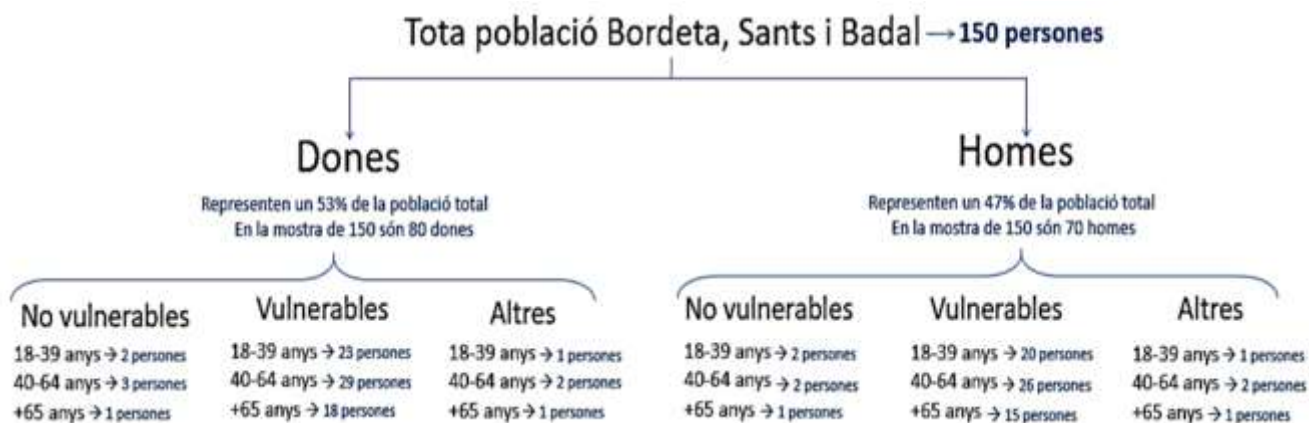

Figura 3.5: Estratificació de la població mostral del Treball de Fi de Grau. Elaboració pròpia.

Com a part del projecte GreenLULUs, aquest Treball Final de Grau va obtenir l'aprovació del comitè ètic de la Universitat Autònoma de Barcelona (Nº 678034). Tots els participants que participen en aquest Treball Final de Grau han disposat d'un full on s'explica breument el projecte, amb quines són les entitats col·laboradores i on també s'especifiquen les dades de contacte de la catedràtica Isabelle Anguelovski i els contactes d'Ivet Estrada i Berta Roset, oferint-los la possibilitat d'accedir a més informació o retirar la seva informació de l'estudi en qualsevol moment.

A més cada persona participant en aquest Treball Final de Grau, ha de firmar un consentiment de participació a l'inici de la seva participació on se li explica tots els seus drets en el context de l'estudi, l'ús que es farà de les dades recollides amb el qüestionari i fins quan es guardaran les dades. El participant havia d'acceptar participar marcant amb una creu una casella determinada del consentiment i indicant el seu nom, el dia de participació i firmant el full de consentiment. En el cas de les entrevistes en semiestructurades, la persona podia indicar si autoritzava l'ús del seu nom i posició al reportar els resultats d'aquest Treball Final de Grau.

3.3. Disseny de l'estudi.

Aquest estudi té un disseny transversal o "cross-seccional". És a dir, l'estudi només recull informació en un moment puntual sense que hi hagi seguiment. A continuació s'expressen els avantatges i desavantatges d'utilitzar un estudi transversal (Levin, 2006) i en el que ens hem basat per utilitzar-lo:

Estudi transversal	
Aspectes positius	Aspectes negatius
<p>Són relativament barats i ocupen poc temps.</p> <p>Permeten avaluar molts factors de risc.</p> <p>Eviten els biaixos per pèrdua de seguiment.</p> <p>Útils en estudis de salut pública per poder generar hipòtesis.</p>	<p>Només són una visió instantània, no permeten un seguiment temporal.</p> <p>Els resultats podrien variar segons el període on es realitzi l'estudi.</p> <p>No és útil en estudis de malalties cròniques</p>

Taula 3.1: Taula sobre els aspectes positius i negatius d'un estudi transversal basada en l'estudi de Levin, 2016 i adaptada per Ivet Estrada.

El reclutament dels participants i la recollida de dades d'aquest Treball Final de Grau s'ha dut a terme entre el 23 de Gener del 2019 al 21 de Març del 2019, amb un total de 33 dies al camp i un total de 152.25 hores. Els participants van reclutar-se en punts àncora de l'àrea d'estudi. I cadascun dels 154 participants va contestar un qüestionari sobre espais verds, salut i gentrificació percebuda.

3.3.1. Fase prèvia a l'estudi transversal

De forma prèvia al desenvolupament del qüestionari i amb l'objectiu de conèixer el barri, la història de les intervencions d'estudi (Jardins de la Rambla de Sants i pacificació dels carrers d'accés) i avaluar quines variables de gentrificació són aplicables en l'àrea d'estudi es va realitzar recerca d'arxius, observacions a l'àrea d'estudi i entrevistes semiestructurades. A continuació s'expliquen cadascun d'aquests mètodes de recollida de dades prèvies a l'estudi transversal.

Observació directa

L'observació directa als barris de Sants, Sants-Badal i la Bordeta es va realitzar el dia 13 d'octubre de 2018. El procediment va ser un passeig de cinc hores en primera persona (IET i BRP) pels Jardins de la Rambla de Sants, els carrers d'accés pacificats i gran part de l'àrea d'estudi. L'objectiu de l'observació era familiaritzar-se amb l'àrea i observar quines possibles variables de gentrificació podien ser aplicables a l'àrea d'estudi d'aquest Treball Final de Grau.

Les principals notes resultants de l'observació dels Jardins de la Rambla de Sants van ser:

- Des dels Jardins de la Rambla de Sants s'observa com la banda mar presenta una arquitectura més vella i més deteriorada que la banda muntanya.
- És evident que la banda muntanya ha patit una transformació recent (reforma o rehabilitació d'edificis i carrers) i quasi no s'aprecien indicacions de l'activitat industrial que predominaven antigament a la zona.
- En alguns dels edificis de banda muntanya rehabilitats es pot observar la façana anterior, coberta per plafons per donar-li una altra aparença. Això porta a pensar que són transformacions més aviat ràpides.
- A la banda mar, en canvi, encara s'observen les restes de zones industrials ja abandonades.
- Un cop s'arriba a la frontera amb l'Hospitalet ens tornem a trobar amb les vies del tren visibles.

Com a resultat de l'observació de la resta de l'àrea d'estudi vam destacar que:

- En un mateix carrer, al costat dels jardins, trobem 5 locals en venda, lloguer o abandonats.
- Hi ha molt contrast en l'arquitectura, hi ha edificis molt nous al costat d'edificis molt vells.
- Hi ha edificis en un estat que els fa ser no-habitables on trobem famílies senceres vivint.
- A la banda muntanya es veuen moltes obres aturades.

L'observació de l'àrea d'estudi ens porta a identificar dues variables de gentrificació que poden ser especialment importants en aquesta àrea d'estudi: canvis arquitectònics o en l'estil arquitectònic del barri i canvis en els comerços.

Entrevistes semiestructurades

La tipologia d'entrevista que vam utilitzar de forma prèvia a la realització de les enquestes era d'entrevista semiestructurada on, tot i que hi havia un objectiu d'estudi específic, existia una certa llibertat durant l'entrevista (Singleton, R., & Jr., Straits, 1999). Aquestes entrevistes permeten obtenir un coneixement més profund de la temàtica d'estudi, més enllà de què podríem obtenir fent recerca bibliogràfica. Són molt importants per contextualitzar l'estudi.

Com a part d'aquest Treball Final de Grau es realitzen 10 entrevistes semiestructurades cara a cara, de tipus semiestructurades, és a dir, amb preguntes no fixades de forma prèvia a l'entrevista però amb idees bàsiques dels temes a parlar amb la persona entrevistada (Singleton, R., & Jr., Straits, 1999). Sis d'aquestes entrevistes es realitzen a persones de negocis o centres administratius claus al barri que portessin més de dos anys vivint al barri (seleccionats per conveniència) i quatre a professionals, activistes o persones clau en el procés de construcció dels Jardins de la Rambla de Sants. L'objectiu de les entrevistes semiestructurades a persones del barri era conèixer una realitat possiblement alternativa a la que podríem trobar a la premsa i en la diversa literatura relacionades amb la intervenció d'estudi i la zona d'estudi. Es van realitzar aquestes entrevistes fins que la informació proporcionada va començar a repetir-se (indicador que s'estava prop del punt de saturació).

Cada persona entrevistada va firmar un consentiment de participació en l'estudi on s'explicaven tots els seus drets, l'ús que es farà de la informació recollida i fins quan es guardaríem la informació. L'entrevistat acceptava la participació en l'enquesta marcant amb una creu una determinada casella i indicant si volia o no ser gravat i si autoritzava que el seu nom i posició sigui citat a l'estudi. També havia d'escriure el seu nom i signar el document, a més de la data del dia de l'entrevista. Totes les persones entrevistades van rebre un full informatiu del projecte on estaven indicades les entitats col·laboradores i els contactes de la catedràtica Isabelle Anguelovski, investigadora principal del projecte GreenLULUs, i els nostres en cas que la persona entrevistada volgués contactar per rebre més informació o retirar les seves respostes. Aquests documents van ser aprovats pel comitè ètic.

Amb les sis entrevistes realitzades a persones de negocis, associacions o entitat pública de pes al barri (com podrien ser escoles, comerços locals...) preteníem conèixer aquells canvis en l'àrea d'estudi durant els últims dos anys que podien ser difícils de detectar pels no residents a la zona. Aquest objectiu tan general el subdividim en cinc preguntes que són: Canvis en general on l'entrevistat té total llibertat per explicar els canvis més significatius que ha pogut detectar, canvis socials o de comunitat al barri en els últims 2 anys, canvis de comerços al barri en els últims dos anys i, finalment, opinió sobre els Jardins de la Rambla de Sants i els carrers pacificats. Aquestes preguntes les adaptàvem i/o complementàvem segons les respostes dels enquestats. La duració mitjana era d'uns 15 minuts.

L'objectiu de les altres quatre entrevistes era obtenir una visió més entesa o professional d'especialistes en la temàtica.

Concretament vam entrevistar: dos professionals membres d'entitats en contra o afectades pels Jardins, a un arquitecte de LaCol (associació d'arquitectes que van liderar el procés

participatiu en els Jardinetes de la Rambla de Sants), i un especialista en economia i sostenibilitat urbana de la UAB. La duració mitjana d'aquestes quatre entrevistes va ser de 50 minuts.

Aquestes entrevistes confirmen la importància dels canvis en l'estil arquitectònic i el canvi en els comerços en el barri durant els últims dos anys, i també indiquen la necessitat de considerar variables socials. Es pot consultar la totalitat de les entrevistes semiestructurades a l'Annex III.

3.3.2. Estudi transversal

Punts àncora

Tenint en compte els recursos disponibles per aquest Treball Final de Grau (és a dir, considerant que hem de realitzar 150 enquestes en un màxim de dos mesos entre dues persones) escollim punts àncora per reclutar els participants en l'estudi. Es considera punt àncora tota aquell espai públic de l'àrea d'estudi (veure Figura 5) freqüentat per veïns i veïnes. Espais públics fora de l'àrea d'estudi es van incloure en aquells casos en què es preveia que la nostra població d'estudi feia un elevat ús d'aquest espai.

Reclutar els participants utilitzant punts àncora públics ens permetia realitzar un mostreig aleatori estratificat en el qual els biaixos de selecció (de la mostra) tinguessin, teòricament, un baix impacte. Per exemple, incloure espais públics (incloent-hi parcs, entitats veïnals, centre cívics, casals públics...) teòricament permet arribar a una gran varietat de població. En canvi, si s'haguessin inclòs negocis privats el biaix de selecció (de la mostra) hauria pogut ser més preocupant, a no ser que s'haguessin utilitzat tots els negocis de la zona a estudiar, ja que seria molt més fàcil només estar incloent en la mostra un sector específic de la població. Tenint en compte la importància d'intentar reduir al màxim el biaix de selecció (mostral), també es va tenir en compte que els punts àncora fossin:

- Han de ser accessibles per a tothom (o almenys per un ampli nombre de veïns de l'àrea).
- S'espera que siguin altament freqüentat pels veïns i veïnes del barri.
- Localitzats en tota l'àrea d'estudi i no només en una zona.
- El màxim de diversos

Per altra banda, es van evitar les vies públiques altament transitades i parades de metro perquè el qüestionari és llarg i aquestes zones són zones de pas que dificulten que la gent tingui el temps suficient. En concret, els punts àncora utilitzats en aquest Treball Final de Grau i la justificació per incloure cadascun d'ells com a punt àncora és el que s'especifica a continuació:

Grup àncora	Punts àncora	Justificació
Instal·lacions on es realitzen activitats públiques i/o lúdiques	Club Mediterrani, Biblioteca Vapor Vell, Casal de la Gent Gran del Centre Cívic de Cotxeres, Església de Sant Medir, Escola Lavínia	Aquestes instal·lacions, de lliure accés per a tothom, allotgen activitats públiques com activitats esportives, tallers, teatre veïnal, cant coral... És una forma d'accedir a les possibles persones enquestades, que estaran dins d'una instal·lació, per tant, no els trobarem en una zona de pas on possiblement no ens poden contestar.

Grups en defensa dels drets de l'habitatge	Grup de l'habitatge de Sants i la PAH (Plataforma d'Afectats per l'Habitatge).	Són moviments socials pel dret a l'habitatge que es reuneixen en assemblees setmanalment. Hi podem trobar voluntaris i afectats per l'habitatge. No recomanem fer més de 3-5 enquestes doncs pot ser que s'esbiaixi el resultat perquè el perfil de persones que es poden trobar és molt homogènia. La gent que assisteix no sempre poden ser voluntaris sinó que poden haver afectats per l'habitatge que tinguin una percepció molt semblant.
Associacions de veïns	Associació de Veïns de Sants, altres associacions de veïns.	És una forma de trobar persones que viuen al barri reunides en una sola instal·lació.Jar
Via Pública	Plaça del centre, Plaça de la Farga, Rambla de Badal, Estació de Sants	Utilitzem places o rambles habilitades amb bancs i zones de descans pels vianants, on podem trobar a persones que estaran allà per més de 30 minuts (llegint, descansant, prenent el sol, amb amics o familiars, amb els gossos, amb les criatures...). No presenta limitacions d'accés de cap tipus, evitant biaixos.
Entitats del barri	Comissió de Festes d'Alcolea de Dalt, LaCol,	Aquestes entitats relacionades amb el barri acostumen a organitzar les festes, algunes assemblees, xerrades, tallers, activitats de protesta...
Cooperatives o centres socials autogestionats	Can Vies, Can Batlló i Lleialtat Santsenca	Can Batlló és un espai veïnal autogestionat que compta amb un espai esportiu, una horta, un espai per gossos, tallers i un bar autogestionat. És una zona de trobada molt coneguda en el barri i que ofereix molts serveis públics i Can Vies és un altre centre social autogestionat del barri molt conegut per realitzar activitats reivindicatives i assemblees. Va ser directament afectat durant la construcció dels Jardins. Finalment, la Lleialtat Santsenca és una cooperativa on es realitzen tot tipus d'activitats (culturals, d'entreteniment...) pel veïnat. Dins les instal·lacions disposen d'un bar i una zona amb cadires i taules que, al no ser d'obligat consum, per tant, el considerem zona pública juntament amb tota la cooperativa.
Espais verds i blaus	Jardins de Celestina Vigneaux, Espanya Industrial, Jardins de la Rambla de Sants	Intentem cobrir els espais verds més concorreguts dels Barris per justificar l'ús d'aquesta categoria i perquè és una zona on fàcilment es pot trobar a persones que estiguin en un mateix punt durant més de 30 minuts No presenta limitacions d'accés de cap tipus, evitant biaixos.

Taula 3.2: Taula amb el llistat de punts àncora usats durant l'estudi i les conseqüents justificacions. Elaboració pròpia.

En els punts àncora on podíem estar assentades, amb l'objectiu d'agilitzar el reclutament de persones enquestades, vam portar un banner del projecte GREENLULUS proporcionat pel grup que tutela aquest Treball Final de Grau per donar més confiança als possibles participants i donar una visió més oficial en les entitats.

Avaluació dels punts àncora utilitzats en aquest Treball Final de Grau

En el cas d'aquest Treball Final de Grau, els punts àncora on més gent hem trobat han estat, de més a menys, el Casal de la Gent Gran (espai molt freqüentat), el parc de l'Espanya Industrial, els Jardins de la Rambla de Sants i l'Església de Sant Medir i Can Batlló (Figura 9). De manera més general els espais més efectius per realitzar enquestes són els espais verds i les instal·lacions o entitats públiques. Però és important comptar amb totes les cooperatives o associacions del barri i contactar amb tots els grups d'activitats lúdiques com teatres per a totes les edats, corals, tallers d'escriptura o de música per poder diversificar la mostra i incrementar-ne l'aleatorietat.

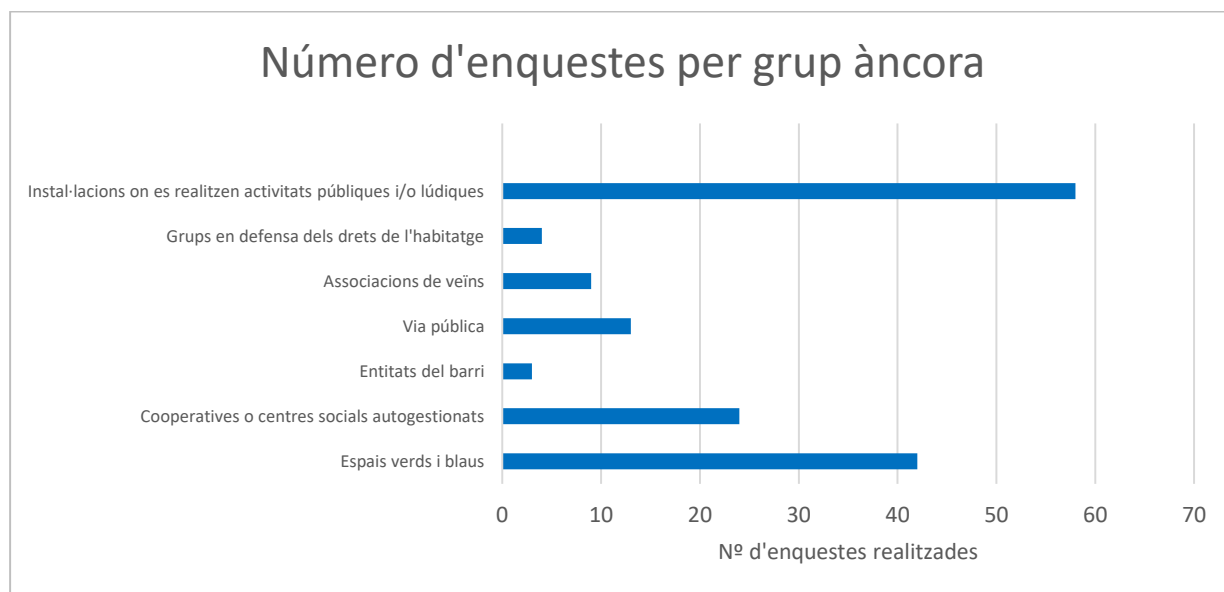

Figura 3.7: Número d'enquestats absoluts per grup àncora. Elaboració pròpia.

3.3.3. Qüestionari

Les enquestes (incloent-hi els qüestionaris) són una de les formes més usades de recollida de dades en recerca de diversos camps (per exemple, són molt utilitzades en ciències ambientals, socials i salut pública). Les enquestes poden proporcionar informació molt precisa de poblacions grans i heterogènies i asseguruen, dins uns límits d'error, que les respostes de l'enquesta descriuen amb precisió la població d'estudi (Singleton, R., & Jr., Straits, 1999). Aquestes poden utilitzar-se per recollir informació de diversos temes, per exemple, es pot recollir informació sociodemogràfica personal, informació sobre accions passades, informació sobre hàbits (com, per exemple, sobre l'ús d'espais verds), informació sobre gustos, valoracions o percepcions (com, per exemple, sobre la gentrificació percebuda), informació sensible o delicada (com, per exemple, sobre la salut) (Singleton, R. & Jr., Straits, 1999). De manera general, les enquestes permeten obtenir informació que no seria possible obtenir mitjançant altres eines.

En el cas d'aquest Treball Final de Grau, utilitzar enquestes (concretament, qüestionaris) permet obtenir informació a escala individual sobre ús d'espais verds, salut i percepció de gentrificació. Aquesta informació no es podria obtenir de cap altra font (per exemple, els censos només ens proporcionarien informació de la gentrificació, però no de la seva percepció).

Així i tot, la informació recollida mitjançant enquestes és subjectiva i sol ser susceptible a errors de mesura. Els errors de mesura es poden deure a diversos factors, per exemple, els enquestats poden entendre malament la pregunta, poden mentir o poden fer interpretacions diferents de les preguntes que se'ls realitzen, entre d'altres.

Utilitzem una enquesta de tipus qüestionari quantitatiu estructurat de resposta tancada administrat cara a cara d'uns 40 minuts d'extensió. L'administració cara a cara és utilitzada sobretot en el cas de qüestionaris llargs com és el nostre. Normalment, cara a cara, la gent està més disposada a respondre i, per tant, tot i la dificultat en el treball de camp i que aquest tipus de recollida és considerat dels més cars, els qüestionaris cara a cara solen tenir menys preguntes sense contestar i menys participants abandonant l'estudi a mig qüestionari (és a dir, es redueix l'error de no resposta). Segons un estudi anterior, una recollida de dades cara a cara incrementa un 67% la participació en els estudis en les ciutats (Davis, J. A., & Smith, 1991). A més, la presència de la persona administradora durant l'administració del qüestionari permet que aquesta persona pugui clarificar les preguntes o respostes que no s'entenguin i que pugui mostrar qualsevol material complementari del qüestionari.

A la taula següent es poden observar els avantatges i desavantatges de la recollida de dades cara a cara (taula 3.3):

Recollida de dades cara a cara	
Aspectes positius	Aspectes negatius
Increment de la participació Aclariment de preguntes Aportació de documentació gràfica complementària Avantatge davant la selecció mostral	Possibles biaixos de l'enquestador Possibles biaixos de l'enquestat És la recollida de dades més cara És molt complicat el reclutament d'enquestats

Taula 3.3: Taula sobre els aspectes positius i negatius de la recollida de dades cara a cara elaborada per Iveta Estrada.

El qüestionari utilitzat té el mateix ordre de preguntes per a tots els entrevistats. El qüestionari utilitzat inclou introduccions i presentacions dels diferents temes. S'acompanya el qüestionari de material complementari per la seva realització: (i) un mapa de l'àrea considerada àrea d'estudi, (ii) fotografies d'espais verds i blaus per complementar-ne la definició i (iii) fitxes amb les possibles respostes per mostrar als participants i facilitar la seva resposta (aquestes fitxes permeten que els participants no hagin de recordar les possibles respostes que se'ls llegeixen sinó que puguin veure-les i puguin assenyalar directament a la fitxa la seva resposta, agilitza l'administració del qüestionari). A més a més, el qüestionari desenvolupat inclou instruccions específiques per la persona que administra el qüestionari.

Per desenvolupar el qüestionari es van realitzar 11 versions. El procés de desenvolupament del qüestionari es podria resumir en 5 estadis o passos a seguir (Ruiz-Mallén, 2015): (i) revisió dels objectius i identificació de les preguntes de recerca, (ii) redacció d'una llista de temes principals o de preguntes, (iii) revisió de les preguntes i temes segons els nostres objectius i

validar l'entrevista, (iv) reformulació de preguntes en cas que sigui necessari, (v) redacció d'una introducció al teu projecte per informar les persones entrevistades.

Després de realitzar el primer ("i" tal i com s'ha anomenat anteriorment) pas, es va dur a terme un intercanvi de propostes i comentaris entre els membres del Treball Final de Grau (BRP, IET, EC i MTM) per realitzar el segon pas ("ii" tal com s'ha anomenat anteriorment). Una vegada redactat el primer esborrany complet del qüestionari, es va procedir a desenvolupar els passos (iii) i (iv) amb els següents subpassos:

- (1) Test del qüestionari i de les tècniques d'administració del qüestionari cara a cara (BRP i IET van administrar-lo a HC i MTM).
- (2) Incorporació de les propostes de canvi i d'aclariment resultat del test del punt anterior.
- (3) Test del nou qüestionari i de les tècniques d'administració del qüestionari cara a cara (BRP i IET van administrar-lo a HC i MTM).
- (4) Incorporació de les propostes de canvi i d'aclariment resultat del test del punt anterior.
- (5) Test del qüestionari i de les tècniques d'administració del qüestionari cara a cara a dues persones externes al projecte (BRP i IET van administrar-lo a dues persones externes a aquest Treball Final de Grau mentre HC i MTM observaven).
- (6) Incorporació de les propostes de canvi suggerides per d'HC, MTM, de les dues persones entrevistades en el punt anterior i de BRP i IET resultant en la versió final del qüestionari.

Els diferents tests que es van realitzar van prioritzar comprovar que les diferents preguntes i possibles respostes eren de fàcil comprensió i que eren interpretades de manera similar pels diferents participants en els tests. Finalment, es va realitzar el pas (v).

El qüestionari va ser administrat majoritàriament per BRP o IET (96%). En aproximadament 29 hores de les quasi 153 hores de treball de camp es va disposar de l'ajuda d'una membre del grup d'investigació que tutela aquest Treball Final de Grau. Aquesta incorporació per un curt període de temps, permet desenvolupar capacitat de coordinació i organització de treball d'equip més enllà de les dues persones participants en aquest Treball de Fi de Grau i permet obtenir una avaluació del nostre treball de camp disponible en l'Annex V.

A més a més, durant la recollida de dades es va omplir un diari de camp, anotant observacions i elements destacables de cada punt àncora utilitzat, percepcions sobre preguntes i respostes que no s'entenen i possibles idees de millora per futurs estudis. Els errors inclosos en el diari de camp poden ser de repetició de preguntes o de necessitat de millora de la forma d'expressió, però durant la recollida de dades es va poder observar com algunes de les preguntes podien ser innecessàries, massa específiques o massa generals... La finalitat d'aquestes anotacions és permetre'ns una avaluació in-situ de l'enquesta per poder crear una enquesta final validada al camp. Bàsicament es tracta de provar la versió alfa de l'enquesta per recollir els errors detectats i poder crear una versió beta. El diari de camp és consultable en l'Annex IV.

3.3.3.1. Variables de gentrificació utilitzats en el qüestionari:

Tal com ja s'ha indicat anteriorment, per tal d'intentar omplir un buit en la literatura existent fins al moment, aquest estudi evita utilitzar les dades del cens i, en canvi, pretén mesurar la percepció dels veïns del barri sobre possibles variables de gentrificació.

Aquestes variables representen les pressions que de forma directa (desnonament o incapacitat de pagar el lloguer o altres despeses relacionades amb l'habitatge), indirecta (canvis en la tipologia d'ús del sòl), exclusiva (increment del cost de vida de l'entorn) o simbòlica (associada al canvi d'imatge del barri), segons la classificació de Nel-lo (2018) explicada anteriorment, fan que les persones residents del barri es vegin desplaçades físicament o socioculturalment del seu barri de forma involuntària (Marcuse, 1985).

Les variables incloses al qüestionari són:

○ **Canvis en els comerços.**

Un dels possibles indicadors de gentrificació són els canvis de la quantitat i tipologia de comerços. En estudis anteriors com el de Papachristos et. al. (2011) s'identificava la gentrificació d'una zona a través de les cafeteries que hi havia i les noves cafeteries que havien obert en un període determinat de temps. En el mateix sentit, Davidson & Lees (2010) i Slater, (2009) consideraven la gentrificació comercial com un mecanisme d'exclusió. Durant l'observació directa i les entrevistes semiestructurades vam detectar que a l'àrea d'estudi d'aquest Treball Final de Grau, durant els últims anys, el canvi en els comerços és destacable i per això vam considerar que incorporar-lo en el nostre qüestionari era important.

Amb aquesta variable volem comprovar si hi ha hagut una disminució dels comerços “de tota la vida” i si han estat substituïts per comerços més nous (bars i restaurants de disseny, supermercats ecològics, supermercats de productes gourmet...) o de comerços en cadena i/o de preus més baixos. Sí això fos així, és possible que hi hagi una pèrdua de contacte entre venedor i comprador, pèrdua de teixit social i comercial del barri i disminució de la qualitat. Estem parlant, per tant, de desplaçaments exclusivistes, relacionats amb l'increment del cost de vida i la desaparició del comerç assequible i/o de proximitat però també simbòlica. És possible que els comerços de proximitat creats per veïns pugui donar una identitat al barri o un sentiment de pertinença que desapareixerà si aquests són substituïts per cadenes comercials d'escala més nacional o global.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- Pèrdua de comerços de tota la vida.
- Increment de cadenes comercials.
- Increment de comerços contemporanis.
- Variació de la tipologia de comerços en relació al preu.

○ **Canvis socials.**

Autors com Gibbons i Barton (2016) parlen de la transformació demogràfica d'un barri com un canvi en el teixit veïnal, causant la dilució o desaparició dels vincles comunitaris. Aquesta situació, segons els autors, crea un estrès psicològic en les persones habitants de la

zona i podria ser un possible efecte en salut. Per tot això el considerem important i l'utilitzem en el nostre qüestionari, preguntant per canvis en activitats del barri (organització i participació de festes, assemblees), en els grups socials (estudiants, empresaris, bohemis, traficants de droga...) i canvis en la relació entre veïns i entre la mateixa persona entrevistada i el barri.

Els barris estudiats, com es comenta en la descripció de l'àmbit d'estudi, han estat històricament molt revolucionaris i socialment unit, característica que des de la postguerra s'ha anat accentuant. Tot i això, durant les entrevistes qualitatives se'ns va notificar que aquestes relacions socials s'han anat perdent en els últims anys. Pot ser que l'arribada recent de persones al barri i el desplaçament de persones estigui debilitant aquest teixit veïnal.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- L'increment o disminució del teixit veïnal en relació a la situació de fa 2 anys. La seva desaparició, segons l'estudi citat anteriorment, pot provocar un estrès psicològic a la persona que ho sofreixi i és un possible efecte en salut.

A més, considerant que aquests barris són molt col·lectius, la pèrdua d'aquest teixit veïnal comportaria una pèrdua important per la seva identitat.

○ **Seguretat.**

L'indicador de la seguretat el treballen autors com Kelling i Coles (1996) i Wilson i Kelling (1982) quan relacionaven els petits canvis en l'ambient del barri i els actes vandàlics contra les propietats de la zona, conclouent que les transformacions en la percepció del civisme d'un barri poden afectar el comportament del mateix barri. Per tant, seguint la hipòtesi d'aquests estudis anteriors que utilitzaven els canvis en la percepció de seguretat en els barris, en la nostra enquesta incloem preguntes sobre canvis en el crim, el vandalisme, la seguretat per anar sol/a pel carrer i el consum d'alcohol i droga.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- L'increment o disminució de la percepció de civisme en relació a la situació de fa 2 anys.

○ **Canvis culturals.**

Bàsicament són preguntes per conèixer si hi ha més activitats (educatives, socials i per a l'entreteniment) i si aquestes activitats les fa la mateixa gent resident en l'àrea d'estudi o això ha canviat amb els anys. També preguntem per si les persones enquestades consideren que hi ha més intercanvi cultural entre turistes i residents o immigrants i residents.

La nostra hipòtesi és que, l'arribada de noves persones al barri en aquests 2 últims anys pot haver fet disminuir el nombre d'activitats culturals doncs aquestes no han tingut temps d'adaptar-se prou al barri per a participar-hi activament.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- L'increment o disminució de les activitats culturals realitzades en relació a la situació de fa 2 anys.
- L'increment o disminució d'activitats organitzades per les mateixes persones residents del districte de Sants-Montjuïc en relació a la situació de fa 2 anys, per poder saber si aquestes han estat substituïdes per persones d'altres barris o fins i tot localitats.
- Increment o disminució de les relacions entre persones residents als barris estudiats i immigrants.

○ **Turisme.**

Cócola-Gant (2015) afirma que en els processos de gentrificació turística, la mutació de la vida de barri és bastant comercial. Això comporta no només la millora dels serveis comercials, sinó també l'ús de zones privades i públiques del barri com a espai d'entreteniment i de consum, inclosa la vida nocturna. Per tant, considera el turisme com un promotor de gentrificació. Tal com han indicat els entrevistats en les entrevistes semiestructurades, el turisme és un tema candent a la nostra àrea d'estudi. Totes les persones entrevistades ens van comentar que en els últims anys la preocupació dels veïns i veïnes del barri en relació al turisme havia incrementat fins al punt de fer manifestacions en contra, per exemple, dels nous pisos rusc (és a dir càpsules de 2,6 metres quadrats per a persones amb pocs ingressos (Ortega, 2018). En pocs anys i en ciutats com Barcelona s'ha pogut comprovar que una de les conseqüències d'un turisme descontrolat hauria pogut provocar un increment del preu de l'habitatge, la gentrificació o el lloguer de pisos il·legals (Juncà, 2018). A més de la pujada de lloguers més turisme pot comportar una major massificació de la via pública o canvis en els comerços per adaptar-se a la nova demanda. Per tot això, vam incloure la variable turisme en el qüestionari.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- Ens interessa conèixer si el nombre de turistes al barri ha augmentat o disminuït en aquests últims dos anys.
- També volem saber si els negocis s'han adaptat a l'entrada de turisme als barris de Sants, Badal i Bordeta.

○ **Suport social.**

Patir una pèrdua o un increment de la possibilitat de parlar amb gent del barri dels seus problemes, ajuda per part dels veïns, invitacions a sortir o visites per part d'amics o familiars del barri pot afectar a la salut psicològica de les persones. A més, si aquest suport social disminueix podria indicar que hi ha persones que s'han hagut de desplaçar, trencant la xarxa social i de suport del barri. Per tot això, vam incloure la variable turisme en el qüestionari.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- El fet que hi hagi persones que s'hagin desplaçat de forma involuntària del barri pot fer que les persones encara residents hagin perdut el suport social que tenien en el barri (consells, ajuda...), la qual cosa podria afectar directament a la seva salut mental.

- **Desplaçaments.**

El mateix Còcola-Gant (2015) en un dels seus estudis diferencia entre "desplaçament directe" referint-se a la migració fora del barri o al moment del desallotjament i el "desplaçament indirecte", sent aquest el procés a llarg termini que dona lloc a un conjunt de pressions que dificulten progressivament la permanència dels residents de baixos ingressos. Considerant que els desplaçaments, tant directes com indirectes, poden ser una variable de gentrificació.

En el nostre qüestionari considerem 3 tipus de desplaçaments: Els desplaçaments fora de Sants per motius econòmics, els desplaçaments fora de Sants per altres motius i els desplaçaments al barri. Tots tres en 3 anys o menys, per poder intentar relacionar-ho amb la creació dels Jardins de la Rambla de Sants i, per tant, amb la nostra hipòtesi que una millora ecològica pot ser un detonant de gentrificació. També preguntem per possibles pressions que la persona enquestada podria haver rebut per abandonar el seu habitatge i preguntes relacionades amb desnonaments al barri o de la possibilitat del seu propi desnonament.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- Comprovar si durant aquests dos últims anys hi ha hagut desplaçaments directes als barris de Sants, Badal i/o Bordeta.
- Demostrar que existeix un procés de desplaçament indirecte que es veurà deduït per les respostes de la població mostral.

- **Canvis econòmics.**

Els canvis en els comerços causats per un procés de gentrificació poden comportar una alteració en l'economia del barri, des de l'increment o disminució d'oportunitats de treball, de l'oportunitat de crear negocis locals o petits comerços i l'increment o disminució dels preus dels béns i serveis així com del lloguer. Aquest últim es podria veure transformat a causa de les millores al barri i, per tant, l'increment de popularitat del barri en el mercat immobiliari, i del turisme.

Els canvis econòmics poden comportar un desplaçament indirecte, com a resultat de processos de renovació urbana, pública o privada, que suposen el canvi d'ús del sòl o desplaçaments associats en els canvis d'imatge del barri, és a dir simbòlics.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- Saber si, en els últims dos anys, els preus dels béns i serveis han incrementat o disminuït, per poder detectar un desplaçament exclusiu de la població.
- Comparar el creixement o decreixement de les oportunitats de treball a l'àmbit estudiat en els últims 2 anys.

- **Transformacions físiques del barri.**

Hammel i Wyly (1996) van identificar la gentrificació mitjançant els canvis físics en una zona i canvis demogràfics provinents de les dades censal i variables de canvi físic/apreciable (estructures que ensenyin evidència de degradació, barri amb un augment de pobresa i falta d'inversió, etc.). Durant l'observació directa realitzada com a part d'aquest Treball Final de Grau, la transformació física és el canvi que va ser més evident. La zona ha patit (i està patint) una renovació física i arquitectònica que podria ser indicatiu de gentrificació. Per tot això, vam incloure la variable de turisme en el qüestionari.

Amb aquesta variable, concretament, volem comprovar:

- La transformació física d'un barri (noves construccions, restauracions d'edificis, creació d'espais per criatures o la pacificació dels carrers, per exemple) poden afectar a la imatge del barri, afavorint un desplaçament simbòlic de les persones residents.

3.3.3.2. Seccions del qüestionari:

Amb l'objectiu d'oferir una realització d'una enquesta idèntica per a totes les persones participants i així evitar possibles biaixos a l'inici de totes les enquestes disposàvem d'una introducció sobre el projecte redactada, on introduïem també el full d'informació i el consentiment informat, també sobre l'àmbit d'estudi perquè la persona enquestada pogués detectar si la seva residència es localitzava dins o fora i se'ls va oferir també un context històric, en cas que fos necessari, perquè les persones poguessin recordar amb més agilitat, els esdeveniments que van passar al 2016.

A l'inici de l'enquesta realitzem unes preguntes d'inclusió i exclusió de possibles persones enquestades que no compleixin amb els requisits de la nostra enquesta: Han de viure als barris de Sants, Sants-Badal o La Bordeta i on se'ls pregunta quina és la raó de mudar-se (en el cas que no fossin dels barris de tota la vida) o quin ha estat el motiu per no mudar-se. Aquest inici correspon a la **Secció A**.

La **Secció B** correspondria a la Gentrificació percebuda, on tractem les preguntes de cada variable de gentrificació. Sempre preguntant sobre la percepció de la persona enquestada, no cal que aquesta ens contesti dades reals. Normalment tots els patrons de resposta són: ha augmentat, ha augmentat dràsticament, ha disminuït o ha disminuït dràsticament o patrons similars. Algunes de les preguntes d'aquesta secció estan validades per enquestes sobre gentrificació anterior, les fonts de les preguntes les podem trobar al peu de cada pàgina de l'enquesta. Les preguntes estan separades segons la variable que representen i cada una de les variables va acompanyada d'una pregunta idèntica per saber si els canvis pels quals hem preguntat afecten la salut i qualitat de vida de la persona enquestada.

La **Secció C** correspon a la secció de salut on es fan preguntes sobre la qualitat de vida, benestar i salut. Totes buscant la percepció de la persona enquestada. D'un total de 16

preguntes en aquest apartat, 5 estan validades per estudis anteriors, els quals es poden consultar a l'enquesta, disponible a l'Annex X.

Finalment en la **Secció D** pregunta per la percepció dels elements mediambientals on es pregunta pels canvis en espais verds i blaus en el barri (quantitat, qualitat, manteniment, satisfacció i ús a més de preguntar pels carrers pacificats i els Jardins de la Rambla de Sants). Finalment la **Secció E** pregunta per les característiques sociodemogràfiques de l'entrevistat. En la taula següent es pot observar un esquema de les preguntes que corresponen a cada secció (taula 3.4):

Secció					
Secció A	Secció B		Secció C	Secció D	Secció E
Número de preguntes					
A1-A3	B1- B26		C1- C16	D1-D8	E1-E14
	Canvis en els comerços	B1-B2			
	Canvis socials	B3-B6			
	Seguretat	B7-B8			
	Canvis culturals	B9-B10			
	Turisme	B11- B13			
	Suport Social	B14			
	Desplaçament	B15-B21			
	Canvis econòmics	B22-B23			
	Transformacions físiques	B24-B26			

Total de preguntes: 70.
 Total de pàgines: 21.
 Temps estimat de realització del qüestionari: 40 minuts.

Taula 3.4: Taula que recull les preguntes de cada secció i de cada variable de gentrificació, amb el total de preguntes, de pàgines i el temps estimat de realització del qüestionari. Elaboració pròpia.

A més d'aquestes seccions, s'afegeix una pregunta per a poder completar la informació on es demanaran comentaris lliures als enquestats sobre l'enquesta i sobre problemàtiques o altres variables de gentrificació que no s'hagin vist reflectits en les preguntes (Singleton, R. & Jr., Straits, 1999). A més a més, per cada qüestionari es recollia el lloc de realització del qüestionari (el punt àncora) i les inicials de la persona que administrava el qüestionari. El qüestionari final es pot consultar a l'Annex X del Treball.

3.4. Anàlisi de dades

Per a l'anàlisi de les dades dels resultats obtinguts mitjançant l'enquesta quantitativa durant el treball de camp utilitzarem dues anàlisis, una anàlisi univariant, per a la descripció de les freqüències de cada variable contemplada i un anàlisi bivariant per al total i estratificat per cada grup de població.

Una anàlisi univariant és aquella que permet analitzar la freqüència de respostes de la població mostral d'una sola variable. També permet analitzar la relació i/o comparar les freqüències coincidents entre dues variables diferents.

Per altre banda, anàlisi bivariant és l'anàlisi simultània de dues variables o atributs, estudia la relació o les diferències entre dues variables i la significança entre aquestes diferències. Per

tant, l'objectiu de l'anàlisi estadístic bivariant és estudiar l'associació entre dues variables. Concretament, vam explorar la possible relació entre: (i) contacte amb intervencions mediambientals urbanes i salut, (ii) contacte amb intervencions mediambientals urbanes i gentrificació percebuda i, (iii) gentrificació percebuda i salut.

En la nostra anàlisi de dades estem tractant sobretot amb variables qualitatives, aquelles que fan referència a un atribut sense prendre valors numèrics, i d'escala ordinal, és a dir, que aquestes dades permeten ordenar-se perquè algunes poden manifestar una determinada característica amb un major grau, importància o pes que unes altres i és important que l'escala pugui representar o preservar aquestes relacions empíriques. La única variable que no presenta aquesta escala és la variable gènere, que es representava amb una escala nominal. Només la pregunta d'edat serà quantitativa i la de gènere serà qualitativa no ordinal.

Per l'anàlisi de dades vam utilitzar el software estadístic R (versió 3.5.3). I vam establir la significança estadística ideal en p-valor de $R \leq 0.05$ però mantenint la possibilitat a acceptar aquells resultats que presentin un p-valor de $R < 0.10$. La mostra final va ser de 154 persones.

3.4.1. Tractament de dades:

Durant el període de realització de les enquestes, i de forma simultània, vam anar introduint els resultats en una fulla de càlcul Excel, on convertíem les respostes qualitatives (per exemple: han augmentat, han disminuït, s'ha quedat igual, etc.) en nombres assignats durant la redacció de l'enquesta (dígit de base 10) per agilitzar la seva introducció a la base de dades.

Aquestes, però, van haver de ser tractades de forma prèvia als anàlisis, per això vam redactar un *Pla Estadístic* per poder determinar quins serien els anàlisis i tractaments necessaris per poder obtenir uns resultats que fossin capaços de respondre les nostres hipòtesis i objectius. Així vam poder d'organitzar i clarificar el procediment a seguir des de la tríada de preguntes de l'enquesta fins a l'obtenció de resultats finals. El primer pas del

La primera fase d'aquest pla corresponia a la selecció d'aquelles preguntes sobre (i) la gentrificació percebuda, (ii) el contacte amb les intervencions mediambientals urbanes d'estudi i (iii) l'estat de salut autopercebuda que ens poguessin oferir la descripció més adequada:

Gentrificació percebuda

Es crea un índex de gentrificació percebuda basat en les següents preguntes concretes:

Canvis en els comerços:

- **B1.b)** En els últims dos anys, ha canviat la presència en el seu barri de carnisseries i peixateries de preus populars?
- **B1.d)** En els últims dos anys, ha canviat la presència en el seu barri de tendes o supermercats de productes orgànics, biològics o ecològics?
- **B1.f)** En els últims dos anys, ha canviat la presència en el seu barri de tendes de roba del barri (les anomenades “de tota la vida” amb preus populars)?.

Canvis socials i culturals:

- **B3.a)** Considera que hi ha hagut canvis en la organització i participació en les festes?
- **B3.c)** Considera que hi ha hagut canvis en la organització i participació en activitats culturals populars del seu barri en els últims dos anys?
- **B3.d)** Considera que hi ha hagut canvis en la presència d'organitzacions comunitàries socials, culturals, etc.?
- **B5.b)** Per favor, valori del 1 al 5 si està menys d'acord o més: Aquest és un barri molt unit.

Seguretat:

- **B7.b)** Ha percebut algun dels següents canvis en la seguretat del seu barri en aquests dos últims anys? Els problemes amb el vandalisme en el seu barri.
- **B7. c)** Ha percebut algun canvi en la seguretat que la gent sent al caminar sola per la nit en el seu barri en els últims dos anys?

Turisme:

- **B11.a)** Considera que hi ha més quantitat de turistes en el seu barri en els últims dos anys?
- **B11.b)** Considera que hi ha hagut canvis en la quantitat de pisos turístics/hostals/hotels/Aparthotel en el seu barri?

Massificació:

- **B12:** Considera que, en els últims dos anys, hi ha hagut canvis en la massificació de la via pública i serveis en el seu barri?

Suport social:

- **B14.d)** Valori del 1 al 5 si disposa de persones del barri que es preocupin pel vostè, essent 1 el menys persones de les que disposava fa 2 anys i 5 més persones de les que disposava fa 2 anys.

Desplaçaments:

- **B19.m)** En els últims 2 anys s'ha vist sotmès a una pujada dràstica del preu dels costos associats a l'habitatge?
- **B21.a)** La possibilitat d'un desnonament/no poder pagar a vegades em preocupa.

Canvis econòmics:

- **B22.d)** Considera que hi ha hagut un canvi en els preus dels bens i serveis en el seu barri en els últims 2 anys?

Transformacions físiques del barri:

- **B25.a)** Considera que s'han construït noves construccions en el seu barri en els últims 2 anys?
- **B25.b)** Considera que s'han reformat edificis en el seu barri en els últims 2 anys?

- **B25.c)** Considera que s'han construït edificis moderns o de luxe (amb piscina, persona que fa de porter, etc.) en el seu barri en els últims 2 anys?

Vam utilitzar, per tant, 18 preguntes de l'apartat de gentrificació percebuda de l'enquesta quantitativa per obtenir una representació de tots els indicadors¹ de gentrificació identificats en el nostre àmbit d'estudi.

Contacte amb les intervencions mediambientals

Freqüència de visita amb les intervencions mediambientals de l'estudi:

S'estima la freqüència de visita amb els espais verds estudiats en aquest Treball de Fi de Grau a partir de les preguntes:

- **D7.b)** De mitjana, amb quina freqüència visita/passa pels Jardins de la Rambla de Sants a la primavera o estiu?
- **D8.b)** Normalment quan temps passa en els Jardins de la Rambla de Sant en la primavera o l'estiu?

Ús de les intervencions mediambientals

S'estima

- **D3:** Com de satisfet està amb la qualitat dels carrers pacificats del seu barri?
- **D4:** Com de satisfet està amb la qualitat dels Jardins de la Rambla de Sants?

Estat de salut autopercebuda

S'estima l'estat de salut de la persona entrevistada a partir de la pregunta:

- **C1:** En general, vostè diria que la seva salut és Excel·lent, Molt bona, bona, regular o dolenta?

La segona fase del Pla Estadístic corresponia a la neteja de dades, havia de poder detectar possibles errors i incoherències generats durant la introducció de dades i durant la realització de l'enquesta al treball de camp i així com totes aquelles respostes sense informació útil, és a dir, les corresponents a No ho sé o No contesta (NS/NC). En el cas de la gentrificació percebuda les respostes NS/NC van ser assimilades i substituïdes per a la mitjana de resposta de cada pregunta corresponent, la qual cosa ens va permetre tractar-les com una resposta vàlida més i no perdre així informació, ja que teníem una mostra tant petita perdre observacions podia ser especialment problemàtic.

El tractament de les dades consistia en la transformació les variables numèriques en tipus factor, és a dir, deixar de tenir un número com a resposta i associar aquell número a una característica qualitativa. Aquesta transformació, a més, ens va permetre tractar les nostres variables com a qualitatives i, així, poder utilitzar el test Chi quadrat en els anàlisis posteriors.

¹ Els indicadors de gentrificació usats durant el nostre anàlisi són anomenats indicadors per facilitar la comprensió però, al tractar-se d'un estudi pilot, no hi ha cap literatura que els recolzi. No són metodològicament reproduïbles.

3.4.1.1. Transformació de les dades:

1) Variables sociodemogràfiques

- **Gènere:** es va passar d'una variable numèric a factor, anomenant la resposta 1 de l'enquesta com a "masculí" i la resposta 2 de l'enquesta "femení".
- **Edat:** es van classificar les diferents edats en els tres grups per-establerts per la estratificació com a variables de tipus factor: grup 18-39 (anteriorment grup 1), al grup 40-64 (anteriorment grup 2), i al grup +65 (anteriorment grup 3).
- **Comunitat corresponent:** de forma prèvia al treball de camp, per poder estratificar la població mostral, ja vam classificar les diferents nacionalitats presents en l'àmbit d'estudi en tres grups, les comunitats definides com a vulnerables, les no-vulnerables, i la resta de nacionalitats. Un cop transformades les dades els subgrups de comunitats passen a anomenar-se grup no-vulnerable (anteriorment grup 1), grup vulnerable (anteriorment grup 2), i altres (anteriorment grup 3).
- **Nivell d'educació:** En la pregunta corresponent a l'enquesta oferíem les opcions següents: (i) No sé llegir ni escriure, (ii) Primaris incomplets: sé llegir i escriure sense haver finalitzat l'educació primària, (iii) Primaris complets: primària LOGSE completa o cinc cursos aprovats d'EGB, (iv) Primera etapa d'educació secundària: graduat escolar, batxillerat elemental, EGB o ESO completa, (v) Batxillerat: batxillerat superior, BUP, batxillerat pla nou, PREU o COU, (vi) FP de grau mitjà: Oficialia industrial, FPI, cicles formatius de grau mitjà, (vii) FP de grau superior: mestratge industrial FPII, cicles formatius de grau superior, (viii) Ensenyament universitari de primer cicle: diplomatura universitària, arquitectura i enginyeria tècnica, (ix) Ensenyament universitari de segon cicle: grau, llicenciatura, arquitectura i enginyeria, (x) Estudis universitaris de doctorat, postgrau, màster, MIR o anàleg. Com que aquest determinant presenta 10 subgrups a categoritzar, ens basem en els estudis de la International Standard Classification of Education (UNESCO Institute for Statistics, 2012) on les etapes de l'educació es classifiquen segons els coneixements adquirits, i per tant es podrien recollir en tres grans etapes: la primera és aquella que acaba quan es finalitzen els estudis primaris, englobant aquells pre-primaris i els estudis bàsics, la segona correspon a l'etapa que es troba entre la educació primària i la terciària, és a dir, fins el final de l'educació secundària i, finalment, la última etapa correspon a aquella que finalitza amb els estudis terciaris. En aquesta última etapa, segons l'estudi de la UNESCO també s'afegeixen les Formacions Professionals de grau superior. Per tant vam classificar les respostes, un cop transformades a tipus factor, (i), (ii) i (iii) en la primera etapa (grup 1), les respostes (iv), (v) i (vi) a la segona etapa (grup 2) i, finalment, les respostes (vii), (viii), (ix) i (x) a l'etapa terciària (grup 3).
- **Nivell econòmic:** A diferència del nivell d'educació aquest determinant només permetia 3 respostes diferents, les quals s'han tractat per passar de variable de tipus numèric a variable tipus factor, amb els títols de subgrup: 1 *insuficient*, la 2 *suficient*, i la 3 *còmode*, seguint la classificació feta per la pregunta E9 en l'enquesta.

- **Situació laboral actual:** De la mateixa forma que en la variable anterior, nivell econòmic, hem mantingut la divisió que vam establir durant la redacció de l'enquesta. La transformació d'aquesta variable, a més de passar-la a tipus factor, va consistir en la ha estat passar de variable de tipus numèric per obtenir una variable de tipus factor on les possibles opcions són: (1) *treball a temps complet*, la (2) *treball a temps parcial*, la (3) *treball casual*, la (4) *pràctiques/estudiant*, la (5) *treball no remunerat de la llar*, la (6) *atur*, la (7) *jubilació*, i la (8) *incapaç per raons de salut*. Es va canviar el nom de la categoria (5) per un títol més políticament correcte: *Cuidando de la casa/familia per treball no remunerat de la llar*.
- **Temps de residència:** aquesta variable sorgeix de combinar les preguntes A1 i A2, ja que denoten si la persones és de tota la vida de l'àmbit d'estudi, i si no, quants anys porta vivint allà. Aquesta variable ens havia d'aportar informació per poder identificar quina era el temps de residència mitjà per diferenciar aquells que són veïns "de tota la vida" dels que no ho són. Per això vam utilitzar la mediana dels anys de residència de la població mostral, que va ser de 18 anys. Per això vam crear dues categories *18 anys o menys* i el de *més de 18 anys*.

2) Variable de salut autopercebuda

Aquesta variable és la corresponent a la pregunta C1: En general vostè diria que la seva salut és excel·lent, molt bona, bona, regular o dolenta?. Aquesta variable la vam classificar seguint la classificació d'un estudi anterior (Triguero-Mas et al., 2015) on la pregunta sobre salut autopercebuda també admetia les mateixes respostes: Excelent, molt bona, bona, regular i dolenta. En aquest estudi les respostes van ser classificades en dos subgrups on la resposta divisora era "menys que bona". Per tant, la classificació obtinguda per el nostre estudi va ser, un cop transformades les variables de factors numèrics a tipus factor, *alta* (excel·lent, molt bona i bona) i *baixa* (regular o dolenta).

3) Variables del contacte amb intervencions mediambientals

- **Freqüència de visita dels Jardinetes de Sants:** aquesta es va crear al combinar els preguntes D7b i D8b, fent una freqüència de visita basada en les hores que persona participant feia ús de l'espai i les vegades que el visitava. La pregunta D7b té l'enunciat següent: De mitjana, amb quina freqüència visita/passa pels Jardins de la Rambla de Sants durant primavera o estiu? I la pregunta D8b correspon a: Normalment, quant temps passa en els Jardins de la Rambla de Sants durant primavera o estiu? La combinació de les dos ens va permetre trobar la freqüència d'estada en els Jardins de la Rambla de Sants. Per poder combinar-les vam aplicar el mètode de Van den Berg (2017). Van den Berg, en el seu estudi, també va utilitzar el número i la durada de les visites a l'espai verd per determinar la freqüència de visites. La primera pregunta oferia, de la mateixa manera que en la nostre enquesta, cinc possibles respostes: mai, 1 hora o menys el mes passat, 2-3 vegades el mes passat, 1-4 vegades per setmana i (gairebé) diàriament. La durada de la visita la va avaluar

preguntant: quant de temps va passar en cadascun dels següents espais verds en les últimes quatre setmanes per visita? Amb quatre possibles respostes: menys d'1 hora, de 1 a 2 hores, de 3-5h, de 6 a 10h. Per poder calcular el temps total dedicat a visitar espais verds, l'autor va escollir un valor mig de cada interval de temps ofert a les respostes del número de visites a l'espai verd (respectivament 0,5, 2,5, 8 i 20 vegades) i es van multiplicar amb un valor mitjà de les possibles respostes referents a la duració de les visites a l'espai (respectivament 0,5, 1,5, 4 i 8 hores) per acabar obtenint *visites a la setmana x hores*, com a unitat de l'indicador de freqüència. Un cop fet el càlcul vam transformar la variable de tipus numèric a tipus factor seguint la següent classificació: el valor 0 correspon al grup 1 (nul·la), tots els valors resultats compresos entre 0 i 2 formen part del grup 2 (baixa), tots aquells valors que estaven dins el rang 2 i 10 formaven part del grup 3 (mitjana) i tots aquells més grans de 10 quedaven dins el grup 4 (alta).

- **Qualitat de les intervencions mediambientals:** En un article citat anteriorment (Lee & Maheswaran, 2011) s'esmenta que les persones decideixen utilitzar o no utilitzar els espais verds no només per pròpies característiques de l'espai sinó també per la condició de la instal·lació i de les seves funcions. Els autors afirmen que els llocs en mal estat tenen menys probabilitats de ser visitats i contribueixen a percebre una manca de seguretat. Per aquesta raó considerem que la qualitat de les intervencions mediambientals és un bon indicador sobre l'ús d'un espai. Per poder mesurar aquesta variable vam combinar les preguntes D3 i D4, és a dir, les que preguntaven per com de satisfeta estava la persona enquestada amb la qualitat dels carrers pacificats de l'àmbit d'estudi i amb la qualitat dels Jardins de la Rambla de Sants. Un cop obtinguda la mitjana de les respostes de les dues preguntes, la variable es va categoritzar en dos grups: Sí satisfacció (que comprenia els valors entre 3,5 i 5) i No satisfacció (que comprenia els valors de 0,5 a 3).

4) Variable de gentrificació percebuda

Per a explicar com vam aconseguir la variable, que vam anomenar indicador, de gentrificació percebuda primer hem d'explicar el procediment seguit al modificar cada variable. A l'inici vam tenir en compte dos punts importants (i) no tot els canvis poden ser considerats gentrificació, (ii) totes les variables/preguntes havien de tenir una direcció homogènia. Amb aquest últim punt ens referim a que les respostes positives dels indicadors (Ha augmentat dràsticament i ha augmentat) havien de correspondre a percepció de la gentrificació.

- Canvis en comerços: Vam haver de modificar una de les preguntes, la B1b perquè la disminució de carnisseries i peixateries de preu popular era una indicador de gentrificació, ja que es substitueix el petit comerç local per grans supermercats. El mateix raonament vam utilitzar per la pregunta B1f sobre les botigues de roba de tota la vida. Per altre banda, la pregunta B1d tenia una relació directa amb la gentrificació i no va requerir cap tipus d'alteració.

- Canvis socioculturals: segons la literatura (Gibbons i& Barton, 2016) en les zones gentrificades hi ha un canvi en les dinàmiques socials, vam considerar que hi hauria una disminució de l'activitat «de tota la vida» i, per tant, vam haver d'invertir els valors de les quatre preguntes associades a aquesta variable.
- Canvis en la percepció de la seguretat: segons Hwang & Sampson (2014, p. 20) en introduir el concepte de la «*inter-subjective perception of disorder*» com una de les variables que mesura com desitjable és el barri, preguntant a les residents si perceben prou comportament incivil perquè aquest fos tal problema que convertís el barri en indesitjable, distingint aquelles persones que trobaven desitjable el barri de les que no. També mesurava l'estatus del barri, ja que una zona gentrificada, segons els autors, tindrà un nivell de desordre menor que una zona no gentrificada. És a dir, els autors van considerar que una percepció de l'ambient més segur seria indicador de zona gentrificada, per tant a aquestes preguntes no els hi vam variar els valors (Hwang & Sampson, 2014).
- Canvis en el turisme: segons la literatura (Cócola-Gant, 2015) el turisme és una de les causes de gentrificació, i el seu increment pot acabar creant un procés de desplaçament, per tant d'aquestes preguntes no vam canviar el valor de les respostes.
- Canvis en la massificació de la via: la massificació de les vies és una variable de gentrificació derivada del turisme, i altres activitats claus que puguin ocórrer en la zona, com que està molt lligada a la gentrificació no vam modificar els valors de la pregunta (Costa, P. 2013).
- Canvis en el suport social: De la mateixa forma que els canvis socioculturals, s'han invertit els valors de les respostes per a que tinguessin una relació directa amb la gentrificació, és a dir, que una resposta afirmativa (ha augmentat).
- Canvis en el desplaçament: el desplaçament és la conseqüència fonamental dels processos de gentrificació (Cócola-Gant, 2015) per tant no havíem de modificar els valors de les preguntes. Tanmateix la pregunta B19m és binària i per així associar un valor de 1 a la resposta *No* i un valor de 4 a la resposta de *Si*. Es va basar aquest canvi en agafar els mínims dels rangs que després vam classificar com a gentrificació percebuda o no percebuda.
- Canvis econòmics: l'augment dels preus és una de les variables més usats, i per tant més clars, en la identificació de zones gentrificades, en aquest cas no vam modificar els valors de la pregunta. L'increment dels preus dels béns i serveis del barri pot causar el desplaçament exclusiu (Nel·lo, 2018).
- Canvis de transformacions físiques: segons la literatura (Hammel & Wyly 1996) en les zones gentrificades hi ha un canvi en els edificis i altres estructures, un augment en les

instal·lacions dels barris els vam considerar gentrificació per tant no vam variar aquestes preguntes.

Al tenir aquestes variables creades només havíem de sumar els valors associats a cada una per a tenir una ponderació total per cada persona enquestada dels canvis associats a la gentrificació.

Vam utilitzar un mètode molt similar al què vam usar per les variables de la salut i de les 5 possibles respostes (*ha disminuït molt, ha disminuït, s'ha quedat igual, ha augmentat, ha augmentat molt*) vam considerar no-percepció de gentrificació aquelles que estaven per sota de *ha augmentat* i, per tant, es considerava percepció de gentrificació *ha augmentat* i *ha augmentat molt*. Al tenir els indicadors creats amb categories binàries (Si/No), vam orientar el nom del indicador per a que quan es formulés com a pregunta la resposta seria dirigida a la percepció de gentrificació. Per exemple els canvis socioculturals van ser anomenats disminució dels aspectes socioculturals, per tant la resposta Si afirmarà la percepció de gentrificació. Aquesta nova orientació es va establir en funció del número de preguntes de cada indicador (Taula 3.5):

Una pregunta	Dues preguntes	Tres preguntes	Quatre preguntes
1: Sí gentrificació 2: No gentrificació	1+1= Sí gentrificació 1+2= No gentrificació 2+2= No gentrificació	1+1+1= Sí gentrificació 1+1+2= Sí gentrificació 1+2+2= No gentrificació 2+2+2= No gentrificació	1+1+1+1= Sí gentrificació 1+1+1+2= Sí gentrificació 1+1+2+2= No gentrificació 1+2+2+2= No gentrificació 2+2+2+2= No gentrificació

Taula 3.5: Categorització de variables de gentrificació per crear un índex de gentrificació binari basat en la categorització de (Triguero-Mas et al., 2015).

Segons el nombre de “Sí” i “No” que obtingués cada indicador consideràvem sí hi havia o no una percepció de gentrificació.

El següent pas va ser sumar tots els resultats dels indicadors de gentrificació per crear un índex de gentrificació general.

Finalment després del càlcul vam crear la nova variable de gentrificació percebuda, també seguint un índex binari amb, per tant, dues possibles respostes: Sí (s’han percebut canvis que es podrien relacionar amb un procés de gentrificació) i No (no s’han percebut canvis que es puguin relacionar amb un procés de gentrificació).

3.4.2 Anàlisi estadístic univariant.

Com hem descrit abans, vam utilitzar l’anàlisi univariant per a veure les freqüències de resposta de cada variable. Vam comprovar que dues de les variables s’haurien de re-categoritzar perquè les freqüències en més d’una cel·la eren massa baixes. Les dues variables són: freqüència de visita de l’espai verd i la situació laboral. Les categories inicials eren les següents (Taula 3.6):

Categories inicials de les variables

Variable	Categoria	N	%
Freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants	Nul·la	6	5,17
	Baixa	38	32,76
	Mitjana	39	33,62
	Alta	33	28,45
Situació laboral	Treball a temps complet	56	36,36
	Treball a temps parcial	15	9,74
	Treball casual	9	5,84
	Pràctiques/estudiant	12	7,79
	Treball no remunerat de la llar	1	0,65
	Atur	14	9,09
	Jubilació	43	27,92
Incapaç per raons de salut	4	2,6	

Taula 3.6: Categorització inicials de variables situació laboral i freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants.

Finalment, aquest anàlisi ens va servir per veure si la distribució de les freqüències dels indicadors estava compensada. Això ens va permetre analitzar quantitativament el pes de cada indicador en la formació de l'índex de gentrificació i discernir quins són els més adequats per definir la percepció de gentrificació en el nostre àmbit d'estudi.

3.4.2. Anàlisi estadístic bivariant.

L'anàlisi estadístic bivariant el vam utilitzar per a poder analitzar les relacions entre les nostres quatre variables principals: Gentrificació percebuda, freqüència de visita de l'espai verd i satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals i salut autopercebuda.

Al tenir totes les variables de tipus factor, la comparació o anàlisi de la relació es va fer utilitzant el test Chi quadrat. La hipòtesis nul·la del Chi quadrat indica que no existeix una relació entre les variables categòriques, que són independent i dependent (McHugh, M. L., 2013). Chi quadrat també ofereix informació de les diferències, o la no-igualtat, trobades entre les dues variables.

Aquest test estadístic és un test no paramètric. Aquests tipus de tests s'han d'utilitzar quan les variables són nominals o ordinals i quan els estrats de la població mostral no són iguals. Les nostres dades complien amb els requisits perquè teníem variables ordinals menys en el cas del determinant de gènere, que és nominal i tots els estrats són proporcionals al cens real dels barris de Sants, Sants-Badal i la Bordeta, fent que els estrats no fossin homogenis en nombre (McHugh, M. L., 2013).

Els anàlisis bivariant van ser realitzats per a veure la relació entre les quatre variables anomenades principals, i després amb les variables sociodemogràfiques. Per tant per gentrificació percebuda (com a variable dependent) tenim el p-valor i el x-squared de la seva relació amb les variables independents explicatives següents: freqüència de visita de l'espai verd, satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals i la salut autopercebuda. També tenim els valors esmentats per la relació amb les variables independents sociodemogràfiques. Així, anàlogament per les altres tres variables principals. Finalment, i per

a complir amb la segona part dels objectius 2.1, 2.2 i 2.3, vam fer un anàlisi bivariant estratificat per els grups de població ja definits.

4. Resultats

A continuació exposarem els resultats de les anàlisis realitzades: Una anàlisi univariant (descriptiva de la mostra) i dues anàlisis bivariants (no estratificada i estratificada per grups de població, anomenats variable sociodemogràfiques) realitzades amb una mostra de 154 persones.

Les variables analitzades són les principals: *Gentrificació percebuda*, *salut autopercebuda i contacte amb les intervencions mediambientals urbanes (desglossada en dues variables (i) freqüència de visites de l'espai verd de Jardins de la Rambla de Sants i (ii) satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals)*. I per altre banda les sociodemogràfiques: edat, gènere, nivell econòmic, temps de residència, comunitats, situació laboral i educació. Aquestes variables sociodemogràfiques seran altrament anomenades grups de població, i en els hipòtesis vam definir aquests com la mostra estratificada per edat, gènere, educació i nivell econòmic.

En l'anàlisi més simple, la univariant no estratificada (Taula 4.1), les variables d'edat, gènere i comunitat segueixen una freqüència distribuïda seguint la estratificació establerta de forma prèvia a l'enquesta. És a dir, les proporcions d'aquestes variables obtingudes durant l'anàlisi són les mateixes que vam establir quan vam estratificar la població mostral abans del treball de camp per a que aquesta fos representativa de la població de l'àmbit d'estudi.

Variable	Categoria	n	%
Salut autopercebuda	Bona	119	77,27
	Dolenta	35	22,73
Gentrificació percebuda	Si	57	31,01
	No	97	62,99
Freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants	Baixa	44	37,93
	Mitjana	39	33,62
	Alta	33	28,45
Satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals	Si	37	24,34
	No	115	75,66
	No-vulnerables	132	85,71
Comunitats	Vulnerables	12	7,79
	Altres	10	6,49
	18-39 anys	51	33,12
Edats	40-64 anys	64	41,56
	+65 anys	39	25,32
	Masculí	71	46,1
Gènere	Femení	83	53,9
	Temps complet	56	36,36
Situació laboral	Temps parcial/casual	24	15,58
	Altres	74	48,05
	Insuficient	20	13,07
Nivell econòmic	Suficient	70	45,75
	Còmode	63	41,18
	Fins a estudis primaris	19	12,42
Nivell educatiu	Fins a estudis secundaris	61	39,87
	Fins a estudis terciaris	73	47,71
	18 anys o menys	104	67,97
Temps de residència	Més de 18 anys	49	32,03

Taula 4.1: Representació en termes absoluts i de freqüències de la variables principals i sociodemogràfiques en la mostra. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

Per altre banda, un 36,36%, la proporció més elevada, de les persones enquestades tenen un treball a jornada completa en comparació al 0,65% de persones (de fet, només un dels nostres

enquestats) que van respondre que feien un treball no remunerat de la llar. En el cas del nivell econòmic, la majoria de persones de la mostra va contestar que tenien un nivell econòmic suficient o còmode, tot i que la majoria mostral tendia a respondre suficient.

Parlant d'educació, la majoria de respostes de les persones enquestades es reparteixen entre els nivells educatius fins a estudis secundaris i estudis terciaris, essent aquests últims els més freqüents. Finalment, en les freqüències de temps de residència tenim una clara majoria del 67,97% (aproximadament dos terços de la mostra) de persones que porten 18 anys o menys de temps de residència en l'àmbit d'estudi.

L'altre anàlisi univariant, l'anàlisi univariant estratificat, consultable a les taules 4.2 i 4.3 (Taulas 4.2 i 4.3). En aquest anàlisi podem comprovar com realment les distribucions varien depenent de la variable estudiada, només en dos casos, més o menys evidents, trobem freqüències que siguin compensades per un estrat o categoria. El cas més exemplar d'aquesta afirmació és el què podem veure quan al estratificar la freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants per els grups d'edat. Si ens fixem en el grup de 18-39 anys les proporcions són molt aproximades a un terç cada resposta. Una altre situació similar és el cas de la estratificació de la salut autopercebuda per nivells econòmics, on podem apreciar una proporció de respostes del 50/50 exacta pel nivell econòmic insuficient. En els altres casos, el recull de respostes per cada relació estudiada no es veu compensat en proporcions.

Variable	Categoria	Gènere: Femení	Gènere: Masculí	Edat: 18-39 anys	Edat: 40-64 anys	Edat: +65 anys
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Salut autopercebuda	Bona	61 (73,49)	58 (81,69)	42 (82,35)	50 (78,12)	27 (69,23)
	Dolenta	22 (26,51)	13 (18,31)	9 (17,65)	14 (21,88)	12 (30,77)
Gentrificació percebuda	Si	35 (42,17)	22 (30,99)	23 (45,1)	28 (43,75)	6 (15,38)
	No	48 (57,83)	49 (69,01)	28 (54,9)	36 (56,25)	33 (84,62)
Freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants	Baixa	28 (43,75)	16 (30,77)	13 (33,33)	22 (44,9)	9 (32,14)
	Mitjana	17 (26,56)	22 (42,31)	12 (30,77)	15 (30,61)	12 (42,86)
	Alta	19 (29,69)	14 (26,92)	14 (35,9)	12 (24,49)	7 (25)
Satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals	Si	21 (25,61)	16 (22,86)	11 (22)	19 (29,69)	7 (18,42)
	No	61 (74,39)	54 (77,14)	39 (78)	45 (70,31)	31 (81,58)

Taula 4.2: Estratificació per les variables sociodemogràfiques gènere i edat de les variables principals. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

Variable	Categoria	Per Educació:	Per Educació:	Per Educació:	Per Nivell	Per Nivell	Per Nivell
		Fins a estudis primaris	Fins a estudis secundaris	Fins a estudis terciaris	econòmic: Insuficient	econòmic: Suficient	econòmic: Còmode
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Salut autopercebuda	Bona	10 (52,3)	46 (75,41)	62 (84,93)	10 (50)	58 (82,86)	51 (80,95)
	Dolenta	9 (47,37)	15 (24,59)	11 (15,07)	10 (50)	12 (17,14)	12 (19,05)
Gentrificació percebuda	Sí	3 (15,79)	22 (36,07)	32 (43,84)	9 (45)	27 (38,57)	21 (33,33)
	No	16 (84,21)	39 (63,93)	41 (56,16)	11 (55)	43 (61,43)	42 (66,67)
Freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants	Baixa	4 (28,57)	16 (34,04)	24 (43,64)	5 (31,25)	22 (46,81)	17 (32,69)
	Mitjana	4 (28,57)	17 (36,17)	18 (32,73)	8 (50)	11 (23,4)	19 (36,54)
	Alta	6 (42,86)	14 (29,79)	13 (23,64)	3 (18,75)	14 (29,79)	16 (30,77)
Satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals	Sí	1 (5,56)	15 (24,59)	21 (29,17)	2 (10)	20 (28,99)	15 (24,19)
	No	17 (94,44)	46 (75,41)	51 (70,83)	18 (90)	49 (71,01)	47 (75,81)

Taula 4.3: Estratificació per les variables sociodemogràfiques educació i nivell econòmic de les variables principals. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

De les quatre variables analitzades, les principals, la que més diferències presenten en la estratificació per gènere són la salut, on pels dos gèneres (masculí i femení) tenen una percepció de salut pròpia bona, essent els homes els que tenen una diferència de proporció més destacable (81,69% de bona i 18,31% de dolenta), i també la satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals. En aquesta última, de nou, en els dos gèneres la resposta majoritària és una no satisfacció, un altre cop més diferenciades en el gènere masculí.

L'estratificació per edat segueix la mateixa tendència, és en el cas de salut autopercebuda i la satisfacció de la qualitat de les intervencions mediambientals on es detecten les respostes més desproporcionades, destacant però, la gran diferència de respostes entre percepció de gentrificació Sí i No en persones majors de 65 anys, on més d'un 84% va afirmar no haver-la percebuda.

En el cas de l'estratificació per nivell d'estudis, és destacable la gran diferència de respostes de les persones que tenien un nivell educatiu fins a estudis primaris en la satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals, on un 94,44% de les persones van respondre que no estaven satisfetes.

De la estratificació per nivell d'estudis i salut es pot veure com a mesura que incrementa el nivell d'estudis (de primaris a terciaris) la percepció de salut pròpia disminueix en proporció. El mateix passa amb la percepció de gentrificació.

Finalment, en la estratificació per nivell econòmic és destacable el 90% de persones de nivell econòmic insuficient que estan poc satisfetes amb les intervencions ambientals i el 82,86% de persones de nivell econòmic suficient que afirma tenir una salut autopercebuda bona.

Per altre banda, vam realitzar quatre anàlisis bivariants no estratificats, un per a cada variable d'interès: freqüència de visita de l'espai verd de Jardinetes de Sants, satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals, gentrificació percebuda i salut autopercebuda. Vam fixar el p-valor estadísticament significatiu a un p-valor de ≤ 0.10 .

La anàlisi que utilitza la qualitat de les intervencions mediambientals com a variable independent i la resta de variables principals i sociodemogràfiques com a dependents, només conté una relació amb un p-valor significatiu, ≤ 0.10 (Taula 4.4). Aquesta relació és amb la situació laboral. La resta de relacions, així com totes aquelles amb la freqüència de visita als Jardins com a variable dependent no resulten amb cap relació estadísticament significativa (Taula 4.5).

Variable dependent: Satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals	Si	No	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>
	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>		
Variabls independents:				
Gentrificació percebuda. Si	18 (48,65)	38 (33,04)	2,2974	0,1296
Gentrificació percebuda. No	19 (51,35)	77 (66,96)		
Salut autopercebuda. Bona	32(86,49)	86 (74,78)	1,5857	0,2079
Salut autopercebuda. Dolenta	5 (13,51)	29 (25,22)		
Freqüència de visita. Baixa	12 (46,15)	32 (35,56)	1,0183	0,601
Freqüència de visita. Mitjana	8(30,77)	31 (34,44)		
Freqüència de visita. Alta	6 (23,08)	27 (30)		
Comunitat. No-vulnerable	33 (89,19)	97 (84,35)	1,1964	0,5498
Comunitat. Vulnerable	3 (8,11)	9 (7,83)		
Comunitat. Altres	1 (2,7)	9 (7,83)		
Edat. 18-39 anys	11 (29,73)	39 (33,91)	1,8653	0,3935
Edat. 40-64 anys	19 (51,35)	45 (39,13)		
Edat. +65 anys	7 (18,92)	31 (26,96)		
Gènere. Masculi	16 (43,24)	54 (46,96)	0,041847	0,8379
Gènere. Femeni	21 (56,76)	61 (53,04)		
Nivell econòmic. Insuficient	2 (5,41)	18 (15,79)	3,0267	0,2202
Nivell econòmic. Suficient	20 (54,05)	49 (42,98)		
Nivell econòmic. Còmode	15 (40,54)	47 (41,23)		
Nivell educatiu. Fins a estudis primaris	1(2,7)	17 (14,91)	4,3399	0,1142
Nivell educatiu. Fins a estudis secundaris	15 (40,54)	46 (40,35)		
Nivell educatiu. Fins a estudis terciaris	21 (56,76)	51 (44,74)		
Temps de residència. 18 anys o menys	27 (72,97)	76 (66,67)	0,26277	0,6082
Temps de residència. Més de 18 anys	10 (27,03)	38 (33,33)		
Situació laboral. Temps complet	20 (54,05)	36 (31,3)	6,228	0,04442
Situació laboral. Temps parcial/casual	4 (10,81)	19 (16,52)		
Situació laboral. Altres	13 (35,14)	60 (52,17)		

Taula 4.4: Descripció de la relació [amb p-valor] entre la satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals, i les altres variables principals i sociodemogràfiques. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

Variable dependent: *Freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants*

	Baixa n (%)	Mitjana n (%)	Alta n (%)	X-squared	p-valor
Variables independents:					
Gentrificació. Si	19 (43,18)	12 (30,77)	9 (27,27)	2,4712	0,2907
Gentrificació. No	25 (56,82)	27 (69,23)	24 (72,73)		
Sahut autopercebuda. Bona	35 (79,55)	32 (82,05)	26 (78,79)	0,13728	0,9337
Sahut autopercebuda. Dolenta	9 (20,45)	7 (17,95)	7 (21,21)		
Satisfacció qualitat intervencions. Si	12 (27,27)	8 (20,51)	6 (18,18)	1,0183	0,601
Satisfacció qualitat intervencions. No	32 (72,73)	31 (79,49)	27 (81,82)		
Comunitat. No-vulnerable	38 (86,36)	34 (87,18)	27 (81,82)	1,2117	0,8762
Comunitat. Vulnerable	2 (4,55)	3 (7,69)	3 (9,09)		
Comunitat. Altres	4 (9,09)	2 (5,13)	3 (9,09)		
Edat. 18-39 anys	13 (29,55)	12 (30,77)	14 (42,42)	3,1761	0,5288
Edat. 40-64 anys	22 (50)	15 (38,46)	12 (36,36)		
Edat. +65 anys	9 (20,45)	12 (30,77)	7 (21,21)		
Gènere. Masculi	16 (36,36)	22 (56,41)	14 (42,42)	3,4671	0,1767
Gènere. Femeni	28(63,64)	17 (43,59)	19 (57,58)		
Nivell econòmic. Insuficient	5 (11,36)	8 (21,05)	3 (9,09)	5,0795	0,2792
Nivell econòmic. Suficient	22 (50)	11 (28,95)	14 (42,42)		
Nivell econòmic. Còmode	17 (38,64)	19 (50)	16 (48,48)		
Nivell educatiu. Fins a estudis primaris	4 (9,09)	4 (10,26)	6 (18,18)	2,6918	0,6107
Nivell educatiu. Fins a estudis secundaris	16(36,36)	17 (43,59)	14 (42,42)		
Nivell educatiu. Fins a estudis terciaris	24 (54,55)	18 (46,15)	13 (39,39)		
Temps de residència. 18 anys o menys	29 (67,44)	25 (64,1)	23 (69,7)	0,26017	0,878
Temps de residència. Més de 18 anys	14 (32,56)	14 (35,9)	10 (30,3)		
Situació laboral. Temps complet	19 (43,18)	10 (25,64)	11 (33,33)	3,1687	0,53
Situació laboral. Temps parcial/casual	5 (11,36)	7 (17,95)	6 (18,18)		
Situació laboral. Altres	20 (45,45)	22 (56,41)	16 (48,48)		

Taula 4.5: Descripció de la relació [amb p-valor] entre la freqüència de visita de l'espai verd de Jardinetes de Sants, i les altres variables principals i sociodemogràfiques. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

En el cas de l'anàlisi bivariant no estratificat de l'indicador gentrificació percebuda com a variable dependent (Taula 4.6) existeixen quatre relacions amb un p-valor significatiu (≤ 0.10), aquestes engloben la relació entre l'indicador de gentrificació percebuda i les següents variables independents sociodemogràfiques: edat, temps de residència, situació laboral i nivell educatiu.

És destacable que el temps de residència hagi sortit amb una relació significativa amb gentrificació. També si recuperem la relació entre gentrificació i nivells d'estudis, que ha resultat significativa, podríem afirmar que, segons la proporció, aquella gent que va classificar el seu nivell educatiu com estudis primaris no tenen una percepció de gentrificació.

Variable dependent: Gentrificació percebuda	No	Si	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>
	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>		
Variabls independents:				
Salut autopercebuda. Bona	77 (79,38)	42 (73,68)	0,3788	0,5382
Salut autopercebuda. Dolenta	20 (20,62)	15 (26,32)		
Satisfacció qualitat intervencions. Si	19 (19,79)	18 (32,14)	2,2974	0,1296
Satisfacció qualitat intervencions. No	77 (80,21)	38 (67,86)		
Freqüència de visita. Baixa	25 (32,89)	19 (47,5)	2,4712	0,2907
Freqüència de visita. Mitjana	27 (35,53)	12 (30)		
Freqüència de visita. Alta	24 (31,58)	9 (22,5)		
Comunitat. No-vulnerable	83 (85,57)	49 (85,96)	4,398	0,1109
Comunitat. Vulnerable	10 (10,31)	2 (3,51)		
Comunitat. Altres	4 (4,12)	6 (10,53)		
Edat. 18-39 anys	28 (28,87)	23 (40,35)	10,501	0,005244
Edat. 40-64 anys	36 (37,11)	28 (49,12)		
Edat. +65 anys	33 (34,02)	6 (10,53)		
Gènere. Masculí	49 (50,52)	22 (38,6)	1,601	0,2058
Gènere. Femení	48 (49,48)	35 (61,4)		
Nivell econòmic. Insuficient	11 (11,46)	9 (15,79)	0,97962	0,6127
Nivell econòmic. Suficient	43 (44,79)	27 (47,37)		
Nivell econòmic. Còmode	42 (43,75)	21 (36,84)		
Nivell educatiu. Fins a estudis primaris	16 (16,67)	3 (5,26)	5,1345	0,07675
Nivell educatiu. Fins a estudis secundaris	39 (40,62)	22 (38,6)		
Nivell educatiu. Fins a estudis terciaris	41 (42,71)	32 (56,14)		
Temps de residència. 18 anys o menys	55 (57,29)	49 (85,96)	12,222	0,0004723
Temps de residència. Més de 18 anys	41 (42,71)	8 (14,04)		
Situació laboral. Temps complet	28 (28,87)	28 (49,12)	9,9627	0,006865
Situació laboral. Temps parcial/casual	13 (13,4)	11 (19,3)		
Situació laboral. Altres	56 (57,73)	18 (31,58)		

Taula 4.6: Descripció de la relació [amb p-valor] entre la gentrificació percebuda, i les altres variables principals i sociodemogràfiques. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

En el cas de l'edat, destaca sobretot el fet que les persones majors de 65 anys no tenen cap percepció de gentrificació mentre que els 2 grups d'edat restants presenten una proporció de Sí percepció de gentrificació i No percepció de gentrificació relativament proporcional.

La resta de variables que han resultat amb un p-valor significatiu, temps de residència i situació laboral, no han estat estratificades.

Per altre banda, la anàlisi bivariant no estratificada de la variable de salut autopercebuda (Taula 4.7), de la mateixa manera que la gentrificació percebuda, presenta 4 relacions amb un p-valor significatiu (≤ 0.10). Aquestes relacions estadísticament significatives són amb les variables independents sociodemogràfiques: nivell econòmic, nivell educatiu, situació laboral i comunitats.

En el cas de la relació entre nivell econòmic i salut autopercebuda, generalment la població revela una percepció de la pròpia salut com a bona, volem destacar però, la proporció 50/50 de les respostes d'aquelles persones que van respondre que tenien un nivell econòmic insuficient.

Per altre banda, també dins de l'anàlisi bivariant no estratificat de salut autopercebuda, la relació d'aquesta amb el nivell educatiu, també significativa, és, en general, una relació proporcional, com més «augmenta» el nivell d'educació, més proporció de gent percebrà salut bona. Dels tres nivells d'educació, el nivell d'educació fins a estudis secundaris és el que presenta una proporció de respostes que afirmen una salut autopercebuda dolenta.

Variable dependent: Salut autopercebuda	Bona	Dolenta	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>
	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>		
Variabls independents:				
Gentrificació percebuda. Si	42 (35,29)	15 (42,86)	0,3788	0,5382
Gentrificació percebuda. No	77 (64,71)	20 (57,14)		
Freqüència de visita. Baixa	35 (37,63)	9 (39,13)	0,13728	0,9337
Freqüència de visita. Mitjana	32 (34,41)	7 (30,43)		
Freqüència de visita. Alta	26 (27,96)	7 (30,43)		
Satisfacció qualitat intervencions. Si	32 (27,12)	5 (14,71)	1,5857	0,2079
Satisfacció qualitat intervencions. No	86 (72,8)	29 (85,29)		
Comunitat. No-vulnerable	101 (84,87)	31 (88,57)	5,271	0,07167
Comunitat. Vulnerable	12 (10,08)	0 (0)		
Comunitat. Altres	6 (5,04)	4 (11,43)		
Edat. 18-39 anys	42 (35,29)	9 (25,71)	2,2122	0,3309
Edat. 40-64 anys	50 (42,02)	14 (40)		
Edat. +65 anys	27 (22,69)	12 (34,29)		
Gènere. Masculí	58 (48,74)	13 (37,14)	1,0342	0,3092
Gènere. Femení	61 (51,26)	22 (62,86)		
Nivell econòmic. Insuficient	10 (8,4)	10 (29,41)	10,341	0,005682
Nivell econòmic. Suficient	58 (48,74)	12 (35,29)		
Nivell econòmic. Còmode	51 (42,86)	12 (35,29)		
Nivell educatiu. Fins a estudis primaris	10 (8,47)	9 (25,71)	9,0841	0,01065
Nivell educatiu. Fins a estudis secundaris	46 (38,98)	15 (42,86)		
Nivell educatiu. Fins a estudis terciaris	62 (52,54)	11 (31,43)		
Temps de residència. 18 anys o menys	82 (69,49)	22 (62,86)	0,28356	0,5944
Temps de residència. Més de 18 anys	36 (30,51)	13 (37,14)		
Situació laboral. Temps complet	51 (42,86)	5 (14,29)	9,5786	0,008318
Situació laboral. Temps parcial/casual	17 (14,29)	7 (20)		
Situació laboral. Altres	51 (42,86)	23 (65,71)		

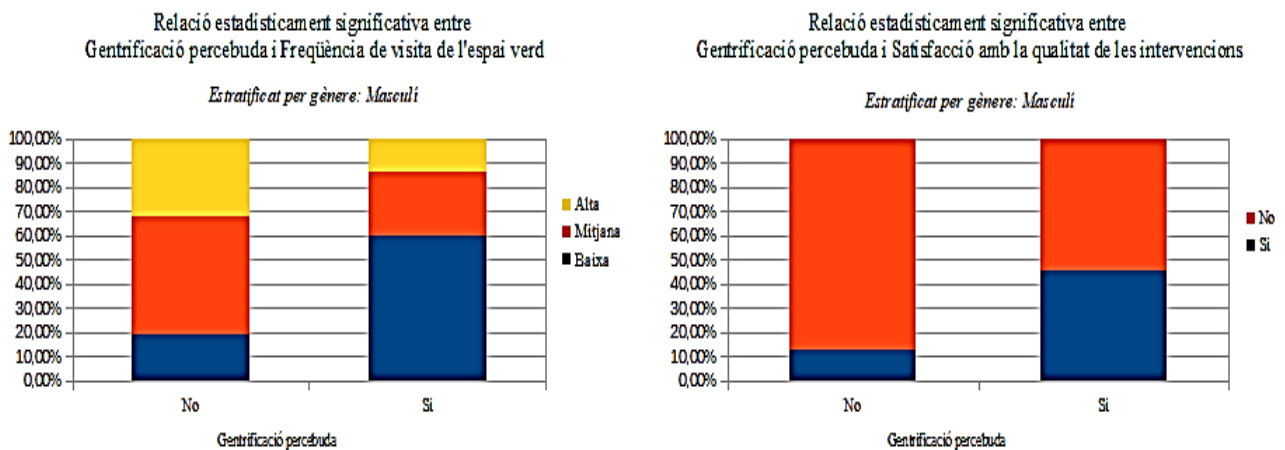
Taula 4.7: Descripció de la relació [amb p-valor] entre la salut autopercebuda, i les altres variables principals i sociodemogràfiques. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

La última anàlisi, la anàlisi bivariant estratificada de gentrificació percebuda amb les variables principals (Taula 4.8), per els grups de població edat i gènere ens serveix per completar informació i desglossar les anàlisis anteriors. Així és possible que una relació analitzada anteriorment pugui tenir uns resultats diferents dels obtinguts en les anàlisis prèvies.

Variable dependent	Gentrificació percebuda									
	Per Gènere: Femení		Per Gènere: Masculí		Per Edat: 18-39 anys		Per Edat: 40-64 anys		Per Edat: +65 anys	
	<i>X-squared</i>	<i>p-value</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-value</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-value</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-value</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-value</i>
Salut autopercebuda	1,08E-30	1	0,9539	0,3287	1,3241	0,2499	2,0956	0,1477	2,5291	0,1118
Freqüència de visita de l'espai verd Jardinet de Sants	0,62787	0,7306	8,5191	0,01413	3,1874	0,2032	0,29936	0,861	2,1893	0,3347
Satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals	0,011336	0,9152	7,5164	0,006114	5,5524	0,01846	0,010693	0,9176	0,27169	0,6022

Taula 4.8: Descripció de la relació [amb p-valor] entre la gentrificació percebuda i les altres variables principals, segons (estratificat per) les variables sociodemogràfiques gènere i edat. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

Per exemple, en l'anàlisi bivariant anterior la relació entre gentrificació percebuda i la satisfacció de les intervencions mediambientals no era estadísticament significativa, però en aquest anàlisi estratificat es detecta una relació estadísticament significativa (≤ 0.10) entre la gentrificació percebuda per els homes i la seva satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals (Taula 4.8). També en la relació de la variable dependent, en aquest cas, i la freqüència de visita dels Jardinet de Sants per els homes, s'hi troba un p-valor estadísticament significatiu (≤ 0.10). Aquestes relacions estan representades en els Figures 4.1 i 4.2 (Figures 4.1 i 4.2).

Figures 4.1 i 4.2: Taules de freqüències de la relació entre variables principals i estratificat per sociodemogràfiques. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

És interessant veure la falta de relacions significatives per les tres variables en la relació amb gentrificació percebuda, per el gènere femení. També volem destacar dues freqüències: la majoria d'homes que afirmen percebre gentrificació no visiten massa l'espai verd i si neguen la gentrificació la seva freqüència de visita ja puja fins a mitjana. Per altra banda amb la

satisfacció amb les intervencions volíem destacar la clara majoria d'homes que neguen la gentrificació i es declaren no satisfets amb les intervencions, contraposat amb la relació més o menys proporcional dels homes que afirmen percepció de gentrificació i la seva satisfacció amb les intervencions mediambientals urbanes.

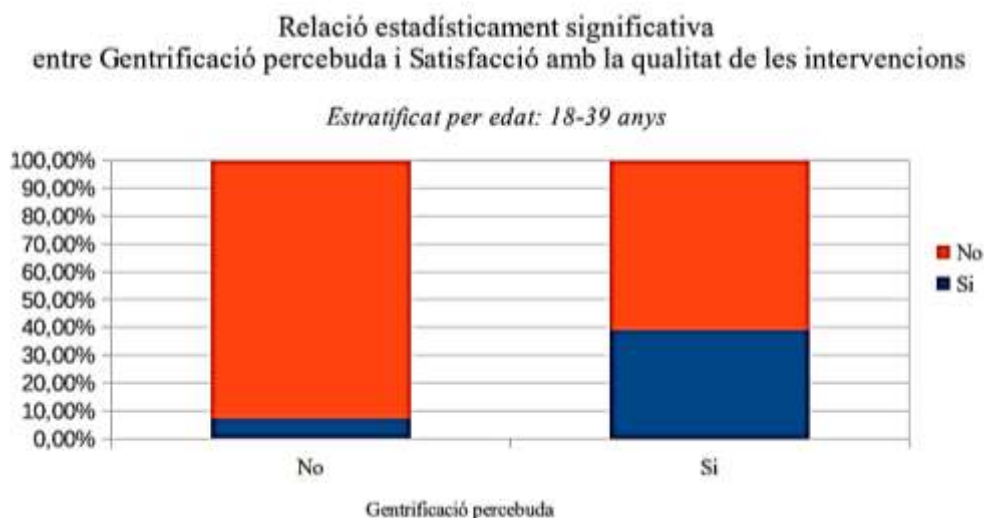

Figura 4.3: Taula de freqüències de la relació entre dues variables principals i estratificat per una variable sociodemogràfica. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

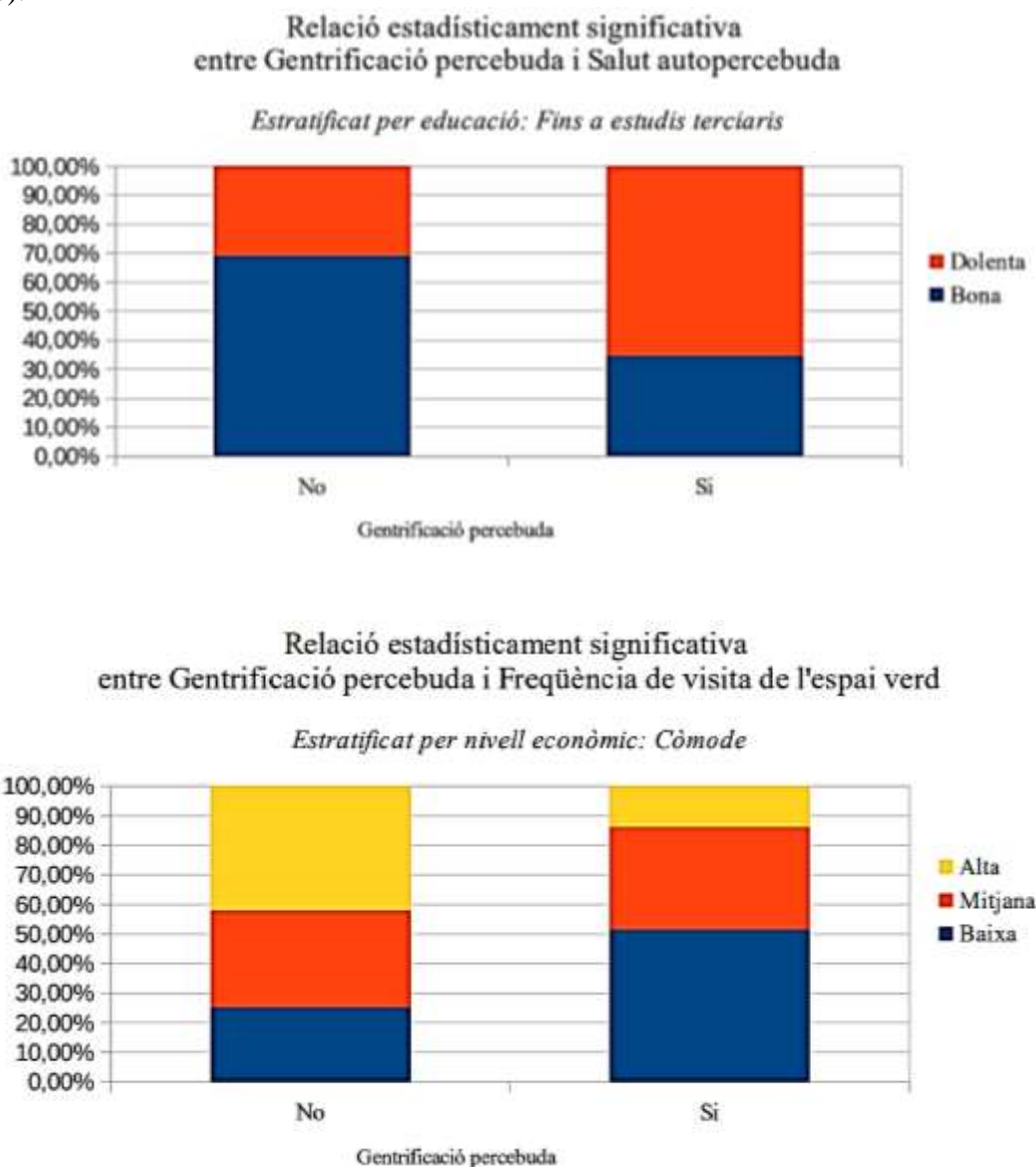
De la mateixa manera, es detecta una relació estadísticament significativa (≤ 0.10) entre les respostes de percepció de gentrificació, del grup de població d'edats compreses entre 18 i 39 anys i la seva satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals. Com podem veure, més d'un 90% de joves neguen estar satisfets amb els Jardinetes i neguen percebre gentrificació (Figura 4.3).

Variable dependent	Gentrificació percebuda											
	Per Educació: Fins a estudis primaris		Per Educació: Fins a estudis secundaris		Per Educació: Fins a estudis terciaris		Per Nivell econòmic: Insuficient		Per Nivell econòmic: Suficient		Per Nivell econòmic: Còmode	
Variàbles independents	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>
Salut autopercebuda	0,0098958	0,9208	0	1	3,1182	0,07742	0,80808	0,3687	6,32E-31	1	0	1
Freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants	NaN	NA	1,5526	0,4601	0,68643	0,7095	0,79577	0,6717	0,59244	0,7436	4,6304	0,09874
Satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals	1,69E-30	1	0,45566	0,4997	0,37059	0,5427	0,80808	0,3687	0,13425	0,7141	1,1107	0,2919

Taula 4.9: Descripció de la relació [amb p-valor] entre la gentrificació percebuda i les altres variables principals, segons les variables sociodemogràfiques educació i nivell econòmic. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

Al estratificar l'anàlisi bivariant pels grups de població nivell econòmic i nivell educatiu (Taula 4.9), observem dues relacions significatives (amb p-valor acceptat $\leq 0,1$): gentrificació percebuda com a dependent amb salut autopercebuda (pel nivell educatiu fins a estudis

terciaris), i la variable dependent amb freqüència de visita dels Jardinetes (pel nivell econòmic còmode).

Figures 4.4 i 4.5: Taules de freqüències de la relació entre variables principals i estratificat per sociodemogràfiques. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

Així podríem afirmar (Figures 4.4 i 4.5) que les persones amb estudis de nivell terciari perceben una salut pròpia més bona, i no tenen percepció de la gentrificació en el nostre àmbit d'estudi (quasi un 70% del grup). També, i com podem veure, quasi un 70% de la població d'aquest grup declara una salut autopercebuda dolenta, i té una percepció de gentrificació positiva. Finalment volem comentar com, de la població mostrada, aquelles persones que no perceben gentrificació i declaren un nivell econòmic definit com a còmode, tenien unes freqüències de visita dels Jardinetes amb proporcions bastant similars dins del grup, i per les tres categories de freqüència de visita (totes tres per els voltants del 30%). És interessant fer notar que al estratificar l'anàlisi bivariant de la salut autopercebuda (Taules 4.10 i 4.11) amb les dues

variables que conformen el contacte amb les intervencions mediambientals, no hi ha cap relació estadísticament significativa.

Variable dependent	Salut autopercebuda									
	Per Gènere: Femení		Per Gènere: Masculí		Per Edat: 18-39 anys		Per Edat: 40-64 anys		Per Edat: +65 anys	
	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>
Variables independents										
Freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants	0,038011	0,9812	0,39656	0,8201	2,3023	0,3163	1,7635	0,414	1,9444	0,3782
Satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals	0,41943	0,5172	0,88108	0,3479	1,32E-31	1	1,2015	0,273	0,40916	0,5524

Taula 4.10: Descripció de la relació [amb p-valor] entre la salut autopercebuda i el contacte amb les intervencions mediambientals, segons les variables sociodemogràfiques gènere i edat. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

Variable dependent	Salut autopercebuda											
	Per Educació: Fins a estudis primaris		Per Educació: Fins a estudis secundaris		Per Educació: Fins a estudis terciaris		Per Nivell econòmic: Insuficient		Per Nivell econòmic: Suficient		Per Nivell econòmic: Còmode	
	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>	<i>X-squared</i>	<i>p-valor</i>
Variables independents												
Freqüència de visita de l'espai verd Jardinetes de Sants	0,57037	0,7519	0,053359	0,9737	0,12609	0,9389	0,53333	0,7659	0,41565	0,8124	3,0472	0,2179
Satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals	0	1	2,2835	0,1308	1,01E-30	1	0,55556	0,4561	1,4978	0,221	0,091608	0,7621

Taula 4.11: Descripció de la relació [amb p-valor] entre la salut autopercebuda i el contacte amb les intervencions mediambientals, segons les variables sociodemogràfiques educació i nivell econòmic. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

4.1. Anàlisi dels indicadors de gentrificació percebuda

Analitzant les freqüències de resposta dels indicadors de gentrificació percebuda (Taula 4.12) podem observar que aquells indicadors de caire físics o econòmics, com podrien ser el turisme, els canvis en comerços o les transformacions físiques de l'àmbit d'estudi, presenten una clara majoria de resposta dirigida a la percepció de gentrificació. Per altre banda, en aquells de caire social i cultural, com la percepció de seguretat, desplaçaments, aspectes socioculturals i suport social, no s'han detectat canvis associats a la gentrificació.

Es destacable com, en el cas dels indicadors de caire social o cultural, les proporcions de resposta més extremes (de l'ordre del 90/10, 95/5) que en el cas dels indicadors físics i econòmics les proporcions són més moderades.

<i>Indicadors de gentrificació</i>	<i>Categoria: Si [n (%)]</i>
Augment de la massificació	104 (67,53)
Augment de les transformacions físiques	122 (79,22)
Augment del turisme	113 (73,38)
Augment dels desplaçaments	14 (9,09)
Disminució del suport social	14 (9,09)
Disminució dels aspectes socioculturals	8 (5,19)
Augment dels canvis econòmics	128 (83,12)
Augment de la seguretat	7 (4,55)
Augment dels canvis en comerços	109 (70,78)

Taula 4.12: Descripció de les freqüències de resposta dels indicadors de gentrificació percebuda. Barris de Sants, Sants-Badal, La Bordeta, Barcelona, 2019.

5. Discussió dels resultats

La discussió dels resultats s'estructurarà en dos grans blocs, el primer consistirà en una discussió dels resultats obtinguts amb l'anàlisi de dades i l'altre, consistirà en la transposició d'aquests, a més de l'experiència recollida durant el treball de camp, en la redacció d'una nova enquesta quantitativa o eina d'estudi.

5.1. Resultats principals

En el nostre estudi no hem trobat evidència de que hi hagués associació entre les diferents variables d'estudi (gentrificació percebuda, salut i intervencions ambientals) en el conjunt de la

mostra. Al avaluar les mateixes associacions en diferents grups de població els nostres resultats han mostrar que (i) entre els homes, el fet de percebre gentrificació es relaciona amb menys freqüència d'ús dels Jardins; (ii) entre les persones que estan millor econòmicament, el fet de percebre gentrificació, es relaciona amb menys freqüència d'ús dels Jardins, (iii) entre els homes, una no-percepció de gentrificació es relaciona amb una insatisfacció de la qualitat de les intervencions mediambientals, (iv) per les persones d'estudis terciaris la percepció de gentrificació es relaciona amb una salut autopercebuda dolenta i, (v) per les persones amb edats compreses entre 18 i 39 anys la no-percepció de gentrificació es relaciona amb una gran insatisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals.

Si mirem les freqüències de resposta, podem veure que un baix percentatge de la nostra mostra percep gentrificació en el nostre àmbit d'estudi, majoritàriament. Tot i que el resultat no hagi sigut l'esperat, els resultats obtinguts segueixen essent d'alt interès, doncs el desglossament de les freqüències de resposta davant la percepció o no de gentrificació han demostrat una possible etapa prèvia a la consolidació de la gentrificació tal i com es descriu a la literatura prèvia. És important, però, recordar que la percepció de gentrificació no sempre té una connotació negativa, considerem com a percepció l'aparició de canvis, sense aprofundir en les conseqüències individuals d'aquests canvis.

Les relacions estadísticament significatives trobades en el nostre estudi són les següents:

5.2. Discussió de resultats en relació amb les hipòtesis

En aquest estudi hem trobat que la gentrificació percebuda i l'edat, el temps de residència, la situació laboral i el nivell educatiu estan associades. Seguint el mateix criteri, la salut autopercebuda mostra una relació significativa amb el tipus de comunitats, el nivell econòmic, el nivell educatiu i la situació laboral. Finalment, pel que fa al contacte amb les intervencions mediambientals urbanes, existeix una relació significativa entre la satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals i la situació laboral. A continuació, discutirem aquests resultats, tant significatius com no significatius, i la coherència trobada amb la literatura existent en aquest camp.

5.2.1. Relació entre freqüència de visita de l'espai verd i salut autopercebuda

Esperàvem poder relacionar salut autopercebuda i contacte amb les intervencions mediambientals, amb la premissa que un contacte més freqüent amb les intervencions podria afectar directament a la salut a través de l'increment del contacte social, l'alleujament de l'estrès, la fomentació de l'activitat física i la millora de la qualitat de l'aire (Hartig et al., 2014; Maas et al., 2009), però no hem trobat cap associació estadísticament significativa. Aquesta manca de relació pot estar influenciada per les mateixes característiques arquitectòniques de l'espai verd. En tots els estudis referenciats anteriorment que discutien aquesta relació, l'àmbit d'estudi usat tenia una alta coberta vegetal, en contrapartida en el nostre cas el qual, com s'ha comentat anteriorment, és majoritàriament artificial.

5.2.2. Relació entre contacte intervencions mediambientals i percepció de gentrificació

En el cas d'analitzar aquestes dues variables per gènere masculí i nivell econòmic còmode, trobem una mateixa tendència: les persones que perceben gentrificació en l'àmbit d'estudi tenen una freqüència de visita als Jardins de la Rambla de Sants més baixa, i aquelles persones que no en perceben, visiten més l'espai verd. Aquesta relació es podria explicar basant-nos en què l'accés a espais verds té una desigualtat social de partida, ja que no totes les persones de la societat en faran ús (Wolch, et al., 2014).

Vam hipotetitzar que aquelles persones que tinguessin un contacte més freqüent amb les intervencions mediambientals de l'àmbit d'estudi no tindrien una percepció de gentrificació tan alta. Aquesta relació està basada en què les persones de nivells econòmics més alts es beneficien més dels espais verds (implicant ús) (Triguero-Mas et al., 2015), suposant que aquestes tinguin un horari més reduït que aquelles persones amb un nivell econòmic insuficient o molt ajustat que depenen, moltes vegades, de més d'un lloc de feina o d'horaris més complets. Aquesta argumentació està basada en l'experiència personal i basant-nos en el concepte d'eco-elitisme (Checker, 2011) però no està contrastada per estudis anteriors a causa de la seva inexistència.

També hem trobat una associació significativa entre la gentrificació percebuda i la satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals, pels subgrups d'edat entre 18 i 39 anys, i el gènere masculí. No hem trobat associacions per cap dels altres grups d'edat, ni en les dones. Aquestes dues relacions estan afectades per dos factors: el disseny arquitectònic de l'espai verd que, com ja hem comentat amb anterioritat, no facilita fer-ne un ús quotidià a les persones del barri (sent la majoria que hi van persones grans per a passejar, persones amb criatures, i algunes persones amb gossos), i en segon lloc tenim la insatisfacció de partida de les persones residents derivada del procés constitutiu del projecte dels Jardinetes de Sants (també comentat amb anterioritat, sobretot l'opinió pública de les persones del barri, i les afectacions que van tenir les obres gràcies a les entrevistes qualitatives). Per tant tot i tenir uns resultats estadísticament significatius, les relacions amb aquesta variables hauran de ser tractades amb cautela.

5.2.3. Relació entre salut autopercebuda i percepció de gentrificació

Finalment vam hipotetitzar que les persones amb una percepció de gentrificació nul·la tindrien una salut autopercebuda més bona. Aquesta relació a resultat no ser estadísticament significativa per la totalitat de la mostra però sí per subgrups. Hem trobat que gentrificació nul·la i la bona salut autopercebuda s'associen pel grup de població un nivell educatiu més elevat. No hem trobat associació pels altres nivells d'educació. Les relacions trobades concorden amb els resultats presentats per Izenberg, et al. (2018), ja que aquelles persones que detecten gentrificació declaren una salut autopercebuda més dolenta que aquelles que no perceben gentrificació. En el nostre cas és només pel grup que té estudis terciaris. Al mirar les freqüències dels altres dos nivells d'educació podem veure que majoritàriament les persones responen que no perceben gentrificació, tant si la seva salut és bona com si és dolenta, els nostres resultats revelen, per tant, que no hi ha relació. També podem observar (Annex IX) que

la majoria de persones amb millor nivell d'estudis tenen una salut autopercebuda bona, sent aquest resultat coherent amb els de Izenberg, et al. (2018).

5.3. Indicadors de gentrificació percebuda

En aquest apartat discutirem aquells indicadors utilitzats per a discernir la percepció de gentrificació de la població en el nostre àmbit d'estudi. És interessant veure com els indicadors que fan referència a canvis econòmics o transformacions físiques del barri (canvis en comerços, massificació, transformacions físiques del barri, increment del turisme i canvis econòmics) són aquells indicadors que han “percebut una gentrificació”, és a dir han tingut clares majories de Sí a la percepció de gentrificació. En canvi els socials i de desplaçament no. És probable que aquesta disparitat sigui conseqüència del fet que dos anys no és un termini prou llarg per poder notar la gentrificació a nivell sociocultural però sí a nivell econòmic, és a dir, hi ha un possible inici de desplaçament exclusivista i simbòlic. També podem introduir com a factor el potent moviment civil de Sants, que podria “mitigar” les conseqüències socioculturals de la gentrificació. Si afirmem que el desplaçament de certs estrats de la població deriven d'aquestes pressions econòmiques (com els canvis en els comerços), i això provoca els canvis socioculturals en les zones en procés de gentrificació, podríem deduir que primer es necessiten aquests desplaçaments per a tenir els altres indicadors i d'aquí provindrien les nostres freqüències de resposta. Per tant estaríem observant una etapa que podríem anomenar com a primera, i la segona seria el desplaçament de la població i els canvis en les comunitats de l'àmbit d'estudi. Així, podem afirmar que hi ha una pèrdua d'informació al valorar la gentrificació només amb dades del cens, i que no pot demostrar el desenvolupament en etapes. Tanmateix utilitzant la percepció de gentrificació podem veure la temporalitat d'aquest fenomen.

5.4. Revisió de l'eina d'estudi

El primer objectiu d'aquest Treball de Final de Grau correspon al desenvolupament d'un qüestionari per a recollir informació sobre el contacte amb les intervencions mediambientals urbanes, salut autopercebuda i gentrificació percebuda en l'àmbit d'estudi.

L'experiència del treball camp, durant el qual vam recollir els resultats analitzats en l'apartat anterior, ens ha permès detectar mancances, fortaleses i debilitats del qüestionari, facilitant la redacció d'una segona versió de l'eina d'estudi.

La principal debilitat que vam detectar del qüestionari és la seva llarga duració que, en molts casos, impacientava a les persones enquestades fent que aquestes contestessin preguntes monòtones o poc ajustades a la realitat. Per això, en aquesta segona versió del qüestionari hem eliminat aquelles preguntes repetides o amb significats molt semblants, reduint així el nombre de preguntes i evitant l'avorriment dels participants, que podria esbiaixar els resultats.

Per altra banda, i sobretot basant-nos en l'experiència viscuda durant la realització dels qüestionaris amb la població mostral, hem decidit eliminar aquelles preguntes que fossin massa

ambigües o generals, substituint-les per preguntes més enfocades a les problemàtiques possiblement relacionades amb la gentrificació de l'àmbit d'estudi.

Tots els canvis més importants s'han realitzat, sobretot, en l'apartat de gentrificació percebuda del qüestionari.

5.4.1. Canvis en les preguntes i indicadors de l'eina d'estudi

Els canvis recollits en la nova versió de l'enquesta o eina d'estudi (Annex XI) estan sobretot concentrats en la secció B, sobre indicadors de gentrificació percebuda. La primera pregunta modificada és la B1, sobre canvis en els comerços de l'àmbit d'estudi en un període de temps de 2 anys.

Decidim eliminar les preguntes sobre canvis en la presència de Fruiteries i botigues de verdures (B1a) i Carnisseries i peixateries de preus populars (B1b), que tenien l'objectiu d'avaluar la pèrdua del petit comerç popular i veïnal davant les grans cadenes de supermercats, per la nova pregunta B1a: En els últims anys ha canviat la presència en el seu barri de supermercats o cadenes de supermercats? De l'altra manera, vam veure que una gran majoria d'enquestats relacionaven aquesta pregunta amb negocis gestionats per immigrants, punt de vista que no vam considerar important durant la redacció de la primera versió del qüestionari, doncs consideràvem els problemes de segregació per nacionalitats aliens a la nostra situació, però en vista de la situació real, incloem en la pregunta B1b: En els últims anys ha canviat la presència en el seu barri de tendes gestionades per immigrants?

En aquesta mateixa pregunta, decidim també eliminar els apartats B1i i B1j, sobre perruqueries i barberies de preus alts i preus populars, per no tenir massa importància en l'àmbit d'estudi ni ser un destacat indicador de gentrificació, i les substituïm per la pregunta B1m: En els últims anys ha canviat la presència en el seu barri de comerços estacionals? Que podria considerar-se un indicador de turisme i, alhora, causar un desplaçament simbòlic de la població de l'àmbit d'estudi que, cada cop més, se sentirien fora de lloc rodejats de comerços dedicats a les temporades altes de turisme i no a les seves necessitats quotidianes.

Finalment, d'aquesta pregunta B1, substituïm l'apartat B1k sobre canvis en la presència d'estudis de tatuatges, per canvis en la presència d'estudis de ioga, un esport considerat molt modern i associat popularment a joves de cert nivell econòmic.

Un altre canvi de pes en aquesta nova versió del qüestionari té lloc en els indicadors de canvis culturals, socials i de suport social, que tenen un objectiu comú: Avaluar l'evolució i els possibles canvis en el teixit veïnal de l'àmbit d'estudi. Els indicadors de caràcter social i cultural són els indicadors de gentrificació percebuda més complexos, ja que són els més ambigus i demanen una resposta basada en l'opinió personal, sense les evidències físiques que representen els altres (exemple: Hi ha més edificis reformats, hi ha més supermercats, hi ha més turistes...). Durant aquest exercici de reflexió de la persona enquestada, vam poder comprovar que si les preguntes eren massa concretes o molt ambigües la tendència general era afirmar que no s'havia notat cap canvi, en canvi en les preguntes més generals però més

comprensibles, les persones sí que feien l'esforç de comparar l'estat de la situació dos anys enrere i el possible canvi d'aquest en l'actualitat.

Per exemple, en la pregunta B3c (ara eliminada) es preguntava sobre els canvis en l'organització i participació en activitats culturals populars, el conjunt de respostes recollides per aquesta pregunta és bastant similar a aquell recollit per les preguntes B9d, B9e i B9f, que pregunten pels canvis en les activitats educatives, socials i per l'entreteniment. La tendència general era contestar-les amb la mateixa resposta, agregant la informació de les tres preguntes en una resposta homogènia.

És per aquest motiu, que decidim agregar, simplificar i concretar, en la mesura del possible, per evitar biaixos de resposta.

El primer gran canvi d'aquest apartat és la unió dels indicadors de gentrificació percebuda de canvis socials i canvis culturals com a un únic indicador, ja que estan molt relacionats. En aquest nou apartat, es modifiquen les preguntes B3c, sobre els canvis en l'organització i participació en activitats culturals populars perquè està repetida, i la pregunta B4f sobre canvis en la presència de traficants de droga en els últims dos anys, perquè és massa difícil de contestar pels veïns i veïnes del barri i no té sentit en el context de la zona dels Jardinetes de la Rambla de Sants.

En el mateix indicador, de la pregunta B5 eliminem els apartats B5d, B5e i B5f, sobre si la gent del barri es porta bé amb els altres, si la gent del barri comparteix els mateixos valors i sobre l'estima dels veïns per l'àmbit d'estudi respectivament. Aquestes són molt similars als altres apartats de la mateixa pregunta i, durant el treball de camp obteníem respostes molt monòtones, les quals poden esbiaixar els nostres resultats.

En la pregunta B7, els apartats B7d i B7e sobre els canvis en la presència de consumidors d'alcohol i drogues, estan repetides de forma exacta en la pregunta B4, i per això també decidim eliminar-les.

Finalment, en aquest indicador de canvis socioculturals, eliminem els apartats B9d, B9e i B9f sobre els canvis en les activitats educatives i de formació, socials i activitats per l'entreteniment respectivament, considerant que és més dinàmic preguntar sobre l'increment d'activitats culturals conjuntament, oferint els mateixos exemples però reduint-los en una sola pregunta.

Decidim crear un nou indicador, el de massificació, que només estarà representat per una sola pregunta, la B12, sobre els canvis, en els últims dos anys, de la massificació de la via pública i serveis en el barri.

De la mateixa forma que en el cas anterior, el de l'indicador sobre canvis socioculturals, l'indicador de gentrificació percebuda sobre suport social també s'ha vist modificat per evitar la repetició o preguntes amb significats massa similars.

Les preguntes eliminades d'aquest indicador són la B14c sobre els canvis en la recepció d'elogis i reconeixement de la seva feina per part dels veïns del barri, la B14e, sobre canvis en

l'amor i afecte rebut per part de les persones del barri, les preguntes B14f, B14g i B14h, sobre els canvis en la possibilitat de parlar dels problemes de la feina o de casa, personals i familiars i econòmics amb les persones del barri i, finalment, la pregunta B14i sobre els canvis en la recepció de consells útils de veïns del barri quan té lloc un esdeveniment important en la vida de la persona enquestada.

Aquestes preguntes eliminades les substituïm per preguntes més generals amb el mateix significat, les noves preguntes B14c sobre els canvis en la recepció de suport emocional per part dels veïns del barri, i la pregunta B14d, sobre els canvis en la possibilitat de parlar amb alguna persona del barri sobre els seus problemes.

Un altre indicador que també hem considerat de caràcter sociocultural són els trasllats perquè el moviment dels veïns pot provocar el trencament d'aquest teixit veïnal, creant les conseqüències avaluades en els dos indicadors anteriors, el sociocultural i el de suport social.

D'aquest indicador les correccions són mínimes, només s'altera la pregunta B17 sobre les raons de desplaçament de persones conegudes fora de l'àmbit d'estudi en els últims 2 anys per raons no econòmiques, concretament l'opció 11, sobre l'existència d'habitatge assequible, ja que considerem que aquest és un motiu econòmic, la pregunta B19, sobre possibles pressions rebudes per abandonar l'habitatge, a la que se li ha afegit la possibilitat que no es pugui renovar el contracte de lloguer (B19o) i, finalment, hem eliminat de la pregunta B21 les opcions B21b, B21c i B21d per tenir un significat massa similar.

Allunyant-nos dels indicadors socioculturals, en l'indicador de Canvis econòmics només hem canviat l'enunciat d'una pregunta, la B23, que tracta sobre els canvis en el preu de l'habitatge en el barri els últims dos anys en comparació amb els canvis dels altres barris del Districte. Considerem que, com que el districte de Sants Montjuïc és un districte molt unit, amb un teixit veïnal que s'estén més enllà de les fronteres del barri, serà més clarificador preguntar sobre l'evolució dels preus de l'habitatge en comparació amb la resta de Barcelona.

I, per acabar els indicadors de gentrificació percebuda, en l'indicador de Transformacions físiques del barri hem creat una nova pregunta, separant les opcions B25g, B25h i B25i, ja que tenen una temàtica molt diferent de la resta. Mentre que en les opcions B25a-B25 parlen de canvis físics en la via pública o habitatges, les esmentades anteriorment fan referència al transit, soroll i contaminació respectivament.

Les altres seccions han patit, si s'ha donat el cas, canvis molt mínims. En el cas de la Secció D sobre contacte amb les intervencions mediambientals s'ha eliminat la pregunta D1f sobre canvis en l'existència de carrers pacificats per estar repetida, també hem modificat l'enunciat de la pregunta D3 sobre la satisfacció amb la qualitat dels carrers pacificats del barri, ja que considerem que quan es parla de carrers pacificats no és correcte preguntar per la qualitat sinó pel manteniment i seguretat viària. I, finalment, eliminem les opcions D5b sobre si la persona enquestada utilitza els Jardins de la Rambla de Sants per fer picnics o barbacoes, ja que són

activitats no permeses en aquell espai, i l'opció D5e sobre experimentar tranquil·litat i naturalesa perquè té un significat molt similar a l'opció següent, sobre relaxar-se llegint, prenent el Sol, etc.

En l'últim apartat, secció E sobre característiques sociodemogràfiques de l'enquestat, afegim l'opció (7) Solter a la pregunta E3 sobre l'estat civil, canviem la pregunta E7c, sobre amb qui viu l'enquestat actualment, ja que en aquesta opció es considera la possibilitat de viure amb nens menors de 12, deixant un buit per aquelles persones que visquin amb persones amb edats compreses entre els 13 i els 18, per això afegim una altra opció per considerar la per ampliar el rang fins a la majoria d'edat. Per acabar, eliminem la pregunta E13 sobre mútues i seguretat social per no ser necessària.

Amb tots aquests canvis, recollits en la nova enquesta (Annex XI) esperem poder evitar, o minimitzar, el biaix de resposta dels enquestats, oferint preguntes més clares i adequades a la seva situació, considerant un número més elevat de possibilitats i eliminant aquelles preguntes menys comprensibles.

5.5. Limitacions i fortaleces del nostre estudi

Pel nostre estudi, la limitació principal ha sigut la mida mostral utilitzada, ja que amb els recursos que disposàvem havíem d'enquestar un nombre de persones que fos suficient per a tenir uns resultats representatius de la població resident a l'àrea d'estudi. De tot el conjunt d'anàlisis estadístiques que hem realitzat molt poques relacions entre variables han resultat significatives, atribuïm aquest fet a la petita mostra de la qual disposàvem.

A més, aquesta mostra es va estratificar, entre d'altres, per comunitats considerades vulnerables econòmicament o no (i altres) per evitar incidir en conflictes racials. Aquesta consideració per part nostre ha resultat ser un error perquè subestimar el racisme com a factor influent en els fenòmens socials de la ciutat és menystenir una problemàtica actual a Barcelona.

A l'utilitzar el mètode de recollida d'informació enquesta cara a cara, ja teníem uns avantatges i desavantatges de partida pel nostre treball de camp. Com ja hem llistat abans, uns dels aspectes positius d'aquest mètode és l'increment de la participació, i la possibilitat d'aclarir dubtes i d'aportar documentació gràfica. Per tant l'elecció d'aquest mètode resulta ser la més adequada per la nostra metodologia i els resultats que buscàvem. Per altra banda, havíem de comptar amb els biaixos que comporta la cara a cara (de l'enquestador i de l'enquestat) i les dificultats com l'alt preu del mètode en comparació amb altres, i la problemàtica afegida de la dificultat d'elegir persones a enquestar. Per a reduir aquests biaixos i complicacions vam decidir afegir el component de l'atzar en les localitzacions on faríem les enquestes, anomenats punts àncora. Aquesta decisió va resultar ser de les més encertades, ja que, per elecció pròpia, vam decidir que els punts àncora serien accessibles per a tothom, altament freqüentat per persones de l'àmbit d'estudi, localitzats en tota l'àrea d'estudi i no només en una zona, i el màxim de diversos en la seva funcionalitat. D'aquesta manera reduïem un factor de biaix com el de

trobar-nos comunitats no diverses i per tant que les nostres dades recollides no reflectissin realment la població de l'àmbit d'estudi. Per altra banda vam reduir també aquest factor a l'estratificar la població mostral per tres variables: edat, comunitat i gènere.

A part de la metodologia usada per la recollida d'informació hi ha una característica vital del nostre estudi a tenir en compte, sobretot durant la discussió de resultats. El nostre treball és un estudi transversal, el qual té els seus aspectes positius i negatius. Com hem dit abans, aquells aspectes positius són el baix cost temporal i econòmic d'aquest tipus d'estudi, l'habilitat d'avaluar molts factors de risc i d'evitar els biaixos per pèrdua de seguiment, i la seva utilitat en estudis de salut pública per la possibilitat de generar múltiples hipòtesis. Tanmateix, els aspectes negatius serien molt importants per a poder crear un principi de cautela per els nostres resultats, ja que els estudis transversals no permeten el seguiment temporal (són una visió instantània, de forma oposada als estudis de cohorts que fan seguiment temporal i per tant permeten establir causalitat), i per tant els resultats poden variar segons el període on es faci l'estudi, i algunes de les relacions establertes poden ser degudes a la causalitat inversa i no a causalitat genuïna (Lee & Maheswaran, 2011).

La causalitat inversa es podria aplicar en el nostre cas al relacionar ús de les intervencions mediambientals i gentrificació percebuda, per exemple és el potencial contacte amb les intervencions mediambientals un dels factors pel qual la gent es mou a l'àmbit d'estudi, creant així la dinàmica de gentrificació, o aquelles persones que es mouen tindran més contacte amb les intervencions perquè estan en zones en procés de gentrificació? Aquesta relació haurà de ser més explorada.

En el cas de la tria d'indicadors, i que seria un factor determinant pels resultats aconseguits, hem de revelar aquells punts forts i aquells punts més febles, per així poder posar en context els nostres resultats, i poder recomanar, per a futurs estudis, el que caldria explorar. Partint d'una literatura on qualsevol canvi socioeconòmic era assumit com a conseqüència de la gentrificació, al reduir l'escala i canviar la forma de mesurar la gentrificació, aquesta assumpció base ja no és tan vàlida. Nosaltres, i al ser una prova pilot va ser una decisió correcte, vam partir de la premissa que qualsevol canvi detectat podia ser fruit de la gentrificació de l'àmbit d'estudi, i per tant si hi havia percepció del canvi d'una manera determinada, això indicava que la persona enquestada percebia gentrificació. Sabem, però, que això no sempre és cert. Per exemple un procés de desarticulació comunitària podria ser derivat de l'augment de l'individualisme que les ciutats perpetren. Si creiem que els canvis socioculturals són fruits del desplaçament de certs estrats de la població en l'àmbit d'estudi, però els nostres indicadors en aquest sentit no eren molt potents, podem establir una relació de causalitat canvis-gentrificació? El període establert com a referència també ha sigut un punt dèbil. Nosaltres vam elegir els tres anys, ja que les inauguracions del conjunt de les intervencions mediambientals van ser per la data del 2016, però tres anys no sembla un període suficient per a detectar el desplaçament de certs subgrups de la població, ni el trencament de comunitats que això comporta.

Finalment, i en relació amb el nostre àmbit d'estudi, hi ha hagut unes dificultats afegides per a analitzar la percepció de gentrificació. Les característiques arquitectòniques de les intervencions mediambientals, el procés participatiu que va constituir les intervencions, la potent lluita i conjunt de moviments civils dels barris estudiats són factors a tenir en compte a l'hora d'analitzar els resultats que hem obtingut, ja que podrien ser atenuadors molt potents de variables com la satisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals o la pròpia percepció de la gentrificació en l'àmbit d'estudi.

5.6. Futurs estudis, aplicabilitat i impacte

Aquest treball ha intentat començar un procés d'estudi que tingui en compte la percepció de les persones a l'hora d'estudiar la gentrificació, adequant el «l'estimació» de com de gentrificat estava l'àmbit d'estudi a la zona que hem elegit. El nostre treball s'ha de contextualitzar dins del Projecte GreenLULUs, i ha sigut un pas per a donar més dades, tot i que d'un caràcter diferent a les recollides fins ara, de l'estat de gentrificació d'uns dels barris de Barcelona, relacionant-ho amb l'estat de salut de la població i la presència d'intervencions mediambientals.

Per a futurs estudis caldria tenir dades sobre la percepció de gentrificació, comparant-la amb la gentrificació real o general (calculada gràcies a dades del cens). Sabent les diferències entre una i altra, i estratificant per ètnies, gènere, edat o fins i tot estat econòmic, es podria veure l'afectació real de la gentrificació (incloent-hi temàtiques com el racisme, sexisme, xenofòbia, segregació urbana...). Seguir estudiant la relació entre les quatre variables anomenades principals en aquest treball és molt important a l'hora de veure com es poden afectar entre elles, i a part aquest component holístic per un fenomen tan complex com és la gentrificació i les seves conseqüències.

Per a poder explorar més adequadament la complexitat que caracteritza la gentrificació s'haurien d'estudiar dues variables en concret. Primer el temps de residència, considerant dues possibles divisions (≤ 5 anys i > 5 anys), seguint la metodologia de Izenberg et al. (2018), la qual ens permetrà aprofundir en el debat sobre els conceptes “gentrificadors” i “gentrificats”. En segon lloc, fent referència a la nostra discussió, s'hauria d'investigar en la gentrificació no com un fenomen en continuum sinó com un possible fenomen d'etapes.

També seria interessant explorar quins canvis són els realment derivats de la gentrificació, aquells amb els que es pot establir una causalitat directa, en el marc sociocultural, ja que és el més distès i complex de determinar. Finalment, determinar els canvis socioculturals derivats del desplaçament de certs subgrups de la població seria interessant fer-ho en períodes més grans de temps que els tres anys de referència usats en el nostre estudi, tenint en compte sempre que com més temps passi, sobretot si es vol analitzar la percepció de la realitat, menys memòria té la gent dels esdeveniments succeïts.

En termes d'aplicabilitat i impacte del nostre treball (del qüestionari sobretot), dins de l'enquesta del sindicat de llogaters ja s'ha afegit unes preguntes sobre gentrificació², sobretot en termes de canvis en comerços i el suport social en la zona d'habitatge. Es vol aplicar també el nostre qüestionari al barri de Poblesec, realitzant un estudi al Centre d'Atenció Primària del mateix barri (encara no hi ha publicació). Finalment, hi ha un estudi iniciat per una estudiant de màster de la University British Columbia, dirigit per Isabelle Anguelovski i Jordi Honey-Rodes, que vol tractar amb els canvis en l'espai públic i salut de les famílies amb criatures en Ciutat vella i Poblenou de Barcelona (encara no hi ha publicació).

Pel que fa a la difusió d'aquests resultats, tenim la possibilitat, també, de fer sessions de presentació del nostre treball amb diferents grups que treballen les intervencions mediambientals, la salut i /o la gentrificació a Barcelona com són els de BCNUEJ, la PAH (Plataforma d'afectats de l'Habitatge) i l'Agència de Salut Pública de Barcelona, creant així espais de debat que ens podran ajudar a reforçar aquest treball de fi de grau i que serà útil de cara a poder realitzar la publicació científica d'aquest estudi.

6. Conclusions

En conclusió, hem pogut aconseguir els nostres objectius de dissenyar, aplicar i corregir el qüestionari o eina quantitativa de recollida d'informació. Per tant hem creat una versió beta, testada a camp amb una mostra de 154 persones, d'un qüestionari que recull dades sobre la percepció de gentrificació, l'estat de salut de la persona (salut autopercebuda), i el seu contacte amb les intervencions mediambientals de l'àmbit d'estudi. A més a més els indicadors utilitzats han sigut adequats al nostre àmbit d'estudi gràcies a una metodologia concreta basada en (i) observació directa de l'àmbit d'estudi, (ii) entrevistes qualitatives a persones a l'atzar i clau de l'àmbit d'estudi per a recollir les primeres percepcions de la població, (iii) elecció dels indicadors de gentrificació més adequats basant-nos en informació de la ciutat i dels barris elegits gràcies a estudis anteriors i a les entrevistes qualitatives, i (iv) disseny i redacció del qüestionari per a poder-lo aplicar durant el treball de camp. Amb aquesta metodologia hem pogut crear una base de dades única on es recullen les percepcions, és a dir la realitat subjectiva de les persones de l'àmbit d'estudi, en relació amb la gentrificació de la zona on viuen.

En referència amb la nostra anàlisi de les dades recollides durant el treball de camp, no hem trobat associacions per la mostra en total, entre les variables gentrificació percebuda, contacte amb les intervencions mediambientals i salut autopercebuda i el resultat final ha estat la no percepció de gentrificació com a tendència, tot i destacar la percepció de gentrificació en l'àmbit d'estudi en aquells indicadors de caràcter econòmic i físic, en contraposició amb els canvis socioculturals o de desplaçament dels quals no n'hem trobat percepció.

El que sí que hem pogut associar són aquestes variables per diversos subgrups designats. Els nostres resultats han mostrat que un baix percentatge de la població de l'àrea d'estudi percep gentrificació i que no hi ha associació entre les variables gentrificació percebuda, contacte amb

les intervencions mediambientals i salut autopercebuda a l'avaluar tota la mostra. El que sí que hem pogut associar són aquestes variables per diversos subgrups designats: (i) entre els homes, el fet de percebre gentrificació es relaciona amb menys freqüència d'ús dels Jardinetes de Sants; (ii) entre les persones que estan millor econòmicament, el fet de percebre gentrificació, es relaciona amb menys freqüència d'ús dels Jardinetes, (iii) entre els homes, una no-percepció de gentrificació es relaciona amb una insatisfacció de la qualitat de les intervencions mediambientals, (iv) per les persones d'estudis terciaris la percepció de gentrificació es relaciona amb una salut autopercebuda dolenta i, (v) per les persones amb edats compreses entre 18 i 39 anys la no-percepció de gentrificació es relaciona amb una gran insatisfacció amb la qualitat de les intervencions mediambientals. Aquests resultats són majoritàriament coherents amb la literatura estudiada, com ja hem comentat en la discussió, tot i que hem tingut uns resultats interessant d'explicar, ja que no hi ha estudis realitzats que investiguin la percepció de gentrificació com a variable, aquest factor ha dificultat la tasca de justificar certs resultats.

Els nostres resultats, tot i haver resultat estadísticament significatius en alguns casos, s'han vist limitats per la reduïda mida de la mostra, la qual vam determinar amb l'objectiu de provar l'enquesta i millorar-la, però hem pogut veure uns indicis del que podríem trobar si haguéssim tingut més persones enquestades. Recomanem, per tant seguir la investigació de la gentrificació tenint en compte la percepció de les persones en la zona estudiada, per així tenir un quadre complet de la informació referent al fenomen, i poder entendre millor les seves ramificacions i les seves conseqüències.

6.1. Recomanacions

Per a acabar aquest treball, i després de concloure d'una forma tècnica en l'apartat anterior, volíem obrir debat. Sabem que la pròpia magnitud d'aquest treball de fi de grau ha limitat la profunditat i l'extensió amb la qual podíem tractar sobre la gentrificació i les seves conseqüències. Sent conscients que és un tema molt complex, i que en aquest treball només hem fet una primera aproximació a conèixer. Volem deixar aquest final obert, i fer pensar a les persones que estan llegint el nostre treball, que vagin més enllà de les tecnicitats exposades aquí.

Existeixen molts treballs científics on es mostren els beneficis de les intervencions mediambientals però són suficients per a contrarestar els desavantatges que comporta un procés de gentrificació? És la gentrificació un fenomen amb final, un procés que en un moment dat s'acaba? Com es lluita contra la gentrificació? És el moviment civil l'única forma de mantenir les comunitats d'una zona que està sent gentrificada o es poden fer polítiques de protecció?

L'equitat, l'eco-elitisme, conceptes ja esmentats en aquest treball, són clau per a tractar aquest fenomen, i per a plantejar-nos, cap a on anem? A qui afectarem? Si la persona que està llegint aquest treball en vol saber més del tema, aquí a continuació deixem una llista d'articles, i altres tipus d'eines per a poder-ne tenir més informació.

- Argüelles, L., Anguelovski, I., & Dinnie, E. (2017). Power and privilege in alternative civic practices: Examining imaginaries of change and embedded rationalities in community economies. *Geoforum*, 86. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.08.013>

- BCNUEJ. (2019). Critical Sustainability Studies: Our published studies on Green Gentrification. Retrieved November 10, 2018, from <http://www.bcnuej.org/green-gentrification/>
- Cameron, S. (2003). Gentrification, housing redifferentiation and urban regeneration: “Going for growth” in Newcastle upon Tyne. *Urban Studies*, 40(12), 2367–2382. <https://doi.org/10.1080/0042098032000136110>
- Cole, H. V. S., Lamarca, M. G., Connolly, J. J. T., & Anguelovski, I. (2017). Are green cities healthy and equitable? Unpacking the relationship between health, green space and gentrification. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 71(11), 1118–1121. <https://doi.org/10.1136/jech-2017-209201>
- Curran, W., & Hamilton, T. (2012). Just green enough: Contesting environmental gentrification in Greenpoint, Brooklyn. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability*, 17(9), 1027–1042. <https://doi.org/10.1080/13549839.2012.729569>
- Eizaguirre, S., & Parés, M. (2018). La dimensió territorial de la innovació social: una mostra de pràctiques de lideratge col·lectiu a Nou Barris Nord i Sants. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 64(1), 5. <https://doi.org/10.5565/rev/dag.435>
- Hamilton, T., & Curran, W. (2013). From “Five Angry Women” to “Kick-ass Community”: Gentrification and Environmental Activism in Brooklyn and Beyond. *Urban Studies*, 50(8), 1557–1574. <https://doi.org/10.1177/0042098012465128>
- Lees, L. (2008). Gentrification and social mixing: Towards an inclusive urban renaissance? *Urban Studies*, 45(12), 2449–2470. <https://doi.org/10.1177/0042098008097099>
- Mehdipanah, R., Marra, G., Melis, G., & Gelormino, E. (2018). Urban renewal, gentrification and health equity: A realist perspective. *European Journal of Public Health*, 28(2). <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckx202>
- Pearsall, H., & Anguelovski, I. (2016). Contesting and resisting environmental gentrification: Responses to new paradoxes and challenges for urban environmental justice. *Sociological Research Online*, 21(3). <https://doi.org/10.5153/sro.3979>
- Gomà, R. (2018). La metròpoli entre la gentrificació i el dret a la ciutat sumari. *Papers*, 60(Gentrificació i dret a la Ciutat), 10–14.
- Documental «Precaristas», realitzat per INERCIADOCS. Analitza la relació entre el turisme gentrificador a Gran Canària i els solucions a les que ha de derivar la població desplaçada. Consultable a: <https://www.verkami.com/projects/19422-precaristas-cronica-de-la-lucha-por-la-vivienda-en-gran-canaria>

7. Bibliografia

- Agència de Salut Pública de Barcelona. (2017). *La salut a Barcelona 2017*. Barcelona. Disponible a: <https://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2018/11/Informe-Salut-2017-web.pdf>
- Ajuntament de Barcelona. Sants-Montjuïc (2018). <https://ajuntament.barcelona.cat/sants-montjuic/ca/el-districte-i-els-seus-barris/el-districte-i-els-seus-barris>
- Ajuntament de Barcelona, Sants-Badal (2018). <https://ajuntament.barcelona.cat/sants-montjuic/ca/el-districte-i-els-seus-barris/sants-badal>
- Ajuntament de Barcelona, La Bordeta (2018). <https://ajuntament.barcelona.cat/sants-montjuic/ca/el-districte-i-els-seus-barris/la-bordeta>
- Ajuntament de Barcelona, Sants (2018). <https://ajuntament.barcelona.cat/sants-montjuic/ca/el-districte-i-els-seus-barris/sants>
- Ajuntament de Barcelona, Superilles (2015). <http://ajuntament.barcelona.cat/superilles/ca/presentacio>
- Ajuntament de Barcelona (2013), *Pla verd i de la biodiversitat de Barcelona 2020*.
- Ajuntament de Barcelona (2016), *Jardines de la Rambla de Sants, nuevo espacio verde que cubre las vías*. Ecología, Urbanismo y movilidad.
- Anguelovski, I. M. S. (2018). *GREEN TRAJECTORIES municipal policy trends and strategies for greening in Europe, Canada and United States (1990-2016)*
- Anguelovski, I., Connolly, J. J. T., Masip, L., & Pearsall, H. (2017). Assessing green gentrification in historically disenfranchised neighborhoods: a longitudinal and spatial analysis of Barcelona. *Urban Geography*. <https://doi.org/10.1080/02723638.2017.1349987>
- Banzhaf, H. S., & McCormick, E. (2007). *Moving Beyond Cleanup: Identifying the Crucibles of Environmental Gentrification*. Andrew Young School of Policy Studies Research Paper Series No. 07-29. Atlanta: Georgia State University. <https://doi.org/10.2139/ssrn.990074>
- Barcelona més Sostenible. Jardins de la Rambla de Sants (2017). <http://bcnsostenible.cat/es/web/punt/jardins-de-la-rambla-de-sants>
- Barcelona Regional, & Ajuntament de Barcelona. (2017). *Pla Clima. Capítol 1: Efecte illa de calor*. Barcelona. Retrieved from http://lameva.barcelona.cat/barcelona-pel-clima/sites/default/files/documents/cap01_illa_de_calor20180227.pdf
- Baró, F., Chaparro, L., Gómez-Baggethun, E., Langemeyer, J., Nowak, D. J., & Terradas, J. (2014). Contribution of ecosystem services to air quality and climate change mitigation

- policies: The case of urban forests in Barcelona, Spain. *Ambio*, 43, 466–479. <https://doi.org/10.1007/s13280-014-0507-x>
- Barton, H., & Grant, M. (2006). A health map for the local human habitat. *Journal of the Royal Society for the Promotion of Public Health*, 126(6), 252–261.
- Barton, M. (2016). An exploration of the importance of the strategy used to identify gentrification. *Urban Studies*, 53(20), 3–16. <https://doi.org/10.1177/0042098014561723>
- Been, V. (1994). Locally undesirable land uses in minority neighborhoods: disproportionate sitting or market dynamics? *The Yale Law Journal*, 103(6), 1383–1422. <https://doi.org/10.2307/797089>
- Birch, D. L. (1971). Toward a stage theory of urban growth. *Journal of the American Institute of Planners*, 37, 78–87.
- Bize, R., Johnson, J. A., & Plotnikoff, R. C. (2007). Physical activity level and health-related quality of life in the general adult population: A systematic review. *Preventive Medicine*, 45(6), 401–415. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2007.07.017>
- Borrell, C., Pons-Vigués, M., Morrison, J., & Díez, È. (2013). Factors and processes influencing health inequalities in urban areas. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 67(5), 389–391. <https://doi.org/10.1136/jech-2012-202014>
- Can Batlló, *Transformació del recinte*, (2016). Escribaaquí la ecuación. <https://www.canbatllo.org/el-recinte/>
- Centre Social de Sants (2016). *El 25% de les respostes opta pel “calaix de la vergonya*. <http://www.centresocialdesants.org/el-25-de-les-respostes-opta-pel-calaix-de-la-vergonya/>
- Checker, M. (2011). Wiped out by the “Greenwave”: Environmental gentrification and the paradoxical politics of urban sustainability. *City and Society*, 23(2), 210–229. <https://doi.org/10.1111/j.1548-744X.2011.01063.x>
- Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and Urban Planning*, 68(1), 129–138. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.08.003>
- Clark, E. (1988). The rent gap and transformation of the built environment: Case studies in Malmö 1860-1985. *Geografiska Annaler. Series B. Human Geography.*, 70(2), 241–254. <https://doi.org/10.2307/490951>
- Cocola-Gant, A. (2015). Tourism and commercial gentrification. *The Ideal City. Between Myth and Reality. RC21 Conference. Urbino: ISA*. Retrieved from <http://www.rc21.org/en/conferences/urbino2015/>
- Cole, H. V. S., Triguero-Mas, M., Connolly, J. J. T., & Anguelovski, I. (2019). Determining the health benefits of green space: Does gentrification matter? *Health & Place*, 57(February), 1–11. <https://doi.org/10.1016/J.HEALTHPLACE.2019.02.001>

- Cols, C. (2016). *Sants estrena la primera rambla aèrea de Barcelona*.
<https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20160819/asi-es-el-nuevo-jardin-elevado-de-barcelona-en-sants-5331240>
- Costa, P (2013). Bairro Alto revisited: Reputation and symbolic assets as drivers for sustainable innovation in the city. p 4-27.
- CREAF. (2016). Què són els serveis ecosistèmics? | CREAM. Retrieved March 23, 2019, from <http://blog.crea.cat/coneixement/que-son-els-serveis-ecosistemics/>
- Crookes, L. (2011). *The making of space and the losing of place: a critical geography of gentrification-by-bulldozer in the north of England*. University of Sheffield. Retrieved from <http://etheses.whiterose.ac.uk/id/eprint/14595%0A>
- Curran, W., & Hamilton, T. (2012). Just green enough: Contesting environmental gentrification in Greenpoint, Brooklyn. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability*, 17(9), 1027–1042. <https://doi.org/10.1080/13549839.2012.729569>
- Dadvand, P., Rojas-Rueda, D., Valentín, A., Gascon, M., Donaire-Gonzalez, D., Mueller, N., ... Foraster, M. (2017). Health impacts related to urban and transport planning: A burden of disease assessment. *Environment International*, 107(February), 243–257. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2017.07.020>
- Dahlgren, G., & Whitehead, M. (2007). *Policies and strategies to promote social equity in health*. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/6472456.pdf>
- Dale, A., & Newman, L. L. (2009). Sustainable development for some: Green urban development and affordability. *Local Environment*, 14(7), 669–681. <https://doi.org/10.1080/13549830903089283>
- Davidson, M., & Lees, L. (2010). New-build gentrification: its histories, trajectories, and critical geographies. *Population. Space and Place*, 16(5), 395–411. <https://doi.org/10.1002/psp.584>
- Davis, J. A., & Smith, T. W. (1991). *General social surveys, 1972-1991: Cumulative codebook* (No. 12). National Opinion Research Center (NORC).
- De Vries, S., van Dillen, S. M. E., Groenewegen, P. P., & Spreeuwenberg, P. (2013). Streetscape greenery and health: Stress, social cohesion and physical activity as mediators. *Social Science and Medicine*, 94, 26–33. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.06.030>
- Donat, C. (2014). *L'habitatge a la regió metropolitana de Barcelona durant el cicle immobiliari 1997-2006: una aproximació a partir de les necessitats residencials de la població* (Doctoral dissertation, Universitat Autònoma de Barcelona).
- Dooling, S. (2009). Ecological gentrification: A Research agenda exploring justice in the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 33(3), 621–639. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2009.00860.x>

- DUATIS, J., BUHIGAS, M., & CRUZ, H. (2016). Impacte del lloguer vacacional en el mercat de lloguer residencial de Barcelona. Pla Estratègic de Turisme Barcelona 2020. *Ajuntament de Barcelona*.
- Ferrer, A. (1997). El Pla general metropolità de Barcelona. La versió de 1976. *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, estratègies, planejament*, (28), 43-54.
- Flynn, J., Slovic, P., & Mertz, C. K. (1994). Gender, race, and perception of environmental health risks. *Risk analysis*, 14(6), 1101-1108.
- Freeman, L. (2005). Displacement or succession? Residential mobility in gentrifying neighborhoods. *Urban Affairs Review*, 40(4), 463–491. <https://doi.org/10.1177/1078087404273341>
- Fradera, J. V. (1992). La gran aventura de los Juegos Olímpicos de 1992 y el sector turístico de Barcelona. *Estudios Turísticos*, (113), 25-40.
- Gay, A. L. (2011). ¿ Vuelve el centro? Caracterización demográfica de los procesos de reurbanización en las metrópolis españolas. *Vicerectorat de Relacions*, 163.
- Gibbons, J., & Barton, M. S. (2016). The Association of Minority Self-Rated Health with Black versus White Gentrification. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 93(6), 909–922. <https://doi.org/10.1007/s11524-016-0087-0>
- Glass, R. (1964). *London: Aspects of Change*. London *Aspects of Change*. <https://doi.org/10.1080/00420986420080381>
- Gould, K., & Lewis, T. (2012). The environmental injustice of green gentrification: the case of Brooklyn's prospect park. In J. DeSena, & T. Shortell (Eds.), *The World in Brooklyn: Gentrification, immigration, and ethnic politics in a global city*. Lanham, MD: Lexington Books. (pp. 113–146). Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/285313933>
- Groenewegen, P. P., Van Den Berg, A. E., De Vries, S., & Verheij, R. A. (2006). Vitamin G: Effects of green space on health, well-being, and social safety. *BMC Public Health*, 6(149), 1–9. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-6-149>
- Groenewegen, P. P., van den Berg, A. E., Maas, J., Verheij, R. A., & de Vries, S. (2012). Is a Green Residential Environment Better for Health? If So, Why? *Annals of the Association of American Geographers*, 102(5), 996–1003. <https://doi.org/10.1080/00045608.2012.674899>
- Grub, E., & Ellis, C. (2007). Meeting the carbon challenge: The role of commercial real estate owners. *Users & Managers*, Chicago.
- Guardia Urbana de Barcelona, *Empiezan las obras de urbanización de las calles del entorno al mercado de Sants con plataforma única*.

https://ajuntament.barcelona.cat/guardiaurbana/es/noticia/my-new-post-tt-963ddbc5c43e0410VgnVCM1000001947900aRCRD_31736

- Hammel, D. J., & Wyly, E. K. (1996). a Model for Identifying Gentrified Areas With Census Data. *Urban Geography*, 17(3), 248–268. [https://doi.org/10.1016/S0190-9622\(85\)70119-3](https://doi.org/10.1016/S0190-9622(85)70119-3)
- Hartig, T., Mitchell, R., de Vries, S., Frumkin, H., Vries, S. de, & Frumkin, H. (2014). Nature and Health. *Annual Review of Public Health*, 35(1), 207–228. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-032013-182443>
- Hoover, E. M., & Vernon, R. (1959). *ANATOMY OF A METROPOLIS: The Changing Distribution of People and Jobs within the New York Metropolitan Region*. Cambridge, MA: Harvard U Press.
- Huynh, M., & Maroko, A. R. (2014). Gentrification and preterm birth in New York City, 2008-2010. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 91(1), 211–219. <https://doi.org/10.1007/s11524-013-9823-x>
- Hwang, J., & Sampson, R. J. (2014). Divergent pathways of gentrification: Racial inequality and the social order of renewal in Chicago neighborhoods. *American Sociological Review*, 79(4), 726–751. <https://doi.org/10.1177/0003122414535774>
- iCIMS Monthly Hiring Indicator - iCIMS. (2015). Retrieved January 22, 2019, from <https://www.icims.com/monthly-hiring-indicator/>
- Izenberg, J. M., Mujahid, M. S., & Yen, I. H. (2018a). Gentrification and binge drinking in California neighborhoods: It matters how long you've lived there. *Drug and Alcohol Dependence*, 188, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2018.03.018>
- Izenberg, J. M., Mujahid, M. S., & Yen, I. H. (2018b). Health in changing neighborhoods: A study of the relationship between gentrification and self-rated health in the state of California. *Health and Place*, 52, 188–195. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2018.06.002>
- Juncà, G. (2018). Barcelona lucha contra la oferta de pisos turísticos ilegales. <https://www.lavanguardia.com/economia/innovacion/20180515/443588955229/tecnocampus.html>
- Kelling, G. L., & Coles, C. M. (1996). *Fixing broken windows: Restoring order and reducing crime in our communities*. New York : Simon & Schuster. <https://doi.org/10.1086/231239>
- Kolodny, R. (1983). Some policy implications of theories of neighborhood change. In P. L. Clay and R. M. Hollister (eds.), *Neighborhood policy and planning*. Lexington Books, Lexington, Massachusetts. (pp. 93–110).
- Kuo, F. E., & Sullivan, W. C. (2001). Environment and Crime in the Inner City. *Environment and Behavior*, 33(3), 343–367. <https://doi.org/10.1177/0013916501333002>

- Lalonde, M. (1974). *A new perspective on the health of Canadians: a working document*. Ottawa. Retrieved from <http://www.phac-aspc.gc.ca/ph-sp/pdf/perspect-eng.pdf>
- Last, J. M. (1983). *A Dictionary of Epidemiology*. (R. A. Spasoff, S. S. Harris, & M. C. Thuriaux, Eds.) (4th Editio). Oxford: Oxford University Press, Inc. Retrieved from http://pestcontrol.ru/assets/files/biblioteka/file/19-john_m_last-a_dictionary_of_epidemiology_4th_edition-oxford_university_press_usa_2000.pdf
- Lee, A. C. K., & Maheswaran, R. (2011). The health benefits of urban green spaces: A review of the evidence. *Journal of Public Health*, 33(2), 212–222. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdq068>
- Levin, K. A. (2006). Study design III: Cross-sectional studies. *Evidence-based dentistry*, 7(1), 24.
- Liu, F. (1997). Dynamics and causation of environmental equity, locally unwanted land uses, and *Environmental Management*, 21(5), 643–656. Retrieved from <http://www.springerlink.com/index/YF7W406YQNNDTVC6.pdf>
- Maas, J., Verheij, R. A., De Vries, S., Spreeuwenberg, P., Schellevis, F. G., & Groenewegen, P. P. (2009). Morbidity is related to a green living environment. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 63(12), 967–973. <https://doi.org/10.1136/jech.2008.079038>
- Malmusi, D., Artazcoz, L., Benach, J., & Borrell, C. (2011). Perception or real illness? How chronic conditions contribute to gender inequalities in self-rated health. *European Journal of Public Health*, 22(6), 781–786. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckr184>
- Marcuse, P. (1985). Gentrification, Abandonment, and Displacement: Connections, Causes, and Policy responses in New York City. *Washington University Journal of Urban and Contemporary Law*, 28(1). <https://doi.org/10.1525/sp.2007.54.1.23>.
- Márquez Daniel, C. (2015). *Ronda del Mig, de principio a fin*. <https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20151108/ronda-mig-reforma-ultimo-tramo-4655126>
- McHugh, M. L. (2013). The chi-square test of independence. *Biochemia medica: Biochemia medica*, 23(2), 143-149.
- Mueller, N., Rojas-rueda, D., Basagaña, X., Cirach, M., Cole-hunter, T., Dadvand, P., ... Nieuwenhuijsen, M. (2017). Urban and Transport Planning Related Exposures and Mortality :, *125(1)*, 89–96.
- Nel·lo, O. (2018). SEGREGACIÓ RESIDENCIAL, GENTRIFICACIÓ URBANA I DRET A LA CIUTAT. UNA LECTURA DES DE BARCELONA. *Papers*, 60, 48–61.
- Nel·lo, O., i Blanco, I. (2015). *La segregació urbana a la regió metropolitana de Barceona*. Barcelona: Publicacions del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona.

- Nieminen, T., Martelin, T., Koskinen, S., Aro, H., Alanen, E., & Hyyppä, M. T. (2010). Social capital as a determinant of self-rated health and psychological well-being. *International Journal of Public Health*, 55(6), 531–542. <https://doi.org/10.1007/s00038-010-0138-3>
- Nieuwenhuijsen, M. J. (2018). Influence of urban and transport planning and the city environment on cardiovascular disease. *Nature Reviews Cardiology*, 15(7), 432–438. <https://doi.org/10.1038/s41569-018-0003-2>
- Nilsson, K., Sangster, M., Gallis, C., Hartig, T., Vries, S., Seeland, K., & Schipperijn, J. (2011). *Forests, trees and human health. Forests, Trees and Human Health*. Dordrecht: Springer Science Business and Media. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9806-1>
- Oberti, M., & Préteceille, E. (2016). *La ségrégation urbaine*. La Découverte.
- OMS. (2016). OMS | Constitución de la OMS: principios. Retrieved January 29, 2019, from <https://www.who.int/about/mission/es/>
- OMS | Salud mental: un estado de bienestar. (2014). WHO. Retrieved from https://www.who.int/features/factfiles/mental_health/es/
- Ortega, M. (2018). Colau s'oposa al primer projecte de 'pisos rusc' a Barcelona. Diari ara, habitatge.
- Papachristos, A. V., Smith, C. M., Scherer, M. L., & Fugiero, M. A. (2011). More coffee, less crime? The relationship between gentrification and neighborhood crime rates in Chicago, 1991 to 2005. *City and Community*, 10(3), 215–240. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6040.2011.01371.x>
- Pitt, D. G., & Zube, E. H. (1987). Management of natural environments. In D. Stokols & I. Altman (Eds.), *Handbook of environmental psychology: Vol 2* (pp. 1009–1042). New York: John Wiley.
- Ruiz-Mallén, I. (2015). *Preparing and conducting interviews. Qualitative methods class*.
- Sampson, R. J., Morenoff, J. D., & Gannon-Rowley, T. (2002). Assessing “Neighborhood Effects”: Social Processes and New Directions in Research. *Annual Review of Sociology*, 28(1), 443–478. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.28.110601.141114>
- Scheaffer, R. L., Mendenhall III, W., Ott, R. L., & Gerow, K. G. (2011). *Elementary survey sampling*. Cengage Learning.
- Singleton Jr, R., Straits, B. C., Straits, M. M., & McAllister, R. J. (1988). *Approaches to social research*. Oxford University Press.
- Slater, T. (2009). Missing Marcuse: On gentrification and displacement. *CITY: ANALYSIS OF URBAN TRENDS, CULTURE, THEORY, POLICY ACTION*, 13(3). <https://doi.org/10.1080/13604810902982250>

- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. London: Routledge.
- SMITH, N. (1979) Toward a theory of gentrification: a back to the city movement by capital not people, *Journal of the American Planning Association*, 45(4), pp. 538–548.
- Smith, R. J., Lehning, A. J., & Kim, K. (2017). Aging in Place in Gentrifying Neighborhoods: Implications for Physical and Mental Health. *Gerontologist*, 00(00), 1–10. <https://doi.org/10.1093/geront/gnx105>
- Sugiyama, T., Leslie, E., Giles-Corti, B., & Owen, N. (2008). Associations of neighbourhood greenness with physical and mental health: do walking, social coherence and local social interaction explain the relationships? *Journal of Epidemiology & Community Health*, 62(5), e9–e9. <https://doi.org/10.1136/jech.2007.064287>
- SOS Racisme. (2016). El racisme – SOS Racisme. Retrieved January 22, 2019, from <http://www.sosracisme.org/el-racisme>
- Torres-Gil, F., & Hofland, B. (2012). Vulnerable populations. In H. Cisneros, M. Dyer-Chamberlain, & J. Hickie (Eds.), *Independent for life: Homes and neighborhoods for an aging America* (pp. 221–232). TX: University of Texas Press.
- Triguero-Mas, M., Dadvand, P., Cirach, M., Martínez, D., Medina, A., Mompert, A., ... Nieuwenhuijsen, M. J. (2015). Natural outdoor environments and mental and physical health: Relationships and mechanisms. *Environment International*, 77, 35–41. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2015.01.012>
- UNESCO Institute for Statistics (2012). International Standard Classification of Education, 17,67,81.
- Van den Berg, M, M. et al. (2017). Do Physical Activity, Social Cohesion, and Loneliness Mediate the Association Between Time Spent Visiting Green Space and Mental Health?. P-6.
- Wilson, J. Q., & Kelling, G. L. (1982). Broken windows: The Police and Neighborhood Safety. *Atlantic Monthly*, 249(3), 29–38. <https://doi.org/10.4135/9781412959193.n281>
- Wiseman, R. F. (1980). Why Older People Move. *Research on Aging*, 2(2), 141–154. <https://doi.org/10.1177/016402758022003>
- Wolch, J. R., Byrne, J., & Newell, J. P. (2014). Urban green space, public health, and environmental justice: The challenge of making cities “just green enough.” *Landscape and Urban Planning*, 125, 234–244. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.01.017>
- Zukin, S., Trujillo, V., Frase, P., Jackson, D., Recuber, T., & Walker, A. (2009). New retail capital and neighborhood change: Boutiques and gentrification in New York city. *City and Community*, 8(1), 47–64. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6040.2009.01269.x>

Annex I: Informació addicional per la definció d'un LULU (Locally Unwanted Land Use) i la seva relació amb la gentrificació

La gentrificació moltes vegades és entesa com l'evolució d'un barri cap a un espai diferent a l'inicial, en termes d'instal·lacions, serveis, oferta de béns, i persones residents. Hi ha quatre teories de canvi en un veïnat (*Theories of Neighborhood Change*) per a intentar definir l'evolució observada i poder entendre la relació que té aquesta amb la presència de LULUs (*Locally Unwanted Land Uses*) en un barri. Aquestes teories són:

- **Model de Successió–Invasió Clàssic.** Segons Banzhaf & McCormick (2007) aquesta teoria està associada amb l'Escola d'ecologia humana de Chicago, i es basa en la comparació de l'actitud humana amb un procés ecològic: una planta pot envair un espai ocupat per una altra espècie i substituir-la. A mesura que es passa el temps, creix la complexitat del nou teixit tròfic però, al final serà substituïda per la nova espècie de planta. En el cas del LULU explicaria com un canvi en el barri podria portar a la substitució d'una comunitat per una altra, en termes sociodemogràfics, o fins-hi-tot, socioeconòmic.

- **Model del Cicle de la Vida.** Formulat per Hoover & Vernon (1959), aquest model naturalitza els processos de canvi en un barri, i identifica cinc períodes de la seva «vida»: desenvolupament residencial, transició, degradació, dispersió i revitalització. Birch (1971) reconverteix aquests cinc períodes en sis fases, començant per la rural, una primera onada de desenvolupament residencial, el punt àlgid de qualitat d'habitatge, degradació, dispersió i revitalització. Segons Liu (1997) els factors clau són la densitat de població i l'edat, com més vell sigui estructuralment el barri, menys beneficis podrà oferir a la seva població. D'aquesta manera es torna menys desitjable per persones amb alt poder adquisitiu, i assequible per persones amb menys poder adquisitiu. En el moment en què la «degradació» del barri arriba a un punt crític començaran les obres de revitalització i renovació, i es transforma en una qüestió econòmica d'inversió en l'espai (Banzhaf & McCormick, 2007). Si analitzem una mica el model plantejat, donem peu a fer una reflexió similar a la de Wolch et al. (2014, p. 241):

«Thus environmental remediation in older neighborhoods, and the creation of new green spaces can, as Curran and Hamilton (Curran & Hamilton, 2012) point out, literally “naturalize” the disappearance of working-class communities, as such improved neighborhoods become targets for new and more upscale development.»

És a dir, definir com a cicle de vida la degradació d'un barri li dóna un caire de finalitat que fa possible acceptar que les persones que econòmicament només es puguin permetre viure en barris antics desapareguin tan bon punt el barri sigui renovat i ja no assequible. Aquesta teoria també ens planteja que correlació i causalitat no estan necessàriament relacionats, i que la degradació d'un barri, i la posterior revitalització, són independents de la presència, o manca, de LULUs (Liu, 1997, p. 647) o altres instal·lacions i/o serveis.

- **Model Push-Pull.** Presentat com la interacció de dues forces – *push* i *pull* – que afecten el comportament de les habitants, sobretot les seves preferències residencials, i assumint que aquestes donen forma als canvis en els barris (Kolodny, 1983). Les forces *push* són aquelles condicions que fan un veïnat menys desitjable, com la percepció de baixa seguretat, l'antiguitat i obsolescència d'estructures o la falta d'oportunitats de feina. Les forces *pull* seran, llavors, aquelles que presenten les oportunitats atractives d'un barri, com, per exemple, usos de l'espai que estiguin acord amb les necessitats de certes residents (Liu, 1997). Aquí podem presentar la hipòtesi de Been (1994) on afirma l'existència de diferències entre persones d'alt poder adquisitiu i persones de baix poder adquisitiu (anomenades riques i pobres per a facilitar la lectura tot i la incorrecció dels termes), a l'hora de classificar les forces *push* i *pull* respectivament.

«First, an undesirable land use may cause those who can afford to move to become dissatisfied and leave the neighborhood. Second, by making the neighborhood less desirable, the LULU may decrease the value of the neighborhood's property, making the housing more available to lower income households and less attractive to higher income households.» (Been, 1994, p. 1389)

Per tant, un LULUs crea una percepció negativa en les persones que habiten/volen habitar la zona, ja que té conseqüències com soroll o contaminació. Una forma d'explicar aquest model és feta per Hwang & Sampson (2014, p. 20) en introduir el concepte de la *«inter-subjective perception of disorder»* com una de les variables que mesura com desitjable és el barri, preguntant a les residents si percebien prou comportament incivil perquè aquest fos tal problema que convertís el barri en indesitjable, distingint aquelles persones que trobaven desitjable el barri de les que no. També mesurava l'estatus del barri, ja que una zona gentrificada, segons els autors, tindrà un nivell de desordre menor que una zona no gentrificada.

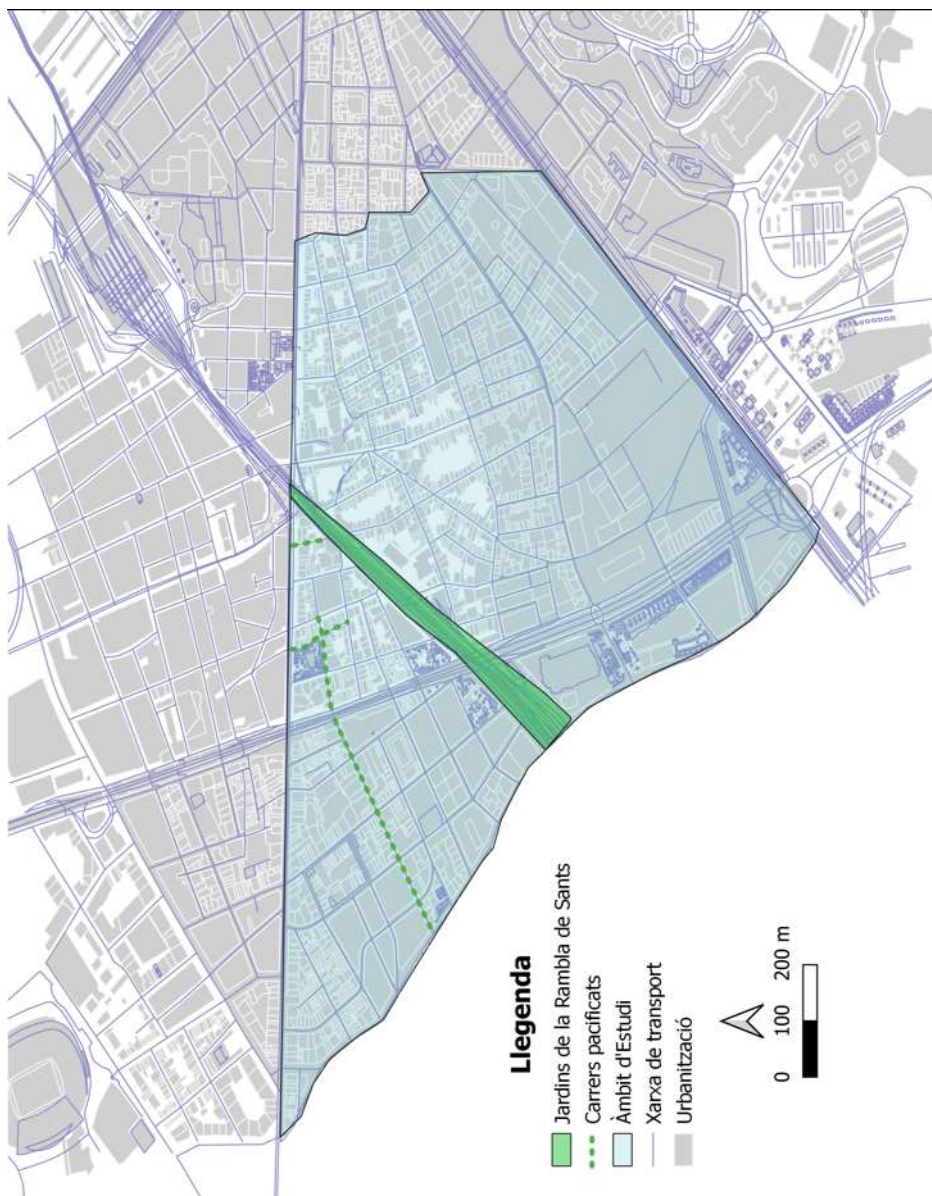
- **Teoria institucional.** Aquesta teoria va ser sintetitzada per Banzhaf & McCormick (2007) i explica com les institucions (universitats, bancs, companyies d'assegurances, etc.) conformen l'estatus d'un barri gràcies als seus interessos, rol polític i/o econòmic, i la seva localització. Liu (1997, p. 648) crea una argumentació a favor de la teoria:

«As major players in the local economic structure, these institutions contribute to the local economic foundations, which affect the potential for future spatial agglomeration and the direction in which the surrounding neighborhoods will develop. [...] these institutions determine their own investments or influence directly the investment decisions of other institutions and individuals [...] these institutions have substantial influence over local governments and community organizations.»

Tenint en compte que l'efecte que un LULUs pot tenir en un veïnat deriva de l'actitud i preferències dels les habitants, aquesta teoria afirma que la degradació d'un barri no estarà

directament relacionada amb la presència d'un LULUs. El pes del procés recau en les institucions amb un rol clau en la zona. Si aquestes creuen en les oportunitats que pot oferir el LULUs i inverteixen en la zona, el barri es podrà mantenir «estable». Aquesta teoria traeix bastant els conceptes oferts pel model del cicle de la vida, creant una situació on l'edat de les infraestructures o les instal·lacions no són crítiques per a definir l'estat o estatus del barri. Aquestes quatre teories ens ajuden a començar a entendre la naturalesa de la gentrificació, en termes d'evolució urbana.

Annex II: Àmbit d'Estudi

Font: Adaptació del mapa de l'Ajuntament de Barcelona per l'vet Estrada

Font: Elaboració pròpia realitzada per l'vet Estrada amb QGIS i mapa obtingut de OpenStreetMaps
Data realització: 25/03/2019

Annex III: Entrevistes Qualitatives

Entrevistes qualitatives inicials: punts claus de la ronda del dia 31 d'octubre del 2018 per el barri de Sants.

Anna Solsona: Professora d'infantil de l'Escola Barrufet

31/10/2018, Duració 35 minuts.

Diu que el barri és poc segur, que hi ha molta immigració. Els bars es tanquen molt tard, hi ha molta activitat nocturna.

Al preguntar per els Jardinetes ens comenta que no ho considera una zona verda, diu que aquelles vies haurien d'haver estat soterrades i que posar els jardinetes només és per a millorar la imatge de la zona. Anomena la Palangana aquella font al inici dels jardinetes, també l'utilitza com a sinònim de tota la infraestructura.

No creu que gràcies als Jardinetes hi hagi més activitats o relacions socials, però comenta que és el lloc on es reuneixen els CDR.

La gent gran ha de marxar del barri gràcies a un encariment dels lloguers i que obliga a la gent a marxar. Però de moment Sants segueix sent un barri de gent gran, amb població envellida.

Hi ha canvis, detectables, de comerços. Sobretot a la carretera de Sants, on, segons les seves paraules, només es poden trobar botigues de fruita i sabates, i xinos. També hi ha molta botiga tancada.

Comenta que els bars de tota la vida els porten gent xinesa.

Comenta que a Can Batlló l'Ajuntament va prometre CAPs, escoles i altres equipaments, però només s'utilitza el gra solar per a fer pisos (especulació, alto standing). Per això van fer fóra a indústries, posant moltes persones a l'atur i sense acabar fent res del promès.

Comenta que abans el barri de Sants tenia molta cohesió veïnal i ara s'ha debilitat.

De l'Ajuntament se'n queixa molt, diu que va tapant forats per a tenir-los contents i que només han construït un bloc de pisos socials, de tots els que van prometre.

En relació amb la immigració, diu que hi ha immigrants de totes les edats i sobretot moltes persones de Romania i de Sud-amèrica, a l'escola es nota aquest canvi demogràfic. Conclou dient que la fisonomia de l'escola, i del barri en general, ha canviat.

Maria Lopez: Treballadora de la Immobiliària Barcelona i Sants, administració de finques GP

31/10/2018, Duració 25 minuts.

No és veïna de Sants.

Comenta que hi ha molta immigració, no creu que hi hagi més sensació de inseguretat. No comenta res sobre les jardinetes. Diu que hi ha molts estudiants de la UB, gent d'altres barris i d'altres poblacions que venen a estudiar a Barcelona. És cert que han pujat els preus dels pisos, però dins de la tendència general de la ciutat. Molta varietat de les persones immigrants. Parlant de la carretera de Sants comenta que hi ha hagut molt canvi de negocis, més grans superfícies, està desapareixent el petit comerç, canvia d'amos.

No es nota la diferència entre el nombre de persones que volen comprar o llogar.

No sap si ha canviat la oportunitat de feina al barri i no té sensació de gentrificació.

Anònim: Treballador de la Farmàcia Concepció Carré,

31/10/2018, Duració 30 minuts.

Canvis ambientals: no molt, està bastant igual, més immigrants però no és una diferència excessiva.
Influència jardinetes: hi ha més activitats, tema cultural com festes, com les de Sants.
Inseguretat: pot ser ha canviat l'estructura de nivell sociològic del barri. I el barri ha canviat, més carrers peatonals, pocs aparcaments, és un caos. Els canvis no són bons o dolents, s'utilitzen els carrers com a punt de trobada. Cada any hi ha menys carrers decorats per les festes majors, es podria dir que per falta d'organització (potser).
Els vells han mort i s'ha «recanviat» la gent per joves.
En relació amb el turisme no es nota de forma bèstia, si que hi ha més airbnb.
Això si, els comerços han canviat, només queden tres o quatre tendes a la carretera de sants, hi ha moltes immobiliàries i cafeteries o pastisseries. També comenta l'ús de plataformes com Amazon entre els joves, qüestiona el futur de la venda física.
Dilueix el barri que no hi hagi comerços de proximitat, més tendes tancades, menys interacció.
Respon de perquè viu a Sants: És de tota la vida, li agrada.
Que vol canviar: Més ambulatoris, és massa fosc per la nit els carreres, no té excessiu entorn natural, una mica més aniria bé, i finalment diu que d'entitats cultural van bé, tenen la Forja, les Cotxeres, l'Espanya industrial etc.

Maria Sales i Roqueta: Treballadora de l'Economat, cooperativa d'alimentació
31/10/2018, Duració 30 minuts.

Anomena els Jardinetes el Calaix de la vergonya, anomena els plans fets a Sants com un vull però no puc, tot i que està bé com a espai. El manteniment és molt dolent, normalment està pixat, trencat, brut. Diu que és també conseqüència de l'incivisme. Els ascensors quasi sempre estan tancats, i són necessaris per a accedir a l'espai o creuar-lo. No han soterrat els vies, pla inicial, i això crea una infraestructura que és una frontera, maca però divisòria. És poc pràctic, està bé perquè tens un espai per a passejar, però estaria millor soterrat. Zona de joc infantil a la zona són mínims, dona un altre espai. Hi ha el mirador del tren, positiu. Per les veïnes d'allà és fatal, abans tenien soroll del tren ara tenen la passarel·la a res de distància. Un cop o tens, t'hi adaptes, però el que hagués anat bé és fer-ho a peu de carrer sense barreres arquitectòniques, invasió de la intimitat o el manteniment constant. No es pot considerar zona verda, mal mantingut. Molt destrossat, sempre brut.
Preus en el barri radicalment més alts, la gent marxa molt. Opinió: si està arreglat i mono, puja els preus..
A la zona del mercat han pujat molt els preus. Han millorat la zona del mercat, van trigar molt a fer-ho però el van acabar reformant i posant tendes interessants, especialitzades i artesanes. Molt comerç de paki, poc especialitzat, poca qualitat, no hi ha un eix comercial clar.
A Sants la comunitat sempre ha tingut molt força, ala Bordeta, els edificis de cooperativa al costat de Can Batlló, carrer de la Constitució, no hi ha un nivell comercial molt alt.
Hi ha molts projectes al barri contra la gentrificació, s'intenta lluitar.
Es fa difícil quedar-se la barri, els preus, diu, s'equivalen a alguns llocs de Sarrià. Si no visquessin a la cooperativa haurien hagut de marxar. Si havien de pagar els 1000 euros per a viure aquí els hi hauria causat molt estrès, també perquè la qualitat dels pisos és dolenta, poc aïllats o sense ascensor.
És un dels barris més grans i amb més equipaments com escoles o parcs. Hi ha molt jovent que ha de marxar, per el tema dels contractes de lloguer que es renoven cada tres anys, pujant els preus massa per a que es puguin permetre-se'ls.
Nivell de salut: Pisos antics que són els més barats, mal aïllats, sense ascensor, famílies joves ho pateixen molt.
Estrès: Barri brut, control constant de que els criatures no toquin res del carrer, pudor i brutícia.
Seguretat: No hi ha problema, gent que l'han robada, i tenen por.
Turisme: molts llocs reformats per a apartaments turístics, els surt més rentable fer turisme i són apartaments legals. Hi ha molt si ha crescut molt en els últims cinc anys.
Comerç: zona del mercat té els comerços interessants, a granel, bars, cafeteries, o tendes artesanes, són especialitzades.

Els comerços estil «badulaque» fan de barrera entre comercials i veïns, mala qualitat.

Pau Piñero: Treballador del bar dels Jardins de la Rambla de Sants.

31/10/2018. Duració 50 minuts.

Transcripció literal de les respostes i preguntes fetes durant l'entrevista. La entrevista va ser enregistrada

Pregunta: Vostè viu aquí en el barri?

Resposta: Sí, jo sóc nascut aquí, visc aquí.

P: De tota la vida, llavors haurà vist alguns canvis en el barri, en la xarxa, com està conformat el barri...

R: Doncs sí. Històricament aquí (els jardinetes) hi havia hagut les vies de Renfe com de les diferents línies de metro que arriben a plaça de sants i a sants estació. Una reivindicació de sempre del barri era el cobriment de les vies pel tema dels sorolls de les vies, les molèsties. Un detall que a mi em sembla important tenir en compte era que per a passar d'un costat a l'altre de les vies o arribaves a la plaça de sants per a travessar per sobre o te n'havies d'anar pràcticament una parada de metro més enllà, a mercat nou, que és el primer pas subterrani. Llavors així per opinions, suposo que haureu trobat veïns que estaven molt a favor de les vies, gent que viu més a prop, pel tema del soroll, però hi ha una altra tipologia de veïns, gent més gran o així que diu: clar! Però a mi m'han posat aquí una rambla que haig d'anar fins a unes escales, o hi ha un ascensor, però ja sabeu a vegades està espatllat o a vegades no funciona. Llavors la meua opinió personal, el recobriment de les vies era una reivindicació antiga com deia que evidentment és una cosa complicada per allò de «nunca llueve a gusto de todos», hi haurà un veí que dirà m'han tapat les vies i no tinc soroll, que guai i hi ha altres veïns que diran ja però jo abans per la finestra veia les vies del tren, encara que em molestes el soroll i ara veig una paret de formigó. Llavors clar, jo també, per on està el meu domicili, aquí a plaça de sants, pues nivell de molèsties per a mi no, treballa aquí i visc a plaça de sants, per a mi el calaix a nivell de desplaçament no presenta molèstia. Ara clar, pues per exemple algú dels carrers d'aquí darrere vol anar al mercat, pues o vas al pas subterrani, vamos que amb el cobriment de vies que s'ha fet el creuament doncs no sé, suposo que ho hauran fet com han pogut però per a mi aquesta dificultat no s'ha resolt. A l'hora de dir vale, les vies estan cobertes, fantàstic, però el cobriment arriba només fins on el terme municipal de Barcelona, la riera blanca depèn d'un altre ajuntament, i com que aquest ajuntament, pels motius que sigui (que no tenen pasta) pues no han recobert les vies, amb lo qual un veí de Barcelona tocant a riera blanca dirà: a mi no me han arreglado nada yo sigo teniendo ruido! Passem ja a un cop està fet això, hi ha les vies del tren i metro a sota, aquí només es poden plantar cert tipus d'arbres, que no tirin arrels cap a baix, això condiona la vegetació i el reordenament urbanístic, que es fa de la zona. Ja us deia, jo com visc a la part de dalt aquestes molèsties jo no els tinc, però la tipologia d'avinguda dels jardinetes o la Rambleta de sants, que la gent també li diu, bueno ara que està cobert, i hi ha un parc, i pots passejar per aquí, genera un altre tipus de dificultat, nose me les invento però per a dir uns topis: uns xavals que a les nits estant allà aquelles coses que fan els joves i clar aquests abans no els teníem. També en aquesta època de l'any ja veieu, són dos quarts de set i ja és fosc, aquí d'aquí una horeta deixa de passejar tothom, es poden generar, entenc, algunes situacions de, nose, d'una noia que va cap a casa i passa per aquí, aquí no hi ha ni cristo i les sensacions aquelles d'inseguretat o de por, de si vaig per aquí sola em passarà algo?

P: També ens ho havien comentat això, que s'havia tornat més insegur, que hi havia una sensació...

R: La percepció d'inseguretat, la meua opinió, jo penso que la percepció d'inseguretat cadascú té la seva, que tu pots ser Conan el Barbaro però si vas pel carrer i estàs molt acoquinat, ai que em passarà algo, doncs tens una gran percepció d'inseguretat., Vull dir que la percepció d'inseguretat és relativa. La meua opinió, amb el reordenament urbanístic que s'ha fet potser hi ha aquests aspectes que es podrien haver enfocat d'una altra manera, hi ha un passeig, hi ha gent per aquí però la il·luminació, a mi em consta que molta gent diu que per allà està molt fosc, o bueno si parreu amb altres veïns, els veïns que tenen el passeig a dos metres del seu balcó, aquest no estaran gens contents de com s'ha reorganitza.

P: També ens ha arribat algun qüestionament de si es podria definir com a espai verd o no.

R: Bueno aquí hauríem de parlar també en temes de pues no sé si són arquitectes, urbanistes, clar un espai verd és que hi hagin plantes al costat, doncs aquí n'hi ha. Però clar condiciona amb quin tipus de vegetació, quins tipus d'arbre, plantes que es poden instal·lar, quin tipus de manteniment se'ls hi fa. Quina repercussió té pel veí, la veïna aquest manteniment. Clar, aquest son una sèrie d'aspectes que són complexes però jo crec que es podrien haver tingut més en compte, a l'hora de definir la reorganització de l'espai.

P: I en els últims anys ha notat que sants hagi canviat com a barri, que els veïns, que hi ha aquí... ens han comentat coses d'una població envellida, de molta immigració...

R: Bueno jo ho lligaria més amb la gentrificació, perquè sí que et puc dir que, jo com us he dit, sóc del barri d'aquí de sempre, i no sé xifres però els lloguers que hi havia quan jo vaig agafar un pis de lloguer pues evidentment no són els mateixos que els preus de lloguer que hi ha ara. I això genera l'inici la roda de gentificar, pugen els preus de lloguer, canvies la tipologia de veïnat, és un veïnat amb un poder adquisitiu més alt o gent amb un poder adquisitiu més baix que han de compartir pis molta gent per a poder fer front al tipus de lloguer. A les hipoteques ja no entraré perquè la cosa és encara més complicada. Intentant lligar tot una mica: sensació de perillositat, ja us deia, per a mi és una cosa molt relativa de cadascú o cadascuna, jo sensació de perillositat, que hi ha augmenta, no. Sensació de gentrificació, si, mot forta, han canviat els lloguers, això canvia la tipologia de veïns, a veure no fa falta que ho expliqui és un fenomen que ja està definit, estipulat, amb models i tal, però gentrificació sí.

P: I amb el tema comerços, la gentrificació es nota? Si han canviat. De petit comerç a gran comerç.

R: Exacte, del punt de vista de l'usuari, del veïnat, sí que notes que molts comerços petits, de tota la vida, van desapareixent. I apareixen altres marques comercials, grans superfícies, aquests d'aquí quer no els hi farà publicitat, els del costat del mercat. Arriba una gran marca comercial i paga la reforma del mercat a canvi que els hi deixin posar un super i dius però si això és el mercat, que fas tu aquí posant un super. Doncs són diferents pinzellades de coses que sí que afecten.

P: I en els dos últims anys ha sigut més bèstia? Des de que s'ha començat a remodelar el barri de Sants?

R: Bueno, potser en els darrers dos, cinc anys, sí que aquest efecte és molt més visible, inclòs a nivell nostre d'estar per casa, amics i amigues que diuen, ei que ja no puc viure la barri, que no puc pagar el lloguer, jo compartia pis amb tres, no podem pagar el lloguer, i ens en anem a viure a un altre lloc, així des d'un nivell mot petitet sí que dius gent del barri de sempre que s'ha d'anar a viure a un altre lloc?

P: Per tant els jardinets seria una conseqüència dels canvis que està patint sants o seria una altra fase d'un pla: anem a remodelar el barri?

R: La meua opinió personal, individual, és que davant d'aquesta reivindicació antiga del veïnat, penso que es va fer amb tantes bones intencions com es va poder però amb aquest tipus de projectes no hi ha mai suficient pressupost, ni s'ha consultat suficient amb els veïns o, en el cas d'aquí, que sí que es va fer [la consulta] la proposta dels veïns no va ser massa tinguda en compte pels criteris de qui fes l'obra, l'ajuntament o qui sigui. Més que ser els jardinets una conseqüència de la gentrificació és part del mateix fenomen. Anem a fer una rambla molt xula que la gent hi pugui passejar però haurem de venir d'un altre barri però a fer-ho aquí.

P: I, al treballar, aquí, l'edat de la gent, mitjana, que passa per aquí...

R: Doncs durant el dia, generalitzo molt que no ho hauria de fer, però, depenent de la franja horària, és o gent que va i torna dels seus llocs de treball o porta i duu els nens a l'escola i vespres i caps de setmana sí que veus més gent que ve a passejar, els dies entre setmana és gent d'edat avançada, o jubilats, que tenen més temps lliure. I els caps de setmana, doncs sí que hi ha més gent jove, gent que surt amb els nens, o amb els gossos. En aquest sentit sí que és una cosa bona de la Rambleta, que tu pots estar aquí amb els teus fills i no preocupar-te que els aixafi un cotxe. Qui vingui aquí amb els seus fills et dirà a mi em sembla genial la Rambleta, qui visqui aquí i aguantant el xou cada dia del soroll i tal et dirà doncs a mi no m'agrada la Rambleta.

P: I finalment, turisme, en el barri de Sants...

R: Doncs, lligat amb la Rambleta, bueno sí que podem dir que com a realitat sí que podem dir que en els últims anys ha augmentat el nombre de pisos de airbnb i de pisos destinats a una clientela turística que és un altre factor de posar en marxa la roda de gentrificació. Jo, no hi estic d'acord, però puc entendre que algú digui, perquè et llogaré a tu un pis a 700 euros al mes si li puc llogar a uns turistes per a 700 euros la setmana, però tornem a les mateixes, jo he nascut aquí, he crescut aquí, visc aquí, i aquí em vull quedar però no tens el poder adquisitiu per a poder-te quedar aquí.

Anònim: Lleialtat Santsenca

22/11/2018, Duració 1h 20 minuts.

P: Per posar en context el treball i tenint en compte que ets una figura important dins els moviments relacionats amb els Jardins de la Rambla de Sants, ens podries fer cinc segons dels precursors de la situació actual dels jardins?

R: Els Jardins de la Rambla de Sants tenen darrere una lluita veïnal que va començar al final dels anys 90 exigint el soterrament de les vies.

Anteriorment els jardins eren 6 o 7 vies paral·leles sobre una plataforma d'uns 5 metres d'alçada que, tot i presentar alguns passos subterranis, suposaven una divisió del barri

És per aquest motiu que es crea la Plataforma pel soterrament de les vies i el Pla de l'Estació, doncs aquesta transformació també incloïa la transformació de l'Estació de Sants.

El pla de renovar l'estació es va aturar, però encara podem trobar la maqueta de com havia de ser dins l'estació.

Amb això es va agrupar un seguit de veïns perjudicats per les afectacions directes de l'entorn de l'estació de Sants, ja que aquesta va créixer en volum, fent que s'enderroquessin alguns edificis del voltant.

Per un altre costat, la gent que vivia entorn de les vies, que dividien el barri en dos, anomenava popularment al costat sud de les vies "el Bronx", ja que, cada cop més, es trobaven amb un barri denigrat, econòmicament i socialment. Ells creien que si la frontera desapareixia, aquestes diferències també.

L'aposta gran, el que ells volien, era la construcció d'un passeig a peu de carrer i un soterrament de les vies. Consideraven que els passos subterranis no eren prou per evitar aquesta divisió. Es preferien una zona verda que un mar de vies.

Amb tot això el ministeri fa una proposta inicial per col·locar unes mampares per resoldre les queixes sobre contaminació acústica. Eren una combinació de mampares verticals i corbades per formar una espècie de cúpula. Els veïns no estaven contents, era una mesura insuficient. Podia solucionar els problemes acústics però la barrera visual i de pas continuava existint.

La resposta institucional va ser la de fer un calaix de formigó que, en els punts més alts, arribés als 15 metres d'alçada. Aquesta proposta no va acabar agradant. No només suposava mantenir la barrera que ja existia sinó que la feina més impactant visualment. El veïnat es va continuar oposant, seguien volent soterrament. Des de les institucions van intentar justificar el calaix de formigó però no van convèncer.

Com a resolució del problema, la institució va proposar que aquest calaix tingués un enjardinament perquè fos més agradable a la vista.

Els veïns van continuar oposant-se. Després de tanta oposició, quan semblava que podria haver-hi acord per aconseguir un soterrament, va arribar l'AVE. L'AVE passa per sota del calaix en diagonal, evitant que es poguessin soterrar les vies de cap forma.

L'AVE entre els veïns era (i és) considerat un transport elitista. Creien que s'havia de dedicar el pressupost als transports més quotidians. No hi havia justificació pel No-Soterrament perquè no calia invertir en l'AVE.

La campanya va començar el 1998 i el pla dels jardinetes es va acabar aprovant al 2002-2003. Un cop l'ajuntament i el ministeri deixen clar que no hi ha una alternativa, l'única discussió és sobre l'enjardinament amb preguntes tan simples i de poc pes com on situar els arbres o les papereres. Davant la negativa de les institucions a tenir en compte qualsevol alternativa que no fos el calaix enjardinat molta gent es va despenjar de la campanya perquè veia que no s'aconseguiria res. És una campanya, que podríem anomenar de desgast, comencen les demandes el 1997/98 i s'aprova el pla el 2002/03.

Les obres duren més de 10 anys. Provoquen moltes molèsties als veïns, estem parlant d'obres 24 h. Les molèsties van arribar a ser tan fortes que fins i tot van comportar algun avortament accidental d'alguna veïna que vivia al voltant de les vies. Si el soroll de les vies era molest quan passaven els trens, el soroll de les obres ho agreujava. (on trobar la notícia de l'avortament: La burxa, diari local alternatiu).

Tot i les 24 h diàries de feina, les obres no eren eficients, van provocar moltes destrosses. Una d'elles, per exemple va ser obrir un forat al carrer Santa Eulàlia on va caure un camió formigonera. Molts dels edificis del voltant del calaix van patir esquerdes que, per la seva magnitud, van necessitar un apuntalament. Fins i tot van foradar canonades de gas.

Van succeir moltes bestieses durant l'inici de les obres. Els veïns es van reivindicar amb manifestacions i casseroles.

Un seguit de veïns i veïnes van entrar a les obres, van pujar a les màquines com a protesta i van bloquejar les obres durant tot un dia. Però ni això, va aconseguir aturar el pla.

A més aquest tot aquest procés que afectava tant a l'estació com a la zona de les vies va acabar provocant unes quantes modificacions en el Pla General Metropolità, algunes bastant sospitoses que van acabar als jutjats, sense acabar de ser resoltes o sent resoltes d'una forma molt peculiar, com en el cas d'un edifici d'aparthotels (Cosmoapartments o Torre Malaia, més col·loquialment) ubicat en un solar de propietat pública, part del ministeri i part de l'ajuntament, que va acabar en mans d'una propietat privada. Tot això es va denunciar i es va portar a jutjats. L'ajuntament va justificar-ho dient que l'expedient d'aquell cas explicava com s'havien fet els mesuraments de la parcel·la però que no el podien fer públic perquè s'havia perdut, per tant ells tenien l'última paraula i el benefici del dubte per ser una institució pública.

Això es va donar en un dels casos que sí que es va denunciar però hi ha altres casos que no es van denunciar.

Durant la resta del procés va haver-hi bastants veïnes que van viure expropiacions per l'ampliació de l'estació de Sants. La majoria d'expropiacions afectaven llogateres que, com que no tenien la propietat de l'edifici van rebre una indemnització molt baixa o cap. En alguns casos va afectar comerços.

Es van donar casos de mòbing (<http://esadir.cat/entrades/fitxa/node/mobing>). Un dels primers casos de Barcelona, carrer Vallespir 25, la propietat va estar pressionant als últims veïns del bloc, gent gran, perquè marxessin.

Al voltant de l'estació han aparegut hostals/aparthotels/hotels... i la gent que vivia al voltant, a causa de la pujada de preus del lloguer o la intenció de convertir els blocs en apartaments turístics/hostals, han hagut de marxar i traslladar-se en altres zones del barri si tenien sort.

Al voltant de les vies la situació és diferent, en la fase inicial hi ha molt poques afectacions d'edificis. La majoria d'afectacions d'edificis no hi vivia gent (magatzem, indústries, pàrquing...) no hi va haver massa moviment per evitar les expropiacions.

Les veïnes afectades per les expropiacions no són indemnitzades degudament, ja que la majoria són de lloguer i això fa que els diners de la indemnització se la quedin les propietàries.

En els pocs edificis on hi havia gent que, pels plans urbanístics, havia de ser expropiada, encara no han estat desnonats. Ara començaran l'expropiació. Al carrer burgos, per exemple, hi ha un domicili molt característic perquè a part de la casa el pati es transformava en una mena de carreró on hi havia cases de 30-40 m2 per explotar al màxim la parcel·la, que s'ha vist afectat per la "gentrificació verda". Volen eliminar tot l'edifici sense haver de construir-hi res, només un talús verd per fer bonic. És un tema purament estètic. Per això s'ha tardat a iniciar aquestes expropiacions.

Aquestes, però, es veuen compensades perquè l'Ajuntament reubica als afectats a pisos que es construiran al costat i, per tant, aquests no hauran de marxar del barri.

Altres exemples d'expropiacions és la d'un bloc d'habitatges que sembla que al final no quedarà afectat, Can Vies i dos edificis més

En el cas de Can Vies, la zona afectada és la casa del costat i dues cases més, que haurien d'anar a terra per l'afectació del pla.

La justificació és que allà hi ha d'haver una rampa que faciliti l'accés de la gent del Carrer Jocs Florals a la rambla.

El que ens trobem és que si volguéssim fer només la rampa, eliminar Can Vies ja és suficient, però se sospita que es vol ocupar més espai per construir un nou edifici.

Els veïns i membres de Can Vies creuen que la rampa d'accés no és necessària.

Mòbing a Vallespir, 25: <http://el3.cat/old-post-13901/>

P: Finalment el pla que es va aprovar des de l'Ajuntament i el Ministeri va ser crear el calaix de formigó decorat amb els jardins a la part superior sense tenir en compte l'opinió ciutadana. A l'hora de dissenyar aquests jardins aquesta participació ciutadana es va tenir en compte? Com va ser el procés d'aquest disseny?

R: El pla definitiu dels jardins surt el 2003, els veïns no només s'oposaven al calaix sinó que també s'oposaven a la urbanització que s'havia dissenyat. Obviant les queixes, s'encarrega un projecte a un altre arquitecte que proposa un disseny totalment nou de la part superior del calaix i que planteja la construcció d'hortos urbans.... Al disseny adjunta imatges de com hauria de ser el parc i la justificació del disseny. Aquesta justificació és la teòrica interconnexió verda entre el Riu Llobregat i el Riu Besòs. Aquesta, però, era molt idíl·lica i surrealista.

El més surrealista és que adjuntava fotos d'animals que serien presents als jardins. Si introdueixes animals salvatges en una zona verda delimitada de Barcelona, a no ser que els lliguis, s'escaparan.

Una de les persones que formen part de La COL (cooperativa d'arquitectes) va participar en el procés participatiu que es va fer del darrer disseny que ha acabat sent el calaix, però no el van tenir en compte, només el van utilitzar per inspirar alguna idea, però no la proposta general.

Una de les coses que es va fer pel procés participatiu és un recorregut a peu del "corredor ecològic" des del calaix fins a Esplugues per demostrar que podia existir aquest corredor entre rius. Durant aquesta caminada, a la qual vaig assistir, hi havia zones verdes molt aconseguides, però també zones que eren purament urbanes. No hi havia connexió de moment, potser en 100 anys algú ho veurà.

Una altra fase del procés participatiu era que, durant unes dates indicades, els veïns podien visitar el jardí i llençar propostes sobre el que es podia fer. El dia que vaig anar, vaig coincidir amb gent que havia estat als anys 90 en la campanya per aturar el pla. Una dona de les dones que havia participat en la campanya va dir que potser els seus esforços no van ser prou, que havien d'haver tallat les vies. El resultat no li agradava.

D'aquest procés participatiu es va demanar llocs d'ombra i poder habilitar espais de trobada de veïns.

P: Ens podries fer un petit esbós de com és la situació actual dels Jardins de la Rambla de Sants?

R: Segons les opinions que m'han arribat l'estructura segueix sent una frontera dins el barri i els passos subterranis segueixen sent insuficients per salvar la frontera que suposa el calaix que, tot i ser considerat zona verda, tampoc ho és del tot.

És bonic estèticament, hi ha veïns que hi passegen, però no és un parc. A l'estar sobre una plataforma elevada, pots veure els veïns del davant. Hi ha un bloc d'apartaments a Rambla de Badal que tenen les finestres, balcons i terrasses tocant amb l'estructura dels jardins, sembla que estiguis al menjador de casa seva

(<https://www.naciodigital.cat/noticia/114308/gran/hermano/casa/nova/rambla/sants/acaba/amb/intimitat/dels/veins>). Això comporta que els veïns ja no utilitzin les terrasses, han perdut tota la intimitat.

Ja es va plantejar anteriorment tenir en compte la intimitat.

P: Consideres, per tant, que existeix gentrificació verda al voltant de la zona de les vies?

R: No crec que l'entorn directe del calaix hagi patit massa gentrificació. El cas més bèstia és això del talús però la gent afectada serà reubicada.

Potser un indicatiu clar de gentrificació és la zona del Mercat i la substitució de moltes de les seves tendes habituals per un gran Mercadona.

El mercat es va trobar immers en dues situacions adverses: L'afectació de les obres del calaix, (perquè tots els camions passaven per allà) i la seva remodelació, entre les quals trobem la peatonalització (conversió en zona de vianants <https://ca.glosbe.com/es/ca/peatonalizaci%C3%B3n>) dels carrers del voltant, fent que tots els comerços del voltant "morissin".

Amb la finalització de les obres dels jardins i del mercat nou s'estan obrint molts negocis nous que no són les típiques botigues del mercat anterior (merceria, ferreteria) sinó que són bars de disseny...

Parlant de peatonalització, les zones de Sants-Hostafrancs i Bordeta ja tenen superilles. Tota la peatonalització del voltant del mercat no es va vendre com una superilla però ho ha acabat sent.

Es va vendre com una reactivació dels comerços que es van veure afectats per les obres però aquells petits negocis que van haver de tancar ja no podien treure cap profit.

La peatonalització de Mercat Nou va finalitzar el 2014, ho recordo perquè va coincidir amb el desallotjament de Can Vies i no es van atrevir a fer-ne una inauguració massa pomposa.

Entenc com a processos gentrificadors, que causen gentrificació, l'existència de franquícies o comerços no arrelats al barri que no donen feines decents i estables a la gent del mateix barri. El petit comerç era gent del mateix barri que contractava gent el mateix barri.

Sí que és cert que a la Carretera de Sants aquesta tipologia de comerç ha desaparegut i tot s'ha transformat en franquícies, però dubto que tingui a veure amb els jardinets.

A més, la definició de zona verda és molt aleatòria. Cal tenir en compte que les vies del tramvia també són considerades zona verda.

Aquests projectes "verds", van arribar a Sants seguint el PGM, el pla comarcal. Aquest volia uniformitzar l'Àrea Metropolitana de Barcelona, igualant la quantitat d'equipaments, la superfície de zones verdes...

La Bordeta era un barri sense zones verdes ni equipaments. El gran pulmó de la Bordeta havia de ser Can Batlló però les parts privades tenen molt poder i l'espai de Can Batlló no va poder acabar sent com s'havia planejat que fos.

Si la bordeta ja tenia pocs equipaments i zones verdes, si incrementa la densitat, el poc que has guanyat d'equipament i zona verda amb Can Batlló es queda curt.

Els PGM no són seguits massa correctament.

P: A més del canvi en els comerços en el nostre projecte també considerem com a indicador de gentrificació l'encariment dels preus de l'habitatge al barri, què en penses?

R: L'afectació més directa que hi ha hagut en relació als preus de l'habitatge és al voltant de l'Estació de Sants. El fet que molts edificis d'aquella zona s'hagin acabat convertint en hostals o altres edificis turístics ha comportat l'encariment de la zona.

Un altre fet que també ha suposat un procés de gentrificació en relació a l'habitatge és la saturació del centre de Barcelona que ha acabat provocant que tots els negocis destinats al turisme s'hagin traslladat a altres llocs de la ciutat. En els dos darrers anys, potser fa més, d'ençà que es va iniciar el procés de transformació de l'Estació es va començar a notar de manera brutal.

Altres zones més afectades de Barcelona són el Raval i la Barceloneta.

Al barri van apareixent hostals de sota l'aixeta i pisos turístics o Aribnb. Acaben sent pisos de lloguer turístics en diner negre. Molts sense llicència ni declaració de benefici.

L'aparició de pisos amb aquestes característiques fan que molts llogaters prefereixin optar per aquesta opció d'ingressos i no un lloguer mensual normal.

Fa poc van tancar uns apartaments que donava per dormir a uns 20-30 persones amb una sola llicència d'apartament turístic.

Quan es va començar a modernitzar barris com en el cas del Born o Gràcia, moltes cooperacions o grups veïnals de Sants van donar un toc d'alerta per evitar trobar-se una situació semblant per evitar que el model d'habitatge, econòmic i social del comerç trenqui l'estructura del barri tal com és ara.

La gent que forma part dels moviments socials van ser culpables del primer nucli d'on va començar aquesta modernització: La Plaça Osca. Era la plaça que antigament tenia la típica illa central per on passaven els cotxes però es va peatonalitzar. Era una plaça de barri sense massa vida. Vam començar a donar-li vida mitjançant activitats de moviment veïnal, social i de barri i gent amb aspiració de crear el seu negoci va començar a establir tot un seguit de bars que han transformat aquella plaça en una immensa terrassa. Aquest model de plaça, que està molt estesa a gràcia i que provoca molts problemes (sorolls...).

L'ajuntament va col·laborar perquè tenien interès en què les entitats veïnals deixessin de reunir-se allà i, per exemple, van treure els bancs per substituir-los amb cadires individuals. Gent com el col·lectiu d'arquitectes de LaCol van plantejar d'agafar unes fustes i transformar les cadires en bancs com una acció simbòlica on els veïns poguessin parlar i retornar aquell ús a la plaça, el de parlar entre veïns i no només tenir negocis.

Aquí hi ha un conflicte d'interessos entre veïns, propietaris de bars i usuaris. A la majoria d'usuaris ja li va bé tenir terrasses i als propietaris també. Als veïns no, ja no tenen la plaça per descansar i hi ha massa soroll.

Fa por que aquest model acabi passant al voltant del mercat nou.

Els increments de lloguer i de preus es van notar bastant al final de la bombolla immobiliària. Amb la crisi va frenar però ara ens estem trobant amb una situació una mica diferent. Ara el mercat de compravenda està aturat i ara l'especulació és el lloguer. És on es donen aquestes pujades tan brutals.

Els desplaçaments s'estan fent des de dos nuclis principals, Plaça Espanya i Estació de Sants. La Plaça Espanya com a nucli turístic que és (fira i arenes) i l'Estació (punt neuràlgic com a infraestructura i que encara té previsió de créixer més).

Això ha provocat que la gent es mogui a altres zones. Algunes d'aquestes possibles zones es volen protegir però aquests intents de protecció està afectant a totes aquestes que no estan protegides.

Està tenint lloc una explotació turística (hotels, apartaments...). Davant de Can Vies, per exemple, s'està venent un pis amb llicència turística que costa 340.000 €. És un pis minúscul, que no dona a l'exterior... I aquest preu, avui és dia, és molt difícilment assumible i menys dins el barri. El poder adquisitiu mig al barri difícilment deu ser de 1000 € mensuals o menys.

Per posar-vos un cas extrem, hi ha una empresa que es diu Haibu40 que està intentant implementar el què es diu "Pisos rusc" (<https://laburxa.org/2018/10/pisos-rusc/>). Aquests pisos són habitacions d'uns 4 m2 situats en locals a peu de carrer. Aquests pisos compten només amb un llit i algun equipament més per poder passar la nit. El preu per aquest "habitatge precari" és de 200 € el mes. No es venia com un hotel sinó com una solució a l'habitatge.

Davant aquesta situació el grup d'habitatges de Sants, la gent de Fem front al Turisme i el mateix Ajuntament de Barcelona va participar per aturar-ho.

Carles Baiges Camprubí: Arquitecte a LaCol

19/12/18, Duració 1h 15 minuts.

P: Durant aquests mesos d'investigació hem sentit moltes opinions i històries sobre els Jardins de la Rambla de Sants, ara que tenim la oportunitat, ens agradaria conèixer el procés de la construcció dels jardins des d'una perspectiva més tècnica. Com es va viure des del col·lectiu d'arquitectes?

R: Prèviament al projecte dels Jardins de la Rambla de Sants estava en concurs uns projectes a Collserola. El nostre col·lectiu, Lacol, va guanyar en un dels projectes però mai es va materialitzar. Com a compensació es van cedir uns micro-projectes, a Lacol li va tocar el procés de dissenyar l'aspecte final dels jardins, i també a Raons Públiques (<https://www.elperiodico.cat/ca/barcelona/20160731/la-caixa-de-sants-es-per-fi-un-parc-verd-tras-mes-duna-decada-de-picabaralla-politica-i-lluïta-veïnal-5299074>).

Anteriorment havíem fet projectes de participació però aquest era el més seriós. Sabíem que era un cas molt traumàtic, perquè no s'havien soterrat les vies, però més o menys existia un acord/derrota sobre el nou projecte.

Quan entra el nou equip de govern amb un arquitecte en cap, Sergi Godia (<https://www.plataformaarquitectura.cl/cl/801124/jardines-elevados-de-sants-en-barcelona-sergi-godia-plus-ana-molino-architects>), molt polèmic i directe, es canvia el projecte consensuat, la qual cosa va provocar una reacció a Sants i van decidir canviar el xip. En aquell moment va ser quan ens van cridar i van voler fer un projecte més al detall del parc.

Si això ens estigués passant ara, suposo que ho hauríem fet diferent. En aquell moment ens vam prendre molt seriosament el procés però ara tenim una opinió més crítica en que l'arquitecte o la persona que desenvolupa el projecte es cregui el procés i l'objectiu. També posaríem més èmfasi en el manteniment de la infraestructura un cop acabada.

Aquest arquitecte era el dissenyador i nosaltres eren els facilitadors del projecte. És un arquitecte que ha fet molt d'espai públic però que té un actitud de vella escola. Només va venir a explicar què és faria però no va venir a escoltar. El seu equip tenia una actitud més conciliadora, per exemple, amb el tema d'accessos per minusvàlids o usos de l'espai públic.

Les obres no van ser massa llargues, però es van fer durant el dia i la nit, la qual cosa va fer que fos un procés encara més traumàtic pels veïns.

P: Hem rebut crítiques sobre la consideració d'aquest espai com espai verd, què n'opines?

R: És un espai verd amb unes limitacions molt grans, hi havia una voluntat per "verdifcar" per part del veïnat, que a vegades fregava el ridícul, que jo no compartia però jo era facilitador i només podia traslladar les opinions populars a l'arquitecte.

Exemple, les muntanyetes que hi ha o les pendents amb verd que hi ha del jardí al carrer, és un verd inútil, una pendent amb gespa no aporta molt.

Per mi la part superior és prou verda. Hi ha espais públics molt més durs que això. No consideraria que és un parc però és un espai verd.

També hem de tenir en compte el manteniment. Durant els primers mesos era molt més bonic, ara pels gossos i vandalisme no ho és tant.

L'arquitecte també era favorable a la “*verdificació*” (paraula no aprovada per ninguna enciclopèdia/diccionari català), però és autoenganyar-se pensar que allò podrà ser un parc quan estem parlant d'un recobriment d'unes vies.

Una de les coses bones del projecte és el procés participatiu que vam organitzar: Previ a les obres del parc vam poder anar amb els veïns de la zona per a que opinessin de l'espai i oferissin idees.

Hem creat un espai obert en un barri on no eren quasi inexistent, però no es valora. Entenem que no era el resultat final que esperaven els veïns, ells volien les vies soterrades, però el resultat és un lloc elevat, sol i tranquil. És un resultat amb moltes oportunitats.

Ara bé, alguns veïns han adoptat aquest espai molt més del que ens esperàvem.

Per exemple, a la punta dels jardinet hi ha una escola, Cavall Bernat. Quan els nens surten de l'escola els pares els porten a jugar amb al jardí. També hi va molta gent gran a passejar, passar el temps i a fer ús de les màquines d'esports.

P: Parlem ara d'accessos als Jardins. Ens trobem amb que, moltes vegades, els ascensors estan espatllats, a què és degut? Es deu a una mala gestió?

R: La idea que teníem era que els ascensors anessin en parelles, sempre hi ha dos ascensors encarats per si un s'espatlli. A més de rampes i escales mecàniques.

Algunes de les rampes, però, tenen molt pendent, com la del Mercat Nou, que una persona gran amb el carro de la compra no podria pujar, per això insistim molt amb els ascensors. Sincerament no sé perquè no van. Potser també ens hi fixem més quan no funciona i no quan funciona.

P: La queixa principal del projecte és que divideix el barri, es va tenir en compte durant el disseny?

R: És cert que aquesta infraestructura divideix el barri però abans els passos subterranis feien por. Eren estrets i sense llum. Ara són bastant decents, ben il·luminats i segurs.

Nosaltres també vam estar fent preguntes a l'atzar, vam veure que la gent que porta poc temps al barri ho valora molt més que no la gent que ha viscut el procés.

P: Has anomenat que el vostre paper era de facilitadors, en què consisteix?

R: Només podíem decidir què fer en el jardí i alguns accessos. Hi havia molta expectativa del què es faria allà, la gent pensava que es resoldrien alguns dels problemes que, suposadament, s'havien de resoldre amb el soterrament de les vies.

Durant les decisions va haver algunes coses que es van ignorar però que nosaltres havíem detectat com a necessitat (espai per gossos, lloc d'esport...), molt d'aquestes necessitats les ha acabat adoptant Can Batlló.

Una de les necessitats era resoldre el problema de privacitat i visibilitat, sobretot dels veïns que viuen de cara als jardins, a primera línia. Sobretot aquells veïns de primera línia propers a la Rambla del Badal per la part Besòs.

Així com la resta de veïns estan més contents, perquè ara tenen vistes al jardí i no tinc tan soroll, els veïns que estan al 3-4 pis estan just de cara al jardí són els que tenen problemes de privacitat.

Es va intentar solucionar evitant posar espais d'estada com, per exemple, bancs o zones d'esport, però l'arquitecte va obviar les peticions i va col·locar allà un banc fent que el problema de privacitat s'exagerés.

Hem de dir que quasi totes les propostes que vam fer van ser escoltades, però algunes altres no.

Un altre exemple són les zones d'esport. La gent gran va demanar que les màquines estiguessin juntes perquè, majoritàriament, anaven a fer esport en grup. Per això preferien estar tots en una zona fent esport i anar-se canviant les màquines. L'arquitecte, però, va decidir posar-les en línia.

Una altre cas és el que col·loquialment s'anomena calaix, perquè allà, a causa de la poca profunditat disponible no es van poder plantar arbres. Es volia crear ombra sense haver de plantar arbres i per això la idea era posar una pèrgola. El disseny d'aquesta es va fer sense tenir en compte els nostres consells o la petició del veïnat. Ara la gent diu que és horrible, no fa ombra i, a sobre, fa lleig. Era necessària una pèrgola però no aquell disseny.

És a dir, el paper de facilitadors era detectar les necessitats i els punts conflictius de l'espai per a definir els criteris que s'utilitzarien per a concloure quines activitats anirien a on en l'espai dels Jardinetes.

P: També va ser els que va triar on anirien les plantes, on anirien els bancs...?

R: No, això ja estava configurat. Per temes de pes, sobretot, no podíem triar massa. Podíem configurar zones de pas i zones d'estada.

P: El nostre treball està enfocat als veïns de la zona i sabem que és veí del barri, podem saber quan es va mudar?

R: Just abans de que s'inauguessin els jardins.

P: Parlant dels veïns, hi ha molts que encara estan patint problemes derivats d'aquestes millores del barri, parlem de, per exemple, les expropiacions que es van dur a terme per poder fer els accessos al jardí. Encara es poden notar les conseqüències?

R: Hi ha processos que encara no s'han dut a terme, encara no han tingut lloc totes les expropiacions. L'actitud de l'ajuntament davant aquesta problemàtica és posar les rampes, que moltes vegades necessitaven una expropiació i destrucció d'infraestructures, perquè la volien posar allà i prou. Una queixa dels veïns era que no els havien informat sobre si el seu edifici aniria al terra o no.

Sobretot existeix diferència entre part "muntanya" i la part "mar". Els veïns de la part muntanya (nivell econòmic més elevat) gaudeixen de més millores que els de la part mar. Aquests últims són els que estan patint més.

P: Parlant del treball, la nostre hipòtesi és que en els últims dos anys s'han produït els canvis més forts relacionats amb gentrificació, què en penses?

R: És molt difícil fer una causa efecte perquè des de les obres hi ha hagut molts factors.

Aquesta zona de Sants comença a millorar i a pujar el valor amb: L'arribada de l'AVE que va convertir el barri en una zona turística quan no té res turístic a oferir. Això causa l'increment dels apartaments turístics.

En aquesta zona específica de mercat nou tens la cobertura dels trens i la peatonalització del Mercat Nou.

Hi ha estudis que parlen de green-gentrification i està clar que la cobertura de les vies del tren han pujat el valor comparant-ho està clar si ho comparem amb com eren abans.

A més, la finalització de les obres i la inauguració dels jardins i dels carrers peatonalitzats han fet que els negocis del voltant de la zona reobrissin o que s'obrissin de nous. Van provocar un canvi o obertura del 90% dels comerços. L'impacte que té un mercat en obres deprimeix molt la zona de l'entorn.

P: Creu que les comerços que van obrir estan renovats?

R: Si i no, hi ha comerços, per exemple al carrer de Sant Medir, que encara són típiques del barri, la immensa majoria són de servei al barri, no és marca internacional.

Hi ha cellers, formatgeries... potser més cares però són gent del barri.

No és el born, hi ha coses que està clar que estan enfocades per una gent amb un poder adquisitiu més elevat que fa 10 anys, però a nivell de substitució de gent s'hauria de veure a nivell estadístic.

També s'ajunta amb els problemes de Barcelona i el seu creixement en forma de taca d'oli (desplaçament de la gent del centre a les perifèries...).

El problema són les normes del joc, és positiu millorar el barri fins a cert punt, però això permet que qualsevol es beneficiï d'això.

Quan fas una millora urbana, els propietaris que se'n beneficiaran han de donar diners a canvi.

Els veïns tindran un benefici econòmic d'això, poden triplicar el lloguer. Per això s'hauria de proposar que els propietaris del voltant invertissin diners al barri per compensar o directament que se'ls prohibís pujar preus o lloguers més d'un %, perquè després no es veiessin perjudicats els que han estat lluitant per tota la vida.

P: La millora del barri, com ha comentat abans, també ha portat a un increment del turisme, es nota al dia a dia del barri?

R: Sí. Quan es venen els pisos del barri ja ni s'anomena el nom de Sants. Es parla d'una zona que està a 20 min del centre i 20 min de l'aeroport. Aquest barri no té res a oferir als turistes però tot i així té moltíssims apartaments si ho comparem amb un altre barri, com sant Andreu, que no té tampoc res a oferir.

Carrer de Sants i la parada del bus turístic com un exemple d'aquesta primers reclams: <https://www.barcelonabusturistic.cat/ca/ruta-vermella/parada-creu-coberta>

P: A més dels pisos turístics, la presència d'aquests turismes també es nota a restaurants o altres comerços? Posem l'exemple de la plaça d'Osca, anteriorment ens han comentat que s'ha "hipsteritzat". Creus que aquests resultats poden arribar a altres localitzacions del barri?

R: Quan vam arribar a plaça d'Osca no hi havia bars, ara s'han hagut de limitar el nombre perquè n'hi havia massa.

És cert que al voltant hi ha turistes i molts van, per exemple, a esmorzar, però el numero no és exagerat. Molts hi van perquè al costat hi ha una parada de bus turístic i per això trobem restaurats i bars amb menús en anglès, fotos de paella...

Tot i això no hi ha una substitució de comerç massa forta.

El més greu és el monocultiu de bars molt concentrat en una zona. És dur per la gent que viu allà.

Sants té uns quants deserts i zones molt puntuals on hi ha una mica de vida, i és on es concentra tothom.

Això anirà canviant, per exemple, a la zona del mercat, s'aniran concentrant més bars i que, potser amb el temps, es generarà un problema com a plaça d'osca.

Aquí hi ha un bon equilibri, comparat amb gràcia. Amb les festes passa el mateix, les festes són més "cutres" que gràcia però així no ve tanta gent de fora.

Els problemes d'aquí ens els causen nosaltres mateixos.

P: Un altre indicador que utilitzem és el canvi en l'estil arquitectònic del barri, sobretot criden l'atenció els edificis de la Magòria.

R: Hauria pogut ser pitjor, són més cars però no és exagerat. Formava part del lot de Can Batlló. Era sòl privat, però per a que pogués passar a ser públic els van deixar fer aquelles edificis. Estan situats als marges del barri i per això no afecten tan o no són tan evidents. .

P: Portem incloent els carrers peatonals de la zona del Mercat Nou com a espai verd o ambiental de la zona que, juntament amb els Jardins, han comportat a una gentrificació. És correctes considerar-los espais verds?

R: Espai ambiental segur perquè provoquen un canvi ambiental i provoquen una millora d'un espai públic.

Anteriorment era una zona amb molt soroll i emissions de CO₂, de cop s'allibera i baixa el soroll i millora la qualitat de l'aire. No és un espai verd però és una "verdificació".

https://ajuntament.barcelona.cat/guardiaurbana/ca/noticia/my-new-post-tt-a0b415ad6ced0410vgnvcm1000001947900arcrd_31446

P: Finalment i com a part de la nostre discussió del treball volem fer una última pregunta. Creu que existeix un punt final de la gentrificació?

R: No, fins i tots els rics es poden veure afectats.

Els rics de Londres, per exemple, es veuen afectats per els rics àrabs o russos que es muden al país. Sempre hi ha algú més ric que et podrà fer-te fora.

L'únic punt final seria l'establiment d'un control de preus de venda o una gran aposta d'habitatge públic.

Ivan Muñoz: Professor d'Economia Territorial a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Entrevista realitzada al 13/11/18, Duració 50 minuts.

P: Com definiries la gentrificació?

R: La gentrificació és un procés de canvi en un barri, marcat per un flux demogràfic: Els antics ocupants es veuen obligats a marxar a causa de la pujada de preus i arriben nous veïns influenciats pel preu, la localització i els serveis del barri.

P: Creus que existeix una gentrificació verda?

R: Considero que el fet d'equipar un barri amb zones verdes no és l'únic factor causant d'una gentrificació.

Bàsicament és una qüestió de modes o oportunitats que dona un barri en decadència i no d'amenitats del barri.

És un procés molt marcat pel Mercat Econòmic i que provoca conseqüències socials molt importants.

P: Com definiries, des del punt de vista d'un econòmic territorial, la situació actual de Sants?

R: Sants és un barri que està molt lluny del centre, la qual cosa em porta a qüestionar que existeixi una gentrificació.

Aquest fenomen de la gentrificació normalment ve donat per dos factors: La localització i preu.

Exemples de barris propers al centre que estan patint una pujada de lloguers a causa de la seva centralitat: Born, Gràcia, Barceloneta, Paral·lel i Sant Antoni.

Ara bé, podríem considerar centralitat o proximitat al centre al fet d'estar ben comunicat. En aquest cas, Sants té l'estació, tot i quedar més apartada dels jardinetes està relativament pròxima, i varies estacions de metro i

autobús.

És cert que a Sants hi ha moguda de noves propostes urbanístiques, un increment d'habitatge col·lectiu... Però ho desconec. No sé si el fet de peatonalitzar carrers i obrir zones verdes fa que aquest barri sigui més atractiu.

P: Parla molt de factors de la gentrificació, els podria definir?

R: Els factors de la gentrificació més importants són la localització i el preu. Com he dit abans, un dels factors que més influeix alhora de mudar-se és la proximitat al centre, doncs és on es concentra l'activitat econòmica, cultural i d'oci de la ciutat. La gent relaciona la localització amb la comoditat.

El segon factor és el preu. Normalment la gent va a viure a un altre barri també guiant-se pel preu. Aquests barris gentrificats inicialment tenien preus de lloguer i venda molt baixos i a causa de l'increment de la demanda aquests pugen fins a expulsar a la gent del barri. Finalment la gentrificació també es guia per modes.

P: Per tant, podem considerar que la gent es pot voler mudar a Sants per localització i, per tant, si que es produeix un fenomen de gentrificació?

R: No ben bé. En el cas de Sants no està segur. Pot ser que es consideri que la proximitat amb l'estació és prou bona i que, per tant, sigui un procés de gentrificació o que, per altre banda, és possible que la gent vulgui fugir dels barris del centre, que són molt cars, i que es dirigeixin cap a la perifèria. Aquest procés és purament econòmic, no ambiental. He de remarcar que a Sants no manquen ni béns ni serveis, té el seu propi centre (policentre).

P: Aquest treball pretén relacionar la salut amb la gentrificació. Considerem els perjudicis al que s'han de sotmetre les persones que han de deixar les seves residències entre d'altres, què en pensa? Creu que hi ha relació entre salut i gentrificació?

R: Aquest itinerari de pensar que a causa de la creació de zones verdes o altres millores causi un col·lectiu de gent beneficiada, que és aquella que es muda al barri, i una que no, els que es veuen forçats a marxar, és massa general.

Està clar que, per exemple, el lloguer dels pisos/residències pugen si el barri està de moda. És un fenomen potent que afecta molt als llogaters.

Per una part hi ha gent que es veu forçada a marxar per les pressions dels llogaters. Ells veuen que hi ha un negoci molt gran i que guanyarien molts diners si venguessin el pis, per això fan "la vida impossible" als veïns: Pujar el lloguer, no arreglar els problemes del pis...

Per altre banda, aquestes persones que venen (persones propietàries o llogaters) també han de marxar del barri però ho fan amb la butxaca plena. Venen el seu pis a un preu que mai haguessin esperat. Hi ha gent que marxa que fa negoci, no sempre són perdedors.

P: Més enllà del preu dels lloguers, hi ha altres indicadors de la gentrificació. Un dia que vam anar a peu de carrer a fer entrevistes qualitatives a la gent, una de les respostes més comuns era que hi havia un canvi en la tipologia de comerç. Creu que també pot ser un indicador socioeconòmic de gentrificació?

R: Evidentment hi ha un canvi de comerços i més evident es fa a Sants que era un barri comercial, però és un

fenomen que passa a tot Barcelona. Els carrers petits es queden sense comerços, només queden els negocis de les línies principals. Un dels grans causants és Amazon, les cadenes de comerços... Això fa que moltes tendes específiques, per exemple, en el cas de l'alimentació, desapareguin per donar lloc a Mercadonas...

Els locals buits al final passaran a ser locals de co-working, habitatges... Tipus de negoci molt diferent. Pot tenir a veure amb el fet de que pugui el lloguer, però no és una cosa exclusiva de Sants.

P: Quins altres indicadors proposaria?

R: Personalment, com a indicadors socioeconòmics de la gentrificació, utilitzaria: Percentatge de nou vinguts de renda mitjana o mitjana alta. Caldria veure si aquest és un grup important respecte al de tota la vida; Raons per haver vingut al barri, situant en un lloc important la localització del barri. Per exemple: Valora del 1 al 5 la localització, serveis, zones verdes...

Si puntuessin malament la localització podria indicar que aquest flux de veïns s'hagi produït per qüestions alienes a la gentrificació. Aconseguiríem saber si la gent es muda per preferència o necessitat. Recorda que el que atrau és la centralitat, el preu i l'espai públic i, per exemple, tipologia d'habitatge i tipus d'espai públic: Són elements que es tenen molt presents alhora de triar un barri.

P: Podria especificar a què es refereix amb tipologia d'habitatge?

R: D'habitatges hi ha de molts tipus: Blocs de pisos, polígons i baixa densitat (d'alta i baixa qualitat). No només és necessari preguntar el preu d'aquest sinó conèixer fins a quin punt el model d'habitatge té a veure amb l'atracció de la gent.

Cada barri té una tipologia d'edificis característica: Al Born els edificis eren molt grans i atreïa a artistes, en el cas de la Barceloneta els pisos són molt petits, però es creaven estudis, que són atractius per persones soles o parelles, a Poblenou, en canvi, hi havia molt local de les indústries abandonades, la qual cosa incentivava el comerç i els comerciants es quedaven a viure allà.

Sants té una tipologia d'edificis "setentera", amb pisos d'uns 50-70 m² i tots els edificis molt semblants, coneguts com Baja más cinco (6 pisos), exceptuant la Vila de Sants i la perifèria. És un barri dens.

És cert que la tipologia és molt semblant al centre però a mesura que ens acostàvem a l'Hospitalet trobàvem coses molt diferents, des d'edificis quasi destruïts a quasi gratacels de luxe. Com s'explica?

A causa del creixement demogràfic Sants, que de normal ja és un barri molt dens, han hagut de desenvolupar un nou tipus d'urbanisme a la perifèria. Així les zones més pròximes a l'Hospitalet sembla "can pixa", tot desordenat.

Pot ser que construeixin aquests edificis més alts perquè han optat per un creixement vertical. Més densitat però menys ocupació de superfície.

Seria interessant preguntar el tipus de pis, diferenciant entre pisos de menys de 5 plantes, pisos de més de 5 plantes, polígons i unifamiliars. Preguntar quan mesura el seu pis en m² i la satisfacció en el pis.

Si els nous veïns contesten que hi ha una alta satisfacció i sembla que es segueixi una tipologia d'edifici, podrà ser un indicador de gentrificació.

P: Perfecte. Se li acudeix algun altre indicador?

R: Home, seria interessant saber on ha anat la gent que ha marxat i d'on ve la gent que es muda al barri. També és interessant saber què buscaven al barri. Parlem ara dels indicadors culturals. Un dels comentaris que vam rebre, molt interessants, parlava de la disminució entre la cooperació de veïns i la falta de decoració durant la festa major.

P: Un indicador cultural podria ser un indicador de gentrificació?

R:Sants és conegut per la seva comunitat veïnal i la cooperació entre veïns.

És cert, per amics que m'ho han explicat, que cau la cooperació veïnal. Els vells que ho portaven moren i els joves no s'apunten. Els nous veïns, al no ser els de sempre, no tenen aquest sentiment de comunitat i per tant tampoc col·laboren. Considero que és un bon indicador de gentrificació.

Aquí també entra el paper de la immigració i/o la manca de seguretat. És possible que les col·laboracions entre veïns continuïn però que siguin simplement moviments veïnals per defensar-se davant la manca de seguretat que, a vegades, pot venir marcada pel racisme. Però sí és cert que la societat s'individualitza. Cada cop tenim més coses a casa: Televisió, ordinador, mòbil... i això es permet disminuir cada cop més la interacció amb la gent.

P: Finalment, m'agradaria parlar del turisme. A Sants no existeixen grans hotels però sí que ens han comentat que el turisme ha incrementat. Considera que és un bon indicador?

R: Ho és. Els barris gentrificats reben molt turisme. La Barceloneta atrau turisme pel mar, per exemple. Si

incrementa el turisme pot voler dir que el barri té alguna cosa a oferir.

A més, això és una presentació del barri, una porta d'entrada a futura gent que es mudi. Potser es queden a Sants durant la seva estància i després decideixen que si s'haguessin de mudar a Barcelona es quedarien a Sants. Ara, l'elecció ve determinada per la localització i el preu, no tenen present la comunitat ni com es viu (arrels del barri).

Pol: Acció Llibertària, Can vies

13/11/18, Duració 1 hora.

Acció llibertària és un col·lectiu anarquista creat el 2012, fa propaganda i lluita d'inclinació anarquista. Els últims dos anys ha creat un projecte per a millorar la qualitat de la vida diària de les persones del barri, creant una xarxa de caràcter associatiu i que sigui el suport per a veïns i veïnes del barri.

En Pol diu que el primer problema derivat de la gentrificació és la pujada de preus. Fa 2,5 anys que es nota, de forma clara, la gentrificació, i afecta molt el col·lectiu. Fem Front al Turisme és una associació/col·lectiu d'entitats i persones del barri que va néixer fa més o menys un any perquè cada cop el barri té més espais dedicats al turisme com hotels (tot i que no es nota tant, Polèmica de l'Hotel Plaza), hostals (es fan fóra els veïns, es rehabilita l'edifici i es crea un hostal) i apartaments turístics. No es renoven, rehabiliten, pisos o edificis per a les ocupants.

→ Tema del **mobbing**, els efectes de la pressió de les persones propietàries de fer-te fóra per a canviar l'ús del pis pujant preus i per exemple que no et donin facilitats per el manteniment del pis és a dir viure en un pis que ja necessita despesa per a arreglar-lo i que a sobre et pugin el preu del lloguer, es el que va anomenar «infra-viviendas». No només aquesta pressió sinó també els **desnonaments (desahucios)** de persones i com aquest afecta els adults i les famílies en general. Arribar a fi de mes per a moltes persones és un estrès constant, el contracte de lloguer es renova cada tres anys i és quan el propietari pot pujar el preu al·legant que és «preu de mercat».

Pujades de preu de més o menys el 50%.

El Grupo de la Vivienda de Sants va dir que les persones més afectades per la gentrificació són els immigrants, la gent gran, que estan solitàries o sense recursos (amb problemes econòmics).

I després hi ha els casos «silenciosos», persones joves (20 ~ 30 anys) que al independitzar-se han de marxar del barri → expulsió cap a la perifèria

En Pol defineix el barri fa 20 anys com un de classe obrera, ara (des de fa 10 anys) es més classe mitjana-baixa, el que anomena «funcionario liberal».

Diu que els propietaris de tota la vida són aquells que tenen habitatges (edifici o conjunt de pisos) sencers que poden llogar i viuen ells en un dels pisos.

Parlant del terme gentrificació diu que el fenomen no és una progressió natural i que els efectes afecten molt el barri.

Els turistes que ara vénen a Sants eliminen bastant el teixit associatiu que caracteritzava el barri, es trenca aquesta xarxa i falla el suport a les persones que conformen Sants, i que la «gent de sempre» hagi de marxar fa que es dilueixi molt la xarxa de suport.

Can Vies: Va començar fa 22 anys, tenen molta bona relació amb el Centre Social del barri, és una institució creada per/para la gent. Van tirar per terra una part de Can Vies per a fer el Calaix (anomena així, Calaix de la Vergonya, als Jardinetes), i moltes cases contigües al que era abans formigó ras i que tapava les vies. Fa el comentari de que dintre de tots és un espai que han deixat bastant bonic, posant en perspectiva el lloc d'on es venia. El barri s'hi va oposar molt, partia en dos el barri i al final no està ben adaptat per al diversitat funcional de les persones que l'haurien d'utilitzar, molta gent ja no creua a l'altra banda perquè es triga més que abans. Van fer procés participatiu però no en van fer massa cas.

El Calaix: s'hi pot caminar i córrer, el jovent ho utilitza però alguns comerços van haver de tancar perquè la connexió s'havia perdut (barrera arquitectònica, gent no creua, no hi ha suficients clients).

Canviant a un altre indicador: comerços. Al Mercat de Sants hi van ficar un Mercadona que va finançar la rehabilitació de l'edifici i es va comprometre a tenir de tot al super menys carn i peix per tant els úniques botigues que queden al mercat són de carn o de peix.

Comentem que la gentrificació i la globalització han creat el «triangle de tendes» (pakis o badulaques, súpers i tendes especialitzades i d'alt poder adquisitiu).

Persones que vénen al barri: amb alt poder adquisitiu, de fóra o de dins Barcelona mateix.

EL tipus d'immigració del barri és els de Llatinoamèrica obrers, baix poder adquisitiu) i els que tenen diners (context: s'han de poder permetre els lloguers).

Comentari sobre els «bars de tota la vida» → Treballar en un bar així és el no parar, matar-se per la feina, els amos creadors d'aquests bars troben el relleu de persones en la feina en xinesos perquè són els disposats a seguir el ritme que van marcar els primers amos, ara jubilats.

Seguretat en el barri → No hi ha massa delinqüència, si que hi ha carres o el Calaix que no estan ben il·luminats.

Parlant de la demografia de Sants podem dir que és una població envellida i això afecta a la part cultural → no hi ha activitats per a joves, hi ha dirigides a criatures i a majors de 75 anys. Entitats històriques com els Diables de Sants reivindiquen l'essència de la comunitat de Sants però a escala massificada es fan moltes coses per a turistes.

Exemple: La Plaça d'Osca era des de sempre un lloc de torbada per els ajoves del barri i l'Ajuntament va posar un bancs individuals que dissuadissin a la gent de trobar-se allà i van autoritzar que els bars possessin terrasses allà → bastanta **hipsterització** però no tant coma Gràcia, molts bars dirigits a un tipus de persones (hipsters, turistes).

→ Equipaments: Han tret els CAPs del barri, i els especialistes de Numància. Hi ha bastants casals d'avis, falten escoles i equipaments per a joves (Casal de joves i altres creats per el col·lectiu de veïns).

→ Oferta de treball: pots anar a botigues, fleques (cadena de botigues) o a oficines. No hi ha una diversitat massa gran. La gent del barri no treballa al barri, però això es degut al model de ciutat de Barcelona i l'impuls que li dóna als desplaçaments i mobilitat interior.

→ Espais verds: Comparat amb altres està bé. Hi ha la farga, Can Mantega, el Calaix, l'Espanya Industrial... Els veïns van lluitar molt per aquests espais i que la especulació immobiliària no els hi tregues, per exemple els pisos de luxe de Magòria s'haurien estès a Can Batlló si no hi hagués hagut lluita. Però últimament s'han creat molts parcs que es tanquen amb tanques per la nit. S'ha creat pacificació de carrers més que carrers peatonals.

Comentaris finals: els locals que estan en venda els compra una immobiliària. Els indicadors haurien de ser sobretot sobre habitatges, els canvis de «establecimientos» que la pujada de preus crea, l'especulació que es pot veure clarament i els pisos en venda que hi han.

Annex IV: Diari de Camp

Dia	Hores	Diari de Camp	Nº total d'enquestes
23/01/2019	11-19h	Anem al Centre Cívic de Cotxeres on troben un Anchoring place, el Casal de Gent gran. Anem a Lleialtat Santsenca per saber si també podríem utilitzar aquesta localització com a Anchoring place. Fem un passeig pels Jardins de la Rambla de Sants i finalment a la Biblioteca del Vapor Vell, on fem 3 enquestes.	3 enquestes
24/01/2019	16:30-21:30h	Anem a l'Escola Cavall Bernat però està tancada, també ens passem per Sant Medir, la plaça de l'església, on realitzem una enquesta, a l'associació de veïns també realitzem una enquesta. Davant, a la Lleialtat Santsenca realitzem un total de 3 enquestes, a Can Batlló aconseguim una enquesta i finalment a la Coral de Sant Medir n'aconseguim 5.	11 enquestes.
25/01/2019	16:30-20h	Anem a la biblioteca del Vapor Vell i als Jardins de la Rambla de Sants, on no aconseguim fer cap enquesta. Finalment, anem al Club Mediterrani, on fem 2 enquestes.	2 enquestes.
28/01/2019	9:30 a 13h	Realitzem 7 enquestes al Casal de la Gent Gran	7 enquestes.
30/01/2019	4:30 a 19h	Anem a visitar la seu de LaCol on realitzem una enquesta, a la unió excursionista i a Can Batlló	1 enquesta
31/01/2019	9:30 a 22h	Al Casal de la Gent Gran realitzem 7 enquestes. Tornem a l'escola Cavall Bernat on intentem contactar amb el Claustre. Als Jardinets no aconseguim cap enquesta, igual que al Mercat de Sants. En canvi, a la Biblioteca del Vapor Vell fem una enquesta, a la Rambla de Badal 3 i finalment a Lleialtat Santsenca en fem 2.	13 enquestes.
01/02/2019	17 a 19h	Anem a la reunió de veïns que té lloc al bar el Kwai on som invitades i realitzem 4 enquestes.	4 enquestes
04/02/2019	16 a 19h	Reunió amb Can Vies	Cap enquesta
05/02/2019	10 a 20h	Anem a la Dinamo Fundació, el Casal de Joves, la Biblioteca Vapor Vell on fem 3 enquestes, la Lleialtat Santsenca i la Comssió de Festa d'Alcolea de Dalt on fem 2 enquestes més.	5 enquestes
06/02/2019	10 a 20h	Al Casal de la Gent Gran realitzem 8 enquestes. Després anem a la Biblioteca Vapor Vell, un altre cop a la reunió de veïns del Kwai on fem 4 enquestes més i finalment a Can vies on fem la última enquesta del dia.	13 enquestes
07/02/2019	10 a 21h	Anem a Can Batlló i a la Coral de Sant Medir. Fem un passeig pels carrers del Barri.	Cap Enquesta
08/02/2019	16 a 19h	Lleialtat i Coral Lavínia on fem una enquesta	1 enquesta
11/02/2019	9-10h/21- 22h	Anem als Jardinets de Sants on fem una enquesta i a la Coral Lavínia on en fem una altre.	2 enquestes
13/02/2019	19:30 a 21h	Anem a la Lleialtat Santsenca, a la Biblioteca Vapor Vell on fem 2 enquesstes, a la Coral Lavínia on en fem 2 més i a Jardinets on aconseguim una més.	5 enquestes
14/02/2019	18-21:30h	Passegem per Can Batlló i anem a la Coral de Sant Medir on fem 3 enquestes	3 enquestes
15/02/2019	17-20:30h	Anem a Espanya Industrial on fem 5 enquestes.	5 enquestes
18/02/2019	16:30 a 21:45h	Jardins de la Rambla de Sants (3 enquestes) Lleialtat Santsenca i Coral Lavínia (1 enquesta).	4 enquestes
20/02/2019	15:30 a 20h	Centre Cultural de la Magòria, Jardins de Celestina Vigneaux (fem 2 enquestes), Jardins de la Rambla de Sants (1 enquesta) i Biblioteca Vapor Vell (2 enquestes).	5 enquestes
22/02/2019	9:30-11:45 i 16-20h.	Casal de la Gent Gran (4 enquestes), Espanya Industrial (4 enquestes)	8 enquestes
26/02/2019	17:30 a 21h	Jardinets de la Rambla de Sants, Can Batlló, on fem 3 enquestes i Espanya Industrial	3 enquestes
27/02/2019	17 a 20h	Jardinets de la Rambla de Sants, Biblioteca de Vapor Vell, Espanya Industrial (una enquesta), Sants Estació (1 enquesta).	2 enquestes

01/03/2019	9:30 a 20h.	Espanya Industrial (4 enquestes), Jardins de la Rambla de Sants (1 enquesta).	5 enquestes
04/03/2019	16:30 a 21h	Espanya Industrial, Grup de l'Habitatge de Sants (2 enquestes), la PAH (1 enquesta) i Jardins de la Rambla de Sants (4 enquestes)	7 enquestes
05/03/2019	16:30 a 21h	La PAH (1 enquesta), Espanya Industrial i finalment Can Batlló on fem 4 enquestes	5 enquestes
06/03/2019	16 a 20h	Anem a Jardinetes de la Rambla de Sants, a Espanya Industrial, la Lleialtat Santsenca, on fem dues enquestes, i a Can Batlló, on en fem dues més.	4 enquestes
10/03/2019	17:30 a 20:30h	Anem a Jardinetes de la Rambla de Sants, on fem 2 enquestes i a Espanya Industrial	2 enquestes
11/03/2019	16:30 a 21h	Jardinetes de la Rambla de Sants, Espanya Industrial (4 enquestes) Can Batlló i finalment l'Església de Sant Medir on fem 2 enquestes més.	6 enquestes
12/03/2019	16:30 a 21h	Anem a la Plaça del Centre on fem una enquesta, a Jardinetes de la Rambla de Sants on en fem una altre, a Espanya Industrial on n'aconseguim 2 més i finalment a Can Batlló on en fem 3.	7 enquestes
13/03/2019	16:30 a 21h	Anem a Jardins de la Rambla de Sants on fem una enquesta, a Espanya Industrial on en fem una més, a Can Batlló on fem 3 més i finalment a l'Església de Sant Medir on acabem el dia fent-ne 2 més.	7 enquestes
14/03/2019	17:30 a 21h	Jardinetes de la Rambla de Sants, fem 5 enquestes. També anem a la Plaça de la Farga on en fem 6 més.	11 enquestes
15/03/2019	16:30 a 19h	Anem a Espanya Industrial, la Lleialtat Santsenca, Can Batlló, Rambla de Badal i Mercat de Sants	Cap enquesta
18/03/2019	17 a 21h	Anem a Jardinetes, la PAH, Can Batlló, Església de Sant Medir i finalment passegem per Badal, on aconseguim fer 1 enquesta	1 enquesta
21/03/2019	17 a 20h	Anem a Jardins de la Rambla de Sants i passegem per Rambla Badal on fem una enquesta i finalment a l'Església de Sant Medir fem la última enquesta.	2 enquestes.

Vam anar acompanyades per una 3a persona els dies:

Dia	Hores
06/02/2019	9:30 a 13h
15/02/2019	16:45 a 20:30h
18/02/2019	16:30 a 20:30h
20/02/2019	15:30 a 5:45h
22/02/2019	16 a 20h
01/03/2019	16 a 20h
06/03/2019	16 a 5:45h
12/06/2019	18:30 a 21:30h
15/06/2019	16:30 a 19h

Errors i incoherències detectades, i comentaris recollits durant el treball de camp

- Els 2 anys d'antiguitat als que ens referíem són prenent any base 2018 o 2019? No vam contar el canvi d'any al començar el treball de camp.
- Les preguntes B2, B6, B8, B10, B13 i B26 són innecessàries o no avaluables.
- La B16 no és passar a la B17, si la resposta és NO s'ha de passar a la B18.
- E3 falta l'opció de solteria, que hem fet la equivalència a mai casada.
- Les enquestes són massa llargues per a fer en veu alta per el carrer, s'ha de mantenir l'atenció de la persona constantment, o anar molt ràpid.

- Contant que és hivern i no hi ha compensació econòmica per a ser voluntària en fer l'enquesta, un scout per el carrer és quasi impossible.
- No vam contar les barreres lingüístiques amb països de parla no castellana.
- E8 la resposta 15 és la E8a.
- E9 la resposta 11 és E9a.
- B19 al especificar la resposta otros és la p.
- E4 és alquiler no alquiler.
- B4f normalment no és detectat.
- B5 i B21 la majoria de respostes es solapen
- B25f i D1f són el mateix.
- D1c i D2 són el mateix.
- D3 és innecessària.
- D5b hem de considerar que les barbacoas estan prohibides en sòl urbà.
- D5e i D5f es podrien ajuntar.
- D5 la informació està repetida.
- B11d, com a país plurinacional que som els exemples posats creen un biaix. La persona proposa dir que s'utilitza marketing visual de cuina estereotipada com a reclam turístic.
- La B26 s'ha de mirar bé com es passa la informació, com es plasma.
- B14 és repetitiva i no dóna informació nova.
- B1, b les persones assumeixen que són de tota la vida i a i les persones assumeixen que preus populars són els mal anomenats pakis.
- Desaparèixer els manyà i fusters, també altres tallers de professió. Comentaris de J. Camprubí.
- Pisos rusc són considerats la clau de la gentrificació a Sants, i la conversió de baixos en habitatges. Comentaris de J. Camprubí.
- Les veïnes no consideren els Jardinets com un espai verd.
- B3b, l'organització d'assemblees pot haver augmentat per la situació política del país.
- B5d i B1g s'han de repensar el que es vol preguntar i aclarir les definicions.
- D7 si contem que primavera- estiu és la temporada de referència per a contestar la resposta de 1 vegada o menys en l'últim mes hauria de ser només una vegada o menys al mes.
- En la pregunta de si es viu amb els pares s'hauria de poder preguntar sobre independitzar-se en el barri, o zona, i en la ciutat. Alguna preocupació
- E4, comentari de la Margarita per mail del 19 de febrer: *Para el ID=4, me parecería que hay una incongruencia en E4 y E5. Al contestar "6" en E4, pasamos a E7 o hacemos contestar la E5? De hecho que queremos decir con "ocupación" en E4? Y realmente a esta persona le han subido 1000 euros el alquiler del mismo piso en los ultimos 3 años?*

- B17, al resposta 14 és B17a.
- A la C13 hi ha un error de maquetació en al resposta 3.
- B16 i B17 parla de l'habitatge assequible, la informació es solapa.
- En la por a ser desnonat s'hauria d'aprofundir més, no tenim en compte si ja tenen l'ordre de desnonament i tampoc si acaben de ser desnonats o han marxat (>1 any?).
- E7, no hi ha opció per a criatures entre 13 i 18 anys.
- E4, no es dóna la opció d'hipoteca.
- Revisar la B23 perquè l'hem fet en relació amb Barcelona quan la pregunta era entre barris del districte, a més a més no hi ha opció de d'una pujada discreta en relació amb la resta, hi ha disminució només.
- Totes les de salut i qualitat de vida haurien d'estar separats els conceptes ja que tenen valoracions diferents.
- Les introduccions a les seccions s'han de modificar, epr exemple l'apartat de salut s'hauria de dir que es poden negar a respondre les preguntes, que són sobre salut mental sobretot, i que són una mica estranyes o que fan pensar.
- Vam considerar no representar de forma igual que als USA la part de racisme per la disparitat d'escenaris (nostre-USA) que veiem, després de l'experiència li donaríem molta més importància a l'aspecte de racisme, ja que havíem subestimat com d'arrelat està en la nostra cultura.

Annex V: Avaluació del treball de camp

Julia Neidig
Master Global Studies
Gothenburg University

Barcelona, 22.03.2019

Reflection on the fieldwork on gentrification and health in Sants, Barcelona

As part of my internship at the Barcelona Lab for Urban Environmental Justice and Sustainability's (BCNUEJ) ongoing research project GreenLULUs, I participated in the TFG project of Berta Roset Pèrez and Ivet Estrada, supervised by the BCNUEJ researchers Helen Cole and Margarita Triguero-Mas. I entered the fieldwork in early February 2019 shortly after Berta and Ivet started with the first interviews in the neighborhood of Sants, examining the relation of a perceived gentrification on the health of the residents.

Berta and Ivet set up the research design and questionnaire over the last few months, so I had to orientate myself in an already well-prepared research project. My academic background is embedded in the field of social science. I am enrolled in the Master programme of Global Studies at Gothenburg University, in which my methodological work consisted of mostly qualitative research, such as semi-structured interviews as well as observations. It was therefore especially interesting for me to contribute to the collection of quantitative data by using the closed-ended question scheme and to work with and learn from students with a different approach for studying urban areas and processes. Talking to Berta and Ivet who received their academic training in Environmental Science was very helpful for me.

My internship supervisor at BCNUEJ connected me with Ivet and Berta and after some short and easy communication via Email we met in person to talk about the difficulties and challenges they faced during their first interviews and to show me the research area. Previously, they decided on anchor places with which they already built up some initial contacts to find the respondents fitting the before decided sampling.

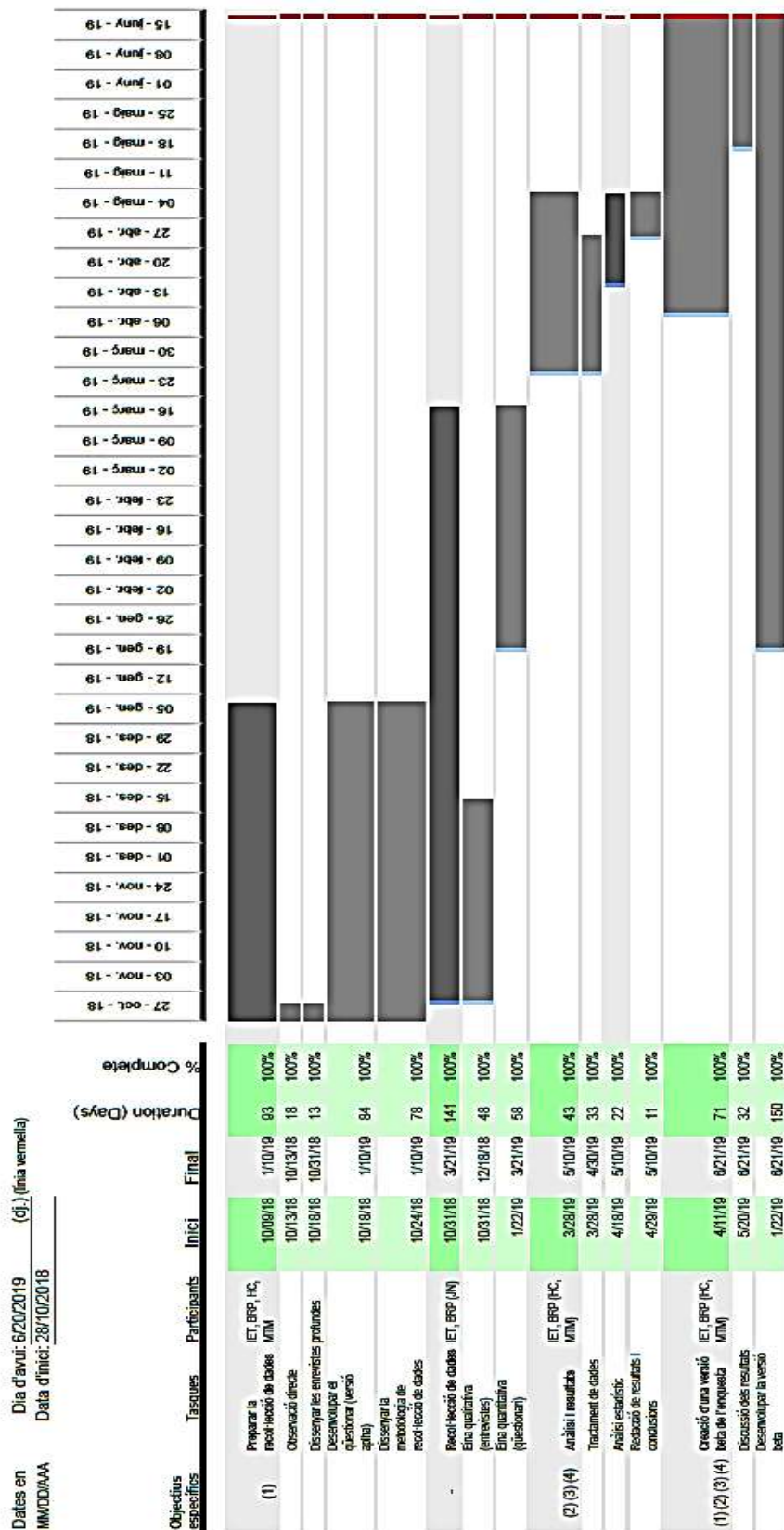
The research methodology was designed in a way to interview a random set of respondents that live in Sants and that we would meet on the public squares and in the anchor places. The aim was to interview a sample representing the population of Sants based on the demographics in terms of gender, age and origin. This design involved several challenges. Due to the quote sampling, we were looking for persons that in our perception would fit those categories. This certainly might have biased us and did influence the choice of respondents and introduced an error rate. This influenced the desired “random selection” of respondents. Further, while some samples of respondents were easy to approach, we had difficulties to talk to i.e. women aged 40-65 years, especially from vulnerable countries, that less frequently use the neighborhood’s green amenities.

To answer the questionnaire, we needed 15-25 min. For approaching people spontaneously on the street and not set up an interview time and place beforehand, it was often hard to find respondents that take that amount of time to answer. This also introduced an error rate to the chosen set of respondents, as people spending more time on public squares are residents with more time such as unemployed and retired people, or parents taking care of their children. Therefore, the 150 interviewed respondents might not completely represent the demographics of the areas, such as full-time employees or persons that do not use the public squares due to their daily activities.

One difficulty that occurred especially to me, was the one of a language barrier. Spanish is my third language, which I can speak quite fluently, but certainly with a strong accent while on the other hand I do not speak any Catalan. There were some possible respondents that obviously refused talking to me because of resentments towards foreigners and because of my lack of talking in Catalan which I did not think about before. Berta and Ivet were really helpful in approaching people asking if it would be okay me doing the interview in castellano. Nonetheless, those processes were quite often relatively frustrating, not only because of the language barriers, but also because of listening to sexist and racist comments and meanwhile staying in the neutral role of a (female and young) researcher.

All in all, I am grateful that Berta and Ivet gave me the opportunity to participate in and learn from their final and really interesting TFG project. I am looking forward reading the results of their study and to see if Sants’ residents perceive a) a gentrification process and b) if this does have any affect on their well-being.

Annex VI: Diagrama de Gantt

Dates en MMDDAAAA Dia d'avui: 6/20/2019 (di.) (fina vermella)

Data d'inici: 28/10/2018

Annex VII: Pressupost

Concepte	Quantitat	Cost per unitat	Cost total (€)
Recursos humans	755 hores	20€/hora*	15.100€
	Treball de camp	305 hores	
	Tutories	50 hores	
	Treball autònom	400 hores	
Transport	166 viatges	2,20€/ bitllet senzill**	352,00€
Despeses del treball de camp <i>Enquesta, consentiment informat i Full d'informació</i>	3.565 pàgines	0,03€/pàgina***	106,95€
Despeses de maquetació	175pàgines	20€ impressió i enquadernat***	20€
Cost total sense IVA			15.578,95€
IVA (21%)			3.271,58€
Cost total amb IVA			18.850,53€
*Dades extretes de la Guia d'Honoraris Professionals Orientatius elaborada pel COAMB			
** Dades extretes del sistema tarifari de Transport Metropolità de Barcelona			
***Dades extretes del llistat de preus de la copisteria Ecodisseny de Sants, Barcelona.			

Quan el treball a valorar sigui el d'un Professional Ambientòleg, col·laborant amb un altre ambientòleg, però sense responsabilitat ni autoria de propietat intel·lectual, el preu hora estimat serà entre 20 i 40 euros (COAMB, 2006).

Annex VIII: Petjada de carboni

Definició de petjada de carboni: La petjada de carboni és una mesura de la quantitat de CO₂ emès per la combustió de combustibles fòssils. En el cas d'una organització empresarial, és la quantitat de CO₂ emesa, directa o indirectament, com a resultat de les seves operacions quotidianes (Grubb, E & Elis, C., 2007).

Per calcular la petjada de carboni del nostre Treball de Final de Grau considerarem només els Abasts 2 i 3, descartant l'Abast 1 doncs no disposem ni d'instal·lacions fixes, ni de flota de vehicles pròpia ni produïm emissions fugitives de gasos fluorats.

Dins de l'Abast 2 només considerem el consum d'electricitat que hem consumit durant les 400 hores de feina autònoma.

Per altre banda, considerem dins l'Abast 3 tots els trajectes recorreguts durant el TFG usant la xarxa de transport pública així com els residus que hem generat.

Càlcul de la petjada de carboni

Abast 2	Energia	0.12220 tones CO2 eq.
	Electricitat	0.12220 tones CO2 eq.
Abast 3	Transport	0.12621 tones CO2 eq.
	Carretera	0.01776 tones CO2 eq.
	Ferrovitari	0.10844 tones CO2 eq.
	Residus	0.00100 tones CO2 eq.
	TOTAL	0.24941 tones CO2 eq.

Transport:

- **En metro:** Del domicili a la zona d'estudi o al Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona (PRBB) i tornada: 622km recorreguts.
- **En autobús:** Del domicili al Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona (PRBB): 220 km recorreguts.
- **En Ferrocarril:** Trajecte del domicili a la Facultat de Ciències de la UAB: 1,080 km recorreguts.

Energia:

Considerant que el treball autònom l'hem fet al propi domicili, ocupant un total de 400 hores totals i que el consum elèctric mensual d'una llar és de 685.25KWh, hem consumit un total de 380,69KWh aproximadament.³

Residus:

Tot i que les enquestes, per llei, seran emmagatzemades durant un mínim de 5 anys, després passaran a considerar-se residus. Vam utilitzar un total de 3,565 pàgines que, amb un gramatge de 80gsm, pesen 17,79 kg.

³ Font: Tarifaluzahora, comparador d'ofertes energètiques.

Annex IX: Enquesta quantitativa, autorització i full d'informació

Acrónimo propuesto: GREENLULUS
Número propuesto: 678034
Título propuesto: Espacios verdes no deseados localmente
Investigadora principal: Isabelle Anguelovski
Institución de acogida: Universitat Autònoma de Barcelona

NOTA INFORMATIVA

GREENLULUS- Espacios verdes no deseados localmente

<http://www.bcnuej.org/projects/greenlulus/>

Este proyecto examina el papel desempeñado por la restauración y creación de servicios ambientales en la redistribución de la calidad de vida urbana. En GreenLULUS, los investigadores están examinando el impacto social de los proyectos de “greening” o “ecologización” (por ejemplo, parques municipales, jardines, vías verdes, corredores ecológicos, frentes de agua restaurados) en ciudades de los Estados Unidos, Canadá y la UE e identificando las condiciones bajo las cuales dichos proyectos pueden abordar los problemas de equidad, y crear ciudades inclusivas, equitativas y verdes.

GreenLULUS se divide en cuatro etapas diferentes. La primera corresponde al desarrollo de un análisis espacial y cuantitativo de la equidad verde en 40 ciudades de Europa, EEUU y Canadá, utilizando datos demográficos, inmobiliarios y ambientales, con el objetivo de crear un nuevo índice para cuantificar el impacto social de proyectos ecológicos y para comparar ciudades entre sí. En segundo lugar, GreenLULUS analiza la respuesta de los inversores privados e identifica el impacto del desarrollo mercado inmobiliario en esos barrios cercanos a los proyectos de “ecologización”.

Además, el estudio analiza de manera cualitativa los casos de movilización comunitaria que surgen en respuesta a estos proyectos ambientales. Por último, analiza las políticas, herramientas y medidas que los municipios están implementando para abordar la exclusión y gentrificación verde. Como parte de nuestra recopilación de datos, estamos realizando entrevistas con una variedad de residentes, personal municipal, inversionistas y promotores cuyo trabajo y experiencia en el área de “ecologización” urbana nos ayuda a comprender las dinámicas sociales, económicas y culturales locales en juego. Nos interesa comprender como los interesados entienden la relación entre los cambios urbanísticos, el cambio de vecindario y la calidad de vida de los residentes. Cada entrevista durará unos 35 minutos. Los entrevistados pueden detener la entrevista o elegir no responder preguntas específicas en cualquier momento.

Esta investigación está dirigida por Isabelle Anguelovski, de la Universidad Autónoma de Barcelona. Puede ponerse en contacto con ella en cualquier momento para cualquier inquietud o pregunta en: Isabelle.Anguelovski@uab.cat.

El proyecto de GreenLULUS en Barcelona, centrado en el barrio de Sants, está a cargo de las alumnas Berta Roset e Ivet Estrada. Si tienen cualquier duda específica sobre el proyecto en Barcelona o tienen la intención de participar en este proyecto en un futuro, pregunta en:

Berta.roset@e-campus.uab.cat o Ivet.estrada@e-campus.uab.cat

CONSENTIMIENTO DE PARTICIPACIÓN EN ENTREVISTA.

PROYECTO “GREENLULUS- Green Locally Unwanted Land Uses”

Te hemos contactado para que participes en este estudio coordinado por Dr. Isabelle Anguelovski de la Universitat Autònoma de Barcelona en cooperación con estudiantes de doctorado e investigadores posdoctorales. Este estudio examina las condiciones bajo las cuales los proyectos verdes urbanos en zonas históricamente degradadas redistribuyen el acceso a los servicios ambientales. Te pedimos que participes en el estudio por tu experiencia y compromiso creando, promoviendo u organizando colectivamente actividades alrededor de las ciudades verdes y/o sostenibles, bien desde la perspectiva del residente, activista, técnico, político, promotor o inversor.

- Por favor, lee la siguiente información. Puedes preguntar cualquier cosa que no entiendas antes de decidir si quieres o no quieres participar en la entrevista.
- La entrevista es voluntaria. Tienes el derecho de no contestar cualquier pregunta y de parar la entrevista en cualquier momento.
- No serás compensado por tu participación
- Necesitamos tu permiso para indicar tu nombre y posición en las publicaciones donde usemos citas literales o nos refiramos a información que has dado en la entrevista. Si no nos das permiso, sólo el nombre de tu organización y una posición genérica serán usados. Tu nombre y posición serán confidenciales.
- Si no quieres que tu nombre y posición se vinculen a esta entrevista, aseguraremos confidencialidad, evitando poner tu nombre o cualquier información que pueda identificarte en la transcripción de la entrevista.
- Tienes el derecho de pedir que cualquier dato en relación tuya sea eliminado.
- Podemos guardar los datos hasta 2030.
- La información que nos proporciones será usada para publicaciones académicas e informes.
- El análisis de los datos que compartirás con nosotros no supondrá decisiones automatizadas, ni la elaboración de perfiles prediciendo preferencias, comportamientos o actitudes.

Entiendo la información y procedimientos descritos arriba. Mis posibles preguntas han sido respondidas y me han dado una copia de este documento. Yo acepto participar en este estudio con las siguientes condiciones.

Permisos para entrevista:

Acepto ser entrevistado

Si algún extracto de la entrevista es reproducido o algo de información es usada para publicaciones, doy permiso para indicar: Mi nombre Mi puesto

Nombre del participante _____

Firma del participante _____ Fecha _____

Esta investigación está coordinada por Isabelle Anguelovski de la Universidad Autónoma de Barcelona. Puedes contactarla en cualquier momento con preguntas o temas sobre tus derechos sobre el acceso a los datos, correcciones, rectificaciones o eliminación de estos.

Email: Isabelle.Anguelovski@uab.cat

INTRODUCCIÓN

Buenos días/Buenas tardes. Somos alumnas de Ciencias Ambientales de la Universidad Autónoma de Barcelona y colaboradoras con el Instituto Hospital del Mar de Investigaciones Médicas. Si vive en este barrio [mostrar MAPA] querríamos hacerle una pequeña encuesta sobre su barrio, tardaremos unos 35 minutos. Sus respuestas nos serán de gran ayuda para nuestro trabajo de final de grado. ¿Le gustaría ayudarnos participando? [solo continuar si el potencial participante dice que si o está dudoso]

Este cuestionario es parte de un estudio sobre el impacto social de los “proyectos verdes urbanos” (como por ejemplo, los parques municipales o la peatonalización de calles). El estudio se realiza en varias ciudades de Europa y Norte América, incluyendo Barcelona. Nuestro objetivo es identificar posibles desigualdades causadas por los proyectos verdes. Identificando estos problemas podremos crear ciudades más inclusivas, equitativas y verdes. Tenemos una hoja con más información sobre el proyecto que puede leerse ahora o puede quedarse para leer en casa si quiere [Dar hoja GREENLULUS]

En este cuestionario le haremos preguntas sobre su entorno, estilo de vida, salud y algunas preguntas personales como su edad, o educación. Sobre todo estamos interesadas en su percepción, por lo tanto, no hay respuestas correctas o incorrectas.

Si le parece bien participar, le pediríamos inicialmente que nos diese su consentimiento para utilizar la información que nos proporcionará con esta encuesta. La información será tratada de forma totalmente anónima, de manera que no podremos saber en ningún momento que la información corresponde a usted. [Mostrar hoja de consentimiento, pedir que lo lea y firme][Ofrecerle poderse quedar una copia de la hoja de consentimiento NO firmada, si quiere]

En primer lugar nos gustaría explicarle lo que queremos decir con barrio. Con barrio nos referimos a su entorno más inmediato o área de su vivienda. La manera más sencilla de visualizar esta idea es considerar el área que está a un máximo de 10-15 minutos caminando o en bici de su casa. En la mayoría de los casos, esto incluye varias calles y también parques alrededor de su casa. Por ejemplo, en su caso, con la palabra BARRIO nos referiríamos al área que puede ver en el mapa [mostrar MAPA].

La información que nos facilitará es anónima. Por favor, tómese el tiempo que necesite para pensar y responder las preguntas y si no entiende alguna, no dude en preguntar.

¿Antes de empezar tiene cualquier duda o pregunta?

SECCIÓN A: INCLUSIÓN Y EXCLUSIÓN

En esta entrevista preguntamos la comparación de su percepción actual en comparación a hace 2 años, el 2016. Por eso, le pedimos que intente pensar en algún acontecimiento importante que ocurriera en su vida hace 2 años para ponerse en contexto.

En caso que no sepa ninguno hubo la problemática del virus Zika, Brasil acogió las olimpiadas i murió Fidel Castro.

Código identificador del entrevistado/a: _ _ _ _ [empezar por la entrevista 0001]

Hora: _ _ : _ _

Lugar:

A1. ¿Ha vivido en este barrio toda su vida?

- (1) Sí. → Pasar a pregunta A3
- (2) No.

A2. En total, ¿cuánto tiempo hace que vive en este barrio?

[aproximar el tiempo que diga el entrevistado a la cantidad de años más próxima]

___ años

(99) No sabe/ No contesta.

→ Si el participante hace menos de 2 años que vive en el barrio pasar a la sección C. Pero si el participante no sabe/no contesta, no continuar la entrevista.

A3. ¿Cuál fue su principal motivo para mudarse a (o quedarse en) este barrio?¹ [No leer las opciones]

- (01) La proximidad a carreteras principales, facilidades para aparcar o asequibilidad de plazas de parking.
- (02) La proximidad al aeropuerto.
- (03) La proximidad a servicios de transporte público.
- (04) La facilidad para moverse caminando.

¹ [basada en BERRY_etal_2010 y FRANK_etal_2007 y ETTEMA_&_NIEUWENHUIS_2017]

- (05) La facilidad para moverse en bicicleta.
 (06) El bajo nivel de crimen.
 (07) La proximidad al lugar de trabajo.
 (08) La proximidad de tiendas, restaurantes, escuelas, servicios y/o equipamientos
 (09) La proximidad a áreas de entretenimiento al aire libre y de espacios públicos (incluyendo espacios verdes).
 (10) La calidad y/o tipología de tiendas, restaurantes, escuelas, servicios y/o equipamientos.
 (11) La elevada sensación de comunidad que se respira.
 (12) La existencia de vivienda asequible.
 (13) El hecho de que amigos, familia o conocidos vivían en el barrio.
 (14) Las características de la vivienda en sí (por ejemplo, vivienda más grande)
 (15) Otros (A3a. especificar): _____

(99) No sabe/no contesta

SECCIÓN B: GENTRIFICACIÓN PERCIBIDA

Ahora vamos a preguntarle sobre su percepción de los cambios producidos en su barrio durante los últimos dos años. Recuerde que no hay respuestas correctas o incorrectas, simplemente queremos saber su opinión sincera.

Cambios en los comercios

Vamos a empezar preguntándole por posibles cambios en los comercios de su barrio.

B1. En los últimos dos años, ¿Ha cambiado la presencia en su barrio de los siguientes comercios en su barrio? Para cada posible cambio, diría usted que... [Mostrar hoja con posibles respuestas y leerlas]? ²

	Ha disminuido de forma drástica	Ha disminuido	Se ha mantenido igual	Ha aumentado	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta
COMIDA:						
a. ¿Fruterías y verdulerías con precios populares?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. ¿Carnicerías y pescaderías con precios populares?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. ¿Tiendas especializadas en productos gourmet?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. ¿Tiendas o supermercados de productos orgánicos, biológicos o ecológicos?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. ¿Restaurantes y bares de diseño?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
OTROS:						
f. ¿Tiendas de ropa del barrio (las llamadas "de toda la vida") con precios populares?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. ¿Tiendas de moda o de otra tipología con productos hechos a mano o productos de diseño?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. ¿Inmobiliarias u oficinas de promoción inmobiliaria?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. Peluquerías y barberías con precios populares	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
j. Peluquerías y barberías con precios altos/no populares	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
k. Estudios de tatuajes	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
l. Galerías o tiendas de arte	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

² [supermercados, fruta/verdura, fast food restaurants adapted from: WILLIAMS_etal_2011]

B2. ¿Pensando en estos cambios de los comercios y tiendas en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general en comparación a su situación de hace dos años? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.

- (9) No sabe/ No contesta.

Cambios sociales

Ahora querríamos que nos contase si ha percibido cambios sociales en su barrio.

B3. ¿Considera que ha habido cambios en los siguientes aspectos de colaboración vecinal o de vínculos vecinales de su barrio en los últimos 2 años? Para cada posible cambio, diría usted que... [Mostrar hoja con posibles respuestas y leerlas]

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. ¿La organización y participación en las fiestas?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. ¿La participación en asambleas?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. ¿La organización y participación en actividades culturales populares?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. ¿La presencia de organizaciones comunitarias sociales, culturales, etc?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B4. ¿Considera que ha habido cambios en la presencia en su barrio de los siguientes grupos en los últimos 2 años?

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. ¿Estudiantes?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. ¿Personas con traje/empresarios?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. ¿Bohemios o artistas? ¹	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. ¿Pandilleros?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. ¿“Hipsters” o modernos? ²	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. ¿Traficantes de droga?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. ¿Consumidores de alcohol?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. ¿Consumidores de drogas?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. ¿Otros?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
j. Especificar: _____	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

1. Por lo general, se reconoce como **bohemio** aquel individuo excéntrico, inconformista, creativo, rebelde, sensible, indiferente o situado al margen de las convenciones sociales, que lleva una vida laboralmente irregular y afectivamente liberal y sin ataduras, interesado principalmente en el cultivo del alma a través del arte (pintura, literatura, música, etc.), la filosofía y la contemplación espiritual.

2. **Hipster** es una cultura o tribu urbana que se caracteriza por adoptar un estilo de vida con gustos e intereses **asociados a lo vintage, lo alternativo y lo independiente**. Están en **contra de las convenciones sociales y rechazan los valores de la cultura comercial (mainstream)**. Tienen un estilo de vida alternativo que va desde preferir la comida orgánica hasta beber cervezas de elaboración artesanal. Normalmente son **personas con menos de 30 años**, por lo general de clase media y media alta.

B5. A continuación, le voy a leer unas frases relacionadas con aspectos sociales de su barrio. Por favor, [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta] valore del 1 al 5 si está menos de acuerdo con estas frases que hace 2 años (1) o más (5).³

	1 Menos de acuerdo que hace 2 años	2	3	4	5 Más de acuerdo que hace 2 años	No sabe/ No contesta
a. La gente está dispuesta a ayudar a sus vecinos	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Este es un barrio muy unido	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Se puede confiar en la gente de este barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. La gente de este barrio en general no se lleva bien con los demás	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. La gente de este barrio no comparte los mismos valores	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Tengo apego a este barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. Me siento como en casa en este barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. Yo vivo en un barrio agradable donde las personas tienen un sentido de pertenencia	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. Tengo contacto frecuente con mis vecinos	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B6. ¿Pensando en estos cambios del entorno social en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general en comparación a su situación de hace dos años? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.

- (9) No sabe/no contesta

³ [Todos los ítems son adaptados de PHENOTYPE. Los primeros cinco son Social Cohesion Sampson et al. 1997; los siguientes tres son neighbourhood attachment]

Seguridad

A continuación, nos gustaría averiguar si considera que la sensación de seguridad en su barrio ha cambiado.

B7. ¿Ha percibido alguno de los siguientes cambio en la seguridad de su barrio en estos dos últimos años? ⁴ Para cada posible cambio, diría usted que... [Mostrar hoja con posibles respuestas y leerlas]

	Ha empeorado mucho	Ha empeorado bastante.	No ha cambiado	Ha mejorado	Ha mejorado mucho	No sabe/No contesta.
a. Crimen en general en su barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Los problemas con el vandalismo en su barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. La seguridad que la gente siente al caminar sola por la noche por su barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Consumo de alcohol en su barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Consumo de drogas en su barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B8. ¿Pensando en estos cambios del nivel de seguridad en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general en comparación a su situación de hace dos años? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.

(9) No sabe/ No contesta.

⁴ [crimen basado en GURSOY_&_RUTHERFORD_Attitudes toward tourism_AnnTourResearch_2004; vandalismo y caminar solo basados en STAFFORD_etal_2011; de todas maneras el número de respuestas que ellos dan es mayor]

Cambios culturales

También estamos interesados en conocer su percepción sobre los cambios culturales en su barrio. Por favor, responda con la opción que más se aproxime a su percepción y no dude en preguntar cualquier duda.

B9. ¿Considera que en su barrio ha habido cambios de los siguientes aspectos culturales en los últimos dos años? Por favor, [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta] valore del 1 al 5 si está mucho menos de acuerdo con estas frases que hace 2 años (1) o más (5).⁵

	1 Menos de acuerdo que hace 2 años	2	3	4	5 Más de acuerdo que hace 2 años	No sabe/ No contesta
a. Los residentes locales crean y desarrollan actividades culturales.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Hay intercambio cultural entre turistas y residentes	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Hay intercambio cultural entre inmigrados y otros residentes	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Hay actividades educativas y de formación como seminarios, conferencias, exposiciones, cursos, eventos educativos, cursos de idiomas, o similares, que son gratuitos o tienen precios populares.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Hay actividades sociales como grupos de crianza, asociaciones para la ocupación juvenil, grupos para jubilados, grupo de cine para niños, grupo de teatro familiar, debates para la inclusión social de los migrados, cursos de idiomas para migrados, CAUs o Esplais, o similares, que son gratuitos o tienen precios populares.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Hay actividades para el entretenimiento como conciertos, clases de yoga, mercadillo de segunda mano, teatro, cine, festivales, lecturas, clases de meditación, clases de arte, espacio para los juegos de mesa, cursos de deporte, cursos de defensa personal, espacio para ensayo para grupos de música, clases de pintura y de baile, o similares, que son gratuitos o tienen precios populares.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B10. ¿Pensando en estos cambios del entorno cultural en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.

(9) No sabe/ No contesta.

⁵ [Los primeros 4 ítems son basados en GURSOY_ &_RUTHERFORD_Attitudes toward tourism_AnnTourResearch_2004; los otros 3 ítems son basados en MEDVED_Neighbourhood Community Centre_UrbDes_2016 – NO CAMBIAR!]

Turismo:

Estamos interesados en conocer su percepción sobre el nivel del turismo y su evolución en su barrio. Por favor, responda la respuesta que más se aproxime y no dude en preguntar cualquier duda.

B11. ¿Considera que ha habido alguno de los siguientes cambios relacionados con el turismo en su barrio en los últimos 2 años? Para cada posible cambio, diría usted que... [Mostrar hoja con posibles respuestas y leerlas?]

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. ¿La cantidad de turistas en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. ¿Cambio en la cantidad de pisos turísticos/ Hostales/ Hoteles/ Aparthoteles en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. ¿La cantidad de terrazas en los bares de su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. ¿La inclusión de platos típicos nacionales como reclamo turístico (tapas, sangría, paella) en los bares y restaurantes de su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. ¿La venta de souvenirs en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. ¿La promoción de negocios y la existencia de menús de restaurantes/bares en idiomas que no son catalán o castellano en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. ¿La oferta de happy hours en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. ¿La cantidad de restaurantes y bares que ofrecen Brunch en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. ¿Otros?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
j. Especificar:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B12. ¿Considera que, en los últimos dos años, ha habido cambios en la masificación de la vía pública y servicios en su barrio? Diría usted que...

- (1) Su barrio está mucho menos masificado que hace dos años.
- (2) Su barrio está menos masificado que hace dos años.
- (3) Su barrio está igual en términos de masificación que hace dos años.
- (4) Su barrio está más masificado que hace dos años.
- (5) Su barrio está mucho más masificado que hace dos años.

(9) No sabe/No contesta.

B13. ¿Pensando en estos cambios relacionados con turismo en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general en comparación a su situación de hace dos años? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.

(9) No sabe/ No contesta.

Soporte social:

Por favor, responda con la opción que más se aproxime a su percepción y no dude en preguntar cualquier duda.

B14. A continuación le voy a leer unas frases relacionadas con su vida social y el soporte afectivo que recibe de otras personas en su barrio. Valore [Mostrar hoja con posibles respuestas] del 1 al 5 si tiene menos de lo que recibía hace 2 años (1) o más de lo que recibía hace 2 años (5).⁶

	1 Menos de lo que recibía hace 2 años	2	3	4	5 Más de lo que recibía hace 2 años	No sabe/ No contesta
a. Recibe visitas de sus amigos y familiares que viven en el barrio.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
	1 Menos de lo que recibía hace 2 años	2	3	4	5 Más de lo que recibía hace 2 años	
b. Recibe ayuda en asuntos de su casa de vecinos del barrio.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
	1 Menos de lo que recibía hace 2 años	2	3	4	5 Más de lo que recibía hace 2 años	
c. Recibe elogios y reconocimiento de mi trabajo por parte de vecinos del barrio.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Cuenta con personas del barrio que se preocupan	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Recibe amor y afecto de personas del barrio.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Tiene la posibilidad de hablar con alguna persona del barrio de sus problemas en trabajo o casa	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. Tiene la posibilidad de hablar con alguna persona del barrio de sus problemas personales y familiares	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. Tiene la posibilidad de hablar con alguna persona del barrio de sus problemas económicos	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. Recibe invitaciones para distraerse y salir con otras personas del barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
j. Recibe consejos útiles de vecinos del barrio cuando ocurre un acontecimiento importante en su vida	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
k. Recibe ayuda de personas del barrio cuando está enferma/o en cama	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

⁶ [Social Support - Items from DUKE-UNK-11 and 5 answer points as DUKE as well, but how to define 1 and 5 has been adapted to our needs. Used in ESCA]

Traslados:

Las siguientes preguntas hacen referencia traslados en su barrio, ya sea fuera o dentro de él, y los motivos que hay detrás. Por favor, responda la respuesta que más se aproxime y no dude en preguntar cualquier duda.

B15. ¿Conoce personalmente a alguien que se haya mudado fuera de su barrio en estos últimos dos años por no poder hacer frente al pago de su vivienda o de los costes asociados a la vivienda? *[Para los que dicen 'sí']*: ¿Diría que conoce a 3 personas?, ¿más? o ¿menos?

- (1) Sí, entre 1 y 3 personas.
- (2) Sí, más de 3 personas.
- (3) No.

(9) No sabe/No contesta.

B16. ¿Conoce personalmente a alguien que se haya mudado fuera de su barrio en estos últimos dos años por otras razones (no por no poder hacer frente al pago de su vivienda)? *[Para los que dicen 'sí']*: ¿Diría que conoce a 3 personas?, ¿más? o ¿menos?

- (1) Sí, entre 1 y 3 personas.
- (2) Sí, más de 3 personas.
- (3) No. → Pasar a pregunta B17

(9) No sabe/No contesta.

B17. ¿Por qué razones se han mudado? *[No leer las respuestas]*

- (01) La proximidad a carreteras principales, facilidades para aparcar o asequibilidad de plazas de parking.
- (02) La proximidad al aeropuerto.
- (03) La proximidad a servicios de transporte público.
- (04) La facilidad para moverse caminando.
- (04) La facilidad para moverse en bicicleta.
- (05) El bajo nivel de crimen.
- (06) La proximidad al lugar de trabajo.
- (07) La proximidad de tiendas, restaurantes, escuelas, servicios y/o equipamientos.
- (08) La proximidad a áreas de entretenimiento al aire libre (incluyendo espacios verdes).
- (09) La calidad y/o tipología de tiendas, restaurantes, escuelas, servicios y/o equipamientos.
- (10) La elevada sensación de comunidad que se respira.
- (11) La existencia de vivienda asequible.
- (12) El hecho de que amigos, familia o conocidos vivían en el barrio.
- (13) Las características de la vivienda en sí (por ejemplo, vivienda más grande)
- (14) Otros (especificar): _____

(99) No sabe/ No contesta.

B18. ¿Conoce personalmente a alguien que se haya mudado a su barrio en estos dos últimos años? *[Para los que dicen 'sí']*: ¿Diría que conoce a 3 personas?, ¿más? o ¿menos?

- (1) Sí, entre 1 y 3 personas.
- (2) Sí, más de 3 personas.
- (3) No.

(9) No sabe/No contesta.

B19. Ahora le voy a leer una serie de posibles presiones que puede haber recibido para abandonar su vivienda. Le agradecería que respondiera sinceramente si se ha visto sometido a estas presiones en los últimos dos años. *[Si la persona se ha visto sometida a alguno de estos elementos responder "sí" aunque la persona no lo perciba como una "presión" en sí]*

	Sí	No	No sabe/No contesta.
a. Falta de conservación de su inmueble o vivienda por parte del propietario/a (no recogida de basura, no reparaciones de elementos rotos, etc.)	(1)	(2)	(9)
b. Corte de suministros básicos sin previo aviso	(1)	(2)	(9)
c. Molestias provocadas por hipotéticos trabajos de mejora	(1)	(2)	(9)
d. Malos olores	(1)	(2)	(9)
e. Falta de condiciones higiénicas	(1)	(2)	(9)
f. Introducción de arrendatarios (permanentes o temporales) que causan problemas al dañar instalaciones comunes o al impedir el goce tranquilo de la propiedad ⁷	(1)	(2)	(9)
g. Acoso sobre pagos no realizados o no completamente realizados.	(1)	(2)	(9)
h. Agresión física u otras actividades criminales	(1)	(2)	(9)
i. Intimidación o amenazas física o financieras	(1)	(2)	(9)
j. Vandalización deliberada de su vivienda	(1)	(2)	(9)
k. Intentar entrar en la vivienda repetidamente, o sin ninguna razón o argumentando una emergencia cuando no existe para comprobar el estado de la vivienda o la actividad que se está realizando.	(1)	(2)	(9)
l. Quejas verbales y escritas, imaginadas o exageradas, sobre su conducta inadecuada.	(1)	(2)	(9)
m. Subida drástica del precio de los costes asociados a la vivienda.	(1)	(2)	(9)
n. Incomunicación.	(1)	(2)	(9)
o. Otros. Especificar: _____	(1)	(2)	(9)

B20. ¿Ha presenciado o conoce personalmente a alguien que haya sido desahuciado en su barrio en los últimos dos años?

- (1) Sí, o
(2) No.

(9) No sabe/no contesta

⁷ Hasta aquí, los ítems están basado en PONCE_2010 & MIALOT_&_PONCE_Housing harassment_JCompUrbanLawPolicy_2017

B21. Ahora le leeré una serie de afirmaciones y me gustaría que me dijera si ha cambiado cuanto de identificada se siente con cada una en los últimos dos años.⁸ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	Estoy mucho menos de acuerdo que hace dos años.	Estoy menos de acuerdo que hace dos años.	Estoy igual de acuerdo que hace dos años.	Estoy más de acuerdo que hace dos años.	Estoy mucho más de acuerdo que hace dos años.	No sabe/No contesta.
a. La posibilidad de un desahucio/ no poder pagar a veces me preocupa.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. El miedo que alguien nos echará/ de no poder pagar siempre está presente.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. La posibilidad de que nos desahucien/ de no poder pagar de este barrio siempre está presente.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Es posible que nos intenten desahuciar/ de no poder pagar en el futuro.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

Cambios económicos:

Las siguientes preguntas hacen referencia posibles cambios económicos en su barrio, ya sea en los comercios como en las viviendas. Por favor, responda la respuesta que más se aproxime y no dude en preguntar cualquier duda.

B22. ¿Considera que ha habido alguno de los siguientes cambios económicos en su barrio en los últimos 2 años? Por favor, valore del 1 al 5 si cada uno de estos aspectos ha disminuido drásticamente (1) ha disminuido (2), se ha mantenido igual (3), ha aumentado (4) o ha aumentado drásticamente (5)⁹

	Ha disminuido drásticamente	Ha disminuido	Se ha mantenido igual	Ha aumentado	Ha aumentado drásticamente	No sabe/No contesta
a. Oportunidades de trabajo en su barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Oportunidades de inversión en su barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Oportunidades de negocio para la gente local y los pequeños comercios del barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Precios de los bienes y los servicios en su barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

⁸ [adaptado de VANGELDER_ 2013]

⁹ [ítems adaptados de GURSOY_ & RUTHERFORD_ Attitudes toward tourism_ AnnTourResearch_2004]

B23. ¿Cree que los cambios en el precio de la vivienda en su barrio en los últimos 2 años han sido diferentes que en los otros barrios del distrito de Sants-Montjuïc? ¿Diría usted que...

- (1) Sí, han disminuido de forma más drástica.
- (2) No, los cambios han sido iguales, o
- (3) Sí, han aumentado de forma más drástica?

(9) No sabe/no contesta

Transformaciones físicas de su barrio:

Con las siguientes preguntas queremos averiguar si, durante los 2 últimos años, ha habido cambios físicos en su barrio, más allá de los cambios económicos, culturales y sociales. Nos referimos a cambios en edificios, calles, plazas, zonas de ocio... Por favor, responda con la opción que más se aproxime a su percepción y no dude en preguntar cualquier duda.

B24. En los últimos dos años ¿Ha habido cambios en la arquitectura o el estilo de los edificios de su barrio?

- (1) Sí
- (2) No

(9) No sabe/no contesta

B25. ¿Considera que ha habido cambios en los siguientes elementos de infraestructura y construcción en su barrio en los últimos 2 años? [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. Nuevas construcciones	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Edificios reformados	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Edificios modernos o de lujo (con piscina, persona que hace de portero, etc).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Carriles para bicicletas	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Zonas de recreo para criaturas	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Calles peatonales	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. Congestión del tráfico	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. Ruido ¹⁰	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. Contaminación atmosférica	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
j. Otros.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
k. Especificar: _____	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B26. ¿Pensando en estas transformaciones físicas de su barrio, como cree usted que estas transformaciones han afectado su salud y calidad de vida en general? ¿Diría usted que...

- (1) las transformaciones han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) las transformaciones no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) las transformaciones han mejorado su salud y calidad de vida en general?

(9) No sabe/no contesta

¹⁰ ítems CONGESTION, RUIDO, CONTAMINACION ATMOSFERICA adaptados de GURSOY_ & RUTHERFORD_Attitudes toward tourism_AnnTourResearch_2004

SECCIÓN C: SALUD

Ahora continuamos con algunas preguntas sobre **su calidad de vida, su bienestar y su salud**.

C1. En general, ¿usted diría que su salud es...¹¹ [*Leer posibles respuestas*]

- (1) Excelente
- (2) Muy buena.
- (3) Buena.
- (4) Regular., o
- (5) Mala?

- (9) No sabe/no contesta

C2. En general, ¿hasta qué punto está Ud. satisfecho o insatisfecho con su vida actualmente? Utilizando esta tarjeta en la que el 1 significa que Ud. está “completamente insatisfecho” y el 10 significa que Ud. está “totalmente satisfecho”, cómo calificaría Ud. su satisfacción con su vida en general...¹² [*Mostrar opciones*]

Completamente Insatisfecho									Completamente Satisfecho
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)

- (99) No sabe/no contesta

Las siguientes preguntas se refieren a problemas que ha podido sufrir durante los últimos **30 días**. Por favor, conteste la pregunta con la respuesta que más se aproxime a lo que siente o ha sentido recientemente.

C3. ¿Ha podido concentrarse bien en lo que hacía?¹³ [*Leer posibles respuestas*]

- (1) Mejor que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos que lo habitual, o
- (4) Mucho menos que lo habitual.

- (9) No sabe/no contesta

C4. ¿Sus preocupaciones le han hecho perder mucho sueño? [*Leer posibles respuestas*]

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

- (9) No sabe/no contesta

C5. ¿Ha sentido que está desempeñando un papel útil en la vida? [*Leer posibles respuestas*]

- (1) Más útil que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos útil que lo habitual, o
- (4) Mucho menos útil que lo habitual.

- (9) No sabe/no contesta

C6. ¿Se ha sentido capaz de tomar decisiones? [*Leer posibles respuestas*]

- (1) Más que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos que lo habitual o
- (4) Mucho menos que lo habitual.

- (9) No sabe/no contesta

¹¹ [SF-36 – validada al español aproximadamente con Versiones en Euskal health survey.] - Ref. and how to analyse it in TRIGUERO-MAS et al 2015 → 36-items Short-Form Health Survey (Ware and Donald Sherbourne, 1992)

¹² From the World Value Survey, Wave 6 Spain. Documentation available here: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>

¹³ [de C2 a C13: GHQ-12] – validada al español con GHQ-12 Madrid.pdf → Ref. and how to analyse it in TRIGUERO-MAS et al 2015 → General Health Questionnaire (Goldberg and Williams, 1991)

C7. ¿Se ha notado constantemente agobiado/a y en tensión? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C8. ¿Ha tenido la sensación de que no puede superar sus dificultades? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C9. ¿Ha sido capaz de disfrutar de sus actividades normales de cada día? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) Más que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos que lo habitual, o
- (4) Mucho menos que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C10. ¿Ha sido capaz de hacer frente adecuadamente a sus problemas? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) Más capaz de lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos capaz que lo habitual, o
- (4) Mucho menos capaz que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C11. ¿Se ha sentido poco feliz y/o deprimido? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C12. ¿Ha perdido la confianza en sí mismo/a? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C13. ¿Ha pensado que usted es una persona que no vale para nada? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C14. ¿Se siente razonablemente feliz, considerando todas las circunstancias? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) Más que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos que lo habitual, o
- (4) Mucho menos que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

Las siguientes preguntas se refieren las horas de sueño y su calidad.

C15. ¿Durante la semana pasada, cuantas horas, de promedio, ha dormido diariamente?¹⁴ [No leer las respuestas]

- (1) 5 horas o menos.
- (2) Más de 5 horas pero menos de 6.
- (3) Más de 6 horas pero menos de 7.
- (4) Más de 7 horas pero menos de 8.
- (5) 8 horas o más

(9) No sabe/no contesta

C16. Durante el último mes, ¿Cómo valoraría en conjunto, la calidad de su sueño?¹⁵ [Leer posibles respuestas]

- (1) Muy buena,
- (2) Bastante buena,
- (3) Bastante mala, o
- (4) Muy mala.

(9) No sabe/no contesta

¹⁴ [teóricamente Pittsburg questionnaire]

¹⁵ [teóricamente Pittsburg questionnaire]

SECCIÓN D: PERCEPCIÓN DE LOS ELEMENTOS MEDIOAMBIENTALES

Ahora nos gustaría hacerle algunas preguntas sobre elementos medioambientales como, por ejemplo, espacios verdes y azules.

Queríamos explicarle lo que queremos decir con **espacios verdes y azules**, a veces también denominados **entornos naturales**.

Nos referimos a cualquier área natural, tanto pública como privada y tanto urbanizada como no urbanizada, con árboles, césped, arbustos, flores, playa, agua de cualquier tamaño. Le indicaremos en cada pregunta si nos estamos refiriendo a entorno verde y azul cerca de su casa o más lejos. **MOSTRAR FOTOGRAFÍAS DE EJEMPLO**. O sea que nos referimos a todos los elementos naturales como parques y otros espacios verdes, bosques, campo abierto, ríos, canales, lagos y áreas costeras pero también a espacios verdes y azules de menor escala como líneas de árboles en las calles, o zonas de césped de entre 1 y 3 metros que separan la calle de la acera, o árboles solos que dan sombra.

En este apartado también consideraremos elementos medioambientales las calles peatonales.

16

D1. En los últimos dos años, ¿ha habido cambios en los siguientes aspectos de su barrio? [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]¹⁷

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. Cantidad de espacios verdes/azules en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Acceso a espacios verdes/azules en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Calidad de espacios verdes/azules en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Mantenimiento de espacios verdes/azules en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. La seguridad del entorno verde/azul (seguridad en relación con el tráfico y con la gente)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Existencia de calles peatonales en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

D2. ¿Cómo de satisfecho está con la calidad de los espacios verdes/azules de su barrio?¹⁸ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

- (1) Muy satisfecho,
- (2) Bastante satisfecho,
- (3) Ni satisfecho ni no satisfecho,
- (4) Bastante poco satisfecho, o
- (5) Muy poco satisfecho.

(9) No sabe/No contesta

¹⁶ [estos dos últimos párrafos y las fotografías son de PHENOTYPE]

¹⁷ Basada en pregunta de PHENOTYPE

¹⁸ adapted from ORD PhDthesis 2013

D3. ¿Cómo de satisfecho está con la calidad de las calles peatonales de su barrio?¹⁹ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

- (1) Muy satisfecho,
- (2) Bastante satisfecho,
- (3) Ni satisfecho ni no satisfecho,
- (4) Bastante poco satisfecho, o
- (5) Muy poco satisfecho

(9) No sabe/No contesta

D4. ¿Cómo de satisfecho está con la calidad de los Jardins de la Rambla de Sants? ²⁰ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

- (1) Muy satisfecho,
- (2) Bastante satisfecho,
- (3) Ni satisfecho ni no satisfecho,
- (4) Bastante poco satisfecho, o
- (5) Muy poco satisfecho.

(9) No sabe/no contesta

D5. ¿Con qué frecuencia utiliza els Jardins de la Rambla de Sants para las siguientes actividades?²¹ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	Nunca	Raramente	A veces	A menudo	Muy a menudo	No sabe/No contesta.
a. Caminar, ir en bicicleta, hacer deporte	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Hacer picnics/barbacoas	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Reunirse con familia/amigos	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Caminar o jugar con los niños	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Experimentar tranquilidad y naturaleza	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Relajarse por su cuenta (leer, descansar, observar a la gente, tomar el sol)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

D6. ¿Cómo de satisfecho está con los accesos para peatones a los Jardins de la Rambla de Sants?²² [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

- (1) Muy satisfecho,
- (2) Bastante satisfecho,
- (3) Ni satisfecho ni no satisfecho,
- (4) Bastante poco satisfecho, o
- (5) Muy poco satisfecho.

(9) No sabe/no contesta

¹⁹ [kind of adapted from ORD PhDthesis 2013]

²⁰ adapted from ORD PhDthesis 2013

²¹ PHENOTYPE

²² adapted from ORD PhDthesis 2013

D7. En promedio, ¿con qué frecuencia visita/pasa por los siguientes espacios en primavera o verano?²³ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	Nunca	1 vez o menos durante el último mes	2-3 veces al mes (Más de una vez a la semana pero menos de una vez al mes)	1-4 veces a la semana	(Casi) a diario	No sabe/ No contesta	No existe un entorno verde/azul cerca
a. Entorno verde/azul cercanos a su domicilio (a menos de 15 minutos a pie/bicicleta)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	(6)
b. Los Jardines de la Rambla de Sants.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	
c. Entorno verde/azul en su ciudad/pueblo (a más de 15 minutos a pie/bicicleta)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	
d. Entorno verde/azul cercano a su ciudad/pueblo	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	

D8. Normalmente, ¿cuánto tiempo pasa en cada uno de los siguientes espacios en primavera o verano? [tiempo por visita]²⁴ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	<30 min	Entre 30 y 59 minutos	1-2 hr	3-5 hr	6-10 hr	No aplicable	No sabe/ No contesta
a. Entorno verde/azul cercanos a su domicilio (a menos de 15 minutos a pie/bicicleta)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(9)
b. Los Jardines de la Rambla de Sants.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(9)
c. Entorno verde/azul en su ciudad/pueblo (a más de 15 minutos a pie/bicicleta)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(9)
d. Entorno verde/azul cercano a su ciudad/pueblo	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(9)

²³ [adaptado de PHENOTYPE]

²⁴ [adaptado de PHENOTYPE]

SECCIÓN E: CARACTERÍSTICAS SOCIODEMOGRÁFICAS DEL ENTREVISTADO

Para acabar querríamos saber un poco más sobre usted. Le recordamos que toda la información será anónima, así que le pedimos que responda honestamente. ¡Ésta es la última sección del cuestionario, así que casi hemos acabado!

E1. Género:

- (1) Masculino.
- (2) Femenino.
- (3) E1a. Mi género se ve representado por: _____
- (99) No sabe/no contesta

E2. Edad: _____ (años)

- (99) No sabe/ No contesta.

E3. ¿Cuál es su estado civil formal actual?²⁵

- (1) Casado/a o pareja de hecho
- (2) Viviendo juntos
- (3) Pareja, pero sin vivir juntos
- (4) Divorciado/a o separado/a
- (5) Nunca casado/a
- (6) Viduo /a
- (9) No sabe/no contesta

E4. ¿Cuál es el régimen tenencia de la vivienda en el que vive actualmente?

Entrevistador/a:

Lea a la persona Informando las opciones de respuesta y, si pregunta o duda, puede ayudar con las Siguietes aclaraciones:

De alquiler normal (a precio de mercado): el precio del alquiler es el que se ofrece en el mercado de alquiler. No tiene un límite establecido por la Administración.

De alquiler social: el precio del alquiler es inferior al de mercado porque se trata de una Vivienda de Protección Oficial o pertenezcan a la bolsa de alquiler del Ayuntamiento, por ejemplo.

En realquiler: se alquila el derecho de uso de una habitación y algunos espacios compartidos (ej., Lavabo)

De alquiler compartiendo piso o vivienda: se alquila el piso o vivienda con dos o más personas que comparten los derechos y deberes de la vivienda a partes iguales

Cesión gratuita: no se paga por el uso de la vivienda para que le ha sido facilitado por algún familiar o persona que no es miembro del hogar, por una institución, empresa u otros.

- (01) De propiedad → *Pasa a E7*
- (02) De alquileres normal (precio de mercado)
- (03) De alquiler social
- (04) En realquiler/piso compartido.
- (05) Cesión gratuita → *Pasa a E7*
- (06) Ocupación → *Pasa a E7*
- (07) Otras situaciones: **E4a. Especificar** _____
- (99) No contesta/no sabe

E5. ¿En los últimos 3 años le han subido el precio del alquiler?

- (1) Sí
(2) No → Pasa a E7

E6. ¿Cuánto ha subido el precio del alquiler?

_____ Euros/mes

E7. ¿Con quién vive actualmente? [Más de una respuesta posible]²⁶

	Sí	No	No sabe/no contesta
a. No aplicable, vivo solo	(1)	(2)	(9)
b. En pareja	(1)	(2)	(9)
c. Con uno o más niños, de menos de 12 años	(1)	(2)	(9)
d. Con mis padres	(1)	(2)	(9)
e. Con otros adultos (ejemplo compañeros de piso)	(1)	(2)	(9)

E8. Lugar de nacimiento: [No leer las respuestas]

- (01) Nacido en Barcelona. (08) Nacido en Marruecos.
(02) Nacido en Catalunya, fuera de Barcelona. (09) Nacido en Bolivia.
(03) Nacido en España, fuera de Catalunya. (10) Nacido en Perú.
(04) Nacido en Pakistán. (11) Nacido en Francia.
(05) Nacido en Italia. (12) Nacido en Alemania.
(06) Nacido en Estados Unidos. (13) Nacido en Ecuador.
(07) Nacido en China. (15) Nacido en otro país (especificar): _____
(99) No sabe/ No contesta.

E9. ¿Cuál es su nivel máximo de estudios finalizados? [No leer las respuestas]

- (01) No sé leer ni escribir.
(02) Primarios incompletos: sé leer ni escribir sin haber finalizado la educación primaria.
(03) Primarios completos: primaria LOGSE completa o cinco cursos aprobados d'EGB.
(04) Primera etapa de educación secundaria: graduado escolar, bachillerato elemental, EGB o ESO completa.
(05) Bachillerato: Bachillerato superior, BUP, bachillerato plan nuevo, PREU o COU.
(06) FP de grado medio: Oficialía industrial, FPI, ciclos formativos de grado medio.
(07) FP de grado superior: maestría industrial, FPII, ciclos formativos de grado superior
(08) Enseñanzas universitarias de primer ciclo: diplomatura universitaria, arquitectura e ingeniería técnica
(09) Enseñanzas universitarias de segundo ciclo: grado, licenciatura, arquitectura y ingeniería
(10) Estudios universitarios de doctorado, postgrado, máster, MIR o análogo.
(11) Otra posibilidad. E6a. Especifíquela: _____
(99) No sabe/No contesta

E10. ¿Cuál es su situación laboral actual?²⁷ [No leer las respuestas]

- (1) Trabajando a tiempo completo
(2) Trabajando a tiempo parcial
(3) Trabajos casuales
(4) En prácticas/estudiante
(5) Cuidando de la casa/familia
(6) Desempleado
(7) Jubilado
(8) Incapaz de trabajar por razones de salud
(9) No sabe/no contesta

²⁶ [PHENOTYPE]

²⁷ [PHENOTYPE]

E11. Pensando en el total de dinero del que usted dispone, usted diría que: ²⁸ [Leer las respuestas]

- (1) No puede llegar a fin de mes.
- (2) Tiene sólo lo suficiente para arreglárselas.
- (3) Está cómodo.

- (9) No sabe/no contesta

E12. ¿Usted tiene perro? [En caso de duda, se define “tener perro” como sacarlo a pasear al menos dos veces/semana] ²⁹

- (1) Sí.
- (2) No.

- (9) No sabe/no contesta

E13. ¿Tiene derecho a la asistencia sanitaria mediante alguna de las entidades que ahora le voy a leer?
[Más de una respuesta posible] ³⁰

	Sí	No	No sabe/ No contesta
a. Servei Català de la Salut (tiene la Targeta Sanitària Individual o TSI)	(1)	(2)	(9)
b. Mútua o seguro sanitario privado (MUFACE, ISFAS, MUGEJU, PAMEM, SANITAS, ASISA, Aliança, etc.)	(1)	(2)	(9)
c. Ningún seguro sanitario	(1)	(2)	(9)
d. Otra situación.	(1)	(2)	(9)
e. Especificar: _____	(1)	(2)	(9)

E14. ¿Tiene algún comentario más?

²⁸ [PHENOTYPE]

²⁹ [PHENOTYPE]

³⁰ [adaptada de EnqSaludCatalunya2010]

Annex X: Enquesta versió beta

INTRODUCCIÓN

Buenos días/Buenas tardes. Somos alumnas de Ciencias Ambientales de la Universidad Autónoma de Barcelona y colaboradoras con el Instituto Hospital del Mar de Investigaciones Médicas. Si vive en este barrio [mostrar MAPA] querríamos hacerle una pequeña encuesta sobre su barrio, tardaremos unos 35 minutos. Sus respuestas nos serán de gran ayuda para nuestro trabajo de final de grado.

Este cuestionario es parte de un estudio sobre el impacto social de los “proyectos verdes urbanos” (como por ejemplo, los parques municipales o la peatonalización de calles). El estudio se realiza en varias ciudades de Europa y Norte América, incluyendo Barcelona. Nuestro objetivo es identificar posibles desigualdades causadas por los proyectos verdes. Identificando estos problemas podremos crear ciudades más inclusivas, equitativas y verdes. Tenemos una hoja con más información sobre el proyecto que puede leerse ahora o puede quedarse para leer en casa si quiere [Dar hoja GREENLULUS]

En este cuestionario le haremos preguntas sobre su entorno, estilo de vida, salud y algunas preguntas personales como su edad, o educación. Sobre todo estamos interesadas en su percepción, por lo tanto, no hay respuestas correctas o incorrectas.

Si le parece bien participar, le pediríamos inicialmente que nos diese su consentimiento para utilizar la información que nos proporcionará con esta encuesta. La información será tratada de forma totalmente anónima, de manera que no podremos saber en ningún momento que la información corresponde a usted. [Mostrar hoja de consentimiento, pedir que lo lea y firme][Ofrecerle poderse quedar una copia de la hoja de consentimiento NO firmada, si quiere]

En primer lugar nos gustaría explicarle lo que queremos decir con barrio. Con barrio nos referimos a su entorno más inmediato o área de su vivienda. La manera más sencilla de visualizar esta idea es considerar el área que está a un máximo de 10-15 minutos caminando o en bici de su casa. En la mayoría de los casos, esto incluye varias calles y también parques alrededor de su casa. Por ejemplo, en su caso, con la palabra BARRIO nos referiríamos al área que puede ver en el mapa [mostrar MAPA].

La información que nos facilitará es anónima. Por favor, tómese el tiempo que necesite para pensar y responder las preguntas y si no entiende alguna, no dude en preguntar.

¿Antes de empezar tiene cualquier duda o pregunta?

SECCIÓN A: INCLUSIÓN Y EXCLUSIÓN

En esta entrevista preguntamos la comparación de su percepción actual en comparación a hace 2 años, el 2016. Para ponerlo/la en contexto, fue el año en el que empezaron las obras dels Jardins de la Rambla de Sants y también cuando se inauguraron.

Código identificador del entrevistado/a: _ _ _ _ [empezar por la entrevista 0001]

A1. ¿Ha vivido en este barrio toda su vida?

(1) Sí. → Pasar a pregunta A3

(2) No.

A2. En total, ¿cuánto tiempo hace que vive en este barrio?

[aproximar el tiempo que diga el entrevistado a la cantidad de años más próxima]

___ años

(99) No sabe/ No contesta.

→ Si el participante hace menos de 2 años que vive en el barrio pasar a la sección C. Pero si el participante no sabe/no contesta, no continuar la entrevista.

A3. ¿Cuál fue su principal motivo para mudarse a (o quedarse en) este barrio?¹ [No leer las opciones]

- (01) La proximidad a carreteras principales, facilidades para aparcar o asequibilidad de plazas de parking.
- (02) La proximidad al aeropuerto.
- (03) La proximidad a servicios de transporte público.
- (04) La facilidad para moverse caminando.
- (05) La facilidad para moverse en bicicleta.
- (06) El bajo nivel de crimen.
- (07) La proximidad al lugar de trabajo.

¹ [basada en BERRY_etal_2010 y FRANK_etal_2007 y ETTEMA_&_NIEUWENHUIS_2017]

- (08) La proximidad de tiendas, restaurantes, escuelas, servicios y/o equipamientos
 (09) La proximidad a áreas de entretenimiento al aire libre y de espacios públicos (incluyendo espacios verdes).
 (10) La calidad y/o tipología de tiendas, restaurantes, escuelas, servicios y/o equipamientos.
 (11) La elevada sensación de comunidad que se respira.
 (12) La existencia de vivienda asequible.
 (13) El hecho de que amigos, familia o conocidos vivían en el barrio.
 (14) Las características de la vivienda en sí (por ejemplo, vivienda más grande)
 (15) Otros (A3a. especificar): _____

(99) No sabe/no contesta

SECCIÓN B: GENTRIFICACIÓN PERCIBIDA

Ahora vamos a preguntarle sobre su percepción de los cambios producidos en el barrio durante los últimos dos años. Recuerde que no hay respuestas correctas o incorrectas, simplemente queremos saber su opinión sincera.

Cambios en los comercios

Vamos a empezar preguntándole por posibles cambios en los comercios de su barrio.

B1. En los últimos dos años, ¿Ha cambiado la presencia en su barrio de los siguientes comercios en su barrio? Para cada posible cambio, diría usted que... [Mostrar hoja con posibles respuestas y leerlas]?²

	Ha disminuido de forma drástica	Ha disminuido	Se ha mantenido igual	Ha aumentado	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta
COMIDA:						
a. ¿Supermercados o cadenas de supermercados? (Dia, Lidl, Caprabo, etc.).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. ¿Tiendas gestionadas por inmigrantes?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. ¿Tiendas especializadas en productos gourmet?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. ¿Tiendas o supermercados de productos orgánicos o ecológicos?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. ¿Restaurantes y bares de diseño?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
OTROS:						
h. ¿Tiendas de ropa del barrio (las llamadas “de toda la vida”) con precios populares?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. ¿Tiendas de moda o de otra tipología con productos hechos a mano o productos de diseño?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
j. ¿Inmobiliarias u oficinas de promoción inmobiliaria?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
k. Estudios de yoga	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
l. Galerías o tiendas de arte	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
m. Comercios temporales.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	

² [supermercados, fruta/verdura, fast food restaurants adapted from: WILLIAMS_etal_2011]

B2. ¿Pensando en estos cambios de los comercios y tiendas en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general en comparación a su situación de hace dos años? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.

(9) No sabe/ No contesta.

Cambios sociales y culturales

Ahora querríamos que nos contase si ha percibido cambios sociales en su barrio.

B3. ¿Considera que ha habido cambios en la colaboración vecinal o los vínculos vecinales de su barrio en los últimos 2 años? Para cada posible cambio, diría usted que... *[Mostrar hoja con posibles respuestas y leerlas]*

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. ¿La organización y participación en las fiestas?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. ¿La participación en asambleas?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. ¿La presencia de organizaciones comunitarias sociales, culturales, etc?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B4. ¿Considera que ha habido cambios en la presencia en su barrio de los siguientes grupos en los últimos 2 años?

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. ¿Estudiantes?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. ¿Personas con traje/empresarios?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. ¿Bohemios o artistas?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. ¿Pandilleros?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. ¿“Hipsters” o modernos?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. ¿Consumidores de alcohol?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. ¿Consumidores de drogas?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. ¿Otros?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. Especificar: _____	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B5. A continuación, le voy a leer unas frases relacionadas con aspectos sociales de su barrio. Por favor, [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta] valore del 1 al 5 si está menos de acuerdo con estas frases que hace 2 años (1) o más (5).³

	1 Menos de acuerdo que hace 2 años	2	3	4	5 Más de acuerdo que hace 2 años	No sabe/ No contesta
a. La gente está dispuesta a ayudar a sus vecinos	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Este es un barrio muy unido	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Se puede confiar en la gente de este barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Me siento como en casa en este barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Yo vivo en un barrio agradable donde las personas tienen un sentido de pertenencia	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Tengo contacto frecuente con mis vecinos	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B6. ¿Considera que en su barrio ha habido cambios de los siguientes aspectos culturales en los últimos dos años? Por favor, [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta] valore del 1 al 5 si está mucho menos de acuerdo con estas frases que hace 2 años (1) o más (5).⁴

	1 Menos de acuerdo que hace 2 años	2	3	4	5 Más de acuerdo que hace 2 años	No sabe/ No contesta
a. Los residentes locales crean y desarrollan actividades culturales.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Hay intercambio cultural entre turistas y residentes	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Hay intercambio cultural entre inmigrantes y otros residentes	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Hay actividades educativas y de formación (cursos, exposiciones, etc.), sociales (grupos juveniles o para jubilados, etc.) o de entretenimiento (conciertos, teatro, etc.), que son gratuitos o tienen precios populares.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

³ [Todos los ítems son adaptados de PHENOTYPE. Los primeros cinco son Social Cohesion Sampson et al. 1997; los siguientes tres son neighbourhood attachment]

⁴ [Los primeros 4 ítems son basados en GURSOY_ & RUTHERFORD_ Attitudes toward tourism_ AnnTourResearch_2004; los otros 3 ítems son basados en MEDVED_ Neighbourhood Community Centre_ UrbDes_2016 – NO CAMBIAR!]

B7. ¿Pensando en estos cambios del entorno social y cultural en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.

(9) No sabe/ No contesta.

Seguridad

A continuación, nos gustaría averiguar si considera que la sensación de seguridad en su barrio ha cambiado.

B8. ¿Ha percibido algún cambio en la seguridad de su barrio en estos dos últimos años? ⁵ Para cada posible cambio, diría usted que... [Mostrar hoja con posibles respuestas y leerlas]

	Ha empeorado mucho	Ha empeorado bastante.	No ha cambiado	Ha mejorado	Ha mejorado mucho	No sabe/No contesta.
a. Crimen en general	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Los problemas con el vandalismo en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. La seguridad que la gente siente al caminar sola por la noche por el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B9. ¿Pensando en estos cambios del nivel de seguridad en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general en comparación a su situación de hace dos años? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.

(9) No sabe/ No contesta.

⁵ [crimen basado en GURSOY_&_RUTHERFORD_Attitudes toward tourism_AnnTourResearch_2004; vandalismo y caminar solo basados en STAFFORD_etal_2011; de todas maneras el número de respuestas que ellos dan es mayor]

Turismo:

Estamos interesados en conocer su percepción sobre el nivel del turismo y su evolución en el barrio. Por favor, responda la respuesta que más se aproxime y no dude en preguntar cualquier duda.

B10. ¿Considera que ha habido cambios relacionados con el turismo en su barrio en los últimos 2 años? Para cada posible cambio, diría usted que... [Mostrar hoja con posibles respuestas y leerlas]?

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. ¿La cantidad de turistas en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. ¿Cambio en la cantidad de pisos turísticos/ Hostales/ Hoteles/ Aparthoteles en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. ¿La cantidad de terrazas en los bares de su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. ¿La inclusión de platos típicos nacionales como reclamo turístico (tapas, sangría, paella) en los bares y restaurantes de su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. ¿La venta de souvenirs en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. ¿La promoción de negocios y la existencia de menús de restaurantes/bares en idiomas que no son catalán o castellano en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. ¿La oferta de happy hours en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. ¿La cantidad de restaurantes y bares que ofrecen Brunch en su barrio?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
i. ¿Otros?	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
j. Especificar:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B11. ¿Pensando en estos cambios relacionados con turismo en su barrio, como cree usted que estos cambios han afectado su salud y calidad de vida en general en comparación a su situación de hace dos años? Diría usted que...

- (1) Los cambios han empeorado su salud y calidad de vida en general,
 - (2) Los cambios no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
 - (3) Los cambios han mejorado su salud y calidad de vida en general.
- (9) No sabe/ No contesta.

Masificación de la vía pública

Por favor, responda con la opción que más se aproxime a su percepción y no dude en preguntar cualquier duda.

B12. ¿Considera que, en los últimos dos años, ha habido cambios en la masificación de la vía pública y servicios en su barrio? Diría usted que...

- (1) El barrio está mucho menos masificado que hace dos años.
- (2) El barrio está menos masificado que hace dos años.
- (3) El barrio está igual en términos de masificación que hace dos años.
- (4) El barrio está más masificado que hace dos años.
- (5) El barrio está mucho más masificado que hace dos años.

(9) No sabe/No contesta.

Soporte social:

Por favor, responda con la opción que más se aproxime a su percepción y no dude en preguntar cualquier duda.

B13. A continuación le voy a leer unas frases relacionadas con su vida social y el soporte afectivo que recibe de otras personas en su barrio. Valore [Mostrar hoja con posibles respuestas] del 1 al 5 si tiene menos de lo que recibía hace 2 años (1) o más de lo que recibía hace 2 años (5).⁶

	1 Menos de lo que recibía hace 2 años	2	3	4	5 Más de lo que recibía hace 2 años	
a. Recibe visitas de sus amigos y familiares que viven en el barrio.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Recibe ayuda en asuntos de su casa de vecinos del barrio.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Recibe soporte emocional por parte de vecinos del barrio.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Tiene la posibilidad de hablar con alguna persona del barrio de sus problemas.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Recibe invitaciones para distraerse y salir con otras personas del barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Recibe ayuda de personas del barrio cuando está enferma/o en cama	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

⁶ [Social Support - Items from DUKE-UNK-11 and 5 answer points as DUKE as well, but how to define 1 and 5 has been adapted to our needs. Used in ESCA]

Traslados:

Las siguientes preguntas hacen referencia traslados en el barrio, ya sea fuera o dentro de él, y los motivos que hay detrás. Por favor, responda la respuesta que más se aproxime y no dude en preguntar cualquier duda.

B14. ¿Conoce personalmente a alguien que se haya mudado fuera de su barrio en estos últimos dos años por no poder hacer frente al pago de su vivienda o de los costes asociados a la vivienda? [Para los que dicen 'sí']: ¿Diría que conoce a 3 personas?, ¿más? o ¿menos?

- (1) Sí, entre 1 y 3 personas.
- (2) Sí, más de 3 personas.
- (3) No.

(9) No sabe/No contesta.

B15. ¿Conoce personalmente a alguien que se haya mudado fuera de su barrio en estos últimos dos años por otras razones (no por no poder hacer frente al pago de su vivienda)? [Para los que dicen 'sí']: ¿Diría que conoce a 3 personas?, ¿más? o ¿menos?

- (1) Sí, entre 1 y 3 personas.
- (2) Sí, más de 3 personas.
- (3) No. → Pasar a pregunta B17

(9) No sabe/No contesta.

B16. ¿Por qué razones se han mudado? [No leer las respuestas]

- (01) La proximidad a carreteras principales, facilidades para aparcar o asequibilidad de plazas de parking.
- (02) La proximidad al aeropuerto.
- (03) La proximidad a servicios de transporte público.
- (04) La facilidad para moverse caminando.
- (04) La facilidad para moverse en bicicleta.
- (05) El bajo nivel de crimen.
- (06) La proximidad al lugar de trabajo.
- (07) La proximidad de tiendas, restaurantes, escuelas, servicios y/o equipamientos.
- (08) La proximidad a áreas de entretenimiento al aire libre (incluyendo espacios verdes).
- (09) La calidad y/o tipología de tiendas, restaurantes, escuelas, servicios y/o equipamientos.
- (10) La elevada sensación de comunidad que se respira.
- (11) El hecho de que amigos, familia o conocidos vivían en el barrio.
- (12) Las características de la vivienda en sí (por ejemplo, vivienda más grande)
- (13) Otros (especificar): _____

(99) No sabe/ No contesta.

B17. ¿Conoce personalmente a alguien que se haya mudado a su barrio en estos dos últimos años? [Para los que dicen 'sí']: ¿Diría que conoce a 3 personas?, ¿más? o ¿menos?

- (1) Sí, entre 1 y 3 personas.
- (2) Sí, más de 3 personas.
- (3) No.

(9) No sabe/No contesta.

B18. Ahora le voy a leer una serie de posibles presiones que puede haber recibido para abandonar su vivienda. Le agradecería que respondiera sinceramente si se ha visto sometido a estas presiones en los últimos dos años. *[Si la persona se ha visto sometida a alguno de estos elementos responder "sí" aunque la persona no lo perciba como una "presión" en sí]*

	Sí	No	No sabe/No contesta.
a. Falta de conservación de su inmueble o vivienda por parte del propietario/a (no recogida de basura, no reparaciones de elementos rotos, etc.)	(1)	(2)	(9)
b. Corte de suministros básicos sin previo aviso	(1)	(2)	(9)
c. Molestias provocadas por hipotéticos trabajos de mejora	(1)	(2)	(9)
d. Malos olores	(1)	(2)	(9)
e. Falta de condiciones higiénicas	(1)	(2)	(9)
f. Introducción de arrendatarios (permanentes o temporales) que causan problemas al dañar instalaciones comunes o al impedir el goce tranquilo de la propiedad ⁷	(1)	(2)	(9)
g. Acoso sobre pagos no realizados o no completamente realizados.	(1)	(2)	(9)
h. Agresión física u otras actividades criminales	(1)	(2)	(9)
i. Intimidación o amenazas física o financieras	(1)	(2)	(9)
j. Vandalización deliberada de su vivienda	(1)	(2)	(9)
k. Intentar entrar en la vivienda repetidamente, o sin ninguna razón o argumentando una emergencia cuando no existe para comprobar el estado de la vivienda o la actividad que se está realizando.	(1)	(2)	(9)
l. Quejas verbales y escritas, imaginadas o exageradas, sobre su conducta inadecuada.	(1)	(2)	(9)
m. Subida drástica del precio de los costes asociados a la vivienda.	(1)	(2)	(9)
n. Incomunicación.	(1)	(2)	(9)
o. No-renovación del contrato de alquiler.	(1)	(2)	(9)
p. Otros. Especificar: _____	(1)	(2)	(9)

B19. ¿Ha presenciado o conoce personalmente a alguien que haya sido desahuciado en su barrio en los últimos dos años?

(1) Sí, o

(2) No.

(9) No sabe/no contesta

⁷ Hasta aquí, los ítems están basado en PONCE_2010 & MIALOT_&_PONCE_Housing harassment_JCompUrbanLawPolicy_2017

B20. Ahora le leeré una serie de afirmaciones y me gustaría que me dijera si ha cambiado cuanto de identificada se siente con cada una en los últimos dos años.⁸ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	Estoy mucho menos de acuerdo que hace dos años.	Estoy menos de acuerdo que hace dos años.	Estoy igual de acuerdo que hace dos años.	Estoy más de acuerdo que hace dos años.	Estoy mucho más de acuerdo que hace dos años.	No sabe/No contesta.
a. La posibilidad de un desahucio/ no poder pagar a veces me preocupa.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

Cambios económicos:

Las siguientes preguntas hacen referencia posibles cambios económicos en el barrio, ya sea en los comercios como en las viviendas. Por favor, responda la respuesta que más se aproxime y no dude en preguntar cualquier duda.

B21. ¿Considera que ha habido cambios económicos en su barrio en los últimos 2 años? Por favor, valore del 1 al 5 si cada uno de estos aspectos ha disminuido drásticamente (1) ha disminuido (2), se ha mantenido igual (3), ha aumentado (4) o ha aumentado drásticamente (5)⁹

	Ha disminuido drásticamente	Ha disminuido	Se ha mantenido igual	Ha aumentado	Ha aumentado drásticamente	No sabe/No contesta
a. Oportunidades de trabajo en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Oportunidades de inversión en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Oportunidades de negocio para la gente local y los pequeños comercios del barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Precios de los bienes y los servicios en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

B22. ¿Cree que los cambios en el precio de la vivienda en su barrio en los últimos 2 años han sido diferentes que en la ciudad de Barcelona? ¿Diría usted que...

- (1) Sí, han disminuido de forma más drástica.
- (2) No, los cambios han sido iguales, o
- (3) Sí, han aumentado de forma más drástica?

(9) No sabe/no contesta

⁸ [adaptado de VANGELDER_ 2013]

⁹ [ítems adaptados de GURSOY_&_RUTHERFORD_Attitudes toward tourism_AnnTourResearch_2004]

Transformaciones físicas del barrio:

Con las siguientes preguntas queremos averiguar si, durante los 2 últimos años, ha habido cambios físicos en el barrio, más allá de los cambios económicos, culturales y sociales. Nos referimos a cambios en edificios, calles, plazas, zonas de ocio... Por favor, responda con la opción que más se aproxime a su percepción y no dude en preguntar cualquier duda.

B23. En los últimos dos años ¿Ha habido cambios en la arquitectura o el estilo de los edificios de su barrio?

- (1) Sí
(2) No

(9) No sabe/no contesta

B24. ¿Considera que ha habido cambios en los siguientes elementos de infraestructura y construcción en su barrio en los últimos 2 años? *[Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]*

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. Nuevas construcciones	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Edificios reformados	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Edificios modernos o de lujo (con piscina, persona que hace de portero, etc).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Carriles para bicicletas	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Zonas de recreo para criaturas	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
f. Calles peatonales	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
g. Otros.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
h. Especificar:						

B25. ¿Considera que ha habido cambios en los siguientes elementos de tráfico y contaminación en su barrio en los últimos 2 años? *[Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]*

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. Congestión del tráfico	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Ruido ¹⁰	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Contaminación atmosférica	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Otros.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. Especificar: _____						

¹⁰ ítems CONGESTION, RUIDO, CONTAMINACION ATMOSFERICA adaptados de GURSOY_&_RUTHERFORD_Attitudes toward tourism_AnnTourResearch_2004

B26. ¿Pensado en estas transformaciones físicas de su barrio, como cree usted que estas transformaciones han afectado su salud y calidad de vida en general? ¿Diría usted que...

- (1) las transformaciones han empeorado su salud y calidad de vida en general,
- (2) las transformaciones no han tenido ningún efecto en su salud y calidad de vida en general, o
- (3) las transformaciones han mejorado su salud y calidad de vida en general?

(9) No sabe/no contesta

SECCIÓN C: SALUD

Ahora continuamos con algunas preguntas sobre **su calidad de vida, su bienestar y su salud**.

C1. En general, ¿usted diría que su salud es...¹¹ [Leer posibles respuestas]

- (1) Excelente
- (2) Muy buena.
- (3) Buena.
- (4) Regular., o
- (5) Mala?

- (9) No sabe/no contesta

C2. En general, ¿hasta qué punto está Ud. satisfecho o insatisfecho con su vida actualmente? Utilizando esta tarjeta en la que el 1 significa que Ud. está “completamente insatisfecho” y el 10 significa que Ud. está “totalmente satisfecho”, cómo calificaría Ud. su satisfacción con su vida en general...¹² [Mostrar opciones]

Completamente Insatisfecho										Completamente Satisfecho
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	

- (99) No sabe/no contesta

Las siguientes preguntas se refieren a problemas que ha podido sufrir durante los últimos **30 días**. Por favor, conteste la pregunta con la respuesta que más se aproxime a lo que siente o ha sentido recientemente.

C3. ¿Ha podido concentrarse bien en lo que hacía?¹³ [Leer posibles respuestas]

- (1) Mejor que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos que lo habitual, o
- (4) Mucho menos que lo habitual.

- (9) No sabe/no contesta

C4. ¿Sus preocupaciones le han hecho perder mucho sueño? [Leer posibles respuestas]

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

- (9) No sabe/no contesta

C5. ¿Ha sentido que está desempeñando un papel útil en la vida? [Leer posibles respuestas]

- (1) Más útil que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos útil que lo habitual, o
- (4) Mucho menos útil que lo habitual.

- (9) No sabe/no contesta

¹¹ [SF-36 – validada al español aproximadamente con Versiones en Euskal health survey.] - Ref. and how to analyse it in TRIGUERO-MAS et al 2015 → 36-items Short-Form Health Survey (Ware and Donald Sherbourne, 1992)

¹² From the World Value Survey, Wave 6 Spain. Documentation available here:
<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>

¹³ [de C2 a C13: GHQ-12] – validada al español con GHQ-12 Madrid.pdf → Ref. and how to analyse it in TRIGUERO-MAS et al 2015 → General Health Questionnaire (Goldberg and Williams, 1991)

C6. ¿Se ha sentido capaz de tomar decisiones? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) Más que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos que lo habitual o
- (4) Mucho menos que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C7. ¿Se ha notado constantemente agobiado/a y en tensión? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C8. ¿Ha tenido la sensación de que no puede superar sus dificultades? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C9. ¿Ha sido capaz de disfrutar de sus actividades normales de cada día? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) Más que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos que lo habitual, o
- (4) Mucho menos que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C10. ¿Ha sido capaz de hacer frente adecuadamente a sus problemas? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) Más capaz de lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos capaz que lo habitual, o
- (4) Mucho menos capaz que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C11. ¿Se ha sentido poco feliz y/o deprimido? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C12. ¿Ha perdido la confianza en sí mismo/a? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C13. ¿Ha pensado que usted es una persona que no vale para nada? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) No, en absoluto,
- (2) No más que lo habitual,
- (3) Algo más que lo habitual, o
- (4) Mucho más que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

C14. ¿Se siente razonablemente feliz, considerando todas las circunstancias? *[Leer posibles respuestas]*

- (1) Más que lo habitual,
- (2) Igual que lo habitual,
- (3) Menos que lo habitual, o
- (4) Mucho menos que lo habitual.

(9) No sabe/no contesta

Las siguientes preguntas se refieren las horas de sueño y su calidad.

C15. ¿Durante la semana pasada, cuantas horas, de promedio, ha dormido diariamente?¹⁴ *[No leer las respuestas]*

- (1) 5 horas o menos.
- (2) Más de 5 horas pero menos de 6.
- (3) Más de 6 horas pero menos de 7.
- (4) Más de 7 horas pero menos de 8.
- (5) 8 horas o más

(9) No sabe/no contesta

C16. Durante el último mes, ¿Cómo valoraría en conjunto, la calidad de su sueño?¹⁵ *[Leer posibles respuestas]*

- (1) Muy buena,
- (2) Bastante buena,
- (3) Bastante mala, o
- (4) Muy mala.

(9) No sabe/no contesta

¹⁴ [teóricamente Pittsburg questionnaire]

¹⁵ [teóricamente Pittsburg questionnaire]

SECCIÓN D: PERCEPCIÓN DE LOS ELEMENTOS MEDIOAMBIENTALES

Ahora nos gustaría hacerle algunas preguntas sobre elementos medioambientales como, por ejemplo, espacios verdes y azules.

Querríamos explicarle lo que queremos decir con **espacios verdes y azules**, a veces también denominados **entornos naturales**.

Nos referimos a cualquier área natural, tanto pública como privada y tanto urbanizada como no urbanizada, con árboles, césped, arbustos, flores, playa, agua de cualquier tamaño. Le indicaremos en cada pregunta si nos estamos refiriendo a entorno verde y azul cerca de su casa o más lejos. **MOSTRAR FOTOGRAFÍAS DE EJEMPLO**. O sea que nos referimos a todos los elementos naturales como parques y otros espacios verdes, bosques, campo abierto, ríos, canales, lagos y áreas costeras pero también a espacios verdes y azules de menor escala como líneas de árboles en las calles, o zonas de césped de entre 1 y 3 metros que separan la calle de la acera, o árboles solos que dan sombra.

En este apartado también consideraremos elementos medioambientales las calles peatonales.

D1. En los últimos dos años, ¿ha habido cambios en los siguientes aspectos de su barrio? [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]¹⁶

	Ha disminuido de forma drástica.	Ha disminuido.	Se ha mantenido igual.	Ha aumentado.	Ha aumentado de forma drástica.	No sabe/No contesta.
a. Cantidad de espacios verdes/azules en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Acceso a espacios verdes/azules en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Calidad de espacios verdes/azules en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Mantenimiento de espacios verdes/azules en el barrio	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
e. La seguridad del entorno verde/azul (seguridad en relación con el tráfico y con la gente)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

D2. ¿Cómo de satisfecho está con la calidad de los espacios verdes/azules de su barrio?¹⁷ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

- (1) Muy satisfecho,
- (2) Bastante satisfecho,
- (3) Ni satisfecho ni no satisfecho,
- (4) Bastante poco satisfecho, o
- (5) Muy poco satisfecho.

(9) No sabe/No contesta

D3. ¿Cómo de satisfecho está con el mantenimiento y la seguridad vial de las calles peatonales de su barrio?¹⁸ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

- (1) Muy satisfecho,
- (2) Bastante satisfecho,
- (3) Ni satisfecho ni no satisfecho,
- (4) Bastante poco satisfecho, o
- (5) Muy poco satisfecho

(9) No sabe/No contesta

¹⁶ Basada en pregunta de PHENOTYPE

¹⁷ adapted from ORD PhDthesis 2013

¹⁸ [kind of adapted from ORD PhDthesis 2013]

D4. ¿Cómo de satisfecho está con la calidad de los Jardins de la Rambla de Sants? ¹⁹ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

- (1) Muy satisfecho,
- (2) Bastante satisfecho,
- (3) Ni satisfecho ni no satisfecho,
- (4) Bastante poco satisfecho, o
- (5) Muy poco satisfecho.

(9) No sabe/no contesta

D5. ¿Con qué frecuencia utiliza els Jardins de la Rambla de Sants para las siguientes actividades?²⁰
[Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	Nunca	Raramente	A veces	A menudo	Muy a menudo	No sabe/No contesta.
a. Caminar, ir en bicicleta, hacer deporte	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
b. Reunirse con familia/amigos	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
c. Caminar o jugar con los niños	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)
d. Relajarse por su cuenta (leer, descansar, observar a la gente, tomar el sol)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)

D6. ¿Cómo de satisfecho está con los accesos para peatones a los Jardins de la Rambla de Sants?²¹
[Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

- (1) Muy satisfecho,
- (2) Bastante satisfecho,
- (3) Ni satisfecho ni no satisfecho,
- (4) Bastante poco satisfecho, o
- (5) Muy poco satisfecho.

(9) No sabe/no contesta

¹⁹ adapted from ORD PhDthesis 2013

²⁰ PHENOTYPE

²¹ adapted from ORD PhDthesis 2013

D7. En promedio, ¿con qué frecuencia visita/pasa por los siguientes espacios en primavera o verano?²² [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	Nunca	1 vez o menos durante el último mes	2-3 veces al mes (Más de una vez a la semana pero menos de una vez al mes)	1-4 veces a la semana	(Casi) a diario	No sabe/ No contesta	No existe un entorno verde/azul cerca
a. Entorno verde/azul cercanos a su domicilio (a menos de 15 minutos a pie/bicicleta)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	(6)
b. Los Jardines de la Rambla de Sants.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	
c. Entorno verde/azul en su ciudad/pueblo (a más de 15 minutos a pie/bicicleta)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	
d. Entorno verde/azul cercano a su ciudad/pueblo	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	

D8. Normalmente, ¿cuánto tiempo pasa en cada uno de los siguientes espacios en primavera o verano? [tiempo por visita]²³ [Mostrar hoja con posibles respuestas y leer cada posible respuesta]

	<30 min	Entre 30 y 59 minutos	1-2 hr	3-5 hr	6-10 hr	No aplicable	No sabe/ No contesta
a. Entorno verde/azul cercanos a su domicilio (a menos de 15 minutos a pie/bicicleta)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(9)
b. Los Jardines de la Rambla de Sants.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(9)
c. Entorno verde/azul en su ciudad/pueblo (a más de 15 minutos a pie/bicicleta)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(9)
d. Entorno verde/azul cercano a su ciudad/pueblo	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(9)

²² [adaptado de PHENOTYPE]

²³ [adaptado de PHENOTYPE]

SECCIÓN E: CARACTERÍSTICAS SOCIODEMOGRÁFICAS DEL ENTREVISTADO

Para acabar querríamos saber un poco más sobre usted. Le recordamos que toda la información será anónima, así que le pedimos que responda honestamente. ¡Ésta es la última sección del cuestionario, así que casi hemos acabado!

E1. Género:

- (1) Masculino.
- (2) Femenino.
- (3) E1a. Mi género se ve representado por: _____
- (99) No sabe/no contesta

E2. Edad: _____ (años)

(99) No sabe/ No contesta.

E3. ¿Cuál es su estado civil formal actual?²⁴

- (1) Casado/a o pareja de hecho
- (2) Viviendo juntos
- (3) Pareja, pero sin vivir juntos
- (4) Divorciado/a o separado/a
- (5) Nunca casado/a
- (6) Viduo /a
- (7) Soltero/a
- (9) No sabe/no contesta

E4. ¿Cuál es el régimen tenencia de la vivienda en el que vive actualmente?

Entrevistador/a:

Lea a la persona Informando las opciones de respuesta y, si pregunta o duda, puede ayudar con las Sigüientes aclaraciones:

De alquiler normal (a precio de mercado): el precio del alquiler es el que se ofrece en el mercado de alquiler. No tiene un límite establecido por la Administración.

De alquiler social: el precio del alquiler es inferior al de mercado porque se trata de una Vivienda de Protección Oficial o pertenezcan a la bolsa de alquiler del Ayuntamiento, por ejemplo.

En realquiler: se alquila el derecho de uso de una habitación y algunos espacios compartidos (ej., Lavabo)

De alquiler compartiendo piso o vivienda: se alquila el piso o vivienda con dos o más personas que comparten los derechos y deberes de la vivienda a partes iguales

Cesión gratuita: no se paga por el uso de la vivienda para que le ha sido facilitado por algún familiar o persona que no es miembro del hogar, por una institución, empresa u otros.

- (01) De propiedad → *Pasa a E7*
- (02) De alquiler normal (precio de mercado)
- (03) De alquiler social
- (04) En realquiler/piso compartido.
- (05) Cesión gratuita → *Pasa a E7*
- (06) Ocupación → *Pasa a E7*
- (07) Otras situaciones: **E4a. Especificar** _____
- (99) No contesta/no sabe

E5. ¿En los últimos 3 años le han subido el precio del alquiler?

- (1) Sí
 (2) No → Pasa a E7

E6. ¿Cuánto ha subido el precio del alquiler?

_____ Euros/mes

E7. ¿Con quién vive actualmente? [Más de una respuesta posible]²⁵

	Sí	No	No sabe/no contesta
a. No aplicable, vivo solo	(1)	(2)	(9)
b. En pareja	(1)	(2)	(9)
c. Con uno o más niños, menores de 12 años	(1)	(2)	(9)
d. Con uno o más niños con edades entre 13 y 18 años			
e. Con mis padres	(1)	(2)	(9)
f. Con otros adultos (ejemplo compañeros de piso)	(1)	(2)	(9)

E8. Lugar de nacimiento: [No leer las respuestas]

(01) Nacido en Barcelona.	(08) Nacido en Marruecos.
(02) Nacido en Catalunya, fuera de Barcelona.	(09) Nacido en Bolivia.
(03) Nacido en España, fuera de Catalunya.	(10) Nacido en Perú.
(04) Nacido en Pakistán.	(11) Nacido en Francia.
(05) Nacido en Italia.	(12) Nacido en Alemania.
(06) Nacido en Estados Unidos.	(13) Nacido en Ecuador.
(07) Nacido en China.	(14) Nacido en otro país (especificar): _____
(99) No sabe/ No contesta.	

E9. ¿Cuál es su nivel máximo de estudios finalizados? [No leer las respuestas]

- (01) No sé leer ni escribir.
 (02) Primarios incompletos: sé leer ni escribir sin haber finalizado la educación primaria.
 (03) Primarios completos: primaria LOGSE completa o cinco cursos aprobados d'EGB.
 (04) Primera etapa de educación secundaria: graduado escolar, bachillerato elemental, EGB o ESO completa.
 (05) Bachillerato: Bachillerato superior, BUP, bachillerato plan nuevo, PREU o COU.
 (06) FP de grado medio: Oficialía industrial, FPI, ciclos formativos de grado medio.
 (07) FP de grado superior: maestría industrial, FPPI, ciclos formativos de grado superior
 (08) Enseñanzas universitarias de primer ciclo: diplomatura universitaria, arquitectura e ingeniería técnica
 (09) Enseñanzas universitarias de segundo ciclo: grado, licenciatura, arquitectura y ingeniería
 (10) Estudios universitarios de doctorado, postgrado, máster, MIR o análogo.
 (11) Otra posibilidad. E6a. Especifíquela: _____.

(99) No sabe/No contesta

E10. ¿Cuál es su situación laboral actual?²⁶ [No leer las respuestas]

- (1) Trabajando a tiempo completo
 (2) Trabajando a tiempo parcial
 (3) Trabajos casuales
 (4) En prácticas/estudiante
 (5) Trabajo no remunerado del hogar
 (6) Desempleado
 (7) Jubilado
 (8) Incapaz de trabajar por razones de salud
 (9) No sabe/no contesta

²⁵ [PHENOTYPE]

²⁶ [PHENOTYPE]

E11. Pensando en el total de dinero del que usted dispone, usted diría que: ²⁷ [Leer las respuestas]

- (1) No puede llegar a fin de mes.
- (2) Tiene sólo lo suficiente para arreglárselas.
- (3) Está cómodo.

(9) No sabe/no contesta

E12. ¿Usted tiene perro? [En caso de duda, se define “tener perro” como sacarlo a pasear al menos dos veces/semana] ²⁸

- (1) Sí.
- (2) No.

(9) No sabe/no contesta

E13. ¿Tiene algún comentario más?

²⁷ [PHENOTYPE]

²⁸ [PHENOTYPE]

Es permet la reproducció total o parcial i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades, en cas de reproducció del nostre qüestionari en futurs projectes aliens al nostre, se'n haurà de demanar permís explícit tan a les dues autores principals com a les dues tutores.

Cita recomanada:

Estrada, I. & Roset, B. (2019). *Estudi sobre la relació entre gentrificació percebuda, contacte amb intervencions mediambientals urbanes i salut autopercibuda als barris de Sants, Sants-Badal i Bordeta de Barcelona durant el període 2018-2019*. Treball de Final de Grau. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

Agraïments

Primer ens agradaria agrair la seva participació a totes les persones enquestades, i a totes les institucions que ens van ajudar, o directament participar, en la realització de l'etapa prèvia al treball de camp i al mateix treball de camp.

- Can Batlló
- LaCol Arquitectura Cooperativa
- Lleialtat Santsenca
- Casal de gent gran de les Cotxeres de Sants
- Biblioteca Vapor Vell
- Associació de veïns de Sants
- Coral Sant Medir
- Grup de Teatre de Sant Medir
- Bar El Kwaii
- Can Vies
- Alcolea de Dalt
- Dinamo Fundació
- Coral Lavínia
- Grup d'Habitatge de Sants
- Plataforma d'Afectats de l'Habitatge
- Fem Front al Turisme a Sants
- Assemblea Llibertària de Sants

Volem agrair també el suport per part de les nostres tutores. Gràcies per l'ensenyança continua i la confiança en les nostres capacitats.

Finalment volem agrair a les nostres famílies i amistats el seu suport durant aquest projecte, com també qualsevol ajuda que ens hagin prestat.

Extraordinàriament ens volem agrair l'una a l'altre la feina feta, l'esforç realitzat i les hores dedicades a aquest projecte. Sense tu no hauria sigut possible.